ANUL VI. — No. 239

5 LEI ... UL IN ŢARA
10 LEI ... AINATATE

Duminică, 5 Iulie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

...iteratura ...oporului român ...ilvania" Sibiu

Despre originea lui Alecsandri

Nu pot preciza dacă era prin 1858 sau 1859, Alecsandri trecând dela Mirceşti la Borzeşti, sau dela Borzeşti la Mirceşti, s'a oprit noaptea la noi şi a povestit părinţilor mei o mulţime de lucruri despre mersul politicii. A doua zi întâlnindu-mă cu prietenul meu Manolache Oatu, vechilul moşiei Căiuţul, moşu Manolache cum îi ziceam, i-am povestit la rândul meu cele ce le auzisem şi le înţelesesem din gura poetului. Deodată Manolache, care era de altmintrelea un mare admirator al lui Alecsandri şi ştia pe de rost mai multe din poeziile lui, îmi zise:

— Dar Dumneta ştii că Alecsandri îi nepot de jîdov botezat?

— Nu se poate, moşu Manolache, Alecsandri îi Moldovan ca şi Dumneta şi mine.

— Ei, mai întreabă pe Domniţa şi pe conu Răducanu, că ştiu doară şi Dumnealor. Bunicul lui Alecsandri o fost jidov, orândar la Deleni şi o fost botezat împreună cu toată familia lui de Costache Ghyka, străbunicul Domniţei. Ştie de altmintrelea toată lumea acest lucru şi, când mai an, o fost ales la Divan s'o făcut un cântec; ia! să ţi-l cânt:

Şi o început Manolache să cânte nişte cuplete care începeau prin:

Jupâne Alecsandrichi,
Puişor de Rifchi,
. . . .

Apoi venea refrenul:

Alicsandri dipotat,
Şi cu gugheli îndopat,
Ai vai! vai! vai!

şi urmau alte cuplete întrerupte cu acelaş refren.

Lăsând pe Manolache, am alergat într'o fugă la mama, i-am repetat din cuvânt în cuvânt ce-mi spusese Manolache şi am întrebat-o dacă este adevărat.

— Aşa zic unii, răspunse mama, dar nu este nici o dovadă despre aceasta.

Iar tata care era şi el în odaie, a zis categoric că sunt nişte minciuni iscodite de cel mai mare mincinos şi plăsmuitor care a trăit vr'odată în Moldova.

De atunci, în tot timpul copilăriei şi tinereţei mele, am auzit această versiune a originii evreeşti a lui Alecsandri din gura tuturor contimporanilor lui aparţinând societăţii noastre. Se mai adăugiau oareşicare amănunte, ca acel că Brănişteanca, sora tatălui lui Alecsandri, istorisise că ţinea bine minte de faptul că toată familia fusese botezată în aceeaşi seară sau noapte (dece nu ziua?) de logofătul Costache Ghyka în curtea dela Deleni. Mărturisesc că unanimitatea acestei versiuni mă făcuse, cu toate câte le auzisem dela tata şi cu toate imposibilităţile ce cunoştinţa mea a trecutului le ridica împotriva admisibilităţii ei, să am oarecare bănueli că ar putea fi ceva adevărat într'însa, şi am ascultat cu oareşcare îndoială argumentele prin care răposatul Dumitrescu, atunci funcţionar la Academie, combătea această iscodire. A trebuit să iasă la 1821, cartea d-lui Sever de Zotta, la Centenarul lui Vasile Alecsandri cu argumentele şi documentarea ei irefutabilă, pentru a mă convinge cu desăvârşire de falşitatea legendei pusă fără îndoială în curs de acel mare falşificator care se numia paharnicul Constantin Sion.

D. de Zotta dovedeşte prin documente mai presus de orice îndoială că bunicul despre tată al poetului era un sulgeriu Mihalache Alecsandri sau Alecsandru, care avea funcţia de sameş al mânăstirei Sfântului Spiridon din Iaşi.

Intre alte acte, d. de Zotta publică în lucrarea sus citată o hotarnică din ziua de 6 Iunie 1876 a moşiei zisă Pustiul, dela ţinutul Sorocii, pe care moşie n'o luase încă în stăpânire mânăstirea din cauză de lipsă de hotarnică. Acea făcută în ziua suspomenită, iscălită de „oameni împrejuraşi" precum şi de Lupul Mânăscurtă, vechilul Marelui Vornic Lascarache Roset, mai este semnată şi de *Mihalache Alecsandru,* în calitate de vechil al mânăstirei Sfântului Spiridon.

Această iscălitură împreună cu calitatea lui de reprezentant al fundaţiunii, este deosebit de frumoasă, şi de caligrafică, cu *cerdacuri* aruncate în sus, cum nu putea fi decât scrierea unui bărbat deprins din tinereţe, să facă uz zilnic de scrierea cirilică a vremii şi care o învăţase din copilărie.

D. de Zotta mai face să reiasă că Mihalache Alecsandri sau Alexandru a murit în anul 1794, pe când era încă tânăr şi a lăsat nu avere ci datorii.

Apoi din cele arătate de d. de Zotta reiesă că dacă pe iscălitura de pe hotarnica dela 6 Iunie 1786 nu se poate citi decât: Mihalache *Alecsandru,* actele Sfântului Spiridon care vorbesc de el îl numesc când *Alecsandru,* când *Alecsandri.*

Iar încât priveşte soţia acestui Mihalache Alecsandru sau Alecsandri, reiesă în chip absolut neîndoielnic că ea era fiica lui *Titiularnii Sovietnic* (consilier titular), un grad din cinul rusesc, Iordache Alecsandri din Basarabia, cuprins în lista nobililor din Basarabia recunoscuţi ca atari de guvernul rusesc, stabilită la 15 Mai 1818, şi care înainte de răpirea Basarabiei primise boieria de şatrar.

Din cele de mai sus arătate de d. Zotta în preţioasa sa lucrare, voiu reţine următoarele:

1. Faptul că bunicul poetului iscălia cu o prea frumoasă caligrafie cirilică: *Mihail Alecsandru, vechilul mânăstirei Sfântului Spiridon.*

2. Acel că în actele mânăstirei este numit când Alecsandru şi când Alecsandri.

3. Acel că în nici unul nu i se zice Botezatul.

4. Acel că îl vedem căsătorit cu fiica şatrarului şi consilier titular Iordache Alecsandri, membru al nobilimii Basarabiei.

5. Acel că după mai mulţi ani de slujbă, în cursul cărora îl mai vedem făcând diferite întreprinderi, moare sărac.

Şi, din complexul lor voiu trage următoarea concluziune:

Tot ce ştim despre ideile, prejudecăţile şi simţimintele bătrânilor cu care acei de vârsta mea au fost în contact şi care apartineau cei mai bătrâni generatiunii care a urmat pe aceea a satrarului Iordache Alecsandri de peste Prut, fac imposibilă admiterea ca un boier, sau chiar un boieranaş moldovan dela sfârşitul veacului al optsprezecelea, om cu stare, cu moşie peste Prut, şi cu case în Ieşi, să-şi fi măritat fata după un Evreu botezat, mai ales dat fiindcă acesta era lipsit de avere. Pe lângă acest fapt, este greu de admis că boierii epitropi de pe vreme ai Sfântului Spiridon să-şi fi ales tocmai un evreu botezat pentru a face dintr'însul *sameşul,* adică cel dintâi după dânşii în ocârmuirea fundaţiunii şi şeful administraţiunii sale economice. Căci pretutindeni, în toate administraţiile unde funcţiona un sameş, el era diregătorul care venia îndată după şeful acelei administraţii şi avea însărcinarea să-l înlocuiască în caz de absenţă. Aşa era pe la ţinuturi, unde sameşul înlocuia pe ispravnicii absenţi, aşa era pe la celelalte administraţii, ca de ex. la Visterie (finanţe), unde sameşul, numit mai pe urmă *Director,* înlocuia în caz de absenţă pe Visternic (ministru de finanţe).

Apoi de unde ar fi luat Mihaiu Alecsandru acea frumoasă caligrafie cirilică în care semnează hotarnica moşiei Pustiul? In şcolile evreeşti? O asemenea caligrafie nu şi-o putea însuşi cineva decât după ani de exerciţiu în timpul copilăriei şi al primei tinereţi.

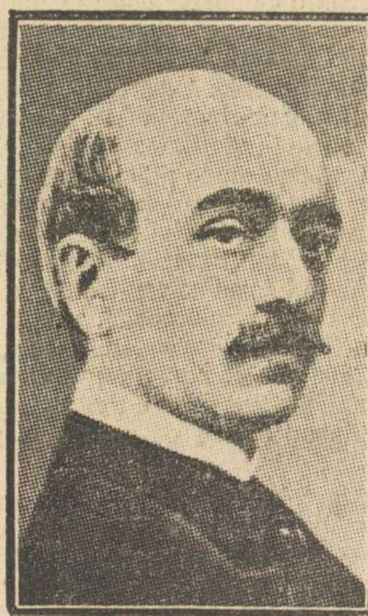
Din nici unul din actele reproduse de d. Sever de Zotta, precum şi din nici unul din acele citate de d-sa după Tanoviceanu, nu se vede că Mihai Alecsandru ar fi purtat vr'odată numele patronimic de Botezatu, acest fapt fiind afirmat numai în *Arhontologia* paharnicului Costache Sion.

Vedem deci că nici o umbră măcar de probă scrisă nu ne îndreptăţeşte să credem că el ar fi fost evreu botezat şi că s'ar fi numit vr'odată altfeliu decât Mihaiu Alecsandru sau Alecsandri.

Toate probabilităţile sunt că el purta la început numele cel dintâiu şi că, numai după căsătoria lui cu fata şatrariului Iordache Alecsandri, l-a luat pe acel de al doilea, ca fiind tot odată apropiat de al său, mai cinsteş şi purtat de feţe boiereşti. (Este de observat că pe *foaia de calităţi* dela 1849 a vornicului Vasile Alecsandri, tatăl este numit Mihaiu Alecsandru).

Toată legenda despre originea evreească a lui Alecsandri se întemeiază pe spusele paharnicului Costache Sion, care se găseşte tipărită pe pagina a 6-a a *Arhontologiei Moldovei,* dar care, fără îndoială, a mai răspândit-o verbal pretutindeni, în toată ţara.

In *Arhontologia* Moldovei paharnicul Constantin Sion face biografia şi genealogia tuturor acelor cari dobândise un titlu de boierie. Este incontestabil că a adunat acolo o mulţime de amănunte din cele mai interesante, dar care pierd orice valoare, dată fiind reaua credinţă ce reiese din toată cartea, erorile evidente, dorinţa de răzbunare şi răutatea ce se trădează aproape la fiecare pagină.

V. Alecsandri

Iacă în rezumat ce se găseşte în *Arhontologie.*

„Au fost un Mihalache Botezatu, jîdov din Târgul Boilor din Iaşi, frate cu Cerbu Ochincariu care au trăit până pe vremea Domniei lui Ioan Vodă Sturdza; acel Mihalache Botezatu au fost stolnic la Sfântu Spiridon, s'au însurat şi au luat o soră a şatrariului Alecsandri, şi au făcut mai multe fete şi un fecior, pe Vasile Mihail care au fost slugă în casă la logofătul Iorgu Ghyka; în urmă când Ghyka au fost ispravnic la Bacău, pe la 1814 l'au făcut logofăt, şi atunci s'au şi însurat cu Elenca, fata pitarului Dumitrache Cozoni dela Ocnă şi şi-au luat porecla de Alecsandri de pe mă-sa..."

Constat în acest scurt pasagiu, copiat *ad-litteram* din cartea lui Sion, patru erori vederate care arată cu câtă uşurinţă îşi documenta Sion afirmările:

Intâia este că soţia lui Mihaiu Alecsandru nu era *sora* ci fata şatrariului Iordache Alecsandri.

A doua eroare este că Mihalache, zis de el Botezatu, ar fi fost stolnic la Sfântul Spiridon: arhiva fundaţiunii dovedeşte că a ocupat slujba de sameş al mânăstirii, adică o slujbă mult mai însemnată.

A treia este că ar fi trăit până „pe vremea domniei lui Ioan Vodă Sturdza", adică până după anul 1821, căci tot actele fundaţiunei ni dovedesc că a murit în anul 1794.

A patra că „porecla de Alecsandri" nu a fost luată de tatăl poetului, cum pretinde Sion, ci chiar de bunicul lui, Mihaiu Alecsandru.

Se vede că Sion, care a fost cuscru cu bătrânul Alecsandri, va fi avut niscaiva neînţelegeri cu el şi, de oarece era foarte pizmatareţ, şi răzbunător, cum o dovedeşte toată cartea lui, a inventat legenda lui Milache Botezatu spre a se răzbuna. Sion care era capul unei întregi bande de falsificatori care au păcălit nenumărată lume cu documente false, a fost urmărit, judecat, condamnat la închisoare şi închis în Domnia lui Grigore Ghyka. Se poate că, cu prilejul numeroaselor urmăriri de care a avut parte în cursul epocii regulamentare, n'a găsit la cuscru-său sprijinul la care se aştepta din partea lui, a cărui trecere, mai ales în vremea lui Mihai Sturdza, era foarte mare: *inde ira.*

In casele boiereşti găsiai, în întâia jumătate a secolului trecut, o mulţime de slugi de neam bun, fii de boieri şi înşuşi boieri, însă faptul că Vasile Alecsandri să fi fost, în adolescenţa lui: „slugă în casă la logofătul Iorgu Ghyka..." este cu totul inadmisibilă.

Tată meu, care a cunoscut foarte bine pe Vasile Alecsandri bătrânul, cu care a fost în raporturi de slujbă, nu-l iubea fiindcă era devotat lui Mihaiu Sturdza, dar zice de el că era bărbat cinstit, funcţionar neprevaricator şi foarte destoinic, fin şi relativ cult, cunoscând foarte bine limba grecească pe care o vorbia în chip nu numai corect, dar şi elegant şi având foarte serioase cunoştinţi juridice, bine înţeles relative la legislaţiunea de atunci. De unde ar fi putut să adune el aceste cunoştinţi dacă, precum pretinde Sion, ar fi fost încă din adolescenţă slugă în casa lui Iordache Ghyka. Dată fiind raritatea, pe acea vreme a bărbaţilor cu carte, un tânăr cu cunoştinţa lui Vasile Alecsandri tatăl n'ar fi aşteptat să ajungă tocmai la 1814, la vârsta de douăzeci şi doi de ani (era născut la 1792) la postul de *logofăt,* adică de *secretar.*

Probabilitatea este că încă foarte de tânăr Vasile Alecsandri, îndată după terminarea studiilor ce se puteau atunci face în „şcolile Capitalei" cum stă scris în *Foaia de calităţi* dela 1849 a Vornicului, publicată de d. de Zotta pe anexa cuprinsă între paginile 70 şi 71 a lucrărei sale, a intrat în calitate de logofăt adică secretar în serviciul lui Iordache Ghyka sau poate chiar a tatălui acestuia, logofătul Costache Ghyka (Sulgiaroglu) care a trăit până la 1818.

Apoi absolut nimica în tipul tatălui sau al fiului nu tradează o origine semită, nici unul din ei nu poseda măcar una din trăsăturile atât de caracteristice ale neamului evreesc.

Iaca ce ştiu în privinţa originei lui Alecsandri. Pentru mine, dela citirea lucrării d-lui de Zotta, n'a mai încăput nici cea mai mică umbră de îndoială că Alecsandri a ieşit din neam *get beget* moldovan.

RADU ROSETTI

Trandafirii

M. Codreanu
Laureatul marelui premiu naţional pentru poezie

Frumoşii trandafiri pe care-i creşte
In parcul meu bătrânul grădinar,
Răsar la soare din pământ murdar,
Precum din simţuri, dorul se iveşte.

Dar care om mai stă de socoteşte
Din ce plămadă florile răsar,
Când e să-şi piardă vremea în zadar
Cu-asemenea nimicuri, cât trăeşte?

De-aceia soarbe-le parfumul lor
Şi nu privi cu gând cercetător
In ce adâncuri rădăcina 'şi moaie;

Căci e ne'ndemănatic să te miri
Că e 'ngrăşat pământul cu gunoaie
Spre-a zămisli frumoşii trandafiri.

MIHAI CODREANU

Fapte şi comentarii

Critica optimistă

Găsesc într'un articol de critică literară indigenă aceastä propoziţie formidabilă: „*Am dovedit* aiurea talentul acestui scriitor".

A *dovedit,* adică a stabilit irefutabil pentru toată lumea, că scriitorul în chestie e un talent...

Concepţia acestui critic este vrednică de râs, dar cu toate acestea chiar dacă poetul stabilit ca talentat ar fi însuşi Carol Scrob, nimene nu ar putea „dovedi" criticului că se înşeală.

Am râde, dar nu am putea *dovedi* pentru ce râdem, pentru că, în critica estetică, argumentarea este zadarnică şi dovada imposibilă.

O discuţie nu duce nici odată la victoria unui din combatanţi, dacă ei nu pleacă de la o idee, asupra căreia convin amândoi. Iar un punct de plecare comun în discuţia dintre A. şi B., care ar susţinea, unul că Eminescu este o nulitate şi celalt că e un geniu, — un asemenea punct comun obligatoriu pentru amândoi nu există, nu are de unde să existe.

Frumosul este o impresie subiectivă, — iată pentru ce A. şi B. nu au nici un punct comun de plecare, obligatoriu.

Ca să dovedeşti cuiva că „diamantul e combustibil", trebue să fii înţeles prealabil cu adversarul asupra faptului că „diamantul e cărbune". Altfel, discuţia e zadarnică.

Acum, care este *premisa,* pe care e *silit,* s'o admită A. sau B. şi din care să rezulte cu necesitate talentul sau nulitatea lui Eminescu?

Dealungul vieţii sale Anatole France are două păreri diametral opuse asupra lui Zola. Când l'a „distrus", nu puteai să-i dovedeşti că nu are dreptate, după cum nu puteai să-i dovedeşti că nu are dreptate când l-a lăudat.

Să dovedească cine poate, că versurile lui Carol Scrob: „Aş voi din piept să-mi scot inima cu dor cu tot, şi s'o pun în pieptul tău, ca să simţi ce simt şi eu", nu ar putea fi de Heine, adică nu sunt tot atât de bune ca ale poetului german.

Este vre-un scriitor mare, care să nu-şi fi găsit criticul distructiv?

Şi când criticul e deştept şi talentat, nu numai că nu se face de râs, dar iese strălucitor din mijlocul „paradoxelor" sale. Şi nimene nu-i poate dovedi că nu are dreptate.

Puţinele caractere *obiective* ale unei opere literare, adică acele asupra cărora suntem înţeleşi cu toţii (dar fără putinţa de probare logică a valorei lor estetice), — caractere de altmintrelea arhisecundare, şi unele externe, dacă se poate zice, elementului „artă" dintr'o operă literară — nici ele nu sunt concludente în mica măsură, în care ar putea să fie. Contrazicerea, în aceiaşi bucată, ar însemna lipsă de viziune a scriitorului, lipsă de sinceritate, etc. Dar poate fi învinuit Shakespeare de asemenea defect, pentru că pune pe Hamlet să spună că nimene nu s'a întors de pe lumea cealaltă, după ce vorbise cu tatăl său mort?— Repetarea unui cuvânt, adică a unei noţiuni, ar însemna sărăcie de viziune, sau de imaginaţie, sau de discriminare în propriu-i suflet a scriitorului sau de invenţie verbală, sau de mai ştiu eu ce; dar în Eminescu cuvântul „dulce" e un epitet stereotip. Imagini contradictorii, imposibile, chiar ridicole (din care să reiasă... corăbii oprite pe vârful munţilor")? Dar un colector plin de răbdare a cules asemenea incongruenţe din cei mai mari scriitori.

Dar când scriitorul e prudent şi precaut, *şi ştie* din „poetică" toate defectele, de care trebuie să se ferească? E mai „mare" decât alţii. Dar cei mai netalentaţi se pot păzi mai uşor de *astfel* de defecte, decât marii creatori — mai inconştienţi. Cine nu cunoaşte perfecţia anostă a meşteşugarilor fără talent?

Aşa dar, propoziţia: „Eminescu este lipsit cu totul de talent", nu poate fi răsturnată de nimene ca neadevărată.

Va spune Maiorescu că Eminescu „a dat un farmec nou limbii române"? Ii voiu răspunde că nu văd acel farmec, îi voiu cita versuri şi strofe, chiar din cele care dovedesc mai mult acel farmec, ca exemplu de limbă inestetică şi voiu încheia spunând că acel care a dat farmec limbii române e Carol Scrob. Va râde de mine toată lumea, dar nu-mi va putea proba contrariul nimene. Dacă aşi fi dat în judecata unui tribunal, nu aşi putea fi condamnat, căci judecătorii trebue să ţină seamă de dovezi, nu de impresiile lor personale. Imi va spune Maiorescu, plin de admiraţie, că Eminescu a reuşit să încetăţenească în poezie în chip atât de fericit nume proprii, — „Corregio" — „înţelege-o", „cercuri" — „Sfintei Miercuri"? Ii voi râde în nas şi voiu răspunde că nu ştiu ce e mai stupid: „înţelege-o"—„Corregio", ori „cercuri" —„Sfintei Miercuri".

Imi va spune d. Ibrăileanu, că Eminescu e mare, pentru că poezia lui nu e ocazională, ci exprimă sentimente general omeneşti? Ii voiu răspunde că tocmai din cauza aceasta nu e mare, căci nu e concret, nu are viziune, nu dă generalul prin particular, etc. Imi va spune acelaşi d. Ibrăileanu cu admiraţie, că Eminescu e mare, pentru că poezia lui e ca şi muzica, redă inconştientul profund, etc.? Ii voiu spune că nu văd pentru ce acest lucru e meritoriu, ori, mai uşor, voiu nega existenţa acestui caracter în poezia lui Eminescu.

Şi voi începe să ridic în naltul Cerului pe Carol Scrob, în care voiu releva sentiment când profund, când ascuţit, imaginaţie când grandioasă, când delicată, adequate subiectului, formă încântătoare, etc. Şi, dacă aşi avea talentul scânteetor al atâtor confraţi, ce marmeladă lamentabilă aşi face din părerile critice ale lui Maiorescu şi celorlalţi admiratori ai lui Eminescu!

Ştiu, mi se vor cita frumuseţi supreme ca:

„Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne". Eu voiu răspunde cu Aron Densuşeanu că aceasta este o „bâiguială". Şi, împrumutând procedeul criticii lui, voiu pune, în parantez, după „aur", un semn de exclamare; după „visul negurii eterne" un *sic;* şi la urmă, ca comentar general, o frază dispreţuitoare.

Apoi aş cita triumfător pe Carol Scrob:

Stelele, care de soare
Ziua nu lucesc de loc,
Noaptea sunt strălucitoare,
Noaptea, noaptea sunt de foc.

Şi iarăşi lumea ar râde, criticii m'ar acoperi sub enormul lor dispreţ şi m'ar zdrobi în faţa publicului, pentru că s'ar adresa la *sentimentul* publicului (dar nu şi la sentimentul „simboliştilor", care, în privinţa lui Eminescu, ar fi cu mine), dar în *argumentări* aşi fi invincibil.

Aşa dar, orice propoziţie cu privire la o operă literară se poate dovedi, afară de cea mai importantă: aceia cu privire la frumuseţea ei, adică singura care vorbeşte despre *arta* din opera de artă.

REALIST

Catarina Doamna Noastră

de VICTOR ARADI

Torturat până la sânge, jefuit de toată averea, poporul rămase părăsit și într'un ținut atât de bogat, foametea își ridica capul în întreaga regiune muntoasă, agricultura n'a fost desvoltată niciodată, ogoarele mici din pământul arabil aparțineau moșiei. Pentru pășune se lua o taxă foarte mare, pentrucă și imașurile erau tot ale moșiei. Din venitul minerilor fiscul reținea o treime, iar o altă treime o băgau în buzunar contrabandiștii armeni. Pentru bucata sărăcăcioasă care mai rămânea în mâna nenorociților, se duceau lupte înverșunate de toți puternicii ținutului.

Cunoașteți pe Fația Neagră? E o figură din romanul scriitorului maghiar Mauriciu Jokai. Figura aceasta e luată din viața adevărată. Fația Neagră a fost un baron renumit. Prefect al județului Hunedoarei și mare proprietar. A jucat un rol însemnat în societatea cea mai înaltă. Firește, că în așa numita lui viață socială umbla fără mască. Boerul acesta avea pasiunea bizară să călătorescă în părțile montanistice ale județului Alba Inferioară și cu ocazia asta își ascundea obrazul sub o mască neagră. Terenul lui de activitate îl găsi în primul rând în ținuturile montanistice, mai întâi pentrucă pe aici găsea destulă bogăție de jefuit, și apoi găsea ocrotire din partea autorităților. Fația Neagră făcu din obiceiul lui de jaf o industrie complicată. Se știe că în județul Alba Inferioară avea o monetărie secretă, unde aurul și argintul jefuit îl transforma în bani. Monetăria aceasta era în peștera Lucia. Unde era această peșteră, nici până astăzi nu știm cu siguranță. După descrierea lui Jokai, peștera aceasta era lângă Bucium. Și de fapt lângă Bucium există peștera, în care cu vre-o două zeci ani mai înainte s'au găsit monede de aur cu pajura falșă. Dar și lângă Câmpeni există o peșteră Lucia, în care iar s'au găsit urmele unei monetării. Unii cred, că adevărata peșteră Lucia a fost sub rocele Vulcanului, peșteră care corespunde mai bine descripțiilor. La intrarea acestei peșteri este și azi o moară, — moara Aniței din roman. Proprietarul nou săpând în peșteră a găsit plăci de aur. In jurul Abrudului, în cele câteva săptămâni, cât am umblat pe acolo, am găsit cinci peșteri Lucia. De aici nu urmează, că Fația Neagră a lucrat cu mai multe monetării, ci că a avut mai mulți concurenți. Pe unul din aceștia ni-l descrie Bela Lukacs. 1) Aceste triste figuri, urmau mai departe jefuirea, de unde o întrerupeau tovarășii lor, deținătorii puterei oficiale. In atari ținuturi, înflori o epocă cruntă, plină de infamii, a haiducilor castelani.

Natural, că nici conducătorii țăranilor români, preoțimea, nu scăpă de depravare. Chiar după revoluția lui Horia îi vedem căutând ca niște câini flămânzi să descopere pe conducători, și încasând mândri prețul trădării. Urmașii lor, în cea mai mare parte, erau oameni de acelaș calibru. O parte din ei erau complici ai contrabandiștilor de aur, iar alții, erau niște figuri triste de bețivi. Un act din parohia greco-ortodoxă din Cărpeniș ne descrie pe preotul de atunci în următoarea formă: „E înecat atât de mult în beție, că înjosește caracterul preoțesc cât se poate de mult. Umblă neîntrerupt beat, se bate prin crâșme. Se poartă într'un mod scandalos atât în târgul din Abrud, cât și în Roșia Montană și deoarece corpul lui slăbit de beție nu mai suportă băutura și picioarele lui grele nu-i mai pot purta corpul, de multe ori îl poți vedea culcat în șanțul de lângă drumul mare, într'o stare în care nici el n'ar fi crezut că e popă, dar mai ales alții, când trebue să-l pună ca un sac plin pe cal, și să-l ducă mai departe".

Populația și în împrejurările astea rămase liniștită și făcu toate chipurile să-și recâștige drepturile, deoarece știa prea bine, că numai pe baza privilegiilor se putea apăra. Când văzu, că cererea lor se refuză la toate instanțele și când chiar cancelaria imperială le impuse calea procesului, trimiseră delegații lor la Aiud, ca să se înțeleagă cu advocatul. Delegații n'au ajuns decât până la Zlatna, unde au fost arestați, iar familiile lor au fost date afară din case. Poporul nu-și pierdu răbdarea. Suferințele epocale le băgaseră în sânge răbdarea și voința nestrămutată! Peste câteva zile plecară la Aiud delegați noi. Aceștia nu merseră însă pe drumul mare, ci pe poteci ascunse, pe unde se și întoarseră pe nesimțite. Nu veniră însă ei singuri. Impreună cu ei a venit la Bucium o doamnă străină: Catarina Varga.

Despre femeia aceasta minunată documentele ne dau un tablou foarte neclar. Iar despre rolul ei atât de interesant, nimenea nu s'a ocupat mai deaproape, deși actele referitoare la persoana ei, stau la dispoziție în număr mare în archiva Statului din Budapesta și în archiva muzeului ardelean din Cluj. Afară de asta, de la locuitorii munților apuseni se pot culege mulțime de amănunte.

Catarina Varga era de vre-o 45 de ani când ajunse între minerii munților apuseni. Despre viața ei anterioară se știe foarte puțin. Autobiografia ei a dispărut din actele guvernului transilvănean, fără a rămânea decât câteva file rupte din ea. S'a născut lângă Cohalm, în satul unguresc Hălmagiu, 2) în anul 1802. De timpuriu ajunse orfană. Incă de fetiță mică a avut de suferit împreună cu surorile ei 3). Unicul prieten al copilelor fu bătrânul preot evanghelic din Halmagiu, de care-și amintea cu mare iubire încă după mulți ani. Fetița orfană nu prea avea atragere pentru oameni, dar tocmai viața ei sărăcăcioasă și liberă o făcu entuziastă. Luptele ce-i erau sortite să le ducă și multele lovituri îndurate, avură o mare înrâurire asupra desvoltărei sale sufletești. Religiozitatea-i adâncă, dar nu bogată, se datorește fără îndoială bătrânului preot din Halmagiu. Urmele acestei religiozități le găsim în fiecare manuscris al ei. Acesta e substratul pe care s'a desvoltat individualitatea ei scrutătoare. Din fiecare rând al ei se vede sufletul femeii entuziaste, cugetătoare și hotărîte.

Despre căsătoria și viața ei familiară știm numai atâta: că pe bărbatul ei l'a chemat Kelemen. Au trăit mult împreună, dar în sufletul femeei n'a rămas aproape nici o urmă din viața aceasta. După moartea bărbatului s'a judecat foarte mult pentru moștenire, dar n'a ajuns la nici un rezultat. Se vede, că avea un adversar cu o influență mai mare. Pierzând ultima nădejde, ceru ajutor de la autoritate pentru a se putea reîntoarce 4) la locul ei natal, deoarece rămăsese fără mijloace. Cancelaria gubernială refuză. La advocatul săracilor se întâlni cu însărcinații din Bucium. Femeia înfocată se interesă foarte mult de soarta minerilor. Minerii flămânzi ai unui ținut aurifer atât de bogat, și poporul zbuciumat, revoltat, îi atraseră simpatia.

Sunt șase ani în capăt de când, întâmplător,
Aci 'ntre voi, destinul a vrut să mă cobor,
Să fiu reprezentanta acestui biet cuprins,
Cum voi n'aveți pe nimeni mai devotat, distins.

Mi-ați spus cum avocații mulțime — ani și ani
V'au cheltuit avutul, au stors ai voștri bani
Și cum de-atâta vreme, nici semn de roade nu dă
A voastră cheltuială și-a lor deșartă trudă.

Eu misiunea asta, firește o primii
Mi-am pus în joc viața, senină-a o jertfi...

scrie mai târziu în închisoarea ei din Aiud. Femeia însuflețită se așeză între mineri și în scurt timp deveni conducătoarea lor. Incă în anul 1841 trimise o jalbă împăratului, în care descrise situația nenorocită a poporului.

Și dusu-m'am cu jalba poporului înfrânt
Punând-o dinaintea înaltului tron sfânt:
O Apostolic Rege, Mărite Impărate,
Privește-ale Tale popoare 'ndurerate,
Stau părăsite ele, n'au nici un ajutor,
Coboară-Ți îndurarea de-acum asupra lor....

Misiunea Catarinei Varga începe bine, de oarece izbândește la primul pas. Cancelaria împărătească încă la 29 Iulie a aceluiaș an trimese un rescript către guvernul din Transilvania. Inșiră plângerile Catarinei Varga,, după cari locuitorii mineri privilegiați erau subjugați, iar funcționarii publici, prin abuzurile lor amărau traiul populației. Cancelaria împărătească în chestiunea plângerilor cerea deslușiri. Guvernul puse documentul la o parte, crezând că la Viena se va uita de asta. Dar în cazul acesta nu fu de loc așa. Peste o lună veni de la Viena un alt rescript, în care se punea și o întrebare foarte neplăcută. Anume, ce s'a făcut cu Teodosie Tandru și cu Ilie Simina, cu însărcinații comunelor, cari s'au dus să pertracteze cu advocatul în chestia procesului și cari au fost arestați în anul 1839. Cancelaria cerea de urgență pertractarea procesului celor doi oameni închiși.

Insuflețiți de rezultatul acesta minerii la 1842 trimiseră altă plângere la Viena, cerând restabilirea privilegiilor lor și trimiterea unei comisii de cercetare, care să studieze la fața locului. Cancelaria împărătească din Viena studie cu mare luare aminte cererea asta; pe de-o-parte aducând cazul la cunoștința împăratului, iar pe de alta, însărcinând tezaurariatul transilvănean să trimeată toate plângerile locuitorilor munților apuseni, începând cu anul 1825, cancelariei Curții. Chestia nenorociților ajunse astfel pe calea rezolvărei.

Asta însă numai la Viena. Domnii transilvăneni nu voiră nici de data asta să asculte plângerea poporului, după cum n'au voit nici mai înainte, și au mers mai departe cu politica lor, care a pricinuit atât de multă vărsare de sânge. Ordinele venite de la Viena le sabotau. Să nu notăm mai mult decât faptul, că sărmanii Buciumeni arestați în anul 1839 încă în anul 1843 stăteau tot în închisoare preventivă. La întrebarea cancelariei guverniale de la 26 August 1841, gubernatorul contele Josif Teleki răspunse abia la 11 Martie 1843, și bietul boier nici atunci nu putu raporta altceva decât că acest proces criminal va fi judecat de urgență 5). Curtea vieneză voia să vină în sprijinul populației, dar boierii transilvăneni se împotriveau și căutau să împiedice prin toate mijloacele încercările poporului.

In scurtă vreme, Catarina Varga își dădu seama că autoritățile guvernamentale erau pentru îmbunătățirea soartei poporului și că ele se găseau neputincioase în fața rezistenței boerimei ardelene, care căuta să-și apere puterea și interesele prin tot felul de minciuni și abuzuri. De aceea Catarina se decise la o acțiune hotărîtoare, revoluționară, fiind convinsă, că numai pe calea aceasta va putea ajunge la rezultat. In vara anului 1843 începu acțiunea ei și cu multă precauțiune pregăti lupta cea mare a poporului.

După cum am amintit, regiunea munților apuseni fiind lipsită de pământ arabil, populația era nevoită să cumpere bucate din depărtări mari. Și acest comerț, în mare parte, era monopolizat de armeni, cărora le renta de minune. In timpurile când recolta era slabă, — aliindu-se cu autoritățile locale, — jefuiau pe nenorociții locuitori după plac. Catarina Varga găsi cu cale să-și înceapă acțiunea de aici. De pe coastele din apropirerea satelor, puse de tăie pădurile. Lemnele le folosi pentru clădit case, pentru repararea podurilor, a steampurilor și a morilor, pe baza ordinului urbanial din 1787. Pe teritoriile despădurite, se începu cultivarea pământului. Administrația trimise gornici ca să-i împiedice pe oameni dela tăierea pădurilor, dar Buciumanii îi alungară și-și văzură de treabă. Nici acuma administrația nu înțelese situația, și trimise la Bucium gornici înarmați, pentru ca toate locurile despădurite și locurile de pășune să le sădească cu butaș 6). Catarina Varga luă cu sine țărani înarmați cu topoare și alungă de pe hotar pe gornici. Poporul urmă însuflețit pe îndrăzneața revoluționară. Iar administrația își pierdu capul. La o expediție armată administrația nu cuteză să se gândească, fiindu-i frică să nu iasă la iveală machinațiile sale criminale. Numai tezaurariatul se plânse în lungi adrese către guvern. In lipsa unei mai bune distracții, bieții boieri erau siliți să se plângă unii altora 6). „Trebue arestată această femee periculoasă, — repetau ei mereu, — deoarece câtă vreme ea va rămânea liberă, nu se va putea restabili ordinea". Totodată își dădeau seama că o acțiune militară n'ar fi ajutat mult, fiindcă Catarina Varga era păzită de poporul înarmat, care n'ar fi părăsit-o cu nici un chip. Totuș, cerură dela guvern semnalmentele Catarinei Varga, pentru a încerca în toate chipurile ca s'o aresteze. De chestia cea mai principală, adică de rezolvirea procesului, nu se ocupa nimeni, ba încă la 5 Decembrie 1843 subprefectul din Alba Inferioară refuză pentru motitive de formă cererea de proces a minerilor din 1887 7) ceea ce fu ca un ulei peste foc. Răspunsul poporului disperat, — după îndemnul Catarinei Varga, — fu că refuză pur și simplu îndeplinirea sarcinelor comune. Cu toate acestea administrația nici acum nu-și dete seama că se găsește neputincioasă față de popor și Catarina Varga, și-și urmă sistemul său mai departe. După părerea administrației, puterea poporului sta în faptul că trăia împrăștiat între munți, unde se putea refugia în caz că i s'ar fi adus împotrivă armată. Boierilor le veni ideia fantastică, să silească populația la aglomerarea prin sate, fără să țină seama că coloniile împrăștiate în munți, era rezultatul stării special economice a munților, unde populația putea să trăiască neaglomerată și liberă.

Pe pământul sărac al munților, țăranul nu putea produce altfel, decât locuind în apropiere, și îngrășând pământul cu gunoiul vitelor sale. In ținutul acesta stâncos-păduros, numai la depărtări de mai mulți kilometri se găseau șesuri cu pământ arabil, de aceea locuințele erau împrăștiate după condițiile terenului. Administrația nu-și dădea seama de faptul acesta și de aceea toate încercările sale rămaseră fără rezultat. Autoritățile și dministrația moșiilor își pierdură capul, dar pe altă parte avură atâta minte ca să pescuiască în apă tulbure. Siguranța publică dispăru și mulți din „Stâlpii societății" porniră să jefuiască la drumul mare 8). Autoritățile aveau interesul să nu vadă nimic și pentru toate nenorocirile învinuiau pe „agitatoarea turbată", Catarina Varga. Nimeni nu avea curajul să pornească la acțiune, ci numai se îndemnau reciproc 9). Populația se organiza, știind prea bine că din partea autorităților nu avea de așteptat nimic bun. Insărcinații săi, arestați încă din 1839, erau și acum în închisoarea preventivă, cu toate că cancelaria curții se interesa mereu de soarta lor. Neorânduiala ajunse chiar la urechile împăratului care ordonă să i se trimeată regulat rapoarte despre starea lucrurilor 10). Tezaurariatul și administrația moșiilor se aveau bine câtva timp și luptau în comun contra Catarinei Varga, dar mai târziu căutară să-și uite această afecție și continuară pe mai departe jaful. Nu se mai ocupau cu chestiunea despăduririlor și nici de ceea ce face poporul, ci năvăliră cu toată lăcomia asupra minerilor. Credeau că minerii nu vor putea rezista, de oarece cercul lor de activitate era restrâns. Afară de asta, ei erau cei mai bogați dintre locuitori.. Socotelile boierilor însă, numai socoteli bune nu erau, de oarece minerii sub conducerea aceleași Catarina Varga se ridicară. Ei făcură o jalbă către domnitor 11). In jalba lor, scrisă în limba germană, spuneau că au căutat scăparea la mai toate autoritățile, dar nimeni nu le-a venit în ajutor. Prima oară s'au adresat către Prințul Lobkovicz descriindu-i soarta lor cu prilejul călătoriei sale prin ținuturile miniere. Li se găgădui îndreptarea situației, dar în fond lucrurile rămaseră tot așa. La curtea împărătească s'au plâns de trei ori 12) iarăși fără rezultat „....dar nesuferită este subjugarea noastră și neîntreruptă jefuirea nelegală, așa că dacă nu vom fi ajutați prin susținerea privilegiilor noastre, atunci noi minerii fideli și oamenii cu dare de mână vom ajunge o hoardă păcătoșită de cerșetori".

Minerii cer din nou trimiterea unei comisiuni pentru cercetarea cazului lor.

Se vede că Catarina Varga avea la Viena vre-un protector. Pe când toate cererile de până atunci rămăseseră nerezolvate, cererile făcute de Catarina Varga ajunseseră până la împărat și nici una nu rămăsese fără rezultat. Mai ales cererea din urmă, făcu mare senzație la Viena, unde se văzu că lucrurile erau pe pragul revoluției. Boierimea din Transilvania simți schimbarea aceasta și, pentru a o contrabalansa, începu o campanie contra Catarinei Varga. Trebue arestată periculoasa agitatoare, se auzea din toate părțile, și cancelaria gubernială împreună cu tezaurariatul începu bombardarea scaunului gubernial cu adrese cerând arestarea grabnică a Catarinei Varga. Scaunul gubernial se adresă către autoritatea județeană, însărcinând-o cu arestarea „de oarece altfel trebue să ne așteptăm la triste întâmplări". Din pricina zgomotului făcut se trezi, în fine, și prefectul județului Alba Inferioară, bietul baron Nicolaus Banffy, iar raportul lui întârziat răsună ca o naivitate hazlie în haosul ce creștea din zi în zi. Acest brav administrator raportă guvernului, că Catarina Varga nu mai locuia în Bucium, ci în județul învecinat unde nu se extinde activitatea sa 13). Totuș a însărcinat pe pretor să-i dea deslușiri amănunțite despre toată afacerea. Vrednicul prefect nici habar n'avea de ceeace se petrecea în județul său.

Haosul ajunse la culme când domnitorul rezolvă cererea minerilor 14). Autoritățile transilvănene, ca în orice ocazie de felul acesta își pierdură capul și își dădură toate silințele pentru a îndepărta pe Catarina Varga din munții apuseni spre a putea înșela mai lesne poporul. Tezaurariatul scrise numaidecât scaunului guvernamental, că „femeia periculoasă" se află tot în Bucium din care cauză e cu neputință restabilirea ordinei 15).

Scaunul gubernial îmboldise pe bietul prefect să trimită un raport amănunțit despre starea reală a lucrurilor, de oarece „afacerea aceasta atât de importantă ar putea să aibă cele mai grave urmări 16). Prefectul trimise o mulțime de însărcinări subprefectului, grăbind arestarea primejdioasei femei" 17) pentru care grăbea și scaunul gubernial. 18) In urma atâtor stăruințe făcute pe lângă bravul perfect pentru a da lămuriri asupra amenințătoarei situații, îl determină pe acesta să-și arate printr'o adresă părerea că'n urma măsurilor luate ordinea se va restabili în Munții Apuseni. 19)

Catarina Varga nu putu fi arestată, de oarece muntenii înarmați păzeau pe „Doamna Noastră". Rescriptul împărătesc sosi înainte ca boerii să poată schimba ceva din situație. Administrația județeană reținu încă câtva timp documentele, dar văzând că pe Catarina Varga nu o poate aresta fără o sângeroasă expediție militară, care firește ar fi făcut zgomot, la 2 Aprilie trimise pe subprefect la fața locului spre a face cunoscut locuitorilor rescriptul împărătesc 20).

Rescriptul acesta nu resolvă toate plângerile locuitorilor, dar aducea mari îmbunătățiri.

Constata faptul că autoritățile pretindeau dela populație lucrări comune nelegale, că în privința dreptului de cârciumărit îngrămădiseră mulțime de abuzuri. Rescriptul interzicea serios abuzurile acestea 21). La multe din cele înșirate în plângerile locuitorilor nu dădea încă nici un răspuns, oricum însă rescriptul acesta avea o însemnătate destul de mare, de oarece înlătură puterea contrabandiștilor cârciumari armeni.

Lucru interesant e că, autoritățile nu se lepădară de vechile lor obiceiuri. La 20 Aprilie Scaunul guvernamental scrie încă odată județului, cerând arestarea urgentă a Catarinei Varga. Să vede însă, că nu prea avea încredere în autoritatea județeană, de oarece cerea tot odată și semnalmentele ei. 22). Cererea aceasta ajunse târziu, de oarece la 26 Aprilie subprefectul Melchior Foszto raportă că, pe baza ordinului primit, a publicat poporului rezaluția împărătească 23).

In numărul viitor „Subprefectul și Catarina Varga".

1) Bela Lukács: Robii aurului. (In limba maghiară). Budapesta. 1872.

2) Halmagiu e un sat unguresc, între satele nemțești dimprejur. De sigur, e o colonizație maghiară. Deja în anul 1488 era posesiunea unui nobil maghiar (Vezi: Marienburg: Geografie Siebenbürgens).

3) „...răpită încă din frageda copilărie, din brațele îngrijitoare ale iubiților mei părinți, și având parte numai de îmbucătura amară a orfanilor, valurile mizeriei m'au aruncat ici și colo pe marea furtunoasă a vieții. Anii tinereții mele senine au fost presărați cu multe întâmplări și dureri și soarta mi-a prescris cele mai crunte alifii pe ranele inimei mele..." Din autobiografia Catarinei Varga. Arhiva Statului din Budapesta, No, 1850:9322 din documentele guberniale translivănene. (In limba maghiară).

4) Arhiva Statului din Budapesta din documentele guberniale din Transilvania, 1840:2190 și 1840:2674.

5) Doc. 1843:1290. Scaunul guvernamental transilvănean.

6) Vezi Documentul Scaunului Guvernamental 1843:161. 844 (Noembrie 24).

7) Vezi: Documentul Scaunului gubernial transilvănean 1844:332 Urb. 5.

8) Doc. Scaunului gubernial transilvănean 1844:332 Urb. 5.

9) Vezi în cartea sus amintită a lui Béla Lukács unde sunt descrise câteva episoade caracteristice.

10) Vezi doc. 1844:161 și 1844:949 din scaunul guvern. transilv.

11) Doc. Sc. Gub. transilv. 1844:332. Urb. 5.

12) Vezi doc. din cancelaria gub. transilv. 1844:4222.

13) In 9 Octomb. 1837, 14 Ianuarie 1848 și 13 Maiu 1841.

14) Vezi doc. No. 1844:2401, în Arhiva scaunului gub. trans. (Arch. Stat. Budapesta).

15) Doc. No. 1844:10,693 Scaun. gub. transilv. 28.

16) Tot acolo 1884:3208.

17) Doc. 1844:2461. Scaun. gub. trans.

18) Doc. 1844:3874, 9176 și 10,693. Scaun. gub. trans

19) Doc. 1844:3288 tot acolo.

20) Doc. 1844:4121. Scaunul guvernamental trans.

21) Doc. 1844:4738 idem.

22) Doc. 1844:3874. Idem.

23) Doc. 1844:4738. Scaunul guv. transilvănean.

CRONICA ȘTIINȚIFICA

O nouă concepție asupra vieții

Cuvântul *coloid, coloidal,* a ajuns de câtiva ani un termen curent în limbajul medical. Nu s'a atribuit oare unei *„reacțiuni coloidoclatice"* morțile recente dela noi in urma injecțiilor cu salvarsan?

E timpul, cred, să afle și marele public despre ce e vorba, mai cu seamă că această stare coloidală a *Materiei* a început să devie cheia, cu care se încearcă acum în știință deslegarea tuturor enigmelor vieții și ale morții!

Am să mă servesc, în expunerea mea sumară și cât se poate de populară, de admirabila sinteză a acestei vaste probleme, apărută într'o plachetă și pe care autorul ei — savantul francez August Lumière — a bine voit să ne-o ofere cu prilejul congresului medico-militar internațional din Val-de-Grâce.

Mi se pare însă că toate ideile noi ale biologiștilor asupra Materiei animale sunt mult influențate de concepțiile actuale ale fizicienilor asupra Materiei universale. Ideile noastre curente asupra materiei, adică a substanței universale, din care e format întreg universul, au cam fost sdruncinate de vreo 25 de ani de către fizicieni. După ei, Materia universală, adică și eu, și d-ta, cititorule, și tot ce ne înconjoară, n'am fi fost altceva decât.... *electricitate.....*

Dar să ne oprim asupra studiului d-lui Lumière asupra *formei* superioare ce-a luat-o Materia când, în evoluția ei, a creiat ființele animale, adică forma *coloidală.* Veți vedea imediat că tot electricitatea joacă rolul principal.

Se stie că țesuturile noastre, miliardele de cutiuți sau *celule,* din care e compus corpul nostru, sunt formate din niște substanțe cu compoziție chimică complexă, numite *proteine:* dar aceste proteine observate prin ultramicroscop, se văd formate din grămezi de grăuncioare fine, extrem de mici (1/10.000—1/100.000 dintr'un milion). Fiecare din aceste grămegeoare sau agregate conține milioane de elemente moleculare *încărcate cu electricitate.* Fiecare agregat e înconjurat de o pătură perigranulară, *încărcată cu electricitate contrarie,* și un astfel de ansamblu (cu un fel de electricitate înlăuntru și cu altfel împrejur) se numește miceliu. Aceste grămegeoare de grăuncioare, invizibile cu ochiul și cu microscopul — și numai la ultramicroscop vizibile — plutesc într'un lichid care e într'o perpetuă mișcare. In acesată mișcare, lichidul târâie după el miceliile, care sunt zvârlite unele peste altele; *dar având toate pe ele electricități de acelaș fel,* se resping, se depărtează unele de altele..

Aceasta este starea coloidală a Materiei! Nu uitați, că tot ce am descris se întâmplă într'o *celulă,* adică *într'una* din miliardele de unități mici, din care e compus corpul nostru. Farmaciștii au început să prepare toate medicamentele în *stare coloidală.* Argint coloidal, fer coloidal, mercur coloidal. Uitați-vă la sticluțele ce conțin aceste medicamente și veți vedea că sunt pline de soluții cam tulbure, având în suspensiune medicamentul în extrem de fine grăuncioare. Cam așa să vă închipuiți starea coloidală a Materiei! Materia în *suspensiune* într'un lichid, fără a da *precipitate,* adică fără a se lăsa la fund. Având această noțiune elementară asupra stării coloidale putem vorbi de două fenomene interesante: Maturitate și floculare coloidală.

Se întâmplă, că în agitația lor, două micelii sunt svârlite cu atâta putere unul peste altul, încât forța contrabalansând puterea de respingere dintre ele, ambele micelii se contopesc formând o grămadă de grăuncioare mai mare. Și vor crește, astfel, în mărime tot mai mult până ajung mari de tot, și atunci formează ceeace se numește *flocoane.*

S'a isprăvit acum cu starea coloidală! Coloidul a ajuns în stare de *maturitate.* Și aceasta e revoluția fatală a tuturor coloidelor.

E evoluția fatală a d-tale, cititorule, și a mea.

Odată începută această evoluție, nu mai e cu putință o evoluție în sens invers, și așa ajungem la: Senilitate și moarte.

Mai toate organele importante au, la suprafața lor, un strat de celule superficiale, cu o protoplasmă relativ fluidă și de aceea *maturitatea* și *flocularea* descrisă mai sus se face repede în ele și astfel pierd vitalitatea, iar in locul lor invadează firișoare conjunctive, care sunt mai rezistente, trăesc mai mult, având o structură mai stabilă, dar, ce folos? Nu servesc la nimic! O, de am avea vreun mijloc ca să împedicăm evoluția coloidelor din celule spre maturitate și floculare, am împedica îmbătrânirea și moartea noastră. Acest mijloc nu ni-l poate da azi nimeni, nici măcar Voronof!

Și totuș se găsesc indivizi și specii de animale, la care evoluția coloidelor spre floculare se face încet. E o stare privilegiată, al cărei mister n'a fost încă pătruns.

Avem însă și puțin noroc! Atmosfera electrică, de care sunt înconjurate grămăgeoarele de grăuncioare din celulele noastre, le face *imune,* adică le pune în stare să nu poată fi atacate de nici un agent extern, nici chiar de medicamentele d-lor farmaciști prezentate în stare.... coloidală.

Iată de ce ori câte coloide alimentare și medicamentoase introducem în noi, nu suntem atât de lesne doborâți!

DOCTORUL YGREC

FEMININE

Pe marginea unei cărţi

«Femme» de Magdeleine Marx, cu o prefaţă de Henri Barbusse

O carte prefaţiată impune cetitorului, dela început, o atitudine de rezervă. Nu vorbim despre cărţile prefaţiate de autor. Dacă autorul are ceva interesant de spus în afară de ceeace poate spune în text, are tot dreptul să ne-o spue într'o prefaţă. Nu vorbim nici despre cărţile scriitorilor morţi. Acolo, mai mult ca oriunde, prefaţa îşi are rostul ei. Câteva caracterizări cu privire la opera scriitorului dispărut, câteva lămuriri biografice, pot avea, când sunt scrise cu obiectivitate şi competenţă, un interes mai mult decât didactic. Vorbim numai despre cărţile a căror prefaţă ţine să facă oficiu de scrisoare de recomandaţie. Un scriitor care nu are curajul să se prezinte singur înaintea publicului, înseamnă că nu are destulă încredere în propriile lui puteri. Şi transmite şi cetitorului, din capul locului această neîncredere.

Incepători neîndemânateci şi timizi recurg la prefaţă ca la un „passe-partout" infailibil. Dar exemplul unora dintre scriitori de seamă care s'au compromis distribuind cu prea multă uşurinţă elogii premature, i-a făcut pe ceilalţi să fie foarte circumspecţi în acordarea prefeţelor ce li se solicită.

De obiceiu, se prefaţiază între ei începătorii şi mediocrităţile. Din înălţimea gloriei lui pitice, un mic poet ori prozator distribue certificate de aptitudini literare altor poeţi sau prozatori mai obscuri decât el,—şi nu ca să-i ajute pe aceştia în ascensiunea lor destul de problematică, ci ca să dea publicului cetitor, şi să-şi dea lui însuşi, iluzia că e **cineva.** Acest mod de a prefaţia nu e, în definitiv, decât un schimb inofensiv de gentileţe.

Prefaţiază apoi capii de şcoală ori de cenaclu pe imitatorii şi pe ciracii mai abili. Totul depinde însă de felul cum e scrisă prefaţa. Prefeţele de complezenţă nu angajează pe nimeni. De multe ori scriitorii mari nu izbutesc să se sustragă dela această corvadă, considerată de unii ca o obligaţie, dar care nu e de obicei decât rezultatul unor prea insistente presiuni.

Prefeţele de sinceră admiraţie, scrise obiectiv de către oameni competenţi, sunt, atât la noi cât şi aiurea, excepţii rare. Prefaţa scrisă de Henri Barbusse pentru romanul Magdeleine Marx ca şi acea scrisă de Octave Mirbeau pentru „Le livre de Gotha le simple" a lui Adès şi Iosipovici, e dintre aceste excepţii.

De altfel, între Henri Barbusse—şi, în special, între Henri Barbusse ca autor al „Infernului", — şi Magdeleine Marx, sunt multe puncte comune. Amândoi sunt stăpâniţi de acelaş soi de halucinaţie lucidă care-i face să vadă până'n inima lucrurilor şi, mai ales, de aceeaş dragoste imensă şi de nimic stăvilită pentru **adevăr.**

* * *

Subiectul romanului Magdeleinei Marx nu importă. Un roman nu e, după abatele de Saint-Réal, decât „o oglindă pe care o porţi dealungul unui drum".

Firul evenimentelor se rupe şi se înoadă la întâmplare. Oglinda se sfarmă uneori în cioburi—dar în fiecare din ele se răsfrânge câte o făşie de adevăr. Subiectul ni se pare, pe une-locuri, neverosimil. Ceeace importă în primul rând, — pentru că e desăvârşit de adevărată, — e atitudinea personagiului principal, a **Femeii**, în faţa vieţii.

O fată tânără din înalta burghezie— o fată cu trup şi cu suflet sănătos, cu simţuri normale şi cu idei lucide, îndrăgostită pătimaş de viaţă, de libertate şi de adevăr,— fuge de tirania ipocrită a casei părinteşti. Trăeşte singură într'un pension de familie, ca funcţionară la un biurou. Iubeşte, se mărită. Evenimentul acesta, care o „îmburghezeşte" oarecum, o împacă, în aparenţă cel puţin, cu familia ei.

Işi iubeşte căminul, soţul şi copilul. E fericită. Dar într'o zi, iubeşte. Nu pe altul, ci **şi** pe altul. Mărturiseşte totul dela început soţului, care acceptă situaţia. Şi trăeşte senină între aceste două iubiri până când războiul i le ia pe amândouă. După o profundă depresiune morală, întinde iarăş braţele spre viaţă, — pentrucă e tânără şi frumoasă, pentru că nu are, nici faţă de ea însăşi nici faţă de alţii, nici un fel de ipocrizie.

Moartea altora, oricât de scumpi ne-ar fi, dacă nu ucide în primul moment, nu mai ucide niciodată. Viaţa e tot atât de inexorabilă ca şi Moartea—pentru cei ce s'au dus.

* * *

Complect degajată din angrenajul ideilor preconcepute, lipsită de falş sentimentalism, cu apetituri robuste şi cu senzaţii doborâtoare pe care ştie să le explice până în cele mai impalpabile şi mai confuze nuanţe; cu o inteligenţă masculinizată şi puţin deviată, cu o putere de introspecţie halucinantă, — aceasta e Femeea Magdeleinei Marx.

Romanul are forma unui jurnal intim, fără indicaţii precise de timp şi loc, şi e cu desăvârşire subiectiv. **Femeea,** eroina, nu are nume. Nici celelalte personagii n'au nume. De altfel, celelalte personagii nu trăiesc decât prin ea. In realitate pot fi altfel. Pentru noi sunt numai ceeace-i vede ea: uneori personagii vii, conform cu ele însele, alte ori simple fantoşe, — aşa cum sunt şi personagiile din „L'Enfer" al lui Henri Barbusse. Dacă arta nu e decât „realitatea trecută printr'un temperament", — temperamentul Magdeleinei Marx e atât de puternic, atât de original, în cât fără îndoială diformează realitatea deplasând liniile.

* * *

Femeea Magdeleinei Marx îşi dezvălue până'n cele mai imperceptibile ascunzişuri sufletul ei de femeie. Şi totuşi, dintre toate personagiile romanului, ea e aceea care ni se pare mai lipsită de logică,—poate pentru că şi-a creiat, cu bună voe, o morală a ei, în contradicţie cu morala oficială.

Conştient ori inconştient, fiecare idee morală reprezintă un interes şi are chemarea să explice sau să scuze ceva. Şi fiecare morală **nouă** e alcătuită tot din elementele moralei vechi, aşezate doar altfel, după un plan pe care-l dictează instinctul—deci egoismul.

Morala colectivă însamnă, în primul rând, constrângere. Viaţa tuturora e făcută din mici renunţări, din mici compromisuri. **Femeea Magdeleinei** Marx nu vrea să renunţe la nimic, nu vrea să se simtă stingherită de nimic. Ş'atunci în loc să trişeze cu morala, în loc să facă concesii şi să se strecoare cu abilitate printre legile stabilite, — proclamă pe faţă, fără falsă pudoare, morala ei nouă.

Femeea Magdeleinei Marx ţine să rămâe dela început şi până la sfârşit, femee.

„Je ne suis qu'une femme, je ne sais penser que par bonds, je sais aimer comme on sanglote..."

Pentru ea, amorul nu e „un lung prilej pentru durere". E, dimpotrivă, unicul mijloc de a fi fericit. A iubi, e foarte simplu. Nu ţi se cere decât o sforţare: aceea de a fi sincer—sincer cu tine însuţi şi cu toată lumea. Să nu te iluzionezi, să ştii ce vrei, să mărturiseşti ce vrei şi să nu-ţi refuzi nimic. Să iubeşti aşa cum respiri, cu simplicitate şi fără constrângere.

Zadarnic afirmă mai departe Magdeleine Marx că „l'instinct n'est pas une raison". Această afirmaţie e în contrazicere cu întreaga morală a amorului pe care şi-a alcătuit-o şi care se bazează pe instinct,— pe sinceritatea instinctului. Fără să-şi dea seamă poate. Magdeleine Marx admite prioritatea instinctului în amor, deci, implicit, iresponsabilitatea individului şi a femeii în special. Ajungem astfel, printr'un salt capricios de idei, la sentinţa celebră pe care o dădea jovialul *Roi Pausole* al lui Pierre Louys, sub ciresul dreptăţii, atunci când soţul înşelat cerea pedepsirea necredincioasei:

— „Şi dacă ea ţi-ar fi jurat să nu moară până la 30 de ani, ai fi băgat-o la închisoare în ziua când s'ar fi îmbolnăvit de ciumă ? A jurat, zici ? E singura vină pe care i-o recunosc..."

* * *

Femeea Magdeleinei Marx spune, cu inocentă simplicitate:

„Mes deux amours.."

Magdeleine Marx preconizează astfel un soi de poliandrie. De aci şi până la amorul liber, nu mai e decât un pas. Pasul acesta însă Magdeleine Marx nu-l face.

Concepţia despre viaţa productivă a femeii moderne am acceptat-o de mult. Dar concepţia despre iubire a **Femeii** Magdeleinei Marx, n'o putem accepta uşor. Două iubiri dintr'odată... Inţelegem perioada de tranziţie dintre o iubire care moare, şi alta care începe. Această perioadă, doborâtoare de sigur pentru orice femee, **Femeea** n'o cunoaşte. Ea nu alege între două iubiri, ci... le păstrează pe amândouă ! E un mod original şi expeditiv de a rezolva o dilemă... fiziologică. Faptul constitue însă, oricum, un cumul. Observaţi că nu e vorba să privească impasibilă, iubirea a doi bărbaţi, ci să-i iubească **ea** pe amândoi, cu ştirea amândurora.

Se zice că bărbaţii pot iubi două femei în acelaş timp. In această chestiune ne declinăm competinţa. Inclinăm doar a crede că un bărbat care pretinde că iubeşte două femei, nu iubeşte nici pe una. Ne închipuim că nici o femee modernă n'ar accepta de bunăvoie să împartă cu alta iubirea bărbatului iubit. Cu atât mai puţin înţelegem cum ar putea primi un bărbat să fie unul din cei doi — sau mai mulţi —„iubiţi" ai femeii iubite, care se întâmplă să-i fie şi nevastă !

Soţul **Femeii** acceptă această situaţie, din eroism sau din laşitate, nu importă. De altfel, absorbită de iubirea ei cea nouă, **Femeea** uită să ne dea explicaţii. Inţelegem însă că el e profund nefericit, tot atât de nefericit ca şi amantul care, iubind „burghez", iubeşte exclusiv. Ş'atunci, ne întrebăm ce savoare poate avea fericirea **Femeii,** câştigată cu preţul nefericirii celor doi oameni pe care-i iubeşte în chip atât de original.

Poate că suntem prea burgheze încă, prea aproape de Orient ca să înţelegem. Strănepoatele noastre vor privi, poate aceste anomalii ca pe ceva cu totul normal. Vor fi ele, însă, mai fericite decât noi ?

* * *

Aceasta e singura obiecţie pe care o putem face romanului Magdeleinei Marx. Şi această obiecţie nu e de ordin estetic. De altfel, o facem târziu, după ce închidem cartea, atunci când o revizuim în gând. La lectură, totul pare natural. **Femeea** are totdeauna dreptate: tot ce face ea e conform cu ea însăşi, e perfect,—pentru că **ea** nu putea face decât aşa. Sinceritatea ei complectă, nemăsurată, demontează uneori, alte ori irită: une ori o simţim prea aproape de noi, alte ori prea depărtată.

Magdeleine Marx dezbracă realitatea de orice artificiu, de orice poezie creată de alţii. Şi, creatoare de viaţă şi de poezie, ne face să descoperim, sub crusta iluziei învechite, o altă poezie proaspătă şi pură.

Magdeleine Marx e o fermecătoare. Ea are darul de a sugera impresii vii şi colorate. Nuanţe sufleteşti pe care dezesperăm de a le închega vreodată în cuvinte, ea ştie să le evoce fluid şi precis în acelaş timp. Pentru ea, cuvintele sunt maleabile. Se joacă cu ele, le dă forma şi înţelesul pe care-l vrea. Sinceritatea îi dă toate îndrăznelile şi o salvează din toate dificultăţile. Momente psihologice şi fiziologice despre care orice femee evită să vorbească în literatură,— momente peste care cei mai abili romancieri alunecă, din prudenţă,—ea are curajul să le analizeze.

In toată lunga ei confesiune, nu e nimic forţat, nimic dulceag, nimic meschin. A ştiut să privească viaţa în faţă, simplu, fără teamă, fără iluzii. Şi a avut curagiul să spue tot ce a gândit, tot ce a simţit, tot ce a făcut. Ii poate face cineva, vreodată, o vină din asta ?

* * *

Magdeleine Marx e, în primul rând, poetă. Fiecare capitol din romanul ei e un poem.

Ea ştie să privească realitatea cu ochi miraţi de copil, ca şi cum atunci ar vedea-o întâia oară, ca şi cum atunci ar primi dela ea primele senzaţii. De aceea senzaţiile ei sunt totdeauna de o frăgezime primăvăratică. Şi în acest dar stă secretul artistic al Magdeleinei Marx.

* * *

Romanul Magdaleinei Marx nu e un roman „à thèse". Autoarea nu face feminism—deşi, indirect, serveşte cauza feministă—nici nu-şi propune să rezolve, prin formule precise, încurcate chestiuni sociale. Ea dărâmă doar câteva prejudecăţi. Dar în locul lor nu pune decât arbitrarul naturii sale individuale.

Paginile în care autoarea, cu o „magnifică sinceritate" —cuvintele sunt ale lui Barbusse—distruge legenda instinctului matern, a „vocii sângelui", sunt minunate de adevăr. In faţa maternităţii apropiate, **Femeea** (şi probabil că toate femeile, dacă nu şi-ar monta imaginaţia) nu simte decât o profundă uimire şi o neînvinsă teamă animală. Mila şi tandreţa vin mai târziu, şi tocmai la sfârşit se înfiripează, din ceeace dă, din ceeace primeşte, iubirea maternă adevărată, conştientă.

Atitudinea **Femeii** în faţa morţii— a morţii care nu ucide decât pe morţi— e cu atât mai impresionantă cu cât e mai lipsită de poză şi mai lucidă.

Femeea în doliu se regăseşte într'o zi pe malul mării însorite. De pretutindeni, viaţa năvăleşte spre ea. Ş'atunci ea priveşte cu uimire şi cu tristeţă în jurul ei şi'n sufletul ei.

„Mais... cette robe noire... mes morts... Je n'ai que ma douleur, moi, je n'ai qu 'elle... qu'ai-je donc fait pour qu'elle chante ainsi ?

„Plus rien ne se souvient....

„Douleur, on donc es-tu ?—Partout l'éspace affreusement vivant ou l'espérance a toutes les couleurs, et ou la mort vient de mourir pour le dernière fois....

* * *

Une ori prefeţele ar trebui puse la sfârşitul cărţii, nu la început.

Prefaţa lui Barbusse rezumă în câteva fraze toate impresiile pe care le primim dealungul lecturii şi caracterizează romanul Magdeleniei Marx în toată minunata lui originalitate. Cetită înainte, prefaţa ne previne şi ne răpeşte ceva din noutatea impresiilor. Cetită la sfârşit, ne-ar fi dat satisfacţia naivă de a fi găsit, înaintea lui Barbusse, câteva din caracterizările făcute de el.

Transcriem, — cu regretul că n'o putem transcrie toată—sfârşitul acstei prefeţe:

„Ce livre ne s'apparente à aucun genre, ne s'astreint à aucune formule, ne se rapetisse d'aucune imitation. Il est puissant, rebelle et vierge et il classe Magdeleine Marx parmi les plus superbes et les plus hauts poètes de notre époque".

E curios doar că **exact** acelaş lucru s'ar putea spune despre romanele lui Barbusse...

* * *

Ceva mai sus, în aceeaşi prefaţă, Henri Barbusse scria :

„Il éxprime (acest roman), et c'est là un fait littéraire et moral considérable, ce qui n'a jamais été exactement exprimé jusqu 'ici. Il éxprime la femme".

Nu ştim dacă romanul Magdeleinei Marx exprimă **femeea,** în genere. Dacă ne îndoim, e poate pentru că nu ne cunoaştem îndeajuns. Ni se pare mai curând că exprimă, pentru întâia oară desăvârşit, *o femee,* — deşi sunt multe pagini pe care orice femee le-ar putea iscăli....dac'ar avea curajul.

OTILIA CAZIMIR

Artă pentru artă ?

— In lumina literaturii ruseşti —

In corespondenţa cu prietenii, dar mai ales cu femeile, scriitorii ruşi mai de seamă nu excelează prin descrierea sentimentelor lor intime, sau a planurilor şi analizelor literare.

Scrisorile de curând publicate ale lui Gleb Uspenschi, un martir sobru din generaţia poporaniştilor-revoluţionari — acei artişti neîntrecuţi ai cuvântului din acea epocă, când (1880—1890) lumea începuse să scruteze mişcarea liberatoare, nihilistă şi teroristă din Rusia — aceste scrisori reflectează sufletul unui „belletrist" pe care-l preocupă fenomenele demne de conştiinţa lui cetăţenească.

Deşi avem de aface aci cu un raid politic în artă, scrisorile înseşi prin sinceritatea şi năzuinţa lor numai spre lucruri ideale, nu constitue decât arta pură a cuvântului serios. Scrisorile tratează grave şi grele probleme sociale. Acest talent necunoscut încă la noi, fiind extrem de puţin tradus, în faţa căruia se închinau Corolenco, Cehov, Gorki şi care a avut un sfârşit tragic la fel cu al lui Eminescu — nu s'a nutrit, evident, cu o hrană sufletească a la Anatole France.

Reproducem numai din două din aceste scrisori:

10 Iulie, 1888. Ciudovo

„Scumpă N.

„Iată unde mă vezi, şi nu în Siberia. Uite cum s'au întâmplat lucrurile: în Perm mă acup cu cărţile mele şi mă simţeam plictisit. Intr'o dimineaţă însă, o întâmplare m'a scuturat, m'a pus pe gânduri. Aceste gânduri m'au înviorat. Auzii sunete îndepărtate, ca clopoţeii mai multor sănii...sau par'că trecea la Lencoran (graniţa Persiei) o caravană de cămile. Mă uitai pe fereastră: dela deal venea o echipă mare, cenuşie, de arestanţi. In curând au început să treacă prin dreptul ferestrei mele. Am stat vre-o jumătate de ceas şi am privit mulţimea ferecată. Tot feţe cunoscute: ţărani, boeri, tâlhari şi politici, femei... Toţi — de-ai noştri, din miezul pământului rus — în număr de vreo 1.000, cari, din Rusia aceasta, dădeau o năvală încetă spre Siberia.

„M'am simţit atras după dânşii, cum n'am fost atras niciodată nici de Paris, nici de Caucaz şi nici de alte locuri, unde poziţiile sunt pitoreşti, iar moravurile încă mai frumoase. Dar oamenii aceştia sunt produsul determinat de condiţiile vieţii ruseşti, de acea confuzie, de acele încurcături mortifere, de laşitatea sau de îndrăzneala disperată—condiţii în mijlocul cărora trăim noi, cari nu suntem condamnaţi, nu suntem deportaţi şi cari ardem de doruri, ne chinuim, ne plictisim, bem ceai cu dulceaţă, — luptându-ne cu plictisul monoton... Minţim şi iarăşi ne chinuim... Aceştia însă n'au putut să suporte viaţa noastră, ei, dela tâlhari şi până la politici... Şi iată-i târiţi spre locuri nouă. Şi eu, de bună voie, fără cătuşe, vreau irezistibil să plec spre aceste locuri nouă. Nici mie nu-mi convine să „trăiesc" (nu să lupt) cu oamenii, faţă de cari suntem nevoiţi să minţim mult, inutil şi fără scop, ducându-ne viaţa prin zilele de azi — decolorate, fără gust, fără interes, stupide...

„In Ecaterinburg, o sete şi mai mare mă cuprinse să plec spre locuri nouă. De ce numai ţăranii emigrează ca colonişti, iar intelectualii sunt traşi cu lanţul? Trebuie să ne lepădăm de relaţiile noastre mutuale, învechite, încurcate şi de prisos — fie ele cât de vechi şi de obişnuite; şi să ne regenerăm în locuri nouă, printre oameni noui. Mă opresc aci. Lucruri nouă şi luminoase mă cuprind. Uit de planurile mele literare. Ele mi se par şi netrebnice, deşi nu se poate să nu lucrez: băiatul meu trebuie dat la liceu, tâmplarilor trebuie să le plătesc (mi-au reparat foarte bine casa). Dar nici lucrurile vechi nu le mai pot scri. Nu se poate. Deci mă întorc, isprăvesc cu nevoile familiei pentru iarnă, isprăvesc scrierile şi chestiile de editură şi, în August, plec în Siberia".

Mai este încă o scrisoare către V. Sobolevschi, directorul unei reviste lunare şi al unui ziar mare zilnic, care ţinea foarte mult la colaborarea lui Uspenschi.

„Vladimir Mihailovici,

„De ce publicaţi cu literă prea mică despre emigranţii-colonişti şi despre cheta în folosul lor? Trebuie atrasă atenţia publicului. Nu vedeţi cum procedează K. şi S. Popov, ca publicul să vadă cuvântul CEAI, iar D-v. nu acordaţi ţăranilor drumeţi decât litere-bacterii!.. Dacă Popov şi-ar publica reclama cu asemenea litere, ar emigra şi el în Siberia... „Oamenii de serviciu cari caută loc" sau „bucătăresele" se înghesuiesc în anunţuri. Publicul barem spune: bre, ce de bucătărese la ziar! Iar emigranţii nici nu se văd. Cunosc vre-o mie de medici de boli venerice, şi nu am nevoie de ei. Cunosc parfumeria Brocard, săpunul Tridas, piano Schreder, aflu că a murit Ivanov sau Smirnov, iar despre ţărani:

S'a primit la redacţie de la N. N. 1 rublă 50 copeici

„Mă mir că şi în gazeta noastră subiectul articolului de fond din 20 Oct. e tratat numai în treacăt! Fie-vă milă de societatea întreagă rusească. Insărcinaţi pe cineva să facă un foileton de compilaţii relativ la ultimele alegeri generale din Anglia. Dacă despre asemenea evenimente nu vorbiţi decât în 20 rânduri şi odată pe an, atunci ce mai e interesant în lume? Şi dacă nu veţi face o compilaţie măcar pentru trei foiletoane, nu vă mai iubesc.

„De ce nu reproduceţi scrisoarea lui Karl Marx către Nic. Const. Mihailovschi din „Mesagerul Juridic"? Marx se arată ofensat şi întristat că Mihailovschi şi-a permis să-l suspecteze, că el, Marx, şi-ar crede „legile de fer ale desvoltării capitalismului" iminente pentru naţiunile cari au o altă istorie decât cea europeană generală. Marx scrie despre dânsul: — „Ca să pot judeca cu competenţă desvoltarea economică a Rusiei moderne, am învăţat ruseşte; şi timp de mai mulţi ani am studiat datele referitoare la acest subiect. Am ajuns la o concluzie. Dacă Rusia va continua să meargă pe drumul apucat la 1861 (europenizarea), ea va scăpa cea mai frumoasă ocaziune pe care vre-odată istoria o poate oferi unui popor: de a evita toate peripeţiile structurei capitaliste.."— E o sentinţă de moarte! Şi ea ne priveşte. Noi scăpăm din mână problema şi datoria. Prea mulţi „poporanişti" ştiu să scoată din statistici feeriile vieţii ţărăneşti şi muncitoreşti, se îngâmfă cu „marele viitor", neglijând toată mizeria şi mucigaiul, iar alţi „economişti", mari şi pitici, aruncă afară tot ce este original în aceleaşi date, şi ne ordonă să ne supunem tuturor „peripeţiilor şi schilodirilor capitaliste" întru viitoarea fericire comunistă. Şi noi — noi, conducătorii, — cam nu prea ştim să rostim asemenea vorbe, simple şi mari, pe care le spune Marx şi deci nici treabă nu facem. Cât de mult am fost mişcat de scrisoarea lui!"

„Scriu trei serii de schiţe. Prima: „Ce o să fie"? — Nu se mai poate scrie: „Ce e de făcut" sau „Cum să trăim". Să scrie alţii, moraliştii... A doua: „Ce va fi cu fabrica"? A treia: „Ce-o să fie cu baba" (femela, ţăranca, muncitoarea în genere)? In a doua culeg toate promisiunile splendide ale marxiştilor despre timpurile fericite la care va ajunge fabrica. In a treia se va dovedi că „baba" nu va pieri fără bărbat, ci-şi va vedea de treabă şi va face totul pentru copii. Deci: Cum şi pentruce capitalismul şi cazanul fabricei trebuie „deocamdată" s'o piseze în praf întru fericirea viitoare a „babelor" de mâine? Sunt consumat de nenumărate fenomene care privesc aceste subiecte şi cari s'au sistematizat, s'au lămurit.. La fel cu „Puterea Pământului", adică cu tabloul vieţii de muncă a poporului, aspir cu pasiune să scriu schiţe: „Puterea Capitalului". Dacă acest titlu nu convine, le voi numi „Schiţele influenţei capitalismului". Aceste influenţe s'au definit irezistibile, sunt simţite prin faptele importante de toate zilele. Astăzi aceste fapte sunt zugrăvite în cifre. Eu voi transforma cifrele şi fracţiunile în oameni. Sunt sigur că groaza acestor fapte va fi înţeleasă de toţi, când fracţiunile statistice le vor atinge conştiinţa sub formă de oameni deformaţi şi schiloditi"...

Planul acesta a rămas nerealizat. Uspenschi a scris numai începutul: „Cifre vii"...

Iată, aşa dar, cum scriitorii ruşi nu propăvăduiau arta pentru artă, nici nu cântau ca păsările, ci — având o adâncă pregătire ştiinţifică, frământaţi dureros de ideile umanitare — creiau imagini literare, dar, în acelaş timp, erau preocupaţi de problemele adânci ale societăţii, faţă de care ei apăreau ca nişte oameni ai datoriei, străini de cabotinajul şi de snobismul literar.

ALEXIS NOUR

LITERATURA STRAINA

HENRY LAWSON

Tovarăși

I-se zicea *Valea-de-aur*[1], — dar nu era de aur decât cu numele. Doar grămezile galbene de *mullock*[2]) și mimozele care acopereau colinele dimprejur, ar fi putut să amintească metalul minunat care dispăruse din vale; și minerii se risipiseră, ca prietenii lui Timon când și-a pierdut averea.

Goldfields-urile[3]) părăsite sunt totdeauna triste; Valea-de-aur era mai tristă decât oricare alta. Răscolit peste tot, bietul pământ părea că a fost schingiuit, și din rănile-i goale pornea o chemare mută către tufărișul din împrejurimi, ca să'l acopere și să'l ascundă. Și în adevăr, copaci mărunți începeau a se ivi ici și colo: pustiul își relua drepturile lui.

Costișele posomorîte, îmbrăcate în partea de jos cu tufe și cu merișor învălmășit, arătau vederii, mai sus, o linie de mimoze în plină floare. Pe vârful colinei dinspre răsărit, care avea formă de șea, creșteau eucalipți și, acolo unde trebuia să fie oblâncul, se înălțau trei pini uriași: copaci bătrâni și singurateci, vizibili la depărtări de mile, și pe care razele aurii ale soarelui în Apus îi mângâiaseră vreme îndelungată, cu mult înainte ca primul om alb să fi rătăcit prin aceste paragini pierdute.

Emoția ciudată care te cuprindea acolo era ca un fel de așteptare penibilă, și simțeai cum lipsește acum din atmosfera prea calmă, larma muncii prin minele odinioară vii. Cea mai mare parte din minerii activi se risipiseră, nelăsând Văii decât întârziați și dezertori: oameni prea săraci ca să-și mute familia, oameni istoviți sau prea bătrâni, pe care beția amorului îi părăsise. Valea de aur avea o mică comunitate de mineri cari trăiau într'un luminuș numit într'o parte *Speneers Flat* și, în cealaltă, *Poundind Flat*, — dar așa de puțini, încât mai curând rătăceau ca niște vedenii prin acest ținut, decât îl locuiau cu adevărat. Un străin ar fi crezut că *goldfield*-ul este cu totul părăsit, dacă n'ar fi zărit ici și colo câte o haină sau un *billy*[4] și dacă n'ar fi auzit când și când o lovitură înăbușită de târnăcop, care să vestească prezența unui miner în vre-o scobitură de pământ.

Intr'o după-amiază, pe-aproape de Crăciun, se vedea, ridicat la gura unui puț de mină foarte adânc, un scripet cu găleata de piele atârnată de frânghie; chiar alături, un loc măturat cu grijă primise o grămadă de noroi aurifer și, puțin mai departe, așezat pe niște haine vechi în mijlocul *mullock*-urilor, la umbra unor copaci, un copil de zece-doisprezece ani scria pe o tăbliță.

Avea părul blond și ochi albaștri pe o figură atât de îmbătrânită fără vreme, încât părea că vrâsta nu va putea s'o mai schimbe. Drept orice îmbrăcăminte, o cămășuță de bumbac și pantaloni de pânză lustruită prinși cu o singură bretea. Sârguința lui era atât de mare, încât degetele-i păreau înțepenite de tare ce strângeau tăblița, și părul sbârlit își amestecă șuvițele cu creionul neîndemânatec. Scria literele cu greu, făcând într'una greșeli de ortografie, urmărindu-și scrisul cu o privire piezișă, întovărășindu-l, în părțile mai grele, cu o mișcare a limbii care spăla un loc mic pe fața lui murdară, în vreme ce degetele dela picioare, pline de lut, se agitau energic.

Se opri o clipă, ca să'și șteargă gura cu mâneca. Micul Isley Mason, sau — cum i-se mai zicea — „tovarășul tatălui său", era un adevărat copil al minei, al cărei pământ umed îl călcase cu picioarele lui goale încă de mic. Minerii îl iubeau. Lui Long Tom Hopkins îi plăcea să povestească cum Isley s'a întors într'o dimineață acasă, gol ca în ziua când a venit pe lume țipând cât îl ținea gura că și-a pierdut cămașa. Apoi când cea mai mare parte din mineri plecară și mama lui Isley muri, îl vedeai, cu mânile și cu picioarele goale arse de soare, înarmat cu târnăcopul și cu o lopată de două ori mai mare decât el, ducându-se să scormonească și să sape printre *mullock*-urile bătrâne. Și Long Tom Hopkins îi vorbea ca unui vechiu prieten, pierzându-și vremea ca să caute cu el locurile unde se găsea aur.

Isley scria de câtva timp; un glas înăbușit se auzi din pământ:

— Isley!

— Da, tată!

— Coboară'mi găleata.

— Bine.

Isley își puse alături tăblița, se apropie de gura puțului și, domol, coborî găleata până la capătul frânghiei. Se auzi o clipă răzăluitul lopeții, apoi vocea strigă:

— Ridică, puiule!

— Nu încă, zise copilul aplecându-se deasupra întunericului; încarc'o bine, pot s'o ridic.

Se urcă pe movilița de lut făcută de el ca să ajungă la roata scripetului.

— Gata, Isley.

Copilul trase de frânghie încet, dar nu fără putere, și găleata ieși la iveală. Era însă așa de grea, încât el fu nevoit să se odihnească de mai multe ori dela puț până la grămada de noroi unde trebuia să răstoarne noua sarcină.

— Isley! strigă din nou tatăl.

— Da.

— Ți-ai isprăvit lecția?

— Aproape.

— Atunci, data următoare să cobori tăblița cu găleata, ca să'ți dau câteva socoteli.

— *All right!*

Băiatul se întoarse la scăunel, își sprijini bine tăblița pe piept, se îndoi din spate și începu alt rând șovăelnic...

Tom Mason era socotit în ținut drept un om răbdător la muncă și tăcut. La șaizeci de ani avea încă barba neagră; dar chipul lui — de alminteri fără nimic deosebit — purta urmele adânci ale unor nenorociri vechi și a unui lung șir de desamăgiri. Trăia într'o biată colibă adăpostită sub un copac, în partea cea mai îndepărtată din *Pounding Flat*. Femeea lui murise de șase ani. Pe urmă, se descoperiseră noui terenuri aurifere, dar el nu s'a îndurat să părăsească Valea. Ingenunchiat în mină, la lumina unei făclii de său, scormonea fără întrerupere pământul, cu pantalonii înghețați și grei de umezeală și de argilă, — lucru cu care era obișnuit de multă vreme.

Astăzi, totuși, târnăcopul lui lovea mai rar pământul: gândul omului rătăcea departe de filon.

Ii veneau în minte fâșii din viața trecută; și amintirile nu-i erau tocmai mângâetoare, socotind după extrema paloare a feții lui, în pâlpâirea firavă a lumânării de său.

Toc... toc... toc... loviturile erau tot mai slabe, mai neregulate. Păretele întunecat al minei se șterse din ochii lui; vedea un orizont nelămurit și ca pierdut în licăririle Oceanului de Sud. In picioare, pe puntea unei corăbii, lângă fratele lui, pluteau cu prora spre Miază-zi, către pământul făgăduinții, pe care închipuirea lor îl deslușea ca într'un nimb de aur. Un vânt înviorător umfla pânzele și nava purta grăbită pe cei mai nechibzuiți visători pe care i-a dus cândva vre-o corabie. Se duceau, săltați pe creste de valuri albastre, cufundați apoi între ele; se duceau spre aceste pământuri nouă și totuși atât de vechi, și li se părea că cetesc de pe acum, departe, deasupra lor, pe cerul arzător al Sudului, două nume scrise cu litere de foc: *Ballarat* și *Bendigo*.

Puntea năvii păru că se apleacă puternic înainte și minerul căzu... cu capul de păretele minei. Lovitura îl trezi și el își reluă târnăcopul.

Dar izbiturile slăbiră iarăși, o altă viziune apăru: *Ballarat!* O mină puțin adâncă, fratele lui muncește alăturea de el, palid și bolnav, căci a băut și a jucat cărți toată noaptea. In spatele lor linia albastră a colinelor; în față, vestitul *Backery Hill;* la stânga, *Golden Point*... Și iată că se înfățișează niște jandarmi. Ce-or fi câtând? Fratele lui e ridicat, îi pun cătușe la mâni, îl duc cu ei. Un om a fost asasinat noaptea trecută: o doamnă grosolană de gelozie și de beție... Și viziunea piere....

Toc... toc... toc... Târnăcopul parcă numără anii care trecură, până la douăzeci; și iată că se oprește. Altă scenă. In Noua-Galie din Sud; o fermă pe malul unui râu. Căsuța mică e așezată între vii și arbori fructiferi. Roiuri de albine murmură neobosit în umbra copacilor; pe coaste, recolta de grâu va fi coaptă în curând. Aproape de casă, un om și un copil de șase-șapte ani curăță pomi. Cum seamănă unul cu altul! E fiul și nepotul lui. Și iarăș pasul cailor; jandarmii. Diligența fusese atacată, la cinci mile de acolo, noaptea trecută. Un călător care se împotrivise fusese ucis. Iar fiul său fusese dus toată noaptea să vâneze *posumi* cu niște prieteni... Jandarmii îl târăsc cu ei spre casă. Tatăl nu'și întrerupe lucrul. La vederea reprezentanților legii, piciorul lui a rămas doar o clipă nemișcat deasupra hârlețului înfipt pe jumătate. Jandarmii intră pe ușă: el apasă hârlețul cu putere și întoarce brazda. Nu vrea să audă strigătele desnădăjduite ale femeii. Jandarmii pătrund în odaia fiului și fac două pachete cu haine. Tatăl sapă. Ei pun șeaua pe unul din caii fermei și sue prizonierul călare. Tatăl sapă. Și ei se duc, cu prinsul la mijloc. Tatăl nu ridică ochii; groapa se lărgește în jurul trunchiului. El sapă într'una. Insfârșit, femeea lui vine și'l apucă de braț. Se scutură puțin și pe urmă o urmează, ca un câne ascultător.

Și iarăși rușine și nenorociri: boli în vite, secetă, sărăcie.

Toc... toc... toc... Nu e sunetul târnăcopului; e pământul care cade asvârlit cu lopata pe sicriul nevestei lui... Intr'un cimitir mic de țară, el stă mut ca o piatră, privind groapa asta care se umple. Știe bine că nenorocita a murit de rușine, cu inima zdrobită: săracii sunt adeseori mândri. El va trăi, căci o inimă de bărbat nu se frânge ușor. El va trăi pentru cel care-i rămâne, — pentru Isley.

Viziunea piere... Mason își reia munca, — pentru copil. Dar dintr'odată i se pare că vede viitorul... E bătrân acum. Lângă el cineva, încă tânăr, care seamănă cu Isley trăsătură cu trăsătură... O Doamne! Iarăși sgomotul copitelor. Jandarmii... Nu, nu, asta nu! In fundul minei, în noroiul argilos, minerul cade în genunchi: el roagă Cerul să-i ia mai bine ultimul copil, înaintea rușinei de pe urmă...

* * *

Long Tom Hopkins era cunoscut în țara minelor de aur sub numele de „Tom Dracul". I se zicea așa din pricină că o jumătate din fața lui îl făcea să semene într'adevăr cu Mefisto, pe când cealaltă jumătate își păstra expresia firească. Și era așa decând îl desfigurase o explozie într'o mină din *Ballarat*. Unul din ochi îi pleznise, și el își ascundea orbita goală cu un fel de pânză verzue, care-i dădea, dintr'o parte, înfățișarea asta ciudată. Era un Englez prostănac și greoiu, dar cu un suflet minunat. Gângăveà, presărându-și vorbirea cu un „he! he!" care împlinea întreruperile dese; și cum i se întâmpla să gângăvească chiar când făcea „he!", vorbirea lui căpătase un soi de originalitate bizară.

Soarele se cobora în zare; razele lui galbene poleiau copacii Văii-de-aur. Tom, în haină de lucru, cu târnăcopul pe umăr, cobora drumul colinei dela răsărit. Se opri lângă puț și chemă copilul:

— Vino să'ți spun ceva, Isley!

— Ce-i, Tom?

— Am văzut un pui... he!... he!... de mierlă în tufiș; hai să'l prindem.

— Nu pot să las puțul; tata e înăuntru.

— De unde știe tată-tău că e aur în puțul ăsta vechiu?

— Am văzut pe bătrânul Cornez, Sâmbătă, în oraș. El zice că face să te ostenești aici, așa, de-o încercare. Toată dimineața am pompat apa.

Tom se apropie, își lăsă jos uneltele și, după ce'și suflecă pantalonii, se cinchi lângă copil.

— Ce faci tu... he!... he!... pe tăbliță, Isley? zise el scoțându-și luleaua de argilă pe care o aprinse.

— Socoteli, răspunse Isley.

Tom slobozi câteva valuri de fum din lulea.

— Nu face! zise, așezându-se pe pământ. Educația nu face multe parale.

— Zici că nu face să învăț a ceti, a scrie și a socoti?...

— Isley?

— Da, tată.

Copilul, ducându-se la scripet, coborî găleata. In momentul când trebui s'o ridice, Tom încercă să'l ajute; dar Isley, mândru să'și arate puterea o ridică singur.

— Tu o să fii... he!... he!... tu o să fii un om tare, Isley, zise Tom apucând găleata.

— O, tata ar putea s'o încarce încă și mai mult. Uite ce bine merge; am uns roata.

Cu o simplă smucitură, el făcu să se învârtească manivela.

— Pentru ce îți zice Isley? întrebă Tom pe când se întorcea spre bancă. Asta e numele tău adevărat?

— Nu; mă chiamă Harry. Numai că, un miner a spus într'o zi că eu eram, pentru tata și pentru mama, ca o insulă în Ocean. Atunci mi-au zis *Isle*[1]), și pe urmă Isley.

— Tu aveai... he!... he!... și un frate, nu-i așa?

— Da; înainte de a mă naște, însă. A murit. Mama zicea că nu știe bine dacă a murit, dar tata zice că, pentru dânsul, e mort...

— Tatăl tău avea și un frate? Ai auzit vreodată vorbindu-se de el?

— Da, tata a vorbit despre el cu mama, odată. Mi se pare că a fost amestecat într'o ceartă în care a fost ucis un om.

— Tatăl tău... îl iubea?

— L-am auzit spunând că l-a iubit dar că acum s'a isprăvit.

Câtva timp, Tom fumă în tăcere, părând că privește norii întunecați care defilau la Apus, ca o înmormântare. Atunci șopti ceva care părea a zice: „Toate trec, toate..."

— Ce? întrebă Isley.

— O!.. he!.. he!... nimic, răspunse Tom scuturându-se. Ce ai acolo în buzunarul tatălui tău, — un jurnal, Isley?

— Da, zise copilul scoțând jurnalul.

Tom luă foaia și o privi cu atenție câteva clipe.

— E aici ceva despre noile câmpii aurifere, zise Tom, punându-și degetul pe reclama unui croitor.. Mi-ar face plăcere să mi'l cetești, Isley; eu nu pot urmări literele mici care se întrebuințează acuma...

— Nu, nu-i asta, zise băiatul luând la rândul lui jurnalul; e ceva despre...

— Isley?

— Ține jurnalul, Tom. Tata are nevoe de mine.

Alergă spre puț, se aplecă să asculte, sprijinindu-se cu mânile și cu fruntea de scripet... și fără veste scripetul alunecă, trupul mic se izbi de câteva ori de păreții puțului, apoi se prăbuși la picioarele lui Mason unde rămase fără mișcare...

* * *

— Mason!

— Ce?

Trecură câteva clipe.

— Pune'l în găleată și leagă'l de frânghie cu cingătoarea ta.

— Trage, Tom.

Cu mâni tremurătoare, Tom abia putea să ție manivela. Izbuti însfârșit să ridice găleata. Trupul apăru, nemișcat, plin de pământ și de apă. Tom deslegă cu dragoste copilul și'l întinse pe iarbă; apoi îi șterse de pe frunte puțin lut și sânge și'l stropi cu apă noroioasă. Isley suspină și deschise ochii.

— Te doare tare? întrebă Tom.

— Mi-e spinarea zdrobită.

— Nu-i chiar așa de grav, dragul meu.

— Unde-i tata?

— Se urcă.

O clipă de tăcere, și apoi:

— Tată, tată, repede, tată!

Mason se arătă însfârșit la suprafață și veni să îngenuncheze lângă copil.

— Mă duc să caut rachiu, zise Tom.

— Nu mai e nevoe, Tom, s'a isprăvit cu mine.

— Nu te simți mai bine, puiule?

— Nu, o să mor.

— Nu vorbi așa, gemu Tom.

O tăcere scurtă, apoi copilul se svârcoli de durere; dar asta nu ținu mult și el se liniști iarăș. Zise, blând:

— Adio, Tom.

Tom încercă să vorbească.

— Isley! rosti el însfârșit.

Apoi copilul se întoarse și întinse mânile către acela care'l privea în tăcere de cealaltă parte, cu fața împietrită.

— Tată, tată, mă sfârșesc.

Un geamăt ieși din pieptul lui Mason, apoi totul se liniști.

Tom își scosese pălăria și se stergea pe frunte. Chipul lui, așa desfigurat cum era, sămăna bine cu chipul omului pe care'l avea în față.

O clipă se priviră pe deasupra trupușorului și Tom rosti:

— N'a știut niciodată!

— Nu-i nimic, răspunse Mason deodată; și, luând în brațe copilul mort, se îndreptă spre colibă.

Dimineața următoare, o ceată de oameni triști se adunase la ușa lui Mason. Din zorii zilei, femeea lui Martin era acolo, curățind, făcând tot ce era de făcut. Alta sfâșiase singura cămașă albă a bărbatului ei și făcuse din ea un giulgiu. Altele scăldaseră mortul, care se arăta acum curat și frumos în coliba săracă.

Unul după altul minerii se iviră, scoțându'și pălăriile și aplecându-se ca să intre pe ușa scundă. Mason stătea la picioarele patului, tăcut, cu capul între mâni, privind pe oamenii aceștia cu un aer ciudat.

Tom scotocise zădarnic toată Valea ca să găsească vre-o câteva scânduri, să facă un sicriu.

— Era cel din urmă lucru pe care'l puteam face pentru el.

Ca să se isprăvească odată, femeea lui Martin îl duse în bucătărie și arătându-i masa mare, albă, care era mobila ei cea mai de preț, zise:

— Haide, stric'o.

Luă câteva mărunțișuri care erau acolo. Tom răsturnă masa și începu s'o desprindă din încheeturi.

Când sicriul fu gata, o femee băgă de samă că era prea sărăcăcios; își sfâșie o rochie neagră și dădu stofa ca să îmbrace sicriul...

In tot ținutul nu era alt vehicul decât o căruță veche pe două roate. Pe la două ceasuri, Pat Martin înhămă la ea calul lui cel bătrân, Dublin, slujindu-se pentru asta de câteva resturi de hamuri și de multe frânghii vechi. Apoi îndreptă acest biet echipaj spre coliba lui Mason.

Sicriul mic fu scos din casă, și două butoaie de rachiu fură legate alături, în căruță, ca să servească drept scaune femeii lui Martin și femeii lui Grimshaw, care se așezară, plângând încet.

Pat Martin își aprinse luleaua și se urcă în față. Mason închise în urma lui ușa colibei. Câteva bice peste trupul slăbănog treziră pe Dublin din visare, și calul, clătinându-se în sforțarea lui întâi la dreapta, apoi la stânga, porni însfârșit. Peste puțin, micul convoi de înmormântare pieri pe drumul țintirimului...

* * *

Șase luni în urmă, Tom Hopkins făcu o scurtă călătorie; se întoarse întovărășit de un tânăr voinic și bărbos. Sosiră pe înoptate în fața colibei lui Mason. O lumină ardea înăuntru, dar, când bătură la ușă, nu răspunse nimeni.

— Intră, nu te teme, zise Tom însoțitorului său.

Străinul împinse ușa care trozni și rămase cu capul gol în prag. Un ibric fierbea, uitat pe foc. Mason stătea la masă, cu fruntea culcată pe brațe.

— Tată?...

Nici un răspuns; dar o pâlpâire a focului făcu pe străin să creadă că Mason a ridicat din umeri. Rămase o clipă nehotărît; apoi, făcând un pas spre masă, puse ușor mâna lui pe brațul bătrânului și zise:

— Tată, nu vrei tu un alt tovarăș?

Dar cel adormit nu mai avea nevoe de nimic, — cel puțin pe lumea aceasta...

Trad. de G. TOPÎRCEANU

1) In Australia.
2) Pământ extras din mine.
3) Câmpii de aur.
1) Caslnic.

1) Insulă.

Din literatura sanscrită

Văcarul și femeia lui

(Hitopadeșa, II, 9.)

In orașul Dvaravati, locuia odată un văcar a cărui femee era desfrânată. Ea trăia în acelaș timp cu guvernatorul localității și cu fiul lui. De aceea se zice:

Cum nu-i sătul focul de lemne,
Oceanele de valuri și moartea de cadavre,
Tot astfel nici femeea, nicăeri și niciodată,
Cât timp trăește, nu e sătulă de iubire.
Fă-i daruri, onoreaz-o, fii sincer, fă-i servicii,
Incearcă cu morala, cu pumni, n'o s'o schimbi.

Odată, pe când femeea aceea se drăgostea cu fiul guvernatorului, veni și guvernatorul însuș. Cum îl văzu venind, ea ascunse băiatul în cămara de cereale, și continuă petrecerea cu tatăl lui. De odată însă văzu că vine soțul ei; atunci îi zise guvernatorului:

— Ia un băț în mână, prefă-te furios, și ieși repede:

Zis și făcut. Văcarul intră în casă și o întrebă pe nevastă-sa:

— De ce-a fost aici guvernatorul?

— Nu știu ce era înfuriat pe fiu-său, răspunse ea. El a fugit de acasă și a nimerit aici; eu l-am ascuns în magazia de grâne; tată-său l-a căutat dar nu l-a găsit. Ai văzut ce furios a plecat!

Și zicând astfel, scoase băiatul din magazie și-l arătă. De aceea zice proverbul:

Cât doi bărbați mănâncă o femeé.
Cât patru este de vicleană;
Voința ei face cât șase,
Iar pasiunile — cât toată țară.

Trad. de AL. GRAUR

Templul cu turnul de aur

A grăit slujitorul către Rege:

„Doamne, Narotan Sfântul n'a binevoit niciodată să intre în templul regesc.

Ci aduce laude lui Dumnezeu în dumbrava de lângă drum, iar închinătorii ocolesc templul.

Cete se adună în juru-i; ca pe nufărul alb albinele care nu bagă în seamă ulciorul de aur plin de miere".

Cu inima grea s'a dus Regele până la pajiștea unde stătea Narotan; și a întrebat:

„Părinte de ce nu intri în templul meu cu turn de aur, ci predici afară, în pulbere, dragostea lui Dumnezeu?"

A răspuns Narotan:

„Pentru că Dumnezeu nu e în templul tău."

Regele și-a încrețit fruntea. Și-a zis:

„Eu că am cheltuit douăzeci de milioane aur pentru clădirea acestei minuni ș-am închinat-o lui Dumnezeu cu slujbe și odoare de preț.

— Da, da, a răspuns sfântul. Era vremea când mii de supuși ai tăi, ale căror case arsese, stăteau la ușa ta cerșind zadarnic ajutor.

Și-a vorbit atunci Dumnezeu: Sărmană ființă, care nu poate da adăpost fraților săi, iată vrea să-mi clădească mie locaș!

Și și-a ales loc cu cei fără de adăpost în dumbrava de lângă drum.

Iar deșertăciunea ta de aur a rămas plină de fumul trufiei".

A strigat Regele cu mânie: „Să pleci din pământurile mele"!

Iar sfântul a răspuns cu liniște: „Da, alungă-mă, precum ai alungat și pre Dumnezeul meu"!

RABINDRANATH TAGORE

NOTE DE DRUM

BALCIC

— Cum vedeţi, Bazargicul e un oraş monoton şi trist, fără apă şi cu puţine plantaţii, — ne zice prietenul care ne-a primit. La 1913 era şi mai trist. Căci aşa zisa grădină publică era jumătate din ce se vede acum, şi ce se vede acum e abia o intenţie. Căci străzile pe care le vedeţi acum pietruite erau mai mult nişte albii ale noroaielor. Ca să treacă cetăţenii dela un trotuar la altul, trebuiau să ia de acasă şi să poarte cu sine bucăţi de scânduri şi bolovani.

— Totuşi erau trotuare... observă cineva dintre noi, cu uimire.

— Da, — căci trotuarele erau o obligaţie a fiecărui proprietar de case. Erau, ca să depoziteze glodul uliţelor. Când nu se milostivea Dumnezeu cu ploi şi noroaie, aveam colbul. Şi acuma vă puteţi da seamă puţin de acest belşug.

Intr'adevăr, vântul stârnind un vârtej compact — simţirăm crăşnind în măsele ţărâna şi nisipul cadrilaterului. Privirăm împrejurimile printr'un văl cenuşiu şi prin lacrimi.

— Dacă nu era colbul, urmează prietenul nostru bazargicean, aţi fi putut contempla unele din clădirile care adăpostesc autorităţi şi instituţii. Colbul are cel puţin gust şi caracter; acelea n'au nici una nici alta. Dacă ne-am afla cu jumătate de veac îndărăt, am avea înainte-ne câteva icoane orientale. Turcii şi Tătarii însă s'au împuţinat şi, în locul seraiurilor lor, Bulgarii, îndârjiţi şi harnici cum îi ştiţi, au aşezat clădiri şterse şi fără gust. Au destule calităţi, dintre cele mai solide — nu le pot avea şi pe cele subţiri şi vane. Aşa încât Bazargicul e bogat — însă fără caracter şi fără culoare.

***

Are, în orice caz, foarte mult soare. Şi când ne eliberăm ochii de pulbere, ni-i simţim săgetaţi şi răniţi de soarele aprig şi de reverberaţia albă a zidurilor. Umblăm pe uliţi liniştite şi tăcute. Trecem pe lângă o giamie, apoi pe lângă alta. Zărim printre acoperişuri, mai departe, şi alte minarete. Cafenele şi geamii: moştenire a trecutului.

— Avem unsprezece geamii, urmează prietenul nostru, însă sunt mai mult ale mormintelor şi ale celor pribegiţi. In ogradă la Cearşi-giami, trăiesc muftiul şi cadiul musulmanilor, cântând celor patru vânturi mărirea profetului. Cearşî-giami are vârstă patru sute de ani. E din vremea lui Soliman cel mare. Şi Agidura-giami şi Ghiocere-giami, şi Inci-Odalar, şi Teké, nu mai înfăţişează decât amintiri. Realitatea ne-o înfăţişează cafenelele: melancolie, hrănită cu felegene de cafea — adică fiertură de orz prăjit. Creştinii, deşi alcătuiesc majoritatea, n'au decât două biserici. Mi se pare că nici acestea nu sunt prea cercetate. Bulgarii, oameni practici, sunt în legătură mai mult cu pământul decât cu cerul. De altfel, aşa-i şi 'n cuprinsul ţinutului. Cele mai multe sate n'au biserici. In schimb, vechea administraţie bulgărească a clădit pretutindeni şcoli. Ceeace ar fi urmat să cheltuiască pentru cult şi pentru altele, au cheltuit pentru armată. Şcoala şi armata: atât.

Politică în adevăr impresionantă.

Ce s'ar mai putea să vedem în afară de biserica veche, fără turn şi cu arcade ciudate — biserica sfântului Gheorghe din vremea domniei turceşti? — Nu mai putem vedea nimic. Doar biserica armenească, în treacăt, sub căldura din ce în ce mai nemilostivă a amiezei. Incolo clădiri triste şi sărace în linii, pretenţie tencuită, aşa zisa înfăţişare modernă pe care o întâlnim şi 'n oraşele din cealaltă parte a Dunării. Aici mai modestă şi mai econoină.

— Trebuie numaidecât să vedeţi Balcicul... observă prietenul nostru.

Facem întâiu un popas, în sălaşul lui de pribeag, unde, cu tovarăşa vieţii, şi-a alcătuit un colţişor moldovenesc. Vorbind despre cele din ţară şi gustând lucruri bune, nici nu ştim când trece vremea şi trebuie să ne grăbim. Pornim şi mergem cu hărnicie într'o maşină iute, străbătând câmpuri goale, cu holde bogate. Peisagiu monoton şi trist, ţintirimuri părăsite — îngrămădiri de pietre strâmbe; din când în când câte-o fântână cu cumpănă. E zi de sărbătoare creştinească: pe ogoare, ici-colo, numai grupe de musulmani la praşilă. Aproape de drum, căruţa cu coviltir şi cu puţină umbră pentru copii. Străbatem grabnic calea spre mare. Când ne 'nclinăm fuga pe coasta unei râpe, între colţuri stâncoase — ne-apare deodată şi vechea aşezare turcească. Peisagiul platoului s'a rupt brusc; intrăm într'o privelişte de piatră alburie, între tăieturi şi surpături uriaşe de calcar. In râpele acestea de munte stă Balcicul, clădire peste clădire, trepte peste trepte, ziduri capricioase, consolidări de râpi, grădiniţi suspendate, până la aria sinilie a mării.

Ceva cu totul nou şi neaşteptat, într'un decor romantic. Bazargicul a rămas în alt capăt de pământ!

Marea aici e singuratică şi pustie, căci oraşelul n'are port. Când şi când numai, din lună în lună, câte un bastiment se opreşte în larg şi luntrile se duc spre mal ca nişte păianjeni de apă. Aşezarea ferită ca o chinovie, ascultă apele fără de hodină şi dormitează în soarele sudic.

Coborîm pe străzi abrupte. Ne oprim pe-o terasă îngustă, la un otel curat şi fără pasageri. In toate părţile, capricios aşezate, atârnă clădiri mici orientale, cu balcoane şi cu acoperişuri roşii şi sure, din ţărâna cu grije economisită între stânci, cresc în lumină flori şi arbori. Recunoaştem, pe povârnişul unei grădiniţi, migdali şi smochini. Pe lespezile caldarâmului trec cadâne în feregele şi ţigănci în şalvari. La cafenele scunde aceeaşi turci vechi, în poze hieratice, sorbind o cafea eternă.

După ce ne-am depus bagajele şi îndeplinim nişte formalităţi poliţieneşti care ni se par absurde şi anacronice, pornim spre ţărm. Trecem pe lângă clădiri la care se intră de sus în jos. Portiţa uneia e la stradă. Trei grădiniţe în terasă, una deasupra alteia; etajul al treilea al casei cel mai aprope de noi şi de intrare. Cerdacuri, trecători, bolţi de verdeaţă: cea mai complicată aşezare care s'a putut înjgheba pe coasta unei râpe, din bucăţi şi planuri suprapusee şi întretăiate.

La răspântii de uliţi câte-o cişmea veche, cu inscripţie în caractere arabe. Fiinţe cu înfăţişare de robi din Halima aşteaptă, cu găleţi de aramă, să le vie rândul la apă.

Cu toate că şi aici vechea populaţie musulmană a fost împuţinată de vitregia şi asprimea fostei administraţii bulgăreşti, — oraşelul şi-a păstrat pecetea orientală. Ochiul pictorului mai ales e fermecat de linii neaşteptate şi culori bogate.

Pe drum îngust, printre stânci şi risipituri de bolovani ieşim către „vii". Sunând şi sclipind, coboară prin râpi un pârău.... şi 'n scobitura îngustă a văii, sub uriaşi plopi tremurători, se înşiră în lungul lui misterioase mori de piatră. Sub sandramalele lor aşteaptă căruţele cu grăunţe. Măgăruşi cu samare trec printre ele, având călare un copilandru, care ţine în braţe şi 'ntre genunchi un frăţior mai mic. Apa vâjâe în lăptocuri şi sună subţire la roţile înalte împrăştiind bulgări fluizi şi revărsând pânze mişcătoare. Suvoiul trece de ici colo, morile îl aşteaptă pitite în verdeaţă. Trecem pe punţi mişcătoare, între zvonurile undelor, pe lângă un perete înalt de stâncă pe care scapă şi se prelinge la mare apa sfărâmată de roţi — şi ieşind la ţărm, mai privim odată în urmă spre dumbrava aceea minunată cu mori ciudate, care macină din veacuri în colţul acela de lume şi de pământ. Sunt mori dintr'o poveste, ori dintr'un vis.

Zvonul lor s'a stins şi înainte-ne se mişcă nemărginirea apei celei mari. Uşor încreţită de vântişorul după amiezei, marea sună ritmic la ţărm. Valurile ei înaintează şi se retrag c'o linişte şi c'o indiferenţă tragică, în afară de lume şi timpul oamenilor. E singură şi pustie, până la orizontul cel nalt din fund.

In dosul nostru, muntele de calcar. Colţurile capricioase şi meandrele oraşelului. Casele şi grădinile în terase şi între plantaţii. Şi 'n partea cealaltă a râpei, mahalaua ţiganilor: căsuţe ca nişte cutii, grupate pitoresc, însă pe un fond gol şi stâncos. Par'că s'ar fi aşezat în trecere şi trebuie să plece, ori să lunece în mare.

Intre mori şi orăşel, faleze abrupte. In fund, spre podişul câmpiei nevăzute, stânci şi rupturi de munte. In colţul acesta, şi ţărmul şi marea au ceva sălbatic. Cu toate acestea, de mii de ani omul şi-a făcut aici aşezare. Despre Greci, Bizantini şi Turci, se ştie ceva. Dar înaintea Grecilor vor fi fost şi alţii, până în afundul vremii, la locuitorii peşterilor.

De-aceea morile mi se par aşa de vechi şi marea aşa de melancolică...

MIHAIL SADOVEANU

Excrocherii polare

Nu există plantă sau vieţuitoare fără un parazit specific, propriu al ei, un satelit de neînlăturat, un sugător şi rozător casnic indispensabil. Dela liană la tăciune — dela bacterii şi cancer până la oameni-maimuţe ai altor oameni, până la excroci şi exploatatori ai ideilor, numelui şi meritelor altora, — lumea mişună de paraziţi. Numai ştiinţa, lupta culturală pe bazele cunoştinţei, înlătură treptat parazitismul.

Cu prilejul zborului lui Amundsen, nu numai că nu s'a pomenit de zborul lui Charles André cu un balon spre Polul de Nord în 1895, ci nici de numele lui Piri, care în 1909 cu un eschimos, patru câini şi o săniuţă, a fost la punctul numit Polul Nord, şi l-a descris apoi ca fiind în mijlocul unui plai uriaş de ghiaţă, sub care n'a putut constata dacă era pământul sau apă. Un steag norvegian fusese înfipt la Pol de mâna lui Piri. Carnetul lui minuţios fusese publicat şi autorul — sărbătorit de toată lumea. Sărbătorirea lui era cu atât mai zgomotoasă, cu cât un american Cook, care intreprinsese o expediţie spre Polul Nord, se întorsese după descoperirea lui, cu vre-o 10 zile înaintea lui Piri. Cook publicase la întoarcere un scurt carnet de observaţiuni, declarase solemn că mâna lui înfipsese steagul american la Pol, etc. El era convins de pieirea lui Piri şi stârnise o furtună de entuziasm, cu care ocazie reuşise să bea mult la câteva banchete şi să împrumute ceva dolari de la adoratorii lui.

Insă apariţia lui Piri îl dovedise mincinos pe Cook, care imediat dispăru. S'a mai auzit de el acum câţiva ani, cu ocazia unei noui excrocherii în Statele-Unite. Insă Piri era crezut, deşi existau unele îndoeli ,dacă într'adevăr el a fost cel dintâiu om, care a vizitat Polul Nord. Cu timpul, îndoelile s'au afirmat puternice. Cum rezultatele aduse de Piri erau insuficiente pentru scopurile ştiinţelor, Amundsen a pregătit actuala lui expediţie, căreia nu i se poate substitui vre-un surogat parazitar.

Piri şi Cook în 1909 au pornit singuri din două puncte extreme distanţate ale Groenlandei, propunându-şi întâlnirea la Pol. Insă, întoarcerea şi triumful lui Cook, s'au produs, fiindcă toată lumea credea că Piri murise pe drum. Amândoi şi-au luat câte un eschimos, patru câini şi o săniuţă cu provizii pentru două luni, conserve concentrate, contând şi pe vânat. Modul prea primitiv al acestor tentative de a descoperi Polul Nord, permisese lui Cook să-şi bată joc de toată lumea civilizată timp de 10 zile, şi, poate, permisese apoi şi lui Piri să denatureze adevărul, confundând punctul la care ajunsese, cu Polul Nord. Deşi, admiţând aşa ceva, trebue să recunoaştem că Piri se arătase foarte precaut, când afirmase că Polul se află în mijlocul unui plai uriaş de ghiaţă sub care nu se poate constata dacă este pământ sau nu.

Expediţia lui Amundsen fusese pregătită sub sfaturile lui Piri. Această expediţie întreprinsă cu avantajul navigaţiei aeriene, printr'un avânt social şi nu pur individual, stabileşte că adâncimea oceanului la 150 km. de Pol, e atât de mare, încât nu se poate admite existenţa unui pământ în apropiere. Şi tot el stabileşte că plaiul de ghiaţă neîntrerupt nu există în jurul Polului, ceeace răstoarnă afirmaţiile lui Piri, pentru care mai rămâne o ipoteză de salvare: că nu în fiecare an ghiaţa compactă a Polului se rupe în bucăţi, şi că în 1909 ea se ţinea întreagă, producând impresia unui plai imens.

Oricum, parazitismul şi excrocheria deocamdată rămân duse de om până şi la Polul Nord, până şi în problema ştiinţei atât de curată şi albă, ca zăpezile polare, reflectând lumina stelelor şi împrăştiind flăcările Aurorei Boreale. Se va justifica Piri, sau memoria lui va urma pilda lui Cook?

RUON SIXELA.

PIERRE LOUYS

Un caz juridic fără precedent

Biblioteca domnului Barbeville era, pentru d-sa locul deliciilor. O numea: garçoniera mea.

Dimineaţă cu dimineaţă urca, familiar, îmbrăcat în halat. Părăsind un cabinet în care nu mai avea nimic de făcut de când vârsta retragerii la pensie îl îndepărtase de tribunal, d-l preşedinte Barbeville mai urca încă vioiu scara cea mică de piatră, în formă de spirală, care ducea la ultimul etaj. Şi nu deschidea niciodată uşa fără să aibă pe buze un surâs de mulţumire.

Comoara cărţilor sale era luminată de un vast reflex de verdeaţă. Prin ochiuri mici de fereastră Ludovic XIV se vedea afară împrospătarea frunzelor noui. Doi castani depăşeau vârful acoperişului bătrânei case roşii. Prin grosimea lor soarele nu putea pătrunde, ei aruncau în schimb, pe covor, o umbră limpede şi mişcată ce dădea acestui ermitaj o înfăţişare câmpenească.

Aşezat într'un fotoliu cu pupitru, — al cărui model îi fusese dat de monseniorul ducele d'Aumale, — blajinul domn Barbeville îşi aranjă scuipătoarea la stânga, scrumiera la dreapta şi 'n faţa lui, cartea.

Avea pasiunea cărţilor. Era, de-altminteri, singura pasiune pe care şi-o mai îngăduia, deşi ar fi fost încă capabil şi de alte lucruri asupra cărora făcuse o tinerească experienţă. Dar aceste experienţe deveniau, puţin câte puţin, dacă nu greu de îndeplinit, dar cam imprudente. Şi ca să-şi liniştească medicul, deschidea mai degrabă şi mai des o carte decât un corsaj juvenil.

Intr'o dimineaţă, când tocmai îşi sfârşi cititul unei curioase plachete cumpărată în ajun, medicul veni să-l vadă prieteneşte.

— Dragul meu, soseşti tocmai bine, spuse cu un aer mulţumit bătrânul. Am de pus o întrebare şi vei fi, socot, cu adevărat plin de duh dacă ai să poţi răspunde, căci e vorba de o complicată chestie de jurisprudenţă.

— O, în cazul acesta mă recuz!

— Aşteaptă! E vorba de căsătorie şi dacă problema e de drept, nu e mai puţin adevărat că e, cum vei vedea îndată, în primul rând de medicină. Dragul meu, niciodată n'am văzut şi n'am citit ceva mai extraordinar. De cincizeci şi doi de ani sunt abonat la *Gazeta Tribunalelor* şi la suplimentele *Dalloz*-ului; am ascultat eu însumi mii de afaceri; mi s'au povestit anecdotele juridice cele mai hazlii ale timpului, dar nimic nu seamănă cu aceasta. Sunt pur şi simplu încremenit.

D-l preşedinte Barbeville se adânci în fotoliu, îşi furişă mâinille în mânecile halatului şi formulă, — articulând cu gravitate fiecare cuvânt, — următoarea problemă:

Cum o căsătorie regulată încheiată cu consimţimântul ambelor părţi poate aduce cu sine, prin necesităţi imediate şi de neînlăturat, din partea unuia din soţi şi cu complicitatea celuilalt crimele de rapt, de secvestrare, de proxenetism, de atentat la pudoare, de viol repetat, de incest, de adulter şi de bigamie?

Speriat la început de numărătoare, medicul sfârşi prin a râde cu hohot.

— Notează bine, urmă d-l Barbeville, notează bine, că am spus: *prin necesităţi imediate şi de neînlăturat*. Intr'adevăr nu sunt deloc fapte subseuqente nici supuse iniţiativei unuia din soţi. Chiar în clipa în care are loc consumarea legitimă a acestui mariaj, *toate crimele împotriva moravurilor se găsesc făptuite dintr'odată*. Şi nici unul nici celalt din soţi nu poate împiedeca lucrul sau ar trebui să renunţe atunci, la unirea lor.

Prietenul preşedintelui rămase câtva timp pe gânduri, apoi întrebă:

— Nu cumva îmi îndrugi o poveste cu zâne?

— Ba de deloc! E tot ce poate fi mai autentic. Istoria e posibilă şi adevărată. Dar voiu continua: Pentru mine unul cazul e unic, dar desigur că sunt în trecut precedente pe cari nu le cunosc şi se vor prezenta cazuri aidoma, nu te îndoi o clipă, şi în viitor. Intr'adevăr situaţia fetei nu-i deloc particulară şi aventura nu depinde de logodnic: oricare om în locul lui ar fi străbătut aceleaşi evenimente.

— Atunci explică-mi. Nu pot să ghicesc.

D-l Barbeville începu astfel:

— Vei ghici dela primul cuvânt. O italiancă din Paris născu într'o bună zi un copil dublu. Această naştere fu clandestină şi moaşa nu se grăbi să comunice faptul la Academia de Ştiinţe. Copilul (una sau două fetiţe, după cum era examinat privind de sus sau de jos) avea două capete, patru braţe, doi sâni, un pântec comun şi numai două picioare. Era prin urmare dublu până la centură şi simplu de-aici până la picioare. Cazul nu-i, de nu mă 'nsel absolut rar.

— Nu. Mai ales la cei născuţi morţi... Continuă! Te urmăresc.

— Dar se cunosc cazuri în cari copilul să fi trăit?

— Mai multe.

— Erau deci, dacă se poate spune, monştri bine constituiţi. Citează-mi un exemplu.

— Ritta Cristina, două fetiţe născute în Sardinia prin 1830. Semănau mult cu descrierea ce mi-ai făcut-o: piept dublu, bassin comun. Părinţii le-au adus în Paris pentru spectacole. Autorităţile însă cugetară că exhibiţia e contrară moravurilor şi-au interzis-o. Biata familie lipsită de mijloace, lăsă copiii într'o cameră neîncălzită. Ei muriră de-o bronşită.

— Li s'a făcut autopsia?

— Da.

— Sistemele nervoase erau distincte?

— Pe de-a întregul, — afară de acel al părţei inferioare a abdomenului ale cărui senzaţii erau percepute, de odată, de ambele creere.

— Perfect. Vei vedea câtă forţă adaugă pilda dată povestirei mele.

Bătrânul preşedinte îşi puse o ţigară într'o ţigaretă de spumă de mare, o aprinse şi, cu insufleţire, îşi reluă povestirea.

— Cele două fetiţe ale Italiencei mele fură declarate sub numele de Maria-Maddalena. Ele vieţuiră. Mama nu le arăta şi le-a crescut în dragoste. Au avut o creştere regulată, o puberitate normală, scurt: la şaisprezece ani erau două fetişcane straşnic de frumoase cu toată unirea ciudată a frumuseţelor lor. Dacă, după cum se ştie, sirena n'a fost împiedecată de coadă ca să seducă oameni, nu trebue să ne mirăm că Maria-Maddalena a tulburat inima unui bărbat.

Adevărul e că amândouă s'au îndrăgostit de acelaş om. Dar numai Maddalena era iubită. Un tânăr se îndrăgosti de ea. Cum însă el era plin de atenţii atât pentru una cât şi pentru cealaltă, surorile crezură că-i împărtăşesc în comun dragostea. Şi răspunseră, fireşte, cu întreg focul prim al tinereţii lor noui. Din nenorocire iluzia nu dăinui mult. Tânărul avu scrupulul s'o prelungească. O scrisoare însă adresată, într'o zi, *„Domnişoarei Maddalena"*, deşteptă în inima vecină mii şi mii de şerpi. Şi când, oficial, cererea în căsătorie fu prezintată, Maddalena răspunse *da*, iar Maria, *nu*.

Insistenţe, rugăminţi... Totul fu zădarnic. Ca să liniştească recalcitranţa, mama se alătură iubiţilor. Nu reuşi însă....

— E de un comic extraordinar! exclamă medicul în hohote de râs.

— E tragic, dragul meu! Iată o situaţie dramatică în adevăr cum nu cunosc alta. Să fii soră vrăjmaşă, rivală în dragoste; să te confunzi pe jumătate cu aceia pe care o urăşi; să fii condamnată de natură să vezi — ce spun să vezi: să simţi! — toate mângâierile ale căror obiect e cealaltă şi mai târziu să porţi fructul unui amant de două ori detestat, iată ce Dante nu a putut inventa şi ceeace depăşeşte în oroare supliciile infernelor chineze.

Şi aşa, — reiau povestirea, — Italianca hotărîtă să-şi mărite una din fiice în ciuda împotrivirei celeilalte, se duse la primarul comunei şi-l întrebă dacă consimte să celebreze căsătoria în aceste condiţiuni. Primarul nehotărît răspunse că problema i se pare de o complexitate fără precedent; că nu se crede autorizat să o rezolve; că lucrările sale curente nu-i îngăduesc să facă un examen juridic al litigiului şi, în sfârşit, îşi rugă administratele să binevoiască a-i trimite (sub titlu de consultaţie) doi avocaţi cari să pledeze *pentru* şi *contra*.

— Şi procesul a avut loc?

— Da. Un proces ţinut bine înţeles în particular, în cabinetul primarului, fără altă asistenţă decât ajutorii de primar şi grefierul.

Avocatul Maddalenei luă primul cuvântul. Expunerea faptelor fu plicticoasă. Discuţia începu pe acelaş ton. Rând pe rând invocă articolul 1645, („obligaţia de-a libera lucrul presupune şi accesoriile") sau articolul 569 mai injurios încă în aplicare. Apoi, încetând gluma, puse următoarea dilemă: Sau Maria-Maddalena constitue două femei distincte şi diferite sau ea nu formează decât una. In primul caz lucrul e evident că, în ceeace priveşte consimţimântul sorei, el nu e necesar. In al doilea caz, în care se face abstracţie de partea adversă, evidenţa e cu atât mai mare. Avocatul desfăşură şi susţinu această ultimă teză. Nici odată, spuse el, nici în realitate, nici în imaginaţia poeţilor nu s'a considerat că multiplicitatea membrelor multiplică indivizii. Un viţel cu şase picioare nu va fi niciodată mai mult decât un viţel. Cerber se rosteşte la singular în ciuda celor trei capete infernale. De ce Maria Maddalena, fiziceşte indivizibilă, ar forma doi indivizi când ştiut este că însurea principală a individului e, prin etimologie, indivizibilitatea.

— Ha! ha! ha! făcu medicul. Imi place grozav raţionamentul.

— De-altminteri, urmă avocatul, admiţând că s'ar pătea susţine dualitatea inteligenţelor, noi nu ne ocupăm aici de psihologie ci de mariaj. Mariajul are un scop precis, pe care-l cunoaştem şi pe care nimeni nu-l discută. Ori, dacă Maria-Maddalena a venit pe lume cu un creer dublu, ea e perfect simplă din punct de vedere nupţial. Din aceste două femei pe cari le distingeţi până la centură, unitatea organică nu face decât o singură soţie.

— Evident!

— Avocatul celeilalte surori răspunse că nu se va rătăci în digresiuni mitologice în cari s'a complăcut adversarul ci va pleda pentru bunul simţ. Singur faptul că Maria-Maddalena sunt în proces demonstrează suficient că ele nu se confundă. Maria refuză să se mărite. Dacă d-l X... se căsătoreşte cu sora ei, clienta mea va fi răpită: deci rapt, complicat prin minoritatea părţei, prima crimă. Răpită, ea va fi deţinută fără voia ei la domiciliul conjugal al căsătoriţilor: deci secvestrare, prin urmare a doua crimă. Aici minora noastră secvestrată va fi constrânsă să asiste la toate mângâerile intime schimbate între soţi: deci, ultragiu la pudoare, exhibiţionism, a treia crimă. Cu forţa ea va fi pusă în pat, sub acelaş aşternut, alături de un bărbat cu complicitatea Maddalenei şi în interesul acesteia: deci, proxenetism, a patra crimă. In ciuda rezistenţei sale indignate ea va înceta să fie fecioară în acelaş timp cu sora ei pentrucă aşa voeşte conformaţia ei fizică: deci... viol, a cincea crimă. Vinovatul va fi cumnatul ei: deci incest a şasea crimă, nepedepsită de lege, dar pe care o reţin ca circumstanţă agravantă. In sfârşit, acest om e însurat: adulter deci, a şaptea crimă. E totul? Nu încă: mariajul uneia determină căsătoria celeilalte gemene pentrucă sunt indivizibile cum, cu o luminoasă justeţă de deducţie, a demonstrat confratele. Veţi fi deci constrâns să înscrieţi dintr'odată pe două stări civile de femei numele unuia şi aceluiaş soţ, căruia nu-i îndepărtaţi cazul de adulter decât ca să-l aruncaţi în acela de bigamie şi de-a o face pe femee să devină cu bună ştiinţă complicele sau ca să-l urmeze mai târziu la munca silnică.

— Hotărîrea fu remisă în opt zile?

— O, nu! Primarul protestă imediat că nu s'a gândit niciodată să dea asentimentul şi căsătoria nu fu încheiată.

— Uf! Fie numele Domnului binecuvântat, — exclamă cu veselie medicul.

(Trad. de BOGDAN VARVARA)

La mormântul lui Jean-Jacques Rousseau

După ultima şedinţă a Pen Clubului, ieşim pentru câteva ceasuri din tumultul Parisului. Pe şoseaua ce duce la Soissons, înghesuiţi în uriaşele autobuze, sistem Cook, alunecăm ca 'n zbor pe luciul caldarâmului cu lespezi de granit.

Lângă mine o tânără miss F...., romancieră engleză. Lungă, elastică şi subţire ca o nuia de alun, ea îngână neîntrerupt o melodie copilărească, cu senina candoare a unei eleve de pension.

Pe banca din faţă, un poet japonez, cu faţa măslinie luminată de-un zâmbet enigmatic, vorbeşte în monosilabe cu soţia lui, o englezoaică blondă cu părul roşu-aprins.

In grupul din capăt disting figura ilustrului spaniol: De Unamuno. Cu capul gol, cu şuviţele de păr fluturând în vânt, svelt şi vioiu, Unamuno îşi mângâie bărbuţa albă, care încadrează o figură palidă şi grasă.

Cu privirea pierdută în zare admirăm câmpia lucrată cu îngrijire, când deodată, lângă mine, explodă o exclamaţie sgomotoasă.

„Au! Boi! boi!" Englezoaica din stânga mea, sărise în picioare şi, entuziasmată ca un copil în faţa unui elefant, arăta cu amândouă mâinile întinse spre câmp, unde o pereche de boi trăgeau molcom o grapă prin bulgării de arătură proaspătă.

„Ce interesant! La cinci kilometri de turnul Eifel — boi.... Ce interesant!"

Toţi făceau haz. Un bătrân scriitor german, începu cu gravitate s'o descoase pe tânăra romancieră engleză.

— Câte volume aţi scris până acum?

— Şase romane.

— A!... Aşa de mult aţi scris? Anglia e patria romanului, dar oricum nu văd când aţi avut vreme până la vârsta asta, să scrişi şase romane.

— Numai pe patru comptez. Cele două de la început sunt foarte slabe. Ştii, când eşti tânără, ai prea multă încredere şi scrii multe prostii, răspunse zâmbind graţios scriitoarea engleză.

In depărtare, pe câmpia netedă cu semănăturile abia încolţite, luceşte în zare o pată de verdeaţă vie ca o oază încântătoare.

Trecem pe lângă poarta monumentală a măreţului parc Chaalis, veche mânăstire transformată în muzeu naţional, şi ne oprim în Ermenonville — loc de pelerinaj, pământ istoric care păstrează urmele celebrităţii marelui Jean Jacques Rousseau.

Mergem printr'o alee umbrită, pe marginea pădurii, dealungul unui pârâu ce şerpuieşte şoptind, printr'o bogată vegetaţie până se pierde în oglinda scânteietoare a unui lac. In fundul unui peisagiu combinat anume parcă într'o armonie de decoruri, apare insula plopilor piramidali, între negrul pădurii şi verdele peluzei, pe faţa de argint sclipitor a lacului.

Acolo e mormântul celui mai mare iubitor al naturei.

Ne oprim sub o boltă de aluni. D. Gillet, directorul Muzeului Chaalis, ne dă toate lămuririle asupra minunatului parc din Ermenonville.

Pe la 1760, locurile acestea, pustii, acoperite de păduri şi mlaştini, erau domeniile Marchizului de Gérardin, urmaş al Gerardinilor din Florenţa. Excelentul gentilom, fire de artist şi filosof ideolog, era un entuziast adept al teoriilor de întoarcere la natură, pe care le răspândise J. J. Rousseau în toată omenirea.

In desele călătorii pe cari le făcuse, Marchizul rămăsese impresionat de marele parcuri englezeşti. Stabilit în Ermenonville, el aduse o echipă de grădinari scoţieni cu cari lucră timp de zece ani, transformând întreaga regiune într'un imens şi original parc. Marchizul lucra cu răbdare, punându-şi în practică o idee foarte originală. Cu cartea *„Nouvelle Héloïse" în* mână, Gerardin a isbutit să compună pe teren peisagiile descrise de J. J. Rousseau.

Marchizul a realizat în practică visul de artist al celui mai sublim pictor.

Până atunci, toate parcurile din Franţa se făceau aproape la fel: geometrice, convenţionale şi pompoase, după clişeul de la Versailles. La Ermenonville nu este nimic artificial, nivelat sau aliniat. Aleele sunt tăiate în linii drepte. Nu sunt plantaţii rectilinii şi grădini pieptănate şi aranjate după recea arhitectură a secolului al 18-lea. Aci natura nu este forţată. Dar, pentru a încânta mai mult ochiul privitorului, au fost aşezate în locuri potrivite, în mijlocul peizagiilor, monumente simbolice, ruini de temple, statui, amintind la fiecare pas antichitatea. Cu drept cuvânt s'a zis că acest parc este un *eden* de poezie şi amor. In scurt timp acest parc a devenit celebru şi a început să fie imitat pe măsură ce se răspândeau în lume teoriile lui J. J. Rousseau.

Sătulă şi desgustată de palate şi de saloane, lumea de pe acea vreme asculta cu drag glasul marelui filosof ,care o chema în sânul naturii.

* * *

Dar cum s'a făcut că tocmai la Ermononville, unde se realizaseră în natură visurile de sublimă pictură ale genialului artist, tocmai aci şi-a petrecut el ultimele zile? Aci a închis ochii J. J. Rousseau şi, după dorinţa arătată de dânsul, a fost îngropat în insula plopilor, locul său favorit.

Marele reformator al omenirii, după o viaţă de vagabondaj, minat de pasiunea pentru natură şi libertate, răscolind lumea cu ideile semănate într'un pământ nepregătit, cunoscuse şi zile de glorie, dar şi de grele suferinţi. Se născuse doar cu cel puţin un secol înaintea epocii sale.

Ajuns bătrân şi sărac, J. J. Rousseau trăia într'o mansardă cu Tereza lui, care mult îi amărîse viaţa; şi ca să poată câştiga cei câţiva franci pe zi pentru pâinea zilnică, el era nevoit să copieze note muzicale.

In duşmănie cu puternicii oameni ai timpului, care-l acuzau că binecuvintează animalele şi batjocoreşte oamenii, ştiinţele şi artele, filosoful bizar şi solitar căzuse în mania persecuţiei, fiind convins că este victima unui complot universal.

Totuşi mulţi admiratori de seamă au suit scările mansardei, în care se refugiase J. J. Rousseau, şi au încercat să-l ridice, asigurându-i o viaţă onorabilă, senină şi liberă.

Refuzase cu o extravagantă încăpăţânare pensiunile ce i se oferiseră în palatele Prinţului Conte, a Marchizului de Mirabeau şi a Contelui Orloff, căci el voia să rămână sărac şi liber. Ii trebuia libertate complectă. Conştiinţa morală îi dicta să trăiască după credinţele lui, conform sistemului său filosofic.

Numai cu şase săptămâni înainte de a închide ochii, cedă Marchizului de Gerardin, venind să se stabilească la Ermenonville, cu condiţia unei absolute libertăţi. In prima zi când a intrat în parc, l-a apucat o bucurie copilărească.

„Ah!" de când n'am mai văzut un arbore curat, neacoperit de fum şi de praf.... Lăsaţi-mă să pipăi frunzele fragede. Inima îmi spune că aci trebue să rămân până ce voiu intra în pacea eternă".

Şi începură să-i curgă lacrimi pe obrajii lui slăbiţi.

Marchizul îi pregăti înaltului oaspete, o căsuţă în stil elveţian cu vedere spre cascadă, în mijlocul unei livezi sălbatice pe care o numise *Le Verger de Clarens*, în amintirea fermecătoarei descrieri din Nouvelle Héloïse.

„Ah!... ce magie, exclamă el, în aceşti bătrâni arbori cari vorbesc inimii fără să ştii pentru ce".

In fiecare zi era în picioare la revărsatul zorilor. Pleca în saboţi prin roua dimineţii ,sprijinit în bastonul lui — care se păstrează în muzeul din Chaalis. Făcea înconjurul lacului, intra în pădure şi rătăcea singur, condus numai de fantezia lui, pe sub bolţile umbrite, admirând covoarele de verdeaţă şi stâncile acoperite de muşchiu mătăsos. Ceasuri întregi rămânea în contemplarea câte-unui peisagiu favorit.

Dar scurt i-a fost acest delicios popas în sânul naturii la care visase toată viaţa.

Intr'o dimineaţă de Iulie, după şase săptămâni dela sosirea în Ermenonville, acest mare şi torturat suflet se stinse trecând în pacea eternă, pe care de-atâtea ori o dorise în viaţa lui aşa de tulburată. Legenda sinuciderii s'a dovedit a fi mincinoasă. Era o calomnie pusă în circulaţie de ipocriţii săi duşmani.

După actele încheiate de cei trei medici care au făcut autopsia, ca şi mai târziu, când i s'au transportat rămăşiţele la Panthéon, s'a putut constata că J. J. Rousseau s'a stins de moarte naturală, printr'o apoplexie.

Un sarcofag simplu, în stil antic, e aşezat pe o mică insulă care se vede departe ca o foae plutitoare pe oglinda lacului. Insula e încercuită de un lanţ de plopi piramidali, ale căror frunze şoptesc la cea mai slabă adiere de vânt. Pe baso-relief se vede stând la umbra unui palmier — simbolul fecundităţii — o femee care-şi strânge c'o mână copilul la sân, iar în cealaltă mână ţine deschisă celebra carte a lui, „Emile". Pe laturi sunt două inscripţii: *„Vitam impendere vero"*. (Viaţa consacrată adevărului).

„Aci se odihneşte omul naturii şi al adevărului".

* * *

Acest poetic colţişor de pământ privit mai mult de-un secol c'o deosebită veneraţie, a fost totdeauna un loc de întâlnire pentru pelerinii de diferite clase şi naţionalităţi, veniţi din toate părţile lumii.

Pelerini, dintre cei mai iluştri oameni pe cari i-a avut omenirea, şi-au plecat genunchii pe ţărâna din insula plopilor: Mirabeau, Robespierre, Saint-Just, Bonaparte, Maria Antoineta, Andrei Chenier, Camille Desmoulins, Chataubriand, Georges Sand, Lamartine, Victor Hugo....

Se povesteşte că, cu toată ura împotriva Francezilor, Generalul Blücher, învingătorul de la Watterloo, ajungând prin locurile acestea, s'a oprit descoperindu-şi capul în faţa mormântului marelui filosof. Intors la cartier, s'a grăbit să dea un ordin scris armatei de invazie:

„Tot timpul cât Prusienii se vor găsi pe teritoriul francez, comuna Ermenonville va fi scutită de orice dare sau corvoadă de războiu".

Gloria lui J. J. Rousseau a protejat întotdeauna localitatea Ermenonville.

Admiratorii care vin aci, aduc omagii memoriei filosofului, lăsând flori pe mormânt şi luând ca suvenir ramuri de plopi. Unele femei şi-au lăsat câte-o şuviţă de păr, iar un necunoscut şi-a lăsat viaţa: s'a sinucis aci, şi a fost îngropat în parc.

Hârtii cu versuri şi proză scrise în diferite limbi, se găsesc în preajma mormântului.

Un adept înfocat al lui Rousseau, abatele Brizard, ajungând în faţa mormântului, scoase din buzunar cartea „Essai sur Sénèque", în care Diderot calomniază pe Rousseau şi, stând în genunchi, arse filă cu filă, întreaga carte.

Ermenonville este azi proprietatea Prinţului *Radziwill*.

Cu aceiaş pietate se păstrează acest loc, în cadrul căruia, pe lângă frumuseţile naturii şi-ale artei, se întreţine cultul unor ilustre suveniruri.

JEAN BART

Ursita

(Feciorul lui Nenea Tache vameşul)

— „Mai abate-te şi tu pe la tuşi-ta Anica şi roag'o să-ţi dea în cărţi — dă bine şi le cam ghiceşte ea, nevoile. Nu e vorba, mie de câte ori mi-a dat, par'că mi-a dat cu foc. Toate au ieşit d'andoaselea. Mi-a dat dă Tache că se scoală; i-am făcut maslu şi după aia, dă bine ce mi-a ghicit, a închis ochii. Mi-a dat de pensie, şi de pensie s'a ales, mari şi laţi, optzeci de sfanţi. Mi-a dat dă boli şi din boli n'am mai ieşit nimenea, nici eu, nici copiii mei şi nici neam de neamul meu. N'am nici o fărâmă de încredere în cobiile alea de mucavale. Eu una să nu le văz cu ochii. Or cade bine ălor care le vrea şi crede în ele. Da uite, ce făcea ea cumnata Anica, ce dregea ea, că le dibăcea dintr'odată. Toată mahalaua se înghesuia. Acum nu e vorbă, să mai întâmpla şi să se potrivească nevoile oamenilor cu ce îndruga ea din ele! Şi d'aia cădea bine, că dintr'o mie şi una de amărăciuni, una tot se dovedea din cărţi. Şi lumea pleca cu credinţa asta şi pe cumnata Anica n'o mai încăpea pielea de mândrie că ghicea. Da să nu mâniez pe Dumnezeu, pentru ăi din casa lor, le-a fost şi cărţile pe voe! A dat lui Lică, Lică s'a însurat bine, cu una cu un copil care a pus mâna pe toate merazurile bărbatului d'întâi — ce cucoană! Numai bandouri pe la tâmple, ochii făcuţi cu chibrite şi mătăsurile pe ea, cu chervanu. Speriase toată Discordia! Şi pă Lică nu-l mai ajungea ridingota de ambiţie. Dete lui Savu, Savu a doua zi, chemat de Baraitaru să-şi ia vama în primire — tot Tache a pus umărul şi aci — dă la Burdujeni. Dete mamii Pena Sârboaica — opt ani a damblagit pe cărămizile prispei, la soare — o ertă Dumnezeu şi închise ochii! Cui i-a dat dintr'ai lor, cărţile au ţinut cu ei şi vezi, d'aia s'a şi izbândit! Cum se întâmpla de nu mai avea unul slujbă dintre ei, cum îl şi chema după slujbă, de îndată ce cumnata Anica înşira cărţile! Care pă la axis, care pă la tutunuri, care impiegaţi prin gări. Şi dorobantu dă la minister îi căuta cu ordinele p'acasă. Şi cumnata sorbea cafeaua, cam aşa cu un fel de mândrie greţoasă, de bucurie că n'a dat-o de ruşine cărţile, strecurând-o printre buzele învineţite de frig, cu fluerături mitocăneşti, plescăindu-şi limba de cerul gurii şi înălţându-şi sprâncenele cănite în grinzi. Da uite, mie par'că a fost un făcut, mi-a dat cu foc, că numai foc mi-a fost şi tinereţea şi văduvia şi bătrâneţele! Acuşi nu mai dă. A rămas şi ea ca şi mine, pustie! Cărţile şi le-a înghesuit într'o chisea şi cât e ziulica de mare plânge pe fotografiile morţilor! Cui să mai dea, pentru cine să le mai întindă pă velinţă? Furca măsei, cotoiul şi icoana Sfintei Treimi o mai înconjoară. Dar drept să spui, meşteră a mai fost la ghicit. Se dusese pomina!"

* * *

— Dă-mi şi mie în cărţi, tuşă Anică!

— Iţi dau tuşică, cum să nu-ţi dau!

Ingropată între două teancuri de ţoale cari se înălţau la cele două capete ale lăzii de zestre, până în bulamacii tavanului prăjit de vechime şi de uscăciune şi în cari se mai firimiţea încă scheletul unui ciorchine de razachie, tuşa Anica, văduva lui Guman dela canalizări, însăcsănată în broboada ei celebră, întărită cu zeamă de coji de nuci verzi, păstrându-şi dela înseilatul ei un miros straniu de smirnă râncedă şi din care se înălţa un nas ţanţoş, rece, cu linii tăioase, argăsit de tabac şi de ger, ţâşnind pe triunghiul regulat al vomerului ei... de neam, dintr'o faţă nelămurită, brăzdată de linii trudite de bătrâneţe, plini cu ştepi mici de păr băţos şi îngrădit de o erupţie râioasă de negi plini cu sânge prost, peste care se revărsa lumina şireată şi economicoasă a unor priviri grăbite de uistiţi, înşira domol tacâmul cărţilor de dat. Ingreunate de soare, urmele lor înămolite în adâncul vremii. trimiteau până la luminile ochilor de veveriţă ai tuşei Anica, o fărimitură de scântee din coroana înfrântă a unui popă-rege, sau poezia bolnavă, din melancolia ştearsă a unui fante înamorat.

— Douăzeci şi patru de cărţi, douăzeci şi patru de fraţi, precum voi v'aţi adunat aci, aşa să...

— Asta ce e tuşă?

— Ssst, ţine-ţi gura că apoi cad d'andoasele!

Răsuflarea mi se oprea în piept. Gravitatea seacă a tuşei Anica, îmi înmărmurea îndoiala cu făgăduinţele ei stranii. Intr'o vreme, îi dam drumul sugrumată în negurile tavanului ursuz, căscând urechile aprig spre şoşotelile tuşii Anica. Tuşa Anica îşi cosea buzele subţiri, cu urme celebre de carmin, într'un mutism inacciu, aplecând fuioarele tocate ale genelor, spre obrajii ei întunecaţi de mânie — o mânie duioasă, care punea o însemnătate lugubră descântecului cărţilor, îşi reşchira o vreme nările încărcate cu zaţul tabacului tras neîntrerupt şi din plin, încă din prima văduvie, sufocându-şi evocarea bunelor urări, în adâncul pieptului ei coşcovit. O mână ţepoasă, plină de vine, pătată de tutun şi de untdelemnul de pe cărţi, descărnată, lungă şi îmbrăcată în piele proastă, ciugulea din teancul ţuguiat în palma celeilalte mâni, tot atât de hidoasă în asemuirea ei *„celebră"*, cu aceea a moaştelor Sfântului Dumitru Basarabov, pe care o sărutasem de atâtea ori, după îndemnul Purcălăboaii, pentru a îndepărta pojarul, năjitul şi ielele din drumul copilăriei, înşirând în druga velinţii, într'un zumzet surd de surcele, chipuri şi semne, în cari, numai ochii ei de ursitoare aveau ce căuta.

— Cum cade, tuşe Anică?

— Ssst, nu cârti tocmai acuşi că se mâniază cărţile şi cad rău! Un deget prăjit de bătrâneţe, lung şi inform, cu buricul osificat în crusta unghiei în care parcă lucea mereu, inima unui buboi, plescăia în sec peste înşirarea mahmură a mucavalelor stafidite. Se înălţa apoi pe o lumină de mulţumire care aluneca din ploapele scorojite ale cărturăresei, tremura o vreme în aţele de praf al odăii, se lipea de o tâmplă, scărpina un neg, intra într'o nară, trecea să potrivească un carâmb de ţigară înfipt după o ureche, cădea iar pe cărţile de joc cari trosneau sub apăsarea lor uscată ca un păduche de lemn strivit, se înălţa preocupat la loc, răcâia domol spinarea nasului şi trecea să încremenească mult timp, dârz, între sprâncenele cari îl primeau încruntate. Buzele tuşii Anica se descordau pe dată, din cleştele celor doi canini cari le întinsese amar, muşcându-le ca pe o gumă dela rahagiu care nu se mai isprăveşte, şi printre întredeschizătura lor lugubră, venea pe duhneala unui oftat plin cu mirosul tutunului sorbit în cele trei sferturi de veac, dela cea dintâi a ei logodnă, prima urare:

— Tuşe, tu eşti cu zodia Scorpionului; soarele e în cumpănă şi Dumnezeu să mă ierte, dar toate îmi vin pe dos!

Şi degetul din piscul frunţii, cădea dezolat în cărţi, cutremurând toţi regii din tronurile lor schiloade.

— Cum asta tuşe?

— Păi nici tu n'ai noroc măiculiţă, ca şi bietu Tache tat-tu. Dumnezeu să-l ierte, ca şi biată Frosa, măta, Dumnezeu s'o uşureze mai curând! Şi cum să ai, că doar ţi-i neam. Şi care din neamul nostru a avut un dram de noroc? Ce vrei, ursita vameşului Tache! S'a păstrat din tată în fiu! Ce să le fac eu cărţilor? Cum să le mai metacherisesc dacă aşa cad ele, hapsâne! Ia să nu mai mâniez d'asurda pe Dumnezeu, drăguţu!

* * *

'Mi-am coborît şi eu oftările din tavan caşi degetul rău de..... gură al tuşii Anica. In înlăcrămarea mea surdă, capul cărturăresei creştea, eşind mult afară din broboadă, — un cap de ucigaşă — ucigaşa năzuinţelor mele strivite de Scorpionul zodiei nefaste, un cap care se holba îndurerat spre ruina speranţelor mele apuse în... cumpăna soarelui, în urarea de doliu a celor douăzeci şi patru de.... fraţi, risipiţi în soaiele velinţelor şi în tot ceeace venea pe dos, cum zicea tuşa Anica, în mintea ei întunecată!

Şi degetul plin de coptură al tuşii Anica, a rămas la locul lui să-mi vegheze înmormântarea norocului, acolo sus, în stuful sprâncenilor ei întunecate de tenebra zodie Scorpionului, aşa cum l'a încremenit neşansa mea, ingratitudinea celor douăzeci şi patru de fraţi din cărţile de dat ale tuşei Anica şi *ursita* vameşului Tache!

SĂRMANUL KLOPŞTOK

O femeie trecută vorbeşte cu Toamna

.... Şi te-am aşteptat şi-acuma cu-aceeaş vană tânga
Ce o simt, de cum te-apropii de atât amar de ani; —
Şi cum în vara asta, şi frunza de castan
Şi cea de tei păliră fără de vreme, line, lângă
Fereastra zăbrelită, din care-mi văd grădina,
De mult cădeau grămadă, în fiecare zori,
De secetă răpuse, petalele de flori
Şi frunzele, din care căldura şi lumina
Sugeau, fără de preget, din zori până 'n amurg
— O, cum sugeau de lacom scăzutul pic de rouă
Al nopţilor uscate, din care, toamnă nouă,
Sorbeau furiş toţi norii, ce-acum zadarnic curg.

Ţi le-aşteptăm de-atuncea, căci le vestea zădufthe,
Şi ploaia şi vârtejul nebun, în care puful
De trestie şi fulgii pribegilor cocori
Se înfrăţesc cu pleava petalelor de flori,
Cu firele de spice de grâu, cu bucăţele
Din aripe de fluturi şi trupuri de furnici,
Cu tot ce poţi în drumu-ţi să zmulgi, să frângi, să strici,—
Cu tot ce poţi să spulberi cu aripile-ţi rele;

Şi-ţi aşteptam întâiul covor de promoroaca,
Şi tot ce-aduci cu tine, zi după zi, căci nu-i
Aşa de-a rostul scrisă în cartea nimănui
Pustia rânduială a tot ce faci, ca 'n gândul
Ce-a stat de veghe'n preajmă-ţi un şir de ani de-a rândul,
Şi te-a pândit cu groaza nebună că-i răpui
Un bolnav drag cum poate nu-i nimeni nimănui.

Şi-acum, când din durutul suspin e tot ce-a fost,
N'a mai rămas în suflet decât o vană tângă, —
Căci ani sunt de când ochi-mi privesc, fără să plângă
Cum îţi desfăşuri, Toamnă, pustiitorul rost —
Te aşteptam şi astăzi, ca eri, cu-aceeaşi vagă
Tristeţe 'n care nu ştiu dacă mai am vre-un ţel, —
Căci nu mă 'ntreb de-o viaţă trăită în alt fel
Mi-ar fi părut mai tristă, ori mi-ar fi fost mai dragă....

....Dar iată că din glastră o albă tufănică
Se 'ntinde peste masă, până pe fruntea mea, —
Se 'ntinde şi m'atinge, de parc'ar vrea să-mi zică
De ce te las să intri în casă peste ea....

Şi iată că din cripta celui răpus de tine,
Mă chiamă iarăşi, Toamnă, de parc'ar fi acum,
El, singurul cu care puteau să-mi fie alt cum
Toţi anii, ce trecură de-atuncea peste mine....

ELENA FARAGO

CARŢI ŞI REVISTE

In ţara florilor

(Les huit paradis de Prinţesa Bibescu *

Inspirată, probabil, de „cerescul" Firdusi şi de lirismul cald al lui Saadi şi al lui Hafis, — cari au cântat, pe vremuri, în versuri de o frăgezime eternă, frumuseţea dragostei în oazele înflorite ale Iranului, — prinţesa Bibescu s'a hotărît să învingă greutatea unor peregrinări prin deşert, pentru plăcerea de a respira, în rarele oaze cari întretaie pustiul, răcoarea parfumată a grădinilor persane.

Nota lirică domină toată descrierea celor opt „paradise", adică a celor opt oraşe cu grădini vaste ale Islamului, pe care le-a vizitat autoarea, dintre cari oraşele persane: Reşt, Teheran, Kum, Kahan şi Ispahan, alcătuesc un grup deosebit, iar celelalte trei „raiuri", Lenkoran, Trebizonda şi Constantinopol, mai slab descrise, apar ca nişte accidente literare ale voiajului unei poete, care nu uită să noteze şi impresiunile mai puţin puternice, culese în cursul unei călătorii îndelungate.

Grădinile parfumate „străbătute de curente de apă", cu flori nenumărate, ca cele descrise în *Koranul* lui Mahomet, sunt evocate în paginile cărţii cu o stăruinţă pasionată. D-na Bibescu ştie să îmbine aspectul florilor cu nuanţele parfumului şi cu senzaţia umbrei răcoroase a grădinilor, spre a reda atmosfera de mister poetic în care locuitorii din ţinuturile acelea aşteaptă trecerea inevitabilă în paradisul etern făgăduit de Mahomet. Elanul liric prea accentuat şi stăruinţa în unele detalii, cari contribue prea puţin la redarea unei impresiuni precise de ansamblu, ar putea strica lucrării, dacă autoarea n'ar îmbina lirismul avântului cu evocarea unor peisaje de o frumuseţe aproape ireală.

Lumea persană e înfăţişată mai mult în legătură cu preocuparea studiului vieţii amoroase. Uzând de privilegiul sexului, autoarea ne face să străbatem prin zidurile înalte, care ascund ochilor trecătorului viaţa leneşă şi senzuală a seraiurilor, în ţara unde rigoarea prescripţiunilor tradiţionale e păstrată şi astăzi cu cea mai neschimbată străşnicie. Costumul sobru, uniform şi lipsit de linie, al femeilor persane, e descris în armonie cu misterul figurilor veşnic acoperite. Sub aparenţa sordidă a costumelor, nu poţi deosebi nici vârsta femeii, nici armonia formelor, nici graţia care animă mişcările.

Numai în interiorul haremurilor păzite de eunuci, vălurile dispar şi femeia persană apare în intimitatea vieţii şi a însuşirilor ei. Autoarei îi e greu să ne dea o impresie bine definită a femeilor persane. In prezenţa bărbatului şi a oaspeţilor, acestea par tăcute, complect pasive şi temătoare. Câteva rânduri interesante ridică o parte din vălul care acoperă pentru străini plăcerile secrete ale seraiului regal:

„Prezenţa femeilor regale face ca plăcerile Regelui să fie secrete. Dacă seara, parcul interior e luminat, numai pajii cari n'au împlinit încă 14 ani, pot intra în acest paradis. Ochii bărbaţilor nu zăresc, de afară, decât culmile luminate ale arborilor şi, înălţându-se prin orbitoare fumuri trandafirii, lebedele care fug din basinurile lor incendiate.

„Mari serbări, a căror desfăşurare şi ale căror delicii nu sunt cunoscute, se desfăşoară în baia femeilor. Există în palatul din Nagaristan o sală, clădită de Fet-Ali-Şah, a cărei întreagă întindere e ocupată de un bazin cu apă caldă, mereu reînoită.

„Dintr'o lojă aflată aproape de tavanul camerei, femeile se lasă să alunece în apă pe o pantă de marmoră înclinată şi netezită. Regele le priveşte când coboară, aşezat pe un tron situat la nivelul basinului. Femeilor le place acest joc, de care li-e teamă. Unele se culcă pe spate, cu picioarele împreunate, altele se aruncă cu capul înainte şi cu braţele deschise. Judecătorul lor unic se amuză văzându-le crispând picioarele, spre a se ţine mai bine; dar aplaudă pe acelea cari se lasă pe spate, târîte de părul lor mare.

„La „Podul înclinat al lui Fet-Ali-Şah", Regele regilor petrece auzind strigătele fricoase ale femeilor sale, lunecarea cărnii lor pe marmora frecată cu parfumuri şi sgomotul pe care-l face, în apa adâncă, căderea corpurilor grele şi albe".

Tabloul este suggestiv şi menit să redea, în mod viu şi colorat, o lature ascunsă a vieţii musulmane, pe care Pierre Lotti ar fi descris-o cu entuziasmul său romantic, dacă printr'o întâmplare a soartei sale călătoare, ar fi putut pătrunde în obscuritatea crepusculară a haremului regal din Teheran.

Bărbaţii descrişi de d-na Bibescu, sunt, în general, oameni cărora le place să vorbească mult şi într'un limbaj colorat, ca în poemele persane. Cuvântările lor, încărcate de imagini poetice, degajează însă prea puţine elemente pentru fixarea psihologiei lor. S'ar părea că, în afară de viaţa şi de aspiraţiile joase ale negustorilor, — traiul bărbaţilor persani se desfăşoară numai în visări trandafirii, la umbra răcoroasă a grădinilor, în aşteptarea vieţii de apoi, atunci când nu găsesc mai nimerit să se legene în ritmul poemelor lui Hafis pe pernele moi ale haremului. Dacă există, în imensitatea platoului iranian şi o altă viaţă, mai preocupată de realitate şi trudită de alte gânduri şi nevoi, nu putem afla din seraficele prezentări ale autoarei, înclinată să absoarbă, aproape exclusiv, poezia peisajului şi să descrie moliciunea voluptoasă a vieţii demnitarilor persani.

Obiceiurile şi superstiţiile populare sunt descrise de prinţesa Bibescu, păstrându-li-se coloritul pitoresc. Această însuşire preţioasă de a nota şi de a reda cu îngrijire curiozitatea prejudecăţilor specifice unor anumite populaţiuni, a dovedit-o autoarea şi în romanul Isvor (In ţara sălciilor), în care descrie moravurile ţărănimii române. Prin aplicarea la studiul unor particularităţi pitoreşti ale vieţii româneşti dela ţară, d-na Bibescu învederase legăturile sufleteşti strânse, pe care le păstrează cu ţara sa, în a cărei limbă pare, totuşi, că nu voeşte să-şi exprime frământările şi bucuriile.

Prin activitatea literară de până acum, prinţesa Bibescu s'a impus în Franţa ca o scriitoare talentată, cu însuşiri poetice preţioase şi cu un simţ fin al nuanţărilor. De scrierea Ispahanului „precedat de flori, plin de foşnetul arborilor cari se leagănă molcom, mai albastru decât poţi cuteza săl crezi, mai albastru decât îl povestesc călătorii", dă dovada unui isvor real de inspiraţie poetică şi a unui stil colorat, vioiu şi curgător. Desigur că puţină sobrietate şi stăpânirea unor elanuri, prea des repetate, ar fi mărit interesul descripţiunilor. Pătrunderea psihologică a autoarei, care, în unele laturi apropiate de preocupările vieţii feminine, isbuteşte să aducă noui contribuţiuni la cunoaşterea de aproape a lumii musulmane din Iran, şovăie atunci când trebuie să iniţieze pe cititor în pătrunderea aspiraţiunilor din prezent şi de viitor ale acelei lumi depărtate.

Neajunsurile amintite, nu micşorează, totuşi, interesul cărţii, care isbuteşte să suggereze cititorului dorinţa de a vizita ţinuturile descrise cu atâta simpatie.

AURELIU WEISS.

* Edit. Grasset,-Paris.

* * *

MIŞCAREA LITERARĂ (20—27 Iunie). Ziarul d-lui L. Rebreanu urmează seria interview-urilor. In ultimul număr a fost interviewat d. Nichifor Crainic, de către d. Tudor Şoimaru, căruia d. F. Aderca — titularul rubricei — i-a cedat din delicateţă locul.

D. Nichifor Crainic insistă, bineînţeles, asupra religiozităţii — recte ortodoxismului. „Iată un aspect extrem de interesant al sufletului românesc, — spune d-sa, — pe care literatura noastră nu l-a explorat încă". Dar suntem siguri că ortodoxia, — urmează interviewatul, — „va trebui să fie formula creaţiei noastre culturale de viitor, *precum a fost în trecut" (!).*

Dar se va întreba, poate, cetitorul: De ce scriitorii n'au explorat aspectul ortodox al sufletului românesc? D. Nichifor Crainic stă cu răspunsul pe buze.

„Semănătoriştii" — răspunde d-sa, — erau cât pe ce să realizeze acest ideal.... „Ei au ajuns la idilicul popular prin suggestia dominantă care se degaja în acel moment din opera lui Grigorescu. Literatura lor ar fi fost frământată de problema religioasă, dacă bunăoară Grigorescu ar fi fost un pictor al extazului religios, ca Roerik al Rusiei".

Deşi scriitorii n'au explorat dela sine aspectul ortodox al sufletului românesc în cursul timpurilor, — d. Nichifor Crainic îşi închipue că ei pot fi aduşi dintr'o zi în alta la calea adevărului de-o pictură sau de-un articol de gazetă...

D-sa este un mare entuziast.

Pictorul Grigorescu nu şi-a făcut datoria către cer. Ei bine, această datorie şi-o va face d. Nichifor Crainic.

„Rezemat pe aceste adevăruri, — spune d-sa, — am început campania pentru cunoaşterea ortodoxiei în pătura cultă".

Ii dorim succes. Il prevenim numai că ceeace n'au putut face vremurile, nu va fi în stare să facă un om — şi că, dacă-i vorba de a propăvădui o credinţă, oamenii cer în primul rând dela misionar sinceritate şi exemplu... două lucruri care n'au loc în buzunarele d-lui Nichifor Crainic...

* * *

LUMEA (28 Iunie). — D-l G. Topîrceanu pune în evidenţă nedreptatea, pe care „caiafele" o fac d-lui Mihalache Dragomirescu — acest om de bine al literaturii româneşti, pasionat de opere ca un părinte, şi de scriitori şi scriitoare — ca o amantă sau amant.

Dar d. Mihalache Dragomirescu a greşit. D-sa a privit întotdeauna valorile literare, — spune d. Topîrceanu, — „întocmai ca un om care ar privi pictura unui peisaj fără să ţină seamă de perspectivă. Cum toate arătările tabloului se găsesc materialmente pictate pe acelaş plan, d-sa a luat drept adevărate proporţiile reale în locul celor ideale, — a măsurat cu acelaş centimetru muntele din fund şi căţelul din faţă. Şi a găsit că sunt cam de aceiaş mărime. Numai cu deosebirea că muntele este mistico-tenebroso-ţuguiat, iar căţelul este rustico-sentimentalo-fidel".

Dar care critic român n'a greşit în aprecierile sale? Cine nu-i puţin Mihalache? De-aceia cât mai multă indulgenţă pentru veritabilul Mihalache: d. M. Dragomirescu...— *M. Sv.*

* * *

LA CULTURA, 15 Mai 1925. Pornind dela constatarea că aproape în toate domeniile criticii contimporane nu mai există siguranţa metodică a cercetării adevărate, Vincenzo Golzio precizează, în articolul „Critica artelor figurative", atitudinea pe care criticul trebue s'o aibă în faţa unei opere de artă pură. Interesant este felul cum realizează autorul raportul dintre arta „pură" şi arta „ne-pură".

„Toate artele pentru noi sunt pure, sau, mai bine zis, pentrucă nu credem că se poate vorbi de arte ci de opere de artă, în cazul acesta, toate operile de artă adevărată sunt opere de artă pură. Dacă însă conţine unele elemente extra-artistice, arta pentru noi nu mai e pură şi prin urmare nu mai e artă. Şi numai în sensul acesta se poate vorbi de artă pură şi ne-pură".

Astfel criticul, după Vincenzo Golzio, va trebui să se elibereze de toate prejudecăţile, nu numai de cele învechite şi recunoscute ca atare, ci chiar de acele pe care nouile curente critice vor să le impună; să stea înaintea operii de artă cu sufletul lipsit de orice teorie particulară, care ar putea să-i determine a priori judecata într'un anumit sens. Artistul trebue să fie liber de orice imitare a mijloacelor de expresiune, după cum criticul nu va trebui să alunece pe panta concesiilor nelegitime. Va trebui să încerce dacă artistul, servindu-se de mijloacele proprii ale artei figurative, a reuşit şi cum a reuşit să-şi exprime intuiţiunea sa fantezistă şi de care mijloace personale de exprimare s'a servit; va afla astfel dacă nu caracteristica esenţială, cel puţin una din caracteristicile artistului, rămânând totdeauna în câmpul elementelor figurative. Aşa, de exemplu, se poate defini în chip desăvârşit Botticelli, pictorul liniei în mişcare.

Judecata lui Vincenzo Golzio nu se opreşte numai la artele figurative. Astfel, în literatură, criticul să nu se teamă că, ocupându-se cu psihologia personagiilor, va fi învinovăţit că face numai „literatură"; această teamă, fie că ar fi isvorîtă dintr'o prejudecată absurdă, dar i-ar restrânge chiar capacitatea de judecată. Criticul să lase, prin urmare, drum liber sensibilităţii sale de a recreia în sine opera de artă şi, astfel recreiată, să o exprime prin vorbe, făcând să se simtă prin chiar emoţia isvorîtă din sufletul său în momentul când recreind-o, o exprimă, cari sunt elementele ce-i constituesc esenţa indefinibilă, şi cum au găsit acestea în artist expresiune complectă prin mijloacele artei sale.

Autorul nu vine cu idei noui. Ceeace face însă frumuseţea articolului său sunt reîntoarcerile, pe care le are, la o critică, aşa zisă constructivă, — aceea care înlesneşte înţelegerea unei opere de artă.

* * *

REVUE DE LITTERATURE COMPARÉE, Aprilie—Iunie 1925. Revista se află în al cincilea an de apariţie — ceeace arată că studiile de literatură comparată sunt încă la începuturile lor — şi e pusă sub îngrijirea a doi profesori universitari: F. Baldensperger şi Paul Hasard, ambii cunoscuţi prin lucrările lor de istorie literară.

Două studii se impun mai întâi atenţiunii noastre, prin aceea că se adresează operilor unor scriitori cu renume universal: Camoëns şi Ibsen. In cel dintâi studiu: „Camoëns în Germania, autorul, J. J. A. Bertrand arată cum Germania romantică a căutat să-şi apropie literatura marilor scriitori de pretutindeni, asumându-şi cea dintâi rolul de descoperitoare şi susţinătoare a talentelor deosebite. Herder şi mai târziu Schlegel, au văzut în opera acestuia o adevărată poemă eroică, singura care poate sta alături de celelalte poeme similare mai vechi, ale lui Omer. Pentru a judeca opera lui Camoëns, trebue să se ţină seamă de diferenţa de timp; amestecul fabulei vechi şi a principiilor creştine nu diminuiază valoarea poemei, dar îi lărgeşte cadrul sufletesc, permite existenţa alegoriilor şi dă drum liber imaginaţiunii creatoare. Camoëns întrebuinţează alegoriile ca elemente ale celei mai frumoase limbi poetice. Venus sau Bachus, Thétis sau uriaşii din naraţiunea lui sunt personificări ale unor idei moderne. Incă din 1798, în ale sale „Vorlesungen" numea Schlegel „Os Lusiadas" a lui Camoëns ca o operă supra-terestră. „Nici un alt poet romantic — adaugă Schlegel — n'a ştiut să se servească de fabulele vechi cu o atât de mare originalitate, cu o atâta noutate şi cuviinţă".

Impământenirea aceasta a lui Camoëns în gustul şi preferinţa Germaniei romantice a înlesnit cunoaşterea mai departe a întregei literaturi portugheze şi, nu mai târziu, în 1808, apare o crestomaţie portugheză în limba germană. Seria cercetărilor şi a traducerilor o încununează, în 1827, poetul Münch (F. Halm) cu poema dramatică: „Camoëns". De aceea scriitorul portughez e şi astăzi socotit ca fiu adoptiv al romantismului german.

In al doilea studiu: „L'influence française dans l'oeuvre d'Ibsen", ne aşteptam ca autorul, Jacques de Coussange, să discute această influenţă aşa cum se străvede ea din opera dramatică a gânditorului dela nord. Nu e însă altceva decât o înşiruire de piese franţuzeşti, jucate pe scena teatrului din Bergen în timpul (1851—1857) când Ibsen era director de scenă. Probabil ca Ibsen să fi împrumutat ceva din technica teatrului francez, dar numai atât. Pentrucă în afară de Scribe, Casimir Delavigne sau Alexandre Dumas — autori cunoscuţi în istoria teatrului francez — ceilalţi vreo câteva zeci, sunt autori mărunţi, cari în nici un caz nu puteau împrumuta lui Ibsen geniul interior al puternicei sale opere dramatice.

Studiul rămâne însă ca un punct de sprijin pentru alte cercetări ulterioare.

* * *

LES NOUVELLES LITTERAIRES, 13 Iunie 1925. Pierre Louys a murit la o vârstă când alţii de abia incep să scrie. A fost — după părerea generală — un desăvârşit artist al cuvântului, un romancier a cărui imaginaţie înaltă împrospătează timpurile clasicismului grec, un poet cu tonalitate olimpică. Reprezentative, pentru întreaga caracteristică a activităţii sale, rămân romanele: „Aphrodita" „Les Aventures du roi Pausole" şi culegerea, tradusă mai anii trecuţi şi în româneşte, „Les chanson de Billitis".

Un număr întreg din „Nouvelles littéraires", din care nu lipseşte contribuţia lui Paul Valery, Fernand Grech sau Maurice Martin du Gard, aduce omagiu celui dispărut. In obişnuitul foileton de critică, Edmond Jaloux, pe care-l apreciem mai mult ca romancier, încearcă, cu această ocazie, o revizuire a întregei opere literare a lui Pierre Louys, care prin intelectualism aduce de aproape cu Anatole France. Ce soartă va rezerva viitorul romanului „Aphrodite"? Ed. Jaloux crede într'una severă. Libertinajul rece din „Afrodita", descrierea aceasta a voluptăţii ştiinţifice, care n'are nici atracţia pasiunii nici impetuozitatea instinctului, rămâne o lucrare supărătoare, ilizibilă. Deşi scrisă cu adevărate virtuozităţi stilistice, totuşi nu e stilul care dă viaţă unei opere literare. Prea multă eleganţă, prea multă corectitudine. Cele mai frumoase fraze din „Afrodita" — spune Ed. Jaloux — nu sunt decât panglicuţe parfumate, sub care va dormi o mumie.

Nici pentru „Les aventures du roi Pausole" nu găseşte Edmond Jaloux prea multe cuvinte de laudă. In schimb le acordă pe toate celui mai necunoscut (cel puţin la noi) roman a lui Pierre Louys, aceluia care se intitulează „La femme et le pantin", — după Ed. Jaloux o capodoperă.

Numărul acesta al gazetei publică şi două bucăţi în versuri ale lui Pierre Louys. Transcriem din „l'Apogée" o strofă caracteristică, ce nu urcă, dar nici nu coboară nivelul producţiei în proză.

Rappelez-vous qu'un soir nous vécumes ensemble
L'heure unique où les dieux accordent, un instant,
A la tête qui penche, à l'épaule qui tremble,
L'esprit pur de la vie en fuite avec le temps.

Cu Henri de Régnier, Pierre Louys a fost contimporan. Lalou, în a sa „Histoire de la littérature française contemporaine" îi grupează, împreună cu Pierre Mille şi Francis de Miomandre, în capitolul „Le roman artiste" Poezia lor rămâne, prin urmare, în aceeaşi manieră.

* * *

LITERARISCHE WOCHENSCHRIFT, Kritisches Zentralblatt für die gesamte Wisenschaft, 6 Iunie 1925. Işi începe apariţia, cu acest număr, în editura R. Wagner Sohn din Weimar. E o publicaţiune de critică în felul lui „Deutsche Literaturzeitung" sau „Revue critique d'histoire et de littérature". Semnalăm, de data aceasta, numai apariţia, urmând a ne ocupa, mai pe larg, de numerile viitoare. O publicaţiune similară, la noi, pare a fi *„Buletinul cărţii"*, care, pe departe de a fi măcar un „Vient de Paraître", apare foarte neregulat. — *George Baiculescu.*

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă

DIMINEAŢA COPIILOR

De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării

UN EXEMPLAR 4 LEI

Cele opt Paradise

— FRAGMENT —

Téheran

...Clientela bună nu era aşteptată în prăvăliile deschise, pentru toată lumea. In fiecare dimineaţă, servitorii, cari neînţelegându-ne graiul, ne pricep numai după semne, aduc înaintea noastră mulţimea negustorilor ghemuiţi pe trepte încă dela revărsatul zorilor.

Acolo, pe terasa pe care-i primesc, se joacă o adevărată comedie. Mai întâi se răspândesc murmure de voci, plăcute ca linguşirea discretă a mulţimei. Zgomot uşor de rugă, mâini ce înaintează cu sclipiri de pietre scumpe, vase întinse, stofe desfăşurate, fiecare îmi cere atenţia, caută să-mi placă. Simt mlădierea linguşitoare a cuvintelor pe care nu le înţeleg.

E scena ofertei.

Imi iau un aer de indiferenţă. Vocile se înteţesc, mişcările feţelor devin mai expresive. Mi se oferă, drept cadouri, fel de fel de lucruri, pentru că... le sunt dragă.

Pentru câteva clipe numai pot să mă cred o divinitate nouă, dela care oamenii au jurat să obţină favoruri.

Pe figurile urâte, cu bărbile înroşite de „hennah", ochii se rostogolesc în neastâmpăr. Expresiunea fiecărei feţe încearcă să nu pară decât plină de dragoste şi desinteresare.

Ghicesc că tactica lor stă în a mă face să primesc lucrurile, să le ţin, măcar un minut, în mână.

Ei ştiu că ne despărţim cu greu de un obiect care ne place şi pe care le-am avut în mână: în aceasta este un început de posesiune. Toate calităţile obiectului se imprimă degetelor; fineţea şi lustrul unei boabe, atunci când e vorba de fildeş, răceala smalţului, greutatea şi bulbucarea reliefului, pentru metalele lucrate. Cât priveşte plăcera care naşte din pipăitul stofelor şi al mătăsurilor, ea e atât de subtilă, iar aceşti orientali şireţi au toată încrederea în sentimentele cumpărătorului. De cele mai multe ori au dreptate.

Se face un moment tăcere. Işi dau seama că vreau să le vorbesc. Cunosc mai dinainte înţelesul cuvintelor franţuzeşti pe care vreau să le spui:

— Cât să-ţi dau pe asta?

Se ridică protestări, însoţite de gesturi largi care înseamnă: — Nimic, nimic, tot ce-ţi place, îţi aparţine...

— Şi mai ce încă?..

Mă neliniştesc. După câteva ezitări, o voce timidă, aşa ca pentru a-mi face plăcere, indică o sumă. După sfatul unuia din prietenii noştri persani, le ofer imediat un sfert.

Vaete de indignare ne asurzesc urechile. Sunt strigăte de durere, gemete şi blesteme. Par gata să-şi smulgă bărbile, să-şi sfâşie hainele. Ridicolul tragic din gesturile lor începe să mă impresioneze.

Prietenul nostru ia cuvântul. Le propune o jumătate de sfert din suma cerută de ei. In loc de vaete, izbucnesc acum râsete nebune şi, iată-i ascunzând totul...

Lanţurile, farfurioarele de smalţ, centurele, cutioarele de aur şi argint dispar deodată în buzunarele lor soioase.

Se grămădesc care mai de care să ascundă vederii noastre lucrurile preţioase. Peste câtva timp nu mai rămân pe terasă decât covoarele, lăsate ca ostateci pe jos, prea multe şi prea grele pentru a fi ridicate în fugă.

O clipă sunt amăgită că serbarea s'a sfârşit aşa de repede.

Dar, răbdare! Văd, cu bucurie, că totul n'a fost decât pentru a începe iarăşi. Nici n'au trecut zece minute şi unul câte unul intră, ca pentru a-şi recunoaşte covoarele uitate. Işi ţin un moment răsuflarea. Ne facem că nu ştim de prezenţa lor.

Pe mescioare rotunde reînfloresc, ca prin farmec, smalţurile şi vasele cele mici; odoarele de adineauri s'au întors, nu ştiu cum, fără mânile care să le ofere... Sunt înşirate pe fâşii de catifea, în vase mari de alabastru. Pe rezemătoarea scaunelor, cupurile împestriţate şi mătăsurile moi sunt răsturnate asemeni sborului unui păun.

Intr'un colţ al terasei, negustorii, cu spinarea încovoiată, sunt ocupaţi cu desfăşurarea covoarelor. Acum putem să le admirăm marfa în toată voia.

Tovarăşul meu îmi arată câteva obiecte false, mai ales printre porţelanuri; altele, pe care exportul le-a făcut banale, ca obiectele acelea turceşti lucrate în filigrame, nu ne mai tentează. Sunt în această expoziţie improvizată puţine lucruri într'adevăr vechi, dar aproape toate sunt atât de frumoase, că trebuie să te fereşti totdeauna de farmecul atrăgător al artei lor. Trebuie să te fereşti să le admiri prea mult, deoarece, chiar fiind de calitate mediocră, au posibilitatea să-ţi placă.

Pe câteva farfurioare stau mici grămăgioare de pietre preţioase, dar nelucrate, piramide de peruzea depreciată, de o foarte delicată varietate de culori însă, care turbură prin scânteia de viaţă misterioasă, ce palpită în ele până când se stinge.

In altă parte se văd bijuterii lucrate în ornamente fine şi imprimate pe cutii de lemn lustruit; paftale pentru haine, găitane, măciulii de perle pentru împodobitul pumnalelor. Pe o bucată de damasc stau orânduite câteva bucăţi lucrate în acelaş fel, de culoare roză, ca nişte corole de margaretă, formate fiecare din opt perle neregulate în formă de petale.

Mijlocul acestor flori este făcut din safire, legate între ele cu o montură veche de argint. Un fel de diademă, un colier cu atârnători lungi, brăţări ce se puneau la picioare şi cercei, constituesc o podoabă complectă, care trebuie să fi fost purtată, deoarece, de ici de colo, lipseau pietre iar închizătorile erau uzate.

Dar ce sultană să fi avut fruntea aşa de mică şi piciorul atât de subţire?

Pe când mă distram cu aceste odoare, se apropie de mine un om a cărui faţă nu o mai văzusem până atunci. Ingână câteva cuvinte şi scoate de pe mână un săculeţ vechiu pe care-l goli pe masă. Din el ieşi un colier cu douăsprezece smaralde, de mărimea unei măsline, cu multe crăpături în lăuntrul lor, dar străvezii şi verzi ca ghiata din peşteri.

Aceste mătănii înşirate pe o sfoară ordinară evocă luxul monstruos al unui Heliogabal. Il învârtesc printre degete şi fiecare smarald, ciocnindu-se cu un altul, vecin, produce un sunet de cristal. Nu era o podoabă pe care ai fi voit s'o porţi, dar cred că ar fi produs o nemăsurată plăcere în zilele de friguri, în mijlocul căldurilor înăbuşitoare de vară.

— Vino încoace, omule cu mătănii ademenitoare. N'am să ţi dau nici măcar jumătate din sfertul pe care-l valorează boabele tale verzi. Ia-le înapoi.. Mi-au răcorit o clipă degetele... Dar ce te vei face tu, sărmane om? Neron şi Solomon au murit, ei care poate ţi le-ar fi cumpărat...

Am ales un ibric, o oglindă, o bucată de stofă şi câteva peruzele, care vor fi darurile acestei dimineţi. Din momentul ce mi-am făcut alegerea, se pare că rolul meu constă în a simula indiferenţa pentru obiectele pe care m'am hotărît să le iau. Negustorii se apropiară.

Haide, luaţi-le! N'aţi plecat încă?

Ei simt că severitatea noastră nu este adevărată. Strâmbăturile lor se îndoiesc. Cu dulci cuvinte de învinuire îşi fac pachetele, lăsând ca pentru ultima oară să se mai oglindească porţelanurile şi să se mai pipăe mătăsurile. Işi aşează încet comoara. Ochiul lor pune o întrebare umilă fiecărei bucăţi care dispare.

— Nu vreau ca să fi trecut în zadar pragul casei noastre. Lasă narghileaua aceea; tu, cutia cu oglindă, cele trei peruzele şi şalul. Iată aci, pentru toţi.

Banii sună pe masă. E suma propusă de noi mai adineauri. Trei mâini cu unghii roşii o fac să dispară repede.

— Sunt, fără îndoială, pentru sclava mea. Voiam să-ţi fac şi ţie un dar, Sahzade Hanum!

Negustorii se retrag clipind din ochii lor albi.

— Ţi-am făcut daruri frumoase; ne vom întoarce mâine ca să-ţi aducem altele...

(Traducere).

PRINŢESA BIBESCU

INSEMNĂRI

Societatea autorilor dramatici

Credeam că Societatea Scriitorilor Români duce lipsă de oameni: deaceea — ne închipuiam noi — a și recurs ea la sprijinul Siguranței...

Ne-am înșelat. S. S. R. are membri destui. Are prea mulți chiar, încât autorii dramatici români — negăsind acolo nici un loc vacant — s'au constituit în societate aparte: S. A. D. R. Căci nu ne vine să credem că autorii dramatici fac parte din S. S. R., care însă — fiind prea ocupată cu interesele generale ale breslei scriitoricești — i-a silit pe făuritorii de piese să-și creeze o secțiune independentă în vederea intereselor speciale.

„Mișcarea Literară" ne informează în ultimu-i număr, despre activitatea acestei societăți.

Astfel S. A. D. R. a pârît Ministerului Artelor, direcția Conservatorului de artă dramatică din București, fiindcă aceasta — la producția de sfârșit de an — s'a prezentat cu nouă piese străine și numai cu una românească.

„Deoarece în repertoriul românesc, — spune ziarul d-lui L. Rebreanu, — afară de piesele clasice care ar satisface cele mai pretențioase cerințe, se găsesc numeroase lucrări moderne consacrate..." „și cum acestea sunt mai apropiate de sufletul și înțelegerea candidaților și elevilor, — ele trebue să constitue baza programului de studiu".

Dacă S. A. D. R. ar fi intervenit numai pentru operele clasice românești, această intervenție ar fi fost foarte la locul ei. Cum societatea face un demers și în favoarea membrilor care o compun, — cererea, reclamația, pâra ei este lovită de un viciu de modestie. De ce-l reprezentați pe Shakespeare și nu pe Romulus Voinescu?....

Apoi încă ceva: Dacă „numeroasele lucrări moderne românești consacrate" sunt „mai apropiate de sufletul și înțelegerea candidaților și elevilor" (și asta așa-i! — N. R.), — credem că direcția bine a procedat dând întâietate pieselor mai grele pentru „sufletul" și „înțelegerea" elevilor. Piesele mai ușoare se prepară printre picături. Actorii se lovesc de greutăți tocmai în fața pieselor străine. Acestea merită deci o atenție specială.

Conservatoriile trebue să prepare tot soiul de piese: străine și românești — clasice, moderne... Dar la producții întâietatea se cuvine pieselor străine și celor românești clasice, — piesele moderne ale autorilor, a căror valoare încă nu s'a fixat definitiv, rămânând pentru generațiile viitoare de elevi.

Admițându-se principiul introducerii pieselor nouă în Conservatorii, — ne expunem ca și poeții să facă o societate aparte: S. P. R., care va interveni la Casa Școalelor și la direcțiile școlilor primare pentru o poezie de pildă de Nichifor Crainic — bună pentru o carte de cetire sau pentru o serbare cu premii, recitări, dansuri și gimnastică.

Manualele de școală și producțiile, apelează în deobște la scriitorii clasici. Cei noi trebuie să se simtă mulțumiți că nu figurează în cărțile de cetire. Cred că ai chiar o impresie stranie, văzându-ți chipul alături de calul de lemn al lui Mihaiu-Viteazul... Parcă ai murit demult...

Simțul artistic

S'a vorbit despre monstruozitatea statuelor și a clădirilor noastre. Aceste opere au fost parcă fructul întâmplării.

In timpul din urmă, oficialitatea a început să se gândească și la estetica palatelor care se ridică acum. Astfel de curând a avut loc expoziția planurilor pentru Palatul Comunal din Capitală.

La Iași există un Palat Administrativ, clădit înainte de războiu, dar desăvârșit acum. Palatul este una din clădirile cele mai frumoase ale Iașului și, poate chiar ale țării.

Totuș un destin vitreg, intervenind în ultimul moment, și-a bătut joc de această operă de artă. Nu știm cine a hotărît să picteze pe frontispicul acestui palat în stil gotic doi țărani în costum național — unul în dreapta și altul în stânga găurii pentru ceas. Țăranii au într'o mână ceva ca o fascie romană învălită într'un steag tricolor, la brâu poartă un toc pentru cute sau pentru săgeți, iar la gură duc un fel de trompetă. Amândoi țin câte un picior în sus — ca într'un pas de horă. Cine știe? Poate pictorul are de gând (schelele încă nu-s ridicate) să facă în spațiile de sub picioarele ridicate, niște balauri, scorpioni sau șerpi...

Picturile acestea s'ar potrivi, poate, pe orice casă din Iași — numai pe Palatul Administrativ, nu. Liniile severe, amintirile istorice care își scot capul prin ferestre — totul protestează împotriva mâzgâlelilor bălțate de pe pereți. Parcă suntem înaintea unei șandramale dela Moși, cu poze expresive de-asupra unei estrade pe care slujnice grobiene — îmbrăcate în cămeși de cit roșu — se dandinează ca balerinele, ridicând din când în când de-asupra publicului zgomotos niște sănătoase picioare nemțești. Bieții țărani români! Oficialitatea le face și injuria aceasta.

Am vrut să ne apropiem de clădire. Niște santinele ni-au pus însă baioneta în piept. Tunurile de lângă Ștefan cel Mare veghiază. Numai astfel se explică cum Ieșenii, revoltați, n'au putut ajunge până la zidul palatului, nu s'aŭ cățărat pe uluce până la pozele de reclamă și n'au muruit, cu badanaua, cea mai vulgară ofensă a simțului artistic, pe care am văzut-o până astăzi.

Armata feminină

Cineva a lansat ideia unei armate de femei. Ideia a prins — mai ales între femei. O scriitoare franceză, d-na Vogt, trece chiar la organizarea acestei armate: căzărmi mixte, instrucție mixtă... exercițiile militare având drept scop, pe lângă crearea unei armate nouă, și împlinirea deficitului de populație.

D-ra O. C., ironizează în „Lumea" cu mult spirit acest proect original. D-sa redă chiar un tablou al cazarmei viitoare, cu toate deliciile, dar și cu mizeriile ei.

Dar d-ra O. C. discută problema armatei feminine numai în timp de pace. Armata însă este făcută în vederea războiului.

In prealabil se pune o întrebare: Armata feminină va fi aparte sau fuzionată cu armata masculină? După proectul d-nei Vogt, viitoarea armată parcă ar fi mixtă. Dar cum proectul n'a fost încă pus în practică, ne putem foarte bine aștepta, ca altă scriitoare să vină cu un alt proect: de pildă ca armata feminină să facă corp aparte și cea masculină, corp aparte. Aceste două corpuri se vor lupta... sex cu sex, — sau sex, cu sex opus?

Proectul d-nei Vogt are defectele lui, de altfel cași proectul hipoteticelor sale adversare.

Dacă femeile vor fi amestecate în ambele armate, — oare atenția bărbaților nu va fi distrasă de o camaradă, patria rămânând pe planul al doilea? Dar dacă se desface șnurul dela ghetele unei combatante? Camaradul de-alături — în focul luptei — nu va trebui să-și pună arma jos și să repare defectul de toaletă? Nu mai vorbim de hârtoape, în fața cărora soldații vor trebui să dea brațul camaradelor... Apoi soldații aleargă mai repede, — pe când soldatele cu tocuri înalte fug mai încet. La asalt bărbații ar ajunge la țintă într'un minut, iar femeile în cinci. Ce vor face bărbații? Iși vor lăsa camaradele în urmă subt bătaia mitralierei sau, cavalerește, vor rări și ei pasul — înfruntând cu eroism moartea? Dar luptele corp la corp? Inchipuiți-vă un băiat și o fată din tabere adverse — ajunși corp la corp... oare se vor omorî sau, în acele momente, vor găsi că au ceva mai bun de făcut decât să se sfâșie... Comandanții riscă să asiste la acest spectacol: unii inamici strângându-se de beregată, iar alții în brațe. Nu-i exclusă chiar deșteptarea geloziei: Se poate întâmpla ca un soldat să-și ucidă camarada, fiindcă aceasta a „fraternizat" cu inamicul. (Dar chiar cuvântul „fraternizare" va trebui schimbat).

Cum în Europa luptă și armate colorate, unele canibalice, — acestea se vor alunga după femeile albe, pe care le vor mânca pe loc. In modul acesta operațiile marțiale se vor opri din considerente de ordin culinar.

Noi credem că armatele mixte n'ar fi de nici un folos, — dealtfel, cași cele omogene... căci armatele masculine, în loc să urmeze planul de operații indicat de M. C. G., vor umbla să înfrunte pe câmp armatele feminine, fiind sigure de primejdii mai mici.

Dar veți spune: Să se bată bărbații cu bărbații și femeile cu femeile. Asta ar fi ceva. Totuș, când vor fi angajate în luptă femeile, se vor strânge în jur bărbații — curioși să vadă cum se bate iubita, nevasta, etc. In caz de eșec, oare amantul sau soțul nefericit nu va sări asupra inamicei pentru revanșă?

Chestia-i extrem de complicată.

N'ar fi decât o soluție. Dacă femeile țin cu orice preț la armată și la războiu, — n'au decât să se bată numai ele... după cum din vechi timpuri și până astăzi ne-am luptat numai noi, bărbații. Noi ne declinăm onoarea.

Femeile însă au destulă glorie militară, și n'ar trebui să mai caute alta. Ele fac doar armatele de bărbați, le împodobesc cu flori și le trimit, cântând, la moarte.— *M. Sevastos.*

Mentalitatea fetelor și a băieților

Deosebirea de mentalitate între cele două sexe, începând dela o vrâstă anumită, a fost cunoscută și discutată de când e lumea. Literatura tuturor vremurilor este consacrată în mare parte acestei probleme fundamentale. Totuș nu se făcuseră măsurători precise, nu se aplicase metoda științifică într'un domeniu ce părea exclusiv rezervat intuiției artistice.

In vremea din urmă, ochelarii savanților germani au pătruns și aici: psiho-fiziologia are o ramură care se ocupă tocmai cu verificarea vechilor păreri empirice asupra acestei chestiuni.

Iată câteva rezultate

In ce privește mai întâiu diferențele de sensibilitate dintre cele două sexe, ele sunt considerabile. Se pare că punctul de plecare al senzației este mult mai profund la femee decât la bărbat, nu numai la senzațiile pipăitului, ci și ale gustului și mirosului. Pe când acele ale văzului și auzului sunt mai dezvoltate la bărbat. Ceiace înseamnă că dacă femeile reacționează mai viu față de tot ce este din domeniul sensibilității pure, bărbații sunt superiori din punctul de vedere al impresiilor în raport direct cu înțelegerea. Ei mai manifestă o superioritate vădită în ce privește repeziciunea și precizia mișcărilor.

Dacă se fac aceste observații psiho-fiziologice asupra copiilor și adolescenților, se observă că spre paisprezece și cincisprezece ani, fetele au unele superiorități asupra băeților, dar tot în domeniul emoțional. Dacă ne limităm la cunoștințele abstracte, în special la matematici, băieții redevin superiori. In genere, fetițele, dela șase ani înainte, sunt mai precoce ca băeții mici în toate intuițiile vieții practice.

Din punctul de vedere al asociației de idei, se observă o activitate și o repeziciune mai mare la femee decât la bărbat, într'un timp dat, dar o putere mai mare de concentrare la acesta din urmă. El este mai repede în stare să dea un răspuns imediat la o întrebare decât femeia. El răspunde aproape automat.

Intuiția feminină, lăudată de obiceiu, pare aici mai slabă.

Deasemenea femeia are în general o bogăție mai mică de idei și prin urmare, de vocabular.

Toate deosebirile acestea nu pot fi puse exclusiv pe seama educației primite de fiecare sex în parte, pentrucă ele apar chiar când se întrebuințează dela început aceleași metode de educație.

Traducerile

„Adevărul Literar" va da o atenție deosebită traducerilor din toate literaturile, și mai ales din cele puțin cunoscute la noi. Prin aceasta, publicul cititor va face cunoștință cu marii scritori străini. Apoi credem că chiar cititorii preferă o traducere bună dintr'un scriitor de valoare, unei bucăți originale — dar îndoelnică, de felul acelora care umplu saltarele tuturor redacțiilor literare.

Din când în când, urmând exemplul tuturor ziarelor literare din Apus, vom da în traducere și bucăți mai mari, substanțiale. Această hotărîre a fost determinată și de enorma scumpețe a cărților străine!

Astfel vom publica în întregime piesa „Balconul", de scriitorul norvegian Gunnar Heiberg. Această piesă a făcut mare zgomot. Ea reprezintă, într'un conflict de dragoste, triumful bestiei din om. „Balconul" umple sufletul cetitorului de o mare amărăciune.

Emile Zola

De câtva timp editurile franceze au început retipărirea operelor lui Zola. Acest scriitor — după o pauză destul de mare — a redevenit de actualitate.

Genialul creator al „romanului naturalist", s'a născut în 1840 la Paris, fiu al unui inginer italian.

Primele lui scrieri mai de seamă au fost: „Povești către Ninon", „Thérèse Raquin" (1867), „Madeleine Ferat", etc. Dela 1871 Zola începe marea operă a vieții lui: ciclul de romane „Les Rougon-Macquart", printre care faimoasele: „La faute de l'ablé Mouret", „L'Assomoir", „L'Argent", „Germinal", „La bête humaine", „L'Oeuvre", „Le docteaur Pascal", „La Debacle", etc. E istoria psihologică și socială a unei singure familii — în 20 de romane succesive — în care aplică metoda „naturalistă" adică studiul vieții după procedeele științifice, studiul omului natural și fiziologic, produs precis și determinat al necesităților ereditare, — tot așa de fatal ca și produsele reacțiunilor chimice, în care trebuie să dea naștere numaidecât, sub acțiunea unei scântei electrice, unei molecule de apă.

Scrierile acestea i-au adus celebritatea, dar și violente atacuri. S'a adus marelui om învinuirea, că a pictat, fără perdea, mai ales putregaiul, cangrenele vieții și ale societății. Dar, pentru judecătorul nepărtinitor și cu privire adâncă, e neîndoielnic că Zola tinde să slujească, prin aceasta, țeluri înalt-morale; el vrea să înfățișeze timpului său oglinda ticăloșiilor morale de care acesta sufere, spre a-i îndruma vindecarea. Că Zola nu putea găsi o plăcere personală în zugrăvirea josniciilor și mardăriei, pentru această ne dă chezășie viața lui fără pată și virtutea înălțătoare ce a arătat-o ca cetățean.

Cu toată pretenția lui de a nu-și întemeia literatura decât pe observație și experiență, ca în științele naturale, Zola a trebuit totuș să se supună, de voie de nevoie, formelor convenite ale romanului. A fost silit să complecteze experiența cu invenția, să construiască legături de ansamblu imaginare și nici nu se poate feri să întipărească creațiunilor lui nuanțele pesimismului său subiectiv, asupra căruia triumfă abia pela sfârșitul vieții lui, în cele „Patru Evanghelii".

I se recunoaște însă maestrului, de toți, o mare putere creatoare de viață, observația ageră și erudită, o imaginație prodigioasă și, în grad înalt, darul epic și chiar liric.

Tendințele moralei i se accentuează mai ales în cele „Patru Evanghelii" (1899—1902): „Fécondité", „Travail", „Vérité", „Justice", rămas neterminat. In ele își întrupează idealurile și crezurile sociale, — umanitare și socialiste, — cari i-au încălzit sufletul, în deosebi în timpul afacerii Dreyfus, când lansează faimosul „J'accuse" (1898) — o înflăcărată apărare a condamnatului. Campania lui eroică contribuie la reabilitarea acestuia și la salvarea republicei franceze, amenințată de monarhiști și clericali. Zola a murit în plină putere de creație, dintr'un accident stupid, fiind asfixiat de gazele unei sobe (1902).

Niciun romancier modern n'a fost mai citit în Franța și în străinatate. El ține un loc de frunte în istoria romanului.

Una din cele mai caracteristice și mai impresionante nuvele ale lui apare în ultimul No. din *„Lectura, — Floarea literaturilor străine"*, într'o traducere datorită d-lui Caton Theodorian.

MARUNTE:

— Atragem atenția cetitorilor asupra rubricei „Fapte și comentarii" la care, sub pseudominul *Realist*, va colabora un publicist de mare cultură, înzestrat cu un ascuțit simț artistic.

— Intr'un număr trecut al ziarului nostru, d. Theodor Râșcanu a publicat o nuvelă intitulată „O vară la țară". Eroul nuvelei poartă numele de Pădeanu.

Cum există în realitate un domn. A. Pădeanu, facem cunoscut cititorilor că nu-i la mijloc decât o coincidență de nume.

De altfel se vede ușor că-i vorba de-o simplă coincidență, întrucât nici un autor credem că nu-i în stare să dea în vileag faptele intime dintr'o familie — notând exact numele personagiilor din cauză.

Oricum, aducem toate scuzele d-lui A. Pădeanu pentru această coincidență nefericită.

— D-na Constanța Hodoș a scos în editura Socec un volum de nuvele cu titlul „Departe de lume" (Prețul 40 lei).

— In editura Bucur Orendovici, Suceava, a apărut o plachetă de epigrame, datorite d-lui George Voevidca.

— „Casa cu mușcate albe" este titlul unui volum de nuvele și schițe al d-lui Sandu Teleajän.

— D. Dem. Gâlman ne roagă să anunțăm că poezia „Nostalgie", apărută în No. penultim al „Ad. lit.", este de d-sa — iscălitura omițându-i-se dintr'o eroare de paginație.

— *Contesa de Noailles* și d-na *Elena Văcărescu* au fost alese membre de onoare ale Academiei Române.

— Ca să poată aclimatiza teatrul de avant-gardă în Anglia, *Pirandello* dă publicului contrariat explicațiile necesare. Primit în Londra cu o rară ostilitate, Pirandello dă dovada unei îndrăsnețe originalități.

— Numărul ilustrat din revista *„Le Capitole"*, care va apare la 5 Iulie, va fi consacrat în întregime lui *Pierre Louys.*

— Cel dintâi volum din ediția ilustrată a operelor lui *Anatole France,* a apărut de curând și cuprinde, printre altele, „Les poèmes dorés" și „Les noces corinthiennes".

— A apărut în biblioteca „Semănătorul" No. 65—66, din Arad, volumul „Cartea unui om", — proză și versuri de *Emil Isac.*

— Stagiunea 1925—1926 a Teatrului Național din Capitală, se va deschide cu piesa „Vlaicu Vodă" de *Al. Davilla.*

— A apărut în „Revue des deux mondes" un articol al lui André Bellessort despre scriitorul norvegian *Johan Bojer.* Vom reveni în numerile viitoare.

— Ultimul număr (24) al revistei *„Cuvântul Liber"* aduce colaborarea d-lor: D. I. Suchianu, N. Davidescu, Perpessicius, M. Sevastos, Camil Petrescu și V. Godeanu. No. viitor va apărea la 18 Iulie.

Curiozități

Copiii americani

Americanii mai puțin disciplinați și străinii încă neobicinuiți cu spiritul și cu obiceiurile transatlantice, se simt torturați și obsedați de autocratismul copiilor de pe străzile, piețile și grădinile din New-York. Pretutindeni inscripții—*Nu supărați copiii ! Nu vă amestecați în jocurile sau certurile copiilor ! Nu vă atingeți de libertatea absolută a copiilor! etc. etc.*

Astfel, pe străzile largi și puțin frecventate ale Babilonului american, pietonii adeseori sunt nevoiți să facă ocoluri lungi, pentru ca să nu deranjeze cetele de copii jucători de football sau alte jocuri. Automobilele se opresc, așteptând până când copiii își sfârșesc cu *„round"*-ul lor de joc. Sergenții sunt însărcinați să ocrotească libertatea copiilor de a-și face de cap între ei așa cum poftesc și să-i împiedice pe cetățenii în vârstă să se amestece în desele încăerări dintre copii, care se isprăvesc uneori cu vânătăi și cu sânge.

Muștele americane

Sub inscripțiile despre copii se află pretutindeni una și aceiași inscripție: — *„Copiii salvează America de „muște".*

Cum ? Foarte simplu.

Statul New-York a destinat un fond de *10 milioane* dolari (2 miliarde lei) pentru combaterea muștelor cu scop de a le stârpi definitiv. Fiecare copil, care aduce la una din primăriile ocoalelor un anume borcan plin cu muște, primește în schimb 10 cenți (20 lei) și un mic afiș: „Put Your Money in the Savings Bank", și e povățuit cum să prindă muște și să nu se infecteze... Și copiii (americani) se execută. Conform afișului primit, cenții sunt depuși la banca de păstrare a aceleiași primării. De fapt aproape tot fondul cheltuit, rulat, se întoarce la băncile comunale, în formă de economii ale copiilor. Statul deci pierde mult mai puțin. Actualmente muștile aproape nici nu mai există în New-York. Cheltuelile fondului tot se micșorează.

Raiul chiriașilor

Intr'o casă destinată desfacerii complecte, din Boulevard des Italiens, la Paris, două surori bătrâne au avut locuință de 12 ani. Amenințate cu dărâmarea întregei case, bătrânele n'au consimțit să se mute cu nici un preț și s'au încuiat în apartamentul lor. In două zile casa fu dărâmată. Rămăseseră numai cele două camere și o bucătărioară în mijlocul dărâmăturilor. Cu tot praful și zgomotul infernal, bătrânele rămăseră hotărîte. Scara le-a fost scoasă, acoperișul lăsat în parte, după ordinul poliției. Lucrurile au ajuns până acolo că, la orice invitație de a părăsi ruinele, surorile răspundeau invariabil: — Să ne găsiți o casă potrivită, să știm că nu suntem înșelate și atunci ne vom muta.

Primăria, poliția și proprietarul le-au găsit însfârșit o locuință, și numai atunci... casa a fost dărâmată complect.

Dame voalate

Un nou mijloc de a provoca curiozitatea bărbaților e întrebuințat de frumoasele (?!) londoneze. Observând, că cele câteva cadâne și soții ale „maharadjilor" indieni cu reședința la Londra, stârnesc mare curiozitate și agitație printre flegmaticii reprezentanți ai sexului tare, femeile Londrei se travestesc în cadâne voalate și astfel vizitează magazinele pentru cumpărături, sub supravegherea celor mai urâte guvernante.

Furia bacșișurilor

Milionarii americani, care călătoresc în Europa pe bordul transatlanticelor, au ajuns să-i strice pe chelneri și pe servitorii vapoarelor, dându-le bacșișuri grase. In cinci zile de călătorie din America în Europa sau invers unii chelneri câștigă 100 lire sterline, iar servitorii 40—50 lire. De curând, un milionar a bătut recordul bacșișurilor, acordând în afară de chelneri și servitori, câte 2 lire fiecărui marinar din echipagiul vasului și 15 lire fiecărui ofițer, ceea ce l'a costat peste 2.000 lire sau 2 milioane lei.

„Curățatul" struților

In călătoria lui prin Africa de sud, prințul de Wales, moștenitorul tronului britanic, a fost învățat cum să smulgă pene de struț, ceeace l'a amuzat foarte mult, deși mâna dreaptă îl durea mult în urma miilor de strângeri de mână schimbate obligatoriu cu mii de cetățeni ai imperiului britanic african.

COMPILATOR

A Apărut
LECTURA No. 21
„Floarea literaturilor străine"
Emile Zola :
Pentru o noapte de iubire
In românește de CATON THEODORIAN
Romanul complect — numai 3 lei
La toți chioșcarii și librarii

Atelierele soc. ADEVERUL, Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 240

5 LEI EXEMPLARUL IN TARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 12 Iulie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Un prânz de gală

de D. D. PATRAŞCANU

Pe Jean Renaud l-am cunoscut mai bine în 1909, când l-am văzut în oraşul P. din nordul Moldovei, unde era profesor de limba franceză. Venise aici după ce colindase toată ţara lăsând pe unde fusese amintiri neuitate. La munte caşi la şes, în Dobrogea ori în Oltenia — pretutindeni unde îl ducea vitregia Ministerului de Instrucţie — figura lui ieşea îndată în relief, iar personalitatea sa morală intra, ca să zicem aşa, în filozofia poporului. Dar, pe atunci, hotarele României fiind ceva mai concentrate, limitele peregrinărilor didactice ale lui Renaud erau şi ele mai restrânse. Acuma nu mai ştiu pe unde se găseşte: i-am pierdut urma de mult. La dreptul vorbind, de când cu răsboiul, nici nu m'a prea interesat soarta lui...

Renaud — când l-am cunoscut — să fi avut 40 de ani. Mai mult gros şi nu tocmai înalt, cu pântecele proeminent, umbla iute-iute făcând însă paşii mici, din care pricină oridecâteori l-ai fi întâlnit pe stradă, fără voie te uitai după dânsul. Mai purta apoi şi pantalonii foarte largi sus, fie din pricina conformaţiei bogate a abdomenului, fie din alte motive în legătură poate cu vreo modă uitată — aşa că şi partea asta a îmbrăcămintei punea o notă distinctă pe făptura lui. Subt braţul drept avea mai totdeauna o servietă, fără să vă pot spune precis ce anume ţinea el într'însa. Ştiu însă că dimineaţa vâra acolo pâne, brânză, masline, şi alte articole de natura acestora pe care, ca un bun gospodar, le ducea acasă. Probabil însă că uneori alimentele din piaţă se amestecau cu lucrările şcolare, căci elevii săi remarcau adesea că temele la franceză miroasă a ceapă şi-a usturoiu...

Renaud venise în ţară de mic copil. Vorbea cât se poate de bine româneşte şi, fără o uşoară hărâială, nici n'ai fi crezut că-i străin. Ce-ar fi fost acasă la dânsul — dacă nu şi-ar fi părăsit solul natal — greu am putea preciza; la noi, după cum am arătat, era profesor de franceză, pe care o preda după o metodă proprie. Aşa, între altele, orice spunea el de pe catedră, elevii, în cor, trebuiau să repete *mot-à-mot*, cu glas tare. Şi când răcnetele acestea se schimbau pe nesimţite în diverse miorlăituri şi behăeli, era un semn — după Renaud — că şcolarii au obosit. Atunci, la o nouă comandă, începeau cu toţii să cânte un cântec franţuzesc, pe care profesorul îl conducea cu o vioară hodorogită, motiv iarăş de veselie pentru cei ştrengari. Şi numai când diavolii se întreceau prea din cale-afară cu obrăzniciile, Renaud se încrunta şi svârlindu-şi pumnul înainte, striga:

„Taisez-vous, coquins!"

Cu rânduiala asta, în clasele profesorului de franceză era totdeauna un fel de rumoare care silea adesea pe unii colegi cu sisteme mai liniştite să reclame că, din pricina metodei lui Renaud, nu pot să-şi facă lecţiile...

Altfel... amicul nostru era vesel şi prietenos cu toţi chiar dela întâia vedere. Din *mon ami, mon vieux* şi *mon brave*... nu te mai scotea. Mie îmi zicea *mon brave*. Era însurat cu o româncă, o moldovancă neaoşă din Botoşani, şi avea şi trei copii — trei băieţi. Din acest punct de vedere, dacă ar fi fost în Franţa, ar fi bine meritat dela patrie. Trăind însă în România, tinerii Rodrigue, Bertrand şi Bayard, erau destinaţi să devie trei ostaşi români. Tustrei se aruncaseră mai mult în partea mamei, căci şi la chip şi la graiu n'aveau nimica galic. Dar mai ales nici în ruptul capului n'ai fi putut bănui când îi vedeai pe toţi la olaltă, că sunt trei Montmorency. Fiindcă Renaud era un veritabil Montmorency — aşa cel puţin m'a asigurat el.

Intâia mea cunoştinţă cu Renaud a fost scurtă şi banală. Ne-am întâlnit într'o cafenea din Bucureşti, cam cu un an înainte de a-l vedea la gospodăria lui. Atunci, numai vorba sa repezită şi gesturile largi şi viguroase m'au făcut să mă uit cu atenţie la dânsul. Totuş înfăţişarea lui, neobişnuită, se remarca şi aici: la cafenea, prin sgomotul pe care-l făcea, pe stradă, prin felul cum umbla... Venise în Capitală, chemat de Minister, pentru ca să se descurce de oarecare ponosuri.

* * *

Peste un an, o plicticoasă afacere comercială m'a adus prin nordul Moldovei, aşa că am venit şi în oraşul P. Intâmpinasem aici greutăţi şi neplăceri mari, din care pricină aşteptam cu nerăbdare să-mi închei socotelile şi să mă întorc mai iute acasă, măcarcă altfel locul nu-mi era displăcut. Cu câteva zile mai înainte ninsese tare, acuma însă vremea era senină şi frumoasă şi munţii, acoperiţi de omăt, străluceau în razele unui soare aspru. Dispoziţia mea sufletească era însă rea.

Intr'o dimineaţă — astea toate se întâmplau prin Ianuarie — pe un ger straşnic, chiar şi pentru regiunea în care mă găseam, pe când mă îndreptam grăbit spre otel, mă opreşte Renaud. De bucurie că mă vede mi-a strâns mâna cumplit şi, fără alt preambul, m'a anunţat că deseară mănânc la dânsul. Am voit să refuz subt un pretext oarecare, dar el, nelăsându-mă să vorbesc, mi-a spus strada şi numărul locuinţei şi m'a conjurat la plecare ca nu cumva să lipsesc.

Invitaţia lui mă cam plictisea. Mutre necunoscute... poate etichetă... eu posac... totul mă îndemna să nu mă duc. Dar, la urma urmei, o masă în familie, (ah, restaurantele de provincie!) într'un oraş străin şi pe un ger ca acela, poate nu era de lepădat. De aceia, sara, amintindu-mi şi de insistenţele lui Renaud, mi-am pus redingota şi la orele obişnuite am pornit spre locuinţa amfitrionului meu. Era într'o mahala depărtată şi ascunsă pe care am descoperit-o în cele din urmă. Insă casa, care corespundea indicaţiilor primite, mi-a tăiat orice avânt când am dat cu ochii de dânsa. Infăţişarea ei nu impunea nici prin formă, nici prin vechime şi nici prin felul cum era ţinută. Lângă uşă şi deasupra ferestrelor lipseau bucăţi mari de tencuială; un geam stricat era lipit cu hârtie, iar capătul din dreapta al locuinţei, pornit înspre stradă din pricini felurite, ca un om care ar căuta să alunge o durere subită luând o poziţie incomodă, era sprijinit pe un şarampoiu, fără multe calcule arhitectonice. Apoi o aripă de gard, chiar în faţă, trântită la pământ, făcând inutilă portiţa, ograda neîngrijită... complectau imaginea tristeţii. Totuş, fiindcă ajunsesem până aici, nu-mi veni să mă 'ntorc — ba chiar, trebuie să mărturisesc, o ciudată curiozitate mă împingea înăuntru. Am voit să sun, dar n'am găsit nici sonerie, nici clopoţel şi nici vreun alt mijloc de avertizare; de aceia am bătut în uşă, întâiu încetişor, apoi ceva mai tare — aşteptând cu oarecare nelinişte rezultatul...

Insfârşit auzii paşi şi Renaud ţinând o lampă într'o mână, îmi deschise. Era îmbrăcat cu paltonul, ca pentru ducă.

— *Vous voilà, mon brave!* zise el cu un gest care scoase o clipă flacăra lămpii pe deasupra burluiului. Chipul lui era jovial...

Călăuzit de franţuz, am intrat în odaia din dreapta. Aici am voit să-mi scot blana, dar Renaud punând lampa pe masă, mă opri:

— Nu te desbrăca... uite şi eu stau cu paltonul.

Şi suluri groase de aburi îi ieşeau pe nas şi pe gură cu fiecare vorbă, parcă ar fi fost o locomotivă.

— După cum vezi — urmă el — am aer curat... ca la ţară! Anume m'am mutat aici. Rustic şi sănătos! *Voila mon cabinet de travail...*

D. D. PATRAŞCANU

Odăiţa designată astfel, era mică şi joasă, cu podelele roase şi pline de glod, cu un pat hâit, acoperit c'o pătură de cazarmă, iar lângă geam, o masă de brad peste care stăteau aruncate în neregulă câteva cărţi şi caete, o perie de cap pleşuvă, un guler purtat şi alte obiecte mărunte. Locul lămpii se cunoştea printr'o circomferinţă unsuroasă.

Renaud puse iar mâna pe lampă şi deschise o uşă în fund:

— Aici e... *la salle de bain...*

Mă uitai cu atenţie... Era acolo un cufăr mare, stricat... nişte ţoale aruncate într'un ungher şi încă două-trei lucruri, străine cu totul de menirea odăii. Nevăzând nici un şurub prin păreţi, sau macar vreo stropitoare, ori cel puţin un lighean, m'am întors spre Renaud să-mi dau samă dacă nu cumva vrea să glumească; dar franţuzul dând cu totul altă interpretare mişcării mele, ridică lampa deasupra capului pentru ca nimica din odaie să nu-mi scape vederii. Părăsirăm apoi *le cabinet de travail* şi trecând în antret, împinse uşa din stânga. Insă nevasta lui care se găsea acolo îi făcu un semn aspru cu capul şi Renaud se retrase iute anunţându-mă:

„La salle à manger".

Apucasem să văd două paturi, trei băieţi, şi un câne de ogradă care urmărea mişcările Doamnei Renaud, ocupată cu aşezarea mesei...

Ar mai fi rămas să-mi arăte *la chambre à coucher*, dar, după toate aparenţele, atribuţiile ei erau împărţite între *le cabinet de travail* şi *la salle à manger*.

Stând acuma în cabinetul lui, eu pe un scaun şi Renaud pe pat, începu să-mi povestească de neplăcerile târgului: oraşul era prea mic pentru dânsul! Imi mărturisi că-i pare rău c'a părăsit Franţa unde sigur ar fi ajuns profesor la Sorbona; că în curând vine şi el în Capitală ca să iee o catedră la universitate, fiindcă acolo cunoştinţele lui ar putea fi mai utile decât „nespălaţilor lui de elevi"; că are o lucrare foarte importantă la Academie; că aşteaptă în curând o decoraţie mare şi că este prietin bun cu Ministrul Instrucţiunii...

Aici uşa se deschise şi unul din băeţi, îmbrăcat cu mantaua, ne pofti la masă. Renaud îi dădu o puternică acoladă:

— Bayard, spune *bonsoir* lui nenea!..

Băiatul, încurajat astfel, se apropie de mine şi aflai cu ocazia asta că are treisprezece ani şi că e în clasa întâia la liceu — adică elevul lui tată-său. Dacă şi colegii lui aduceau cât de cât cu dânsul, caracterizarea lui Renaud nu era o simplă figură poetică...

Ridicându-mă, am voit din nou să-mi scot blana. Dar amfitrionul având motivele lui, se opuse cu înverşunare spunându-mi că dincolo toţi sunt cu paltoanele pe dânşii. De altfel... Bayard confirma faptul. Deci Renaud înşfăcă iarăş lampa care, de atâta sbucium, îşi afumase cu totul hogeagul, şi ieşirăm în antret.

N'am apucat însă să deschid uşa la *salle à manger*, şi cânele sări pe mine speriindu-mă straşnic.

— Marş Bismarck,... nu te teme, *mon brave*... nu muşcă... Se cunoaşte că eşti om bun... altfel nu te-ar iubi.

Şi Renaud, împreună cu băeţii, mă desfăcu de îmbrăţişările dulăului. Salutai pe Doamna Renaud îngăimând:

— Soţul Dumneavoastră mi-a făcut onoarea să mă invite la masă...

— Aşa face el, îmi răspunse stăpâna casei cu o intonaţie morocănoasă.

Am înţeles că Doamna nu era de loc încântată de prezenţa mea.

Masa era compusă din două mesuţe mici, aşezate cap la cap, care neavând aceiaş formă şi nici aceiaş înălţime, îmbinarea lor alcătuia o figură geometrică cu totul arbitrară. In faţa unui tacâm se sprijinea de pahar un carton manuscris. Am priceput: era *menu*-ul. După conţinut părea cât se poate de bogat. Cartonaşul avea împrejur două chenare: unul cu cerneală roşie şi altul cu cerneală violetă. Textul era cu cerneală neagră. In colţul din stânga o floricică, desenată cu tustrele colorile, trebuia să-i mărească decorul. Fără să-i cunosc talentul, am simţit numaidecât mâna lui Renaud...

Doamna îmi arătă locul — cel cu menu-ul — dar eu încercai încă odată:

— Permiteţi-mi, vă rog, să-mi scot şuba.

Permisiunea îmi fu refuzată: într'adevăr toţi aveau câteceva gros pe dânşii. Amfitrioana purta un şal de lână, legat la spate, ca să nu-i stânjinească mişcările.

Neavând încotro, am tras scaunul să mă aşez, dar Renaud interveni cu grijă:

— Să nu fie cel stricat.

Verificându-l Bayard şi Bertrand şi găsindu-l rezistent, ne-am luat fiecare locul. Bismarck stătea între Domnul şi Doamna Renaud.

Băiatul cel mai mic ridică un cuţit şi uitându-se la el ca la o curiozitate, întrebă:

— De unde le-ai luat, mamă?

— *Tais-toi coquin!*

— Dela coana Luţa — răspunse Bertrand.

— *Tais-toi, coquin,* zise iarăş Renaud cu un semiton mai ridicat. Apoi, către nevastă-sa: — Acuma, Madame Renaud, câte un rachiuaş... pe frigul ăsta...

Dar Madame Renaud:

— Nu e rachiu... ce tot atâta rachiu?

— Vă rog — zic — dacă e pentru mine... nu vă deranjaţi... eu... niciodată nu obişnuesc.

— Pentru dumneata şi pentru mine, mon brave,... ce dracu?.. O drojdie...

— Doar tu în fiecare zi bei la Teodorescu — zise fără milă Doamna Renaud.

— Bei... bei... — imită Renaud pe soţia sa cu un accent foarte dramatic — *c'est rustre, Madame!*

Şi de ciudă svârli lui Bismarck o bucată de pâne pe care cânele o înghiţi numaidecât:

Imi aruncai ochii pe *menu:*

„Aperitifs à la russe".

Vasăzică începeam masa fără această introducere. Rodrigue — băiatul cel mai mic — scânci:

— Mie mi-i frig!

— De ce n'ai făcut focul — întrebă Renaud cu ton aspru pe nevastă-sa, nemulţămit însă mai mult de lipsa drojdiei decât de a căldurii.

— De ce? Incă vrai să ştii?.. Acuş îţi spun... însă n'are să-ţi placă — îi răspunse femeia.

— Lăsaţi, vă rog — zic eu — nu-i aşa de frig... Iar în gând: „Cine dracu m'a adus aici?"

Dar Renaud:

— Ştii ce? Puneţi căciula 'n cap.

— Vai de mine — zic — eu şi şuba aş scoate-o depe mine.

— Uite... o pun şi eu, îmi spuse amfitrionul.

Şi într'adevăr sculându-se dela masă, îmi aduse repede căciula şi îşi puse şi el pălăria. Băieţii ne imitară.

Mă gândii cu groază: „De n'ar veni şi rândul mănuşilor!"

Doamna Renaud ne scosese dintr'un castron câte un polonic de lichid în care, pe lângă nişte verdeţuri, zării şi câteva fasole. Cercetai pe menu:

„Consommé Richelieu"...

Am gustat cu oarecare neîncredere. Renaud înghiţi cu poftă o lingură, apoi uitându-se la mine, făcu:

— Hein?

Asta însemna:

„Ai mai mâncat ceva aşa delicios de când eşti?"

— Intr'adevăr e gustos — i-am răspuns eu cu toată bunăvoinţa, dar fără multă convingere.

Rodrigue zise către mama lui:

— Dă-mi mai multe fasole!..

Renaud se uită încruntat:

— *Tais-toi, coquin!* Iar mie: — La mine... nu merge... educaţia înainte de toate... ca la cazarmă... Şi n'au ce face... îmi cunosc cu toţii moarea, cum ziceţi voi.

— Ba că chiar! — făcu Doamna Renaud.

Franţuzul se întoarse speriat către femeia lui, voi să zică ceva, dar se stăpâni bătând de trei ori barabanciul pe masă.

Am sorbit cu toţii lichidul din farfurie: nici supă, nici borş. Ca să fi fost cea dintâi, îi lipsea tăria şi gustul: ca să fi fost al doilea, n'avea acreală.

Imi ridicai o poală la blană şi mă scărpinai în cap. subt căciulă. Renaud îmi turnă vin... un vin roş:

— Ia gustă, te rog, *mon vieux*, şi spune-mi ce zici? E dela prietinul meu Kirculescu...

— Are băiat la liceu, lămuri Bayard...

— *Tais-toi, coquin!* — Apoi către mine: — In Bucureşti nu găseşti aşa ceva...

Intr'adevăr vinul nu era rău...

Amfitrioana ne strânse farfuriile şi părăsi *la salle à manger* cu teancul în mână. Mă uitai pe menu:

„Pommes de terre à la française, sauce divine".

Mâncările cu sos nu-mi prea plac, cu cartofele mai ales nu bat de loc. De astă dată eram curios să cunosc compoziţia.

Intr'adevăr Doamna Renaud aduse o mâncare de cartofe *à la française,* adică fără carne. Gustai sosul... Aşa ceva mâncasem de multe ori sau... mai exact... nu-l mâncasem niciodată.

In ce privea pe franţuz... avea poftă de lup. Apetitul lui se cunoştea şi după sgomotul convingător cu care îşi mesteca alimentele. De asemenea cei trei băieţi lăsară farfuriile curate caşi cum le-ar fi spălat.

Bismarck, cu ochii la stăpânul său, parcă-i zicea:

„Frumos mănânci, să nu mă uiţi însă nici pe mine". Renaud muie o bucată de pâne în sos, mai şterse cu dânsa şi farfuria, şi i-o aruncă. Cânele o înghiţi cu lăcomie, se linse pe buze, apoi privi iarăş fix la divinitatea lui tutelară.

Amicul îmi atrase atenţia:

— E de rasă... *griffon* şi *terre-neuve.*

Mă uitai şi eu la dânsul: aş, câne de-ai nostru... moldovenesc...

Doamna Renaud, fără să se mai scoale de pe scaun, a întins mâna pe pat şi a luat de-acolo un taler acoperit. Controlai pe menu:

„Suprême de merlans batelière"...

După ce mi-am căpătat porţia, am gustat o bucăţică concentrându-mă... „Parcă-i scrumbie... Da, da... scrumbie de poloboc... cu ceapă şi cu oţet..."

Franţuzul exclamă cu entuziasm:

— Asta-i mâncarea mea!... Delicios!.. Face bine la ficat.

Şi gastronomul meu vesel că scrumbiile au şi proprietăţi medicale, a scos şi capetele, a consumat toată ceapa, însfârşit s'a comportat astfel, caşi cum ar fi fost chiar bolnav de maiu. Când n'au mai rămas decât cozile, Doamna Renaud a strâns totul de pe masă, apoi a pus la mijloc, *sans façon,* un pumn de nuci. Trăsei cu coada ochiului să văd cum sunt trecute pe menu: *„Poularde braisée"*... „Vasăzică... friptură" — îmi zic eu — „după nuci... nu cred însă să mai vie".

Mă uit mai jos: *„Corbeille de fruits..."*

Amfitrionul luă două nuci şi sfărmându-le între palme îmi zise:

— Cu sare şi cu pâne sunt excelente! Ia încearcă..

De oarece îmi era tot una, mâncai şi pâne cu nuci şi sare cu nuci şi pâne cu sare.

In *salle à manger* era acuma o bocăneală şi o scârţâială parcă ar fi fost un atelier.

— Eu le mănânc şi cu mămăligă — mă avertiză Renaud. — Sunt şi mai delicioase...

Lipsind mămăliga, fui scutit de această probă.

După nuci Renaud îşi frecă mânile:

— Şi acuma... o cafeluţă!

Felul cum şi-a enunţat această dorinţă, ar fi putut să însemne: „Acuma, după o masă atât de copioasă, o cafeluţă merge de minune!"

Dar n'a apucat să sfârşească bine, şi nevastă-sa i-a făcut un semn cu piciorul, al cărui înţeles l-am prins numaidecât:

— Cafe... eu nu iau — zic — mulţămesc... nu obişnuesc... mă cam enervează şi pe urmă nu pot să dorm.

M'am grăbit fireşte s'o liniştesc, ştiind că braşoavele mele nu pot fi controlate.

Renaud însă nu se lăsă:

— Asta nu merge, Madame... trebuie să faci două cafele...

— Nu e cafe, spuse cu cruzime soţia.

— Cum se poate? se miră straşnic Renaud. De ce n'ai luat dela Teodorescu?..

— Fiindcă nu vrea să mai dee fără parale...

— *Ah, mon cher... les femmes!.. Qu'elles sont affreuses!*

Dar nici nevastă-sa nu se dădu bătută:

— In loc să-ţi bei leafa la Teodorescu, mai bine te-ai îngriji să fie în casă ce trebuie...

— *Tais-toi co...*

Şi Renaud înghiţind restul cuvântului, schimbă tonul:

— Auzi, auzi, *mon brave!* Şi... mai zi că Balzac n'are dreptate...

Mă temeam să nu se încaere la masă. De aceia, când Renaud m'a întrebat ce caut prin oraşul lor, i-am povestit pe larg păsul care mă adusese, bucuros că convorbirea luase o întorsătură atât de departe de... Teodorescu.

La rândul meu l-am întrebat şi eu de când e în târgul acesta şi el mi-a istorisit, tot pe larg, cum a fost întâiu profesor la liceul lui Başotă din Pomârla — când s'a şi însurat, (aici povestitorul întoarse doi ochi grozavi în spre Doamna) apoi cum a fost mutat la gimnaziul din Alexandria şi pe urmă la cel din Râmnicul-Sărat, — cum, din pricina „unei mari canalii" a fost trimes la Târgu-Jiu şi în ce împrejurări a venit la liceul local — acu şase ani. Mi-a spus apoi că el e filo-român... dovadă că stă la noi... căci altfel ar putea să aibă o situaţie splendidă în Franţa... fiind un Montmorency...

— Ieşi afară, spurcăciune, strigă deodată Doamna Renaud trântind cu piciorul în câne, nu fără motiv.

— *Hors d'içi,* Bismarck, — zise şi Renaud care se ridică depe scaun şi luând cânele de-o ureche îl târî spre ieşire, cu toate că animalul nu se da de loc dus din *la salle à manger*...

Renaud, după ce închise uşa, se aşeză iarăş la masă;

— Şi... cum îţi spuneam...

Cânele scheună sgrebţănând uşorul:

— *Tais-toi, coquin!*... Şi... cum îţi spuneam... sunt un Montmorency... înrudit cu familiile Hauteville... Bouteville... Monthléry... cu Bourbonii... şi cu toţi regii şi împăraţii din Europa. Unchii mei au fost conetabili... mareşali... amirali..., cardinali...

Doamna Renaud îl întrerupse:

— Vorba ceia: „Ce folos că tatăl tău a fost Domn...

— Ce-are a face — intervin eu repede nelăsând-o să-şi termine ideia, destul de transparentă de altfel. — Vasă-

Continuarea în pagina II-a

zică — urmez eu imperturbabil — băieţii dumitale sunt Montmorency...

— Eu mai vreau nuci — ceru Rodrigue.

— Şi... dacă sunt Montmorency — continuai caşi cum numai această chestiune m'ar fi preocupat — atunci... poate moştenesc dela niscaiva rude...

— Aş, zise sceptic Doamna Renaud — ţi-ai găsit berechet...

— Pentru ce nu? insist eu...

— Pentru că ar fi să umblăm după cai morţi...

— Ştiu... să le luaţi potcoavele... vreţi să spuneţi.

Dar Renaud:

— D'apoi că şi dela Ţuguii tăi..

— Eu mai vreau nuci — interveni la timp băiatul.

— Rodrigue, vino încoace — îl chemă tatăl său. — Ia spune lui nenea o poezie frumoasă...

Băiatul, îmbrăcat c'o scurteică de-a măsei, cu mânicile îndoite, veni lângă mine. Şedea însă botos pentrucă, în loc de nuci, i se punea înainte perspective mai puţin nutritive.

— Haide, băiete, spune... că nenea are să-ţi dea gologani să-ţi cumperi ciocolată.

Auzind de gologani şi de ciocolată, Rodrigue începu cu cel mai pur accent botoşănean:

Pentru ţară, pentru neam,
Bucuros dau tot ce am.
Pentru neamul românesc,
Bucuros eu mă jăvresc.

— Drăguţă — zic eu apucându-l de bărbie — eu mă jertfesc... nu *mă jăvresc*...

Rodrigue zise după mine, din toată inima:

— Eu mă jă-vresc!

— E foarte deştept — sublinie Renaud.

— Se vede — zic.

Şi, pentru a-mi arăta mulţămirea, bineînţeles urmând şi sugestiunea tatălui — i-am dat tânărului Montmorency cincizeci de bani pe care Rodrigue i-a strâns cu multă energie în palmă, caşi când ar fi avut intuiţia unei confiscări violente.

Ne-am ridicat dela masă cu toţii, neuitând să iau cu mine şi menu-ul lui Renaud. Am mulţămit foarte frumos amfitrionilor scoţându-mi căciula din cap şi am părăsit locuinţa soţilor Renaud având impresia că, în urma mea s'au luat la bătaie. Bucuros că am scăpat uşor, am ieşit în centru şi am intrat într'un local de noapte să beau un ceaiu sau o cafea, căci... *merlanii* lui Renaud îmi stăteau în gât...

* * *

Cel dintâiu lucru pe care l-am făcut după comanda cafelei, a fost verificarea amănunţită a menu-ului. Il transcriu întocmai:

Aperitifs à la russe
Consommé Richelieu au fumet de céleri
Pommes de terre à la française, sauce divine
Suprême de merlans batelière
Poularde braisée à l'americaine
Corbeille de fruits
Friandises
Café-Filtre
Bourgogne Kirkoulesco
Bon appétit!

E ... ... — zic eu râzând. Mă mir că n'a mai pus ceva pe la coadă, ca să fie încaltea complect. Ce-l costa?... Auzi ticălosul... *Corbeille de fruits!...*

. . . .

Abia sfârşisem de cetit documentul, când pe uşa cafenelei se arătă vechiul meu cunoscut G. Cum mă văzu, veni drept la mine. Prietinul meu este localnic şi cunoaşte toată cronica târgului...

După ce am schimbat banalităţile de rigoare, i-am spus:

— Vin de'a Renaud...

— Desigur că te-a invitat la masă.

— De unde ştii?

— Cine nu ştie? Chiamă lume la dânsul şi apoi n'are ce să le dee de mâncare.

— Cum se poate?

— Cum îţi spun.

— Şi... altfel... ce fel de om este el?

— Un nebun şi un beţiv.

— Cică e Montmorency...

— Fleacuri! De câteva ori au voit să-l scoată din învăţământ.

— Hm! — făcui eu. — Dar femeia lui?

— Vai de mama ei!

— Aşa? Acuma înţeleg totul...

— Dar ce-a fost? S'au bătut?

— Cât am fost eu... nu! Cred că după aceia.

— Ei, dragul meu, vorba bătrânească: „Dumnezeu a umplut lumea cu ce-a putut" Dar tu ce cauţi pe la noi?

Am băut cafeaua, am mai stat de vorbă cu prietinul meu şi pe urmă m'am dus la otel gândindu-mă mereu pentru ce a ţinut el numaidecât să mă cheme la masă. Noaptea am visat pe soţii Montmorency aruncându-şi în cap cu farfuriile, aşa că m'am trezit apărându-mă. Dar când m'am văzut singur şi la otel — deci în afară de cercul discuţiilor contradictorii ale franţujilor mei — am răsuflat uşor...

A doua zi am plecat la Bucureşti...

D. D. PATRAŞCANU

Dragostea

— Calul de bătae al artiştilor.

— Afacere care se sfârşeşte cu faliment.

— Egoism în doi.

— Boală care începe cu fiori şi sfârşeşte cu căscături.

— Regele tinerilor, tiranul bătrânilor.

— E un nu ştiu ce, care vine de nu ştiu unde, şi sfârşoşte nu ştiu cum.

— Amorul nu moare de foame ci, de multe ori, de indigestie.

— In amor, femeia cinstită zice: nu; cea pasionată: da; cea capricioasă: da şi nu; cea cochetă: nici da nici nu.

* * *

— De multe ori alergi după o femie până la marginea lumii, dacă acea femeie nu e a ta; şi fugi până la marginea lumii, de aceiaşi femeie, când a devenit a ta.

Sunt două categorii de clerici: cei cari servesc religia şi cei cari se servesc de religie.

* * *

Cei săraci plătesc destulă dare către stat, nutrindu-şi copiii. (Tite-Liviu).

E nedrept să dai exemplu prin pedeapsa celor mici cari sunt arbori fără umbră. (Richelieu).

Despre „sfintele taine ale artei"

Potrivit amalgamei de gândiri metafizice şi mitologice, de provenienţă foarte diversă, care-i alcătuiesc cuprinsul, Sfânta Scriptură este un monument desigur puţin accesibil necărturarilor în multe părţi ale sale. Străvechiu politeism semit, astromitologie babilonică, demonologie persană, speculaţii platonice, misticism pitagoreic, sunt destule aceste pentru a complica, adeseori indescifrabil, retorica unei cărţi.

„Scrie acoperit, dar scrie frumos", îmi zicea demult o bătrână evlavioasă pe care, cu raţionalismul naiv al copilului, o necăjeam să-mi lămurească începutul evangheliei lui Ioan. — **Acoperit, dar frumos** —, mi se pare că aceasta-i o fericită definiţie pentru ceeace numim **frază** în înţelesul emfatic al cuvântului. Fără îndoială, în cazul atitudinii religioase, omul nu poate fi bănuit de vanitate literară. Acest om se închină, cinstit şi pătruns, în faţa cuvântului pe care nu-l înţelege; iar obscuritatea nu-i trezeşte frivole ambiţii maimuţăreşti, fiindcă obscuritate aşteaptă el în fiecare clipă şi cu spirit umil i se supune din capul locului.

Ceeace însă pentru omul pios e mister în totul respectabil, este, pentru profan, moft stilistic, şi numai analogia formală şi mecanică dintre cele două cazuri am vrut s'o semnalez, pentru lămurirea psihologică a lucrului. — Deci fără substanţă bună, empirică sau logică, dar **frumoasă** este expresia care se chiamă **frază**. Ornament ieftin şi prost, bun de săturat exigenţele intelectuale şi estetice ale capetelor trândave sau altfel infirme, de toată mâna. Ceeace în starea religioasă este magia silabei tainic dumnezeeşti, şi prin urmare mister venerabil, se repetă, în bâlciul frivolităţilor profane degradându-se în stereotipă marda literară.

* * *

Una din nenumăratele doamne pline de fervoare umanitară şi de zel scriitoricesc, scrie aşa: **L'intuition est pour l'homme un canal fermé...; chez la femme au contraire le troisième oeil, son organe intuitif, est implacablement ouvert sur tous les multiples objets de sa passion...** — De ce nu zice simplu: femeia este eminent intuitivă; bărbatul, eminent intelectual, de pildă — ? „Ochiul al treilea" al femeii, „implacabil deschis asupra obiectelor multiple ale pasiunii sale", dă o imagine deplorabil grotescă, ori poate şi mai rău. Respectabila Gina Lombroso (de ea e vorba!), ale cărei volume pline de plate şi dulci naivităţi umplu acum librăriile bucureştene, nu pare să fie o fiinţă prea vanitoasă. E un om de bine în toată puterea cuvântului, dar... trebuie din loc în loc stilul să fie **şi frumos.** Atunci: le troisième oeil de la femme implacablement ouvert... Nu-i păcat, pentru o femeie serioasă, să se lase astfel amăgită de perfidiile vorbirii în imagini ? — Şi recidivează astfel: La femme est altruiste, ou plus exactement **altéro-centriste,** en ce sens qu'**elle place le centre de son plaisir non en elle-même, mais en une autre personne qu'elle aime...** (subliniat de Gina Lombroso)... Elle s'irrite, s'exalte ou se tourmente suivant que cela est, ou que cela n'est pas, ou qu'elle attend que cela soit. — Evident, autoarea vizează eleganţa în întorsături filozofice: centre du plaisir — suivant que cela est, ou que cela n'est pas... Pentru a da forţă şi gravitate apologiei feminine. Rezultatul literar însă este un material superb pentru reviste umoristice fără perdea. — Dar Gina Lombroso este o inocentă. Păcatele ei literare vin mai mult din rea deprindere şcolară. Nu se simte, la ea, viciul orgolios, nici desfătarea perversă în săvârşirea păcatului.

* * *

Dar să zicem aşa: **„sufletul artist al poporului s'a** destăinuit adeseori în şoaptă de grijă şi de dor pe minunatele cusături şi aleseturi ale ţărancelor noastre". — Nu-i îndoială că acest carnaval de vorbe va fi proclamat **frumos** de către plebea europeană de oriunde şi aproape din orice clasă; fiindcă este în eminentă conformitate cu idealul poetic cel mai comun. Oricare imbecil îl va ceti cu admirativă râvnă; îl va face, în total sau ca mărunţiş, provizie pentru momente de intelectualitate pronunţată.

Vezi: **suflet artist** e, chiar numai aşa singur, o frumuseţe, ceva delicat, nobil —; există o operetă foarte sentimentală întitulată cu aceste două emoţionante vorbe. Acest **suflet artist** mai e şi al **poporului,** — şi „poporul" figurează astăzi în fruntea cuvintelor magice, care operează imediat prin totală şi subită anulare a funcţiilor cerebrale superioare. Pe urmă vine îndată **destăinuirea,** — alt cuvânt care atinge inima cu nesfârşite dulci reminiscenţe. In sfârşit, **şoaptă de grijă şi de dor.** Gradaţia emfazei e în culme; emoţia retorică narcotizează aici complect orice veleitate pur intelectuală. Problema ornamenticei româneşti se rezolvă într'o baliverna impudic de pompoasă şi goală de substanţă inteligentă... Sufletul poporului îşi şopteşte grija şi dorul în cusăturile ţărancelor! —: mintea trândavă fără scrupule care a dat drumul unui asemenea moft, şi infirmul vanitos care l-a înghiţit fac un nedemn comerţ de non-sensuri patetice. Ce e, vă rog, aici valabil? Poetic luat, complexul acesta de vorbe este un şir de râncede platitudini; iar nulitatea gândirii e curat miraculoasă. Rămâne doar banalitatea sonorităţilor de care se leagă lipicios un sentimentalism vag şi rudimentar.

* * *

Să zicem încă: „Natura-i frumoasă pretutindeni. Pictorul se simţea din ce în ce mai învăluit în misterul acestor frumuseţi. Era un suflet în ele. Dincolo de forma, de culoarea şi de structura lor era un suflet. Il presimţise el. Acum îl **simţea.** Il simţea cu nelinişte, aproape cu frică".

Spre deosebire de fraza pură, locul comun este frază cu hotărâtă pretenţie de a cuprinde adevăruri generale. In exemplul de sus două locuri comune se îmbină: natura este frumoasă pretutindeni (totul e să-i descoperi frumuseţile), şi: lucrurile au suflet. **L'âme des choses,** mă rog; sau, mai frumos, şi româneşte: „fiecare lucru îşi are tainicul lui strop de poezie". Iar pe deasupra celor două delicate adevăruri îşi revarsă criticul, cu duioasă penetraţiune, interpretarea lui despre sufletul pictorului: simţea, presimţea, cu nelinişte, cu frică. Ceeace se chiamă înrudirea sufletească a criticului cu artistul; căci din toate acele marafeturi asta trebuie, la urma urmei, să înţeleagă cetitorul sensibil. Vezi ce subtilă nuanţă în pătrunderea criticului: presimte — simte. — Special de frumuseţe stau acolo repetiţiile: „Era un suflet" **Punct** şi câteva vorbe cu avânt; pe urmă iar: „Era un suflet". Sau: „Il simţea" **Punct.** „Il simţea cu nelinişte"

* * *

Artistul are ritm interior — e sintetic — are tehnică virilă— are ceva de spus—are lărgimea facturii — sinceritatea culoarei — vede mare şi îndrăzneţ — un ciobănaş frumos şi emoţionant ca evlavia unei leturghii..

Un buchet de exemple unde locul comun şi fraza, aşa cum le-am deosebit mai sus, se împreună în una şi aceeaş formulă. Este cumul; adică perfecţia moftului literar. — A avea **ritm** în pictură e deja interesant; profanului subţire i se excită formidabil ambiţia când mai aude şi de ritm **interior. Sinteză** şi **sintetic** sunt, de câteva decenii, cuvinte de o putere surprinzătoare în limba comună, în cea foiletonistică mai ales, unde se întrebuinţează atât de indiscret, încât au pierdut orice valoare precisă. **Sintetic** are o dublă nobleţe: una veche, filozofică; alta modernă, ştiinţifică. De aici, probabil, succesul atât de frapant...

Tehnică înseamnează iniţiare în secretele artei; combinată cu un calificativ sexual — **virilă!** — dă un efect de poezie foarte confuză; cu atât mai suggestivă prin urmare. Poate intervine şi niţel farmec erotic în subconscient, la persoanele imaginative şi simţitoare.

A avea ceva de spus — exprimă, îmi închipuiesc, că artistul şi criticul se înţeleg pe ascuns între dânşii. Cei de pedinafară trebuie aici să admire şi să memoreze în tăcere: **are ceva de spus, are ceva de spus...** Ce mai vreai ?

Factură largă, culoare sinceră, vede mare şi îndrăzneţ sunt simple traduceri din jargonul criticei franceze. Se pot aplica fără grijă oricui, ori unde. Sunt poetice căci trebuie, au şi aer competent, sunt sigure contra oricărui control — nu înseamnează nimic. Acestui material cosmopolit se opune „ciobănaşul emoţionant ca evlavia unei leturghii", product prin-noi-înşine de critică picturală în stil poetic. Apropierea între ciobănaş şi leturghie e de o dulce şi perfectă taină frazeologică. Parc'ar fi factura lui Vlahuţă. Şi nu e. Cu atât mai interesantă dovadă, cum circulă inspiraţiile cele bune.

* * *

Vreau să ştiu de ce e frumos să zic: **mă închin unei** pagini frumoase, în loc să zic simplu: o pagină **frumoasă** îmi face mare plăcere — ? De ce cască gura oamenii, şi te laudă şi te memorează, când zici: **mă închin,** şi celelalte — ?

Pentru Dumnezeu, de ce e aşa de minunată pagina pe care am s'o copiez acum ? Scrie aşa :

„Fireşte că e grea sarcina unui învăţător. Dar ce frumoasă e, ce nobilă e ! Am impresia că sunt în atingere c'o putere misterioasă de câte ori stau de vorbă c'un învăţător... Invăţătorul ne va mântui. Uită-te la el **cu credinţă,** — cu adâncă şi nestrămutată credinţă că e un făcător de minuni şi va face minuni. — Văd o şcoală de sat; pe catedră un tânăr în port ţărănesc răsfoieşte o carte; în faţa lui, cu ochii ţintă la el, cuminţi ca nişte îngeri, stau vre-o patruzeci de copilaşi... fragede suflete, cu un mare fond de milă şi de bunătate, ascuns sub un morman de urâte deprinderi... E dimineaţă, pale de fum de răşină plutesc în aer, — singura mişcare în toată clasa. Şi'n tăcerea aceia, învăţătorul prinde (vai, ce neaoşă frumuseţe în acest **prinde!**) a vorbi despre animale... Câţiva copii îşi pleacă 'n jos ochii umeziţi de lacrimi, când aud că rândunica e o păsărică sfântă şi-i mare păcat să-i strici cuibul, ori să-i faci vre-un rău cât de mic. Iar când învăţătorul, mişcat el însuşi, începe s'arate ce tovarăş bun şi răbdător e boul pentru muncitorul pământului, toţi ochii aceia mari, boldiţi la el, se umplu de lacrimi".

Aşa e, aşa e, fără nici o îndoială aşa e. E adevărat că te simţi în atingere cu o putere misterioasă oricând stai de vorbă cu un învăţător. Şi nu se poate să nu simţi că învăţătorul e făcător de minuni. E adevărat că şcolarii care totdeauna stau cu ochii ţintă la el, sunt cuminţi ca nişte îngeri, fragede suflete cu un mare fond de milă şi bunătate. Adevărat e că aceşti fragezi îngeraşi plâng cum le vorbeşti de boi şi de rândunele Toţi ştim că aşa e. De ce pagina în care ni se spune ce ştim toţi e frumoasă aşa, că trebuie, vorba poetului, să ne închinăm iei ? Răspund tot cu vorba poetului : fiindcă autorii cei buni sunt „preoţi păstrători sfintelor taine ale artei".

PAUL ZARIFOPOL

Femeea şi poezia patriotică

Femeile moderne — afară de excepţii uneori amuzante — nu mai sunt războinice, sau, mai bine zis, sunt din ce în ce mai puţin războinice.

De la femeile triburilor germanice despre care vorbeşte Tacit, femei cari, în învălmăşeala luptei, îşi încurajau bărbaţii şi fiii cu urletele şi cu plânsetele lor — până la Liga feminină a Naţiunilor care, în plin război, a adunat la Haga reprezentantele a 14 popoare ca să discute mijloacele de a pune capăt tristei nebunii colective, — drumul a fost lung şi anevoios.

E drept că femeile iau foc mult mai uşor decât bărbaţii, dela scânteia entuziasmului războinic ocazional (pentrucă riscurile lor personale sunt mai mici). Entuziasmul lor însă e superficial, e imitativ (încă o dovadă a lipsei lor de personalitate). Femeile nu ştiu să vadă dincolo de realitatea imediată. Ele nu iau, de obiceiu, o atitudine în vederea unui scop mai îndepărtat, ci adoptă pe cea mai comodă în momentul de faţă, — din care pricină sunt nevoite să-şi schimbe mereu atitudinea.

Femeile sunt războinice în grup, pe stradă, în societate, la festivităţi, atâta vreme cât siguranţa lor şi a familiei lor nu pare direct periclitată. Un discurs înflăcărat, o defilare cu drapele şi cu muzică, le transformă subit în eroine. Acasă însă, când vine vremea să facă bagajul celor care pleacă la moarte, — câte femei mai au puterea să-şi păstreze entuziasmul războinic? S'a găsit oare vreo mamă care să spue fiului ei la plecare:

„Du-te la bătaie, pentru ţară mori..."?

Ceeace ni se părea sublim în clasele primare (Ştefan Vodă era de-atâta vreme mort, şi a murit atât de bătrân!) ni s'ar părea monstruos din partea unei mame de astăzi.

Femeile, obişnuite deapururi să se supue şi să se lase antrenate de curent, acceptă durerea inevitabilă de a-şi trimete soţii, copiii, părinţii şi fraţii la moarte. O acceptă fără revoltă, aşa cum fără revoltă îşi primesc destinul. Dar nu fără sfăşiere. In clipa primejdiei, în sufletul fiecărei femei se trezeşte acelaş gând, — aceeaş speranţă naivă, acelaş egoism primitiv, care se rezumă, fără excepţie, în aceleaşi cuvinte:

— De-ar scăpa *al meu!...*

De altfel, până acum nimeni n'a cerut cuvântul femeilor în această privinţă. Şi dacă ele şi-ar fi spus cuvântul, — cine ar fi ţinut samă de el? O revoluţie feminină aşa cum o visa Andréas Latzko, — o revoluţie care să împiedice războaiele viitoare, ar necesita o iniţiativă şi o solidaritate de care femeile nu sunt capabile încă. Iar atunci când ele vor fi capabile să înfăptuiască această revoluţie ideală, nu vor mai exista, poate, războaie...

Eroismul filantropic al femeilor în vreme de războiu, abnegaţia cu care ele se oferă să aline suferinţele provocate de măcel, sunt tocmai o manifestaţie — inconştientă sau profund instinctivă — împotriva cauzei acestor suferinţi, — împotriva războiului însuşi.

* * *

Dovada cea mai bună că sentimentul războinic exagerat (cultivat cu îngrijire în şcoli prin poezii şi cântece vitejeşti) e nefiresc la femei, stă în faptul că nici o literatură n'a produs încă — afară de excepţia despre care vom vorbi acum — o adevărată *poetă patriotică.* Şi dacă n'a produs până astăzi, sunt prea puţine şanse să producă de acum înainte.

Femeile şi-au cântat de multe ori entuziasmul războinic ocazional (ele nu pierd niciodată ocazia de a fi „la modă"). Dar sentimentele afectate ori superficiale nu pot da naştere decât unui produs poetic hibrid. De aceea, realizările poeziei patriotice feminine au fost, fără excepţie, ori artificiale, ori comice, — în orice caz efemere. Nu s'a produs ceva de valoare decât atunci când femeile şi-au exprimat sentimentele fireşti, profund sincere: groaza de măcel, mila pentru cei sacrificaţi — adică iubirea şi nu ura.

Asta nu înseamnă că femeile nu'şi iubesc sau nu trebuie să-şi iubească ţara. Dar, dela un anume moment istoric încoace, femeilor le stă parcă mai bine să-şi pună graţia şi talentul în slujba ideilor de pace şi de iubire, mai apropiate de sufletul lor.

* * *

Cehoslovacia, cea mai nouă ţară a minunilor, posedă un exemplar unic de poetă-patriotică veritabilă.

Eliska Krasnohorka (pronunţat cu glas tare, numele ei pare, într'adevăr, predestinat) a ajuns la vrâsta de 80 de ani fără ca nimeni să-i întunece gloria de poet-patriotic.

Toată viaţa, activitatea ei a avut o singură ţintă: independenţa Boemiei. In poezii, în articole, în critică, în librete de operă chiar şi în activitatea ei feministă şi culturală, a urmărit cu perseverenţă acelaş ideal patriotic. Copiii din şcolile primare îi ştiu poemele pe derost. Ţăranii i-le cântă. In 1918, când s'a declarat independenţa Cehoslovaciei, Eliska Krasnohorka a fost aclamată ca un erou naţional. Cu acest prilej a fost silită să scrie nu mai puţin de *douăzeci* de poeme ocazionale. Aceste poeme ale victoriei au fost cele din urmă ale ei: efortul uriaş a epuizat-o, sau, odată cu îndeplinirea idealului naţional, menirea ei a luat sfârşit.

Fată de ţăran boem, Eliska Krasnohorka a ştiut să păstreze curat, în poemele ei, sentimentul înăscut al naturii. Acest sentiment a ferit-o de a cădea în exagerări, deci în ridicol. Dacă n'ar fi avut de la început simţul măsurii şi dacă n'ar fi ştiut să se menţie, cu stricteţă, în limitele unei simplicităţi desăvârşite, situaţia ei de femee-poet patriotic ar fi extrem de dificilă.

Versurile ei, pe care le-am cetit în traducere franceză, au în ele un suflu sălbatec şi proaspăt, impresionează prin gravitatea şi nobleţa lor. Natura şi patria sunt, pentru ea, unul şi acelaş lucru. In ţările străine, iarba nu-i fragedă, florile nu 's gingaşe. Acolo nu's nici flori, nici iarbă, nici păsări: acolo sunt numai oameni, şi oamenii sunt răi.

Eliska Krasnohorka n'a cântat niciodată altă iubire decât iubirea de ţară. Bolnavă din copilărie, aproape paralizată, urîtă (dece n'am spune-o? la vârsta ei, afirmaţia noastră n'o mai poate supăra), probabil că nici n'a cunoscut iubirea. Nici chiar în primul ei volum, publicat la 20 de ani sub titlul: „Primăvara vieţii", nu e vorba de amor!

Poema *Choumara* (Choumara e pădurea sfântă care se înalţă pe munţii dinspre Bavaria) e cea mai bună poemă a ei şi e una din gloriile literaturii cehe.

Reproducem, din franţuzeşte, un pasaj caracteristic:

Nori întunecaţi alunecă peste pădure:
E semnalul la care se trezesc bufniţele...
Ce ţi-am făcut, o Soare! de ne-ai uitat?
Soarele a trecut graniţa germană
De unde ne vine deapururi furtuna războiului...

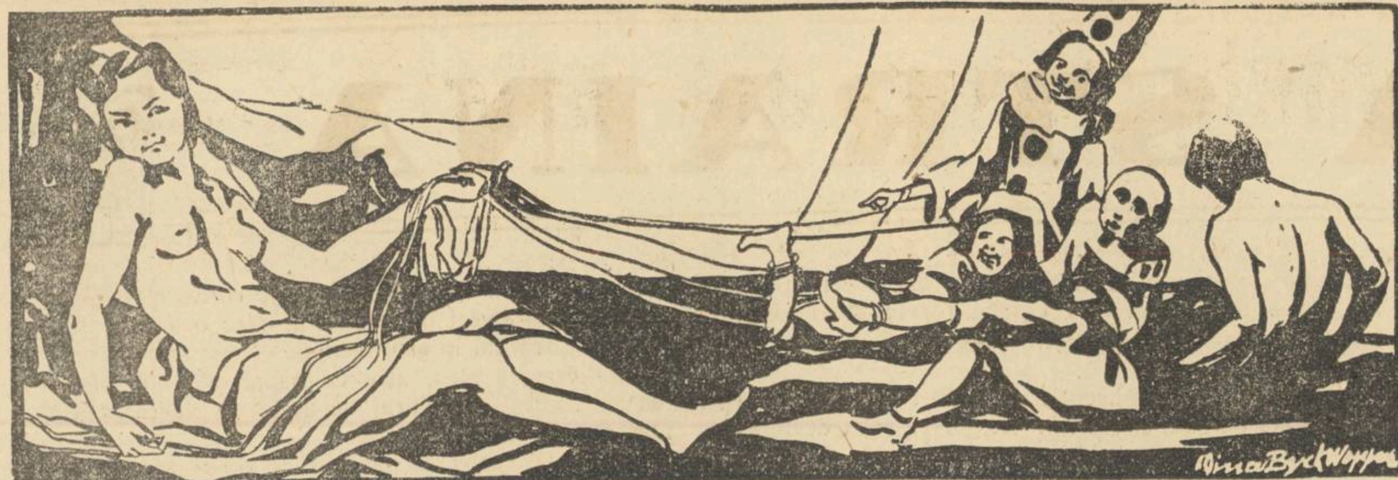
Munţi, munţi puternici,
Dacă Dumnezeu nu v'ar fi poruncit
Să vă ridicaţi aici, noi am fi rătăcit
Lumea 'ntreagă ca să vă găsim.
Şi oricât aţi fi fost de grei,
V'am fi luat pe umerii noştri
Ca să vă aducem la noi şi să vă spunem:
Rămâneţi aici, pentru totdeauna,
Zidul de apărare al ţării Boeme!

* * *

Eliska Krasnohorka e un exmplar unic, produsul unui de împrejurări neobişnuite. Au făcut-o poetă patriotică anumite realităţi naţionale care au influenţat asupra temperamentului ei particular. Dacă Eliska Krasnohorka ar fi fost o femee voinică şi frumoasă, probabil că, în ciuda realităţilor naţionale, talentul ei viguros ar fi luat altă cale.

Poezia patriotică a Eliskăi Krasnohorka nu e, însă, agresivă. E patriotică fără să fie războinică. In versurile ei nu sunt îndemnuri la ură, la distrugere, la moarte. In toată opera ei poetică, aceasta e singura notă de feminitate.

OTILIA CAZIMIR

Imposibilităţi bucureştene

S'a spus că oraşul Bucureşti e o suburbie a Parisului; că nu are mentalitate metropolitană; că este cea mai mare mahala din Europa. Ce-i oare adevărat din toate acestea?

Fără îndoială, găsim în capitala noastră toate trăsăturile Provinciei: aceeaş îngustime de orizont, aceleaşi cancanuri, aceeaş trivială şi superficială camaraderie între toţi locuitorii, aceeaş ştiinţă a tuturora despre amănuntele vieţii tuturora...; într'o privinţă, este adevărat că Bucureştii fac „double-emploi" cu Podul Iloaei, şi că cine a descris Paşcanii nu are de ce se osteni să zugrăvească oraşul de un milion de locuitori de pe malul Dâmboviţei...

Şi totuşi, Bucureştii sunt alt-ceva decât o localitate oarecare. Sunt anumite caractere pe care o capitală de ţară nu poate să nu le aibă.

* * *

Funcţiunea unei metropole moderne este de a repeta, intensificându-le, toate curentele din întreg cuprinsul Statului. Evenimentele sale sunt aceleaşi cu cele din restul ţării, dar mai potenţate, mai *tipizate*. Tot ce există în provincie se regăseşte în capitală, dar îngroşat, — totodată simplificat şi amplificat. Aşa încât, o capitală va fi ceeace va fi şi hinterlandul a cărui exagerare este.

Dacă metropole ca Viena, Paris sau Londra se caracterizează prin aceea că libera desvoltare a individualităţii este acolo idealul dominant, aceasta se datoreşte faptului că pretutindeni, în tot cuprinsul Franţei sau Engliterei, există acest elan pentru o viaţă slobodă şi neatârnată, aceeaş afirmare a dreptului pentru cel mai umil dintre oameni de a-şi face singur destinul, de a-şi fabrica el însuşi, cum crede de cuviinţă şi fără a cere avizul nimănui, propria sa biografie. Atâta numai că toate aceste valori sunt simţite mai tare în centru decât în provincie. E singura deosebire.

Cum s'a ajuns la o asemenea evoluţiune, sociologii o explică foarte limpede. Iată, de pildă, un individ care se simte totodată cap al unei familii, membru al unui partid politic, cetăţean al unui stat, religionar al unei confesiuni, locuitor al unei comune, membru într'un sindicat, acţionar al unei societăţi anonime, soldat al unui regiment, obicinuit al unui club, practicant al unei profesiuni, originar al unei provincii, partizan al unui anumit curent artistic-literar, filosofic, moral —, etc. etc. Un număr nesfârşit de grupări particulare îşi dispută legământul sufletesc al individului. Fireşte, aparţinând mai multor cercuri sociale deodată, nu poate aparţine în întregime nici-unuia. Şi aşa, din chiar înmulţirea cătuşelor, lanţul ce-l leagă pe individ de comunitate slăbeşte, iar personalitatea iese de aci mai liberă şi mai autonomă.

După cum vedem, întâia condiţie pentru ca fenomenul acesta să aibă loc, este ca grupurile dinlăuntrul comunităţii să fie dela început *dispuse a-şi împărţi jurisdicţia morală a conştiinţelor;* să consimtă a se concura amical, sau mai precis a *colabora,* cu sacrificii reciproce, la înfăptuirea acelei sinteze superioare care este individualitatea, — „rezultantă a întretăerei cercurilor sociale", cum zice Simmel.

Decât, asemenea condiţiuni de viaţă nu există în România. Grupurile particulare — familie, profesiune, patrie, armată, partid politic — au tendinţe de monopol, şi năzuinţa exclusivistă de a stăpâni fără concurent asupra persoanei membrilor. Diversele cercuri sociale, în ţară la noi, nu tind, nu au drept rezultat final al funcţionării lor progresul individualismului. Rezultatul obţinut de ele e altul.

* * *

Aceste constatări ajută mult la înţelegerea acelui lucru curios care este o metropolă. Intr'o ţară ca Franţa, Austria, Englitera, unde societatea întreagă n'are alt ideal mai important ca Drepturile Omului, libertatea individuală şi autonomia personalităţii —, este natural să regăsim această tendinţă încă şi mai accentuată la Viena, Paris sau Londra. Acolo Capitală este sinonim cu maximum de libertate personală. Ceeace se tipizează, ceeace se subliniază, ceeace devine caracteristic până la automatizare în acele societăţi sunt *„ideile egalitare"*, conştiinţa demnităţii apriori a omului ca atare; ceeace se hipertrofiază aci sunt tendinţele favorabile creaţiunei, spontaneităţii, invenţiunei, care devin, în capitală, încă mai preţuite decât în restul ţării. Intr'un cuvânt ceeace se automatizează este dorul de libertate, adică tocmai ceeace nu se poate niciodată complect automatiza.

De altminteri, nu-i nimic paradoxal în toate acestea. Este o lege psihologică banală, care vrea ca ori-ce inovaţie să se facă cu preţul trecerei în inconştient a ceeace fusese anterior conştient. Invenţia costă automatizare; aceasta din urmă este materia primă pe care o consumă mintea pentru a ajunge la noutate. Aşa încât — revenind la subiect — nu-i de mirare că în marile metropole europene, cu cât procesul de tipizare al conduitelor e mai intens, cu atât viaţa se face mai slobodă, mai puţin... tipizată.

Acesta însă nu e cazul capitalelor de ţări — şi România e una din ele — unde curentul individualist este ca şi neexistent. Şi este deocamdată indiferent să căutăm ce anume se petrece în Societatea Bucureşteană. E deajuns să ştim că acolo *nu se petrece* acelaş lucru ca în Franţa, Anglia sau Danemarca, pentru a şti în acelaş timp că *procesul de automatizare a conduitelor nemai găsindu-şi în el însuşi propriul său corectiv, — tipizarea rămâne tipizare, pură şi simplă.*

* * *

Şi, într'adevăr: In Bucureşti *toate faptele sunt caracteristice.* Ultima banalitate are valoare generală de simptom. Tot ce este, este reprezentativ al situaţiei locale şi naţionale.

Or, artistul, al cărui rost e tocmai să selecteze printre evenimentele curente pe cele cu adevărat tipice, — rămâne paralizat. Intr'o societate unde întâmplările sunt toate caracteristice, nu mai are ce să aleagă, căci ar trebui să le aleagă pe toate; nu mai are ce material prelucra, deoarece acesta e prelucrat gata de realitatea însăşi. Este o absolută imposibilitate de a se face literatură tragică, de a se face artă gravă cu Istorie Bucureşteană.

Zic artă gravă şi literatură tragică, pentrucă locul rămâne liber pentru comedie. Ba chiar se poate vorbi de o vocaţie specială a Bucureştilor pentru satiră şi parodie, mai ales dacă definiţia lui Bergson, care spune că comicul e la graniţa dintre artă şi viaţă, este exactă. Căci am văzut că faptele bucureştene sunt tocmai ceva oarecum intermediar între literatură şi realitate...

Ori-ce se întâmplă în capitala noastră, este atâta de topic, de eloquent, de „strigător la cer", încât face inutilă oboseala literatorului. Cetirea unui ziar bucureştean — ori şi care — şi comentarea mentală imediată pe care i-o dăm, constitue o operă de artă deja făcută şi prea uşor obţinută pentru a merita să mai fie transcrisă.

Diverse fapte se petrec la un moment dat în provincia ţării noastre. Din noianul de întâmplări din afara incintei capitalei, interesul Bucureşteanului selectează numai câteva. E rolul reporterului această prelucrare a faptelor provinciale în scop de a le face mai caracteristice, mai vrednice de a fi aduse la cunoştinţa locuitorului metropolitan. Vine, apoi, o a doua prelucrare. Când faptul în chestiune este în legătură cu Statul, cu guvernul, cu autoritatea, ni se redă sumar şi atitudinea acestuia în faţa întâmplării. Şi mai întotdeauna, „cei în drept" arborează faţă de faptul acela o atitudine aşa de pitorească, reacţionează într'un chip atât de sui generis, de caracteristic şi de *„specific naţional"*, încât simpla consemnare a evenimentelor în coloanele ziarului epuizează toate condiţiunile unei opere de artă, în cel mai riguros înţeles al cuvântului.

Iată de ce Bucureştii sunt pământul neînchipuit de înfloritor al acelui gen literar care se chiamă *publicistica,* a comentariilor uşurele şi impresioniste asupra întâmplărilor autentice, sau, cum s'ar spune: *a notelor pe marginea faptelor.*

Şi reamintesc încă odată vocaţia pe care, din aceleaşi motive, capitala României o are pentru satiră. Comediile lui Caragiale ni-o atestă (cu toate că s'ar putea spune că realităţile de azi au ajuns aproape tot atât de caricaturale cât şi piesele lui Caragiale). Ori-cum însă, ceeace numim arta tragică, literatura de acţiune, nuvela, drama, romanul, povestea, — acestea nu-şi pot trage isvorul inspiraţiei şi observărilor din evenimentele bucureştene.

O dovadă, între altele, e că Sadoveanu, cel mai „specific naţional" dintre scriitorii noştri, nu s'a atins niciodată de întâmplările Capitalei. Se va spune poate că cine a descris Vascanii e inutil să mai zugrăvească Bucureştii? Cred că chiar cine nu a descris Vascanii,...

D. I. SUCHIANU

O păcătoasă scrie...

„Fii binecuvântat,
Tu ce cu-o vorbă scrisă pripit
Din depărtare,
Atât de mult mi-ai dat...

Fii binecuvântat,
Tu, ce-ai redat cu-o vorbă
Păcătositei inimi
Inlăcrămatul, sfântul fior
Pe care nimeni,
De mult, n'a fost în stare
Să i-l redea cu-o vorbă,
C'un semn,
Cu-o sărutare. —

Deşi atâta vreme am râs şi-am sărutat...

Fii binecuvântat,
Tu, ce cu-o vorbă scrisă, ai rupt
Şi-ai destrămat
Din ochi, din mâini, din suflet,
Din trupul blestemat,
Peceţile, pe care făţărnita-mi vrere,
Le-a fost întins să 'nfrângă
In râs sau în tăcere,
Tot ce putea să fie
Un semn de duioşie,
De scârbă
Sau de dor....

Şi-am râs, am râs atâta că chiar de vream să plâng,
Când singură cu mine, mă regăseam arare,
Simţeam doar cum înţeapă, mă arde şi mă doare
Un cui înfipt din creştet şi până sub sânul stâng.

Puteam şopti o rugă din sfânta depărtare,
Puteam scrâşni şi geme, când mă durea prea tare,
Puteam să ţip, să urlu, să râd, să mă înfrâng,
Dar nu puteam să plâng!...

Fii binecuvântat,
Tu, ce cu-o vorbă scrisă
Din depărtări,
Mi-ai dat
Şi minţii rătăcite
Şi trupului pătat
Temeinica scăpare...
Căci azi am plâns, —
Atâta de mult am plâns, de pare
Că pân'şi nodul, care-atâta timp
M'a strâns
In piept
Şi'n gât,
Stă gata să se prefacă'n plâns
Şi'n binecuvântare...

ELENA FARAGO

Cucuveaua

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— Ei acum? Alegeţi, la tipografie la Firică, la tâmplăria lui Gheţu, or haimana pe maidanul dulapului cu Trică Ilie! Ce Dumnezeu scrisori de dragoste or mai fi şi alea cari le mai scrii, dacă te-a trântit Ghimpa la... Română?! Câţi ani ai de gând să stai în aceiaşi clasă, dar cu alte cheltueli? La toamna ailalta parcă văd că te trânteşte Velescu la gimnastică, măcar că te cocoţi ca un guşte în vârful plopilor!

— Nu m'a întrebat nimic şi mi-a pus trei! Şi dacă m'a întrebat, tot el a răspuns, că nu m'a lăsat nici măcar să casc gura ca să mă gândesc! S'a scărpinat cu creionul în cap, s'a uitat la castanii din curtea şcolii, 'şi-a supt o măsea în silă, aşa a siclet, a sucit catalogul, a rupt vârful când mi-a pus notă, m'a trimes la loc cazarmăgeşte şi mi-a spus să viu şi la anul, tot în clasa aia şi tot în banca aia din fund, banca leneşilor! Şi clasa toată s'a umflat de râs.

— Ce te-a întrebat?

— Nu ştiu, dar el m'a întrebat şi tot el a răspuns, căci eu de frică am sughiţat!

— Şi adică cum, n'ai deschis gura de loc?

— Dă deschis am deschis-o, dar când s-o deschid mi-a zis: marşi la loc, nemernicule! Şi atunci am început să plâng şi de aia m'a trântit!

— Şi mai poftiseşi d-ta să fii musai bursier al Statului, leneşule!

— Poftisem aşa că'mi place chipiul. Parcă aţii nu sunt mult mai leneşi decât mine şi tot au uniformă?

— Bursier, nebursier, te-om vedea la anul ce scofală are să fie de tine! Acum consolează-te cu Azor, că de-alde astea ştiu că eşti meşter!

Din piept'mi s'a înălţat o apăsare amară, care s'a rostogolit pe un oftat într'o cutremurare a mădularelor şi de aci, a trecut în luminile ochilor, brobonându-mi genele cu picături fierbinţi de lacrămi. In troscotul bătăturii s'a ivit vesta albă a câinelui chemat de mustrarea lui nenea mare de la drept. Botul argăsit s'a plimbat nedumerit în înserarea arămie a toamnei corijenţelor, care îndolia mai aprig înfrângerea mea stilistică, sficuindu-şi mustăţile lui ciute, când spre înfruntător, când spre înfruntat. Prin lulelele umede ale nărilor, se prelingea desorientarea sufletului gata să se culce la picioarele aceluia de partea căruia ar fi atârnat dreptatea. In ochii lui vorbitori, calzi şi plini de bunătate, în cari lucea mlădierea sacrificiului revanşei, sau al răzbunărei, tremurau două feluri de lacrimi: acelea ale nedreptei mele obide ca şi acelea ale dreptei revolte, pentru protectorul păcălit în speranţele lui de îndrumător, cu mana unei recolte detestabile. Şi Azor plângea. Plângea vădit, fără să ştie cui i se cuvine ofranda lacrimilor lui cinstite, fără să aştepte răsplata risipirei lor, fără năzuinţa vre-unei mângâieri sau asprimea tiraniei unei desavuări. Plânsoarea câinelui Azor era suspinul jertfei infinite şi al vestitei abnegaţii—jertfa dragostei pentru aproapele lui şi simbolul omeniei care îi zvârlă codrul în prispă şi ghiontul în deşert! Şi lacrimile lui mute prelungi şi luminoase, şerpuiau printre ţepile mustăţilor îmbătrânite fără vreme, topindu-se în iarbă. La rândul ei, iarba le trimetea pământului, înmuind sămânţa buruenilor şi mânia din ochii lui nenea mare. Atunci, între sprincenele omului de drept, s'a ivit o geană de senin, venită din amorţirea supărării şi Azor, înţelegând frumuseţea curcubeului ăsta împodobit cu văpăile aoreolei cuminţeniei, 'şi-a îndreptat compătimirea spre suspinele mele. Labele lui pluşate, încălţate cu patru şosete albe, mătăsoase, s'au înălţat grabnic din frunzele troscotului, prinzându-mi genunchii înfriguraţi, în acele unghiilor lui fine. L-am suit la piept. Inima lui plină de sângele sincerităţii, o simţeam vie, în torentul pulsului meu sdruncinat. Botul umed încărcat de suspine căznite îmi căuta grăbit buzele arse şi ochii îndureraţi, răcorindu-mi faţa plânsă, cu sărutările lui cordiale. Braţele lui frăţeşti, calde, întremătoare, în vinele cărora se prelingea îndemnul bunătăţii, mă împresurau cu alintări suave. Şi ochii lui de sfinx înamorat, de ceea ce e bun, mare şi cinstit, îmi trimeteau vorbe cu înţelesuri delirante şi pieptul lui aprins de bucuria reînvierei mele, îmi alipea pe pieptul meu căsnit încredinţarea neperitoarei tovărăşii şi expansiunea fiinţei lui de lighioană bună, îmi umplea inima de făgăduinţi. Şi tot ceeace respira din fiinţa lui infimă, şterasă şi oropsită, din sensul menirei ei între oameni şi din gloria neamului ei de credincioşi bizari, până la marginea mormântului, se contopeau în îmbrăţişarea lui frenetică, într'o supremă asigurare a viitoarei mele reuşite la.... *română.* Am stat mult de vorbă cu câinele Azor în seara examenului meu de corijenţă, până târziu, unul în braţele altuia, afară, în patul de sub boltă, seduşi de promisiuni vagi. înamoraţi de atâtea izbândiri tăcute, pierduţi în atâtea planuri de revanşă, cu obrajii în bătaia lunei care îşi gătea cosorul oţelit, cu o jerbă de luceferi, învăpăind ciorchinii de deasupra capetelor, poleind lacrimile lui Azor şi domolind mânia lui nenea mare de la drept, care încă continua să bombănească în geamlîc cu *„Criselidis"* de Armand Silivestre, pe genunchi. Şi toamna s'a scurs posacă, în doliul repetirei anului şi drumurile spre divizionara lui Lazăr, au reînceput în silnicia aceloraşi prelegeri searbăde. Şi câinele Azor, îmi pândea neclintit pramatia notelor, din potlogul lui de abă, oftând în căldura lui infectă şi aşteptând rezultatele după bucuria feţei mele şi a deliciului covrigului cu susan, din care ronţăiam împreună, tăcuţi şi îngânduraţi, între burlanele încinse ale sobei muscăleşti. Şi la examen, Ghimpa iar s'a scărpinat cu creionul în scăfârlia capului, iar a plesnit din unghii a nemulţumire şi iar a întors grăbit catalogul pe dos, a mânie. Şi din ochii lui de deputat somnoros, a ţâşnit spre mine, oprobriul indignării dascălului păcălit în planul reabilitării mele şi creionul şi-a îndreptat iar vârful spre banca din fund, unde se tăvălea de râs gloata repetenţilor.

— Treci la loc putoare, te ţii de bilete de amor şi îţi pierzi vremea pupându-te cu câinii în bot şi gramatica o treci la ciochină! La toamnă, trândăvie!

Altă toamnă de suspine, alte plânsori de ale lui Azor, alte sudueli de ale lui nenea mare de la drept. Şi parcă în vremea aia toamna a venit mai curând, cu altă corijenţă, cu alte minciuni pe spinarea fatalităţei mele... ereditare, cu alte îndemnuri de ale nedespărţitului şi îndureratului meu Azor! Dar de data asta, la piaza cea rea mai contribuise şi buclele de abanos şi obrajii de sidef ai domnişoarei Cornellia, dela externatul Schevitz! In seara în care dascălul Ghimpa se răţoise pentru cea din urmă oară la mine, m'am înghesuit în pod la vărul Sava, *iconom* la Mavrogheni. Adus cu alaiu îngrijorării mamei, acasă, nu am mai găsit de data asta în troscot, înlăcrămarea duioasă a lui Azor. Sub pluta babei Mariuţa, în înserarea care punea lumini de argint în umbrela ei majestoasă, nenea mare de la drept cuipea a mânie, dintr'o vioară obosită. Zăbreaua plângea într'o parte arătând poteca din florile de agurijoară. Pe dâra ei umilă, plecase Azor în lume pentru totdeauna. Am căzut în iarbă. Hohotele m'au cutremurat până târziu noaptea, când cosorul lunei nouă, ciopârţea razachia cu lumina lui albastră. Intr'un timp, când suspinele au mai contenit, a venit de undeva, din iarbă, sau pe aţele de lumină turbure dintre ulucile lui Bohor, şoşotelile mamei încremenită la tăinuit cu femeia pălărierului, în prispa căreia plesnea de fum o lampă de puşcărie:

— Ba nu zău, cât aveam să-l mai ţiu? Auzi d-ta comedie ca asta! L'am gonit bine — ha, cu mâna mea, pă poartă. Câine îi trebuia repetentului? D'aia a rămas corijent! Ducă-se pă pustii încolo cu Dumnezeu — *cucuveaua!*

SARMANUL KLOPŞTOCK

Din Marcel Proust

Ochii...

Dacă ne-am gândi că ochii unei fete nu sunt decât nişte rondele strălucitoare de mica, n'am fi avizi să-i cunoaştem viaţa şi s'o unim cu a noastră Dar simţim că ceeace luceşte în aceste discuri cu reflexe nu se datoreşte compoziţiei lor materiale; că sunt neştiute de noi, negrele umbre ale ideilor ce această fiinţă le are despre oamenii şi despre locurile pe care le cunoaşte...

(A l'ombre des jeuns filles en fleurs, II)

Sufletul şi trupul...

Când suntem bolnavi, ne dăm seama că nu trăim singuri, ci înlănţuiţi cu o fiinţă dintr'un regn deosebit, de care ne despart abisuri, care nu ne cunoaşte şi de care e cu neputinţă să ne facem înţeleşi: trupul nostru. Orice bandit am întâlni la drumul mare, poate vom ajunge să îl înduplecăm cel puţin pentru interesul nostru personal dacă nu pentru nenorocirea noastră. Dar a cere milă trupului, înseamnă a vorbi în faţa unei caracatiţe, pentru care cuvintele nu pot să aibă mai mult înţeles decât zgomotul apei, şi cu care am fi înspăimântaţi să ne vedem siliţi a trăi.

(Le coté de Guermantes, I)

Viaţa viitoare...

Dorim cu patimă să existe o altă viaţă unde să fim ceeace suntem aici pe pământ. Dar nu ne gândim, că chiar fără să aşteptăm viaţa cealaltă, în aceasta, după câţiva ani suntem necredincioşi faţă de ceeace am fost, faţă de ceeace am fi vrut să rămâie în nemurire. Chiar fără să presupunem că moartea ne-ar modifica mai mult decât schimbările ce se produc în cursul vieţii, dacă în cealaltă viaţă am întâlni eul care am fost, i-am întoarce spatele, ca oamenilor cu cari am fost legaţi altă dată dar pe cari nu i-am mai văzut de multă vreme.

(Sodome et Gomorrhe, 2)

Crearea lumii...

...pictorul original, artistul original procedează ca oculiştii. Tratamentul cu pictura, cu proza lor, nu este întotdeauna plăcut. Când s'a sfârşit, medicul ne spune: acum priviţi! Şi iată că lumea (care n'a fost creată odată ci oridecâteori a apărut un artist original) ni se arată deosebită în întregime de cea veche, dar perfect clară. Trec femei pe stradă, diferite de cele de altă dată, pentru că sunt femei de Renoir, acelea în care altă dată nu voiam să vedem nişte femei. Şi trăsurile sunt tot de Renoir, şi apa, şi cerul: am vrea să ne plimbăm într'o pădure ca aceea care prima dată ne părea orice, numai pădure nu... Aşa este universul cel nou şi pieritor care a fost creat acum. El va dura până la apropiata catastrofă geologică ce o vor deslănţui un nou pictor sau un nou scriitor original.

Le coté de Guermantes, 2)

Faţa omului...

Trăsăturile feţii nu sunt decât gesturi ce-au devenit prin obişnuinţă, definitive. Natura, ca şi catastrofa dela Pompei, ca o metamorfoză de nimfă, ne-a imobilizat în mişcarea obişnuită. Tot aşa intonaţiile glasului conţin filozofia fiecăruia asupra vieţii...

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, 2)

LITERATURA STRAINA

ERNEST AHLGREN

Oameni bine crescuţi

Era într'o Sâmbătă seara. D-na Löfberg stătea afară pe treptele scării dărăpănate, tocmai isprăvind de pălăvrăgit cu prietena ei, nevasta jandarmului.

— Dacă-ţi spun că alaltăeri, chiar dânsa...

Se opri o clipă, căci pe stradă venea un drumeţ, c'un sac în spate şi c'un băţ în mână. Voia mai întâiu să-l lase să treacă şi apoi să-şi spue taina mai departe. Dar drumeţul se opri.

— Pardon, zise; şi-şi scoase pălăria, luând o poziţie militărească; aici şade domnul fabricant de încălţăminte Löfberg?

Faţa doamnei Löfberg, până atunci severă şi neîncrezătoare, se lumină de-odată. Işi da seamă că avea de-aface cu un om bine crescut.

— Sunt lucrător cismar şi umblu după un loc. Nu s'ar găsi, din fericire, la d-l Löfberg vre-unul liber?

— Ba da... ar fi... cazul în prezent.

— Poate că am onoarea să vorbesc chiar cu d-na Löfberg în persoană?

— Da, răspunse dumneaei cu o privire foarte amabilă şi binevoitoare. Işi scotea pieptul în afară şi dădea capul pe spate, caşi cum i-ar fi părut rău că-i aşa de uscată şi că-i lipseşte bărbia dublă aşa de necesară unei matroane atât de importante.

El işi scoase din nou pălăria cu un gest şi mai galant şi d-na Löfberg răspunse politeţei cu o reverenţă aşa de elegantă c-ai fi putut-o crede învăţată de-un maestru de balet dela curtea lui Gustav al III-lea.

— S'ar putea să fiu inoportun, insinuă el cu multă băgare de seamă. Când s'ar putea să mă prezint domnului fabricant?

Nevasta jandarmului se simţea cu totul străină în atmosfera asta de maniere aristocratice; se hotărî să arate că şi ea cunoaşte obiceiurile celor de neam.

Iată de ce se răsuci puţin, schiţând cu capul un salut foarte demn către străinul cel curtenitor.

— Eram tocmai pe punctul de a pleca, zise, întinzând prietinei ei mâna.

— La revedere, scumpă, la revedere în curând! cântă d-na Löfberg cu o voce subţirică; apoi îşi îndreptă toată atenţia asupra gentlemanului neaşteptat.

— S'a întâmplat ca soţul meu să fie acasă; nimic nu vă împiedică să intraţi chiar acum să-i vorbiţi.

Deschise uşa şi făcu un gest elegant cu mâna, invitându-l să intre în casă. Dar politicosul străin nu voia să primească o asemenea dovadă de bunăvoinţă.

— Damele înainte de toate, zise el, în timp ce faţa îi înflorea de zâmbet. Damele înainte de toate: asta-i deviza mea!

Din ce în ce mai cavaler, urma să-şi ţie sărăcăcioasa-i pălărioară ridicată, de-asupra părului buhos, caşi cum nici nu i-ar fi trăsnit prin cap să se acopere înaintea unui personagiu aşa de sus pus ca d-na Löfberg.

Apucăturile lui făcuseră o impresie foarte bună soţiei fabricantului de încălţăminte şi, când intră în atelierul modest, urmată de străin, înfăţişă soţului preţioasa-i descoperire cu o vădită mândrie. După prezentaţia oficială, se plecă spre Löfberg şi-i spuse încet:

— Ascultă: desigur că trebuie să fie din oameni cu dare de mână. Are maniere aşa de distinse!

Gândul de-a avea un lucrător dintr'o familie de „condiţie bună" chinuise mult timp pe d-na Löfberg. Adică de ce n'ar fi vorba de vre-un fiu rătăcit al unei familii cum se cade, căzut cine ştie cum în lumea de jos? I-un lucru ce se întâmplă doar destul de des. Atunci, dacă te-ai ocupa puţin de el, dacă ar avea rude bogate, dacă cismăria ar lua avânt, dacă el s'ar purta ca un om de treabă, dacă părinţii lui şi-ar arăta mulţumirea, dacă Virginia ar mai creşte puţin şi dacă lucrătorul s'ar înamora de ea, atunci, atunci ar fi o pereche potrivită, ginerile ar fi asociat, familia lui i-ar înzestra şi tinerii ar avea relaţii; în sfârşit, numai încape îndoială că şi ei ar fi în vizită cu rudele cuconiţii! Şi astfel toată lumea ar vedea că nu-s nişte simpli cismari, cu toate c'au trăit de-o parte şi nebăgaţi în seamă datorită unor anumite împrejurări.

D-na Löfberg citea cu nesaţiu romanele în fascicole şi visa neîncetat la Făt-frumos-ul cu haine de lucrător cismar. Acest miraj al viitorului fusese foarte adesea sfâşiat de realitatea crudă, în totdeauna când prindea de veste că noul ucenic era un „nespălat" — aşa obicinuia ea să zică, — că n'are nici în clin nici în mânecă cu oamenii de neam şi cât despre rude bogate nici pomeneală.

D-na Löfberg era deci adânc convinsă că până atunci avusese un groaznic ghinion. Nu mai era îndoială că existau feciori de familie bună, decăzuţi şi ajunşi calfă de cismar: pentruce dar nu s'ar putea ca unul din aceştia să ajungă până la uşa ei ca să-i îndeplinească visul?

Se gândea la întreaga clică de „nespălaţi" daţi pe faţă, înfăţişând speranţele înşelate a vieţii de până atunci. Şi le amintea pe toate, una după alta într'un şir lung şi nesfârşit: Blomsterkvist cu mustăţi gălbui, Carlsson mic şi oacheş, Iohansson care vorbea necuviinţi şi Ibector, cel mai neruşinat dintre toţi. Acesta-i trimisese, într'o zi pălăria, c'o lovitură de picior, tocmai la celalt capăt al odăii, spunând c'ar prefera să umble toată viaţa c-o basma decât să puie pe cap o asemenea porcărie.

Spusese chiar aşa, textual. Şi ea putuse să confunde un astfel de individ cu un domn bine crescut! A! A ştiut ea să-i răspundă! O chema de-acasă Riis, — o familie cum se cade, aşa să ştiţi, — şi învăluindu-se în toată mândria ei îi spusese: „că ea s'a născut cu pălărie, şi cu ajutorul lui Dumnezeu, tot cu pălărie are să moară!"

De data asta însă, d-na Löfberg nădăjduia că pronia cerească îi trimisese însfârşit omul mult aşteptat. Era şi timpul de altfel: Virginia era fată mare, mergând pe douăzeci de ani; mai rău era că se interesa de-un lucrător dela brutărie, numit Larson, care nu era de loc bine crescut, ba chiar din potrivă cunoscut drept unul din bătăuşii cei mai ordinari din localitate, „cea mai mare haimana din lume", după însăşi expresia d-nei Löfberg.

Calfa cea nouă se ţinu foarte bine la început. I'adevărat că nu-l chema decât Petterson, la urma urmei, dar asta nu l-ar fi împiedecat să aibă un unchiu bogat. Avea nişte maniere aşa de elegante că d-na Löfberg mai că se simţi încurcată la început; dar se obişnui iute cu rolul şi, în prima săptămână, familia cismarului duse un traiu de curte, s'ar putea zice, după protocolul aşa de riguros al noului venit. Aproape fiecare frază o începea cu: „Pardon" şi nu spunea trei vorbe una după alta fără să le întovărăşească de o închinăciune, cu picioarele schiţând poziţia de rigoare iar mărul lui Adam, ieşit în afară, se întindea cu o luare-aminte respectuoasă.

— Pardon, spunea el la masă, întorcându-se cu graţie spre tânăra de douăzeci de ani; pardon, ce mai face domnişoara astăzi?

Dar domnişoara Virginia, cu toate că se trăgea din vechea familie Riis; nu bătea de loc cu expresiile căutate şi răspundea cu obrăznicie: „Da, — pardon, — bine!" ceiace mama ei găsea totodată necorect şi caraghios, mai degrabă însă caraghios decât necorect, căci avea o adevărată admiraţie pentru fata ei cu nasul turtit, singurul ei copil.

Când d-l Petterson se întorcea cu aceiaşi politeţe spre doamnă, era primit întotdeauna mult mai bine.

— Pardon! aşi putea să mai cer puţină scrumbie, dacă se poate o bucată din partea inferioară..

Şi d-na Löfberg apuca cu delicateţă pe vârful cuţitului partea inferioară şi o punea în farfuria domnului Petterson, propunându-şi de a evita de-acum înainte, pe cât va fi posibil, cuvântul *coadă* mai puţin cuviincios şi de-a întrebuinţa mai degrabă expresia „partea inferioară", desigur mai manierată, pe care o întrebuinţa lucrătorul aşa de bun cunoscător în de-ale salonului.

La început bătrânul Löfberg se înfuriase văzând asemenea „comedie a dracului"; dar părerea lui nu avea nici o trecere când era vorba de-un lucru ce nu privia cismăria; dincoace, hăţurile le ţinea soţia. Dar în ceasurile de lucru, se despăgubea şi el pe cât putea, suduind, făcând gălăgie şi spunând istorii pipărate calfei, care din parte-i imita pe Alcibiade la Traci, părăsindu-şi manierele elegante şi purtându-se cât mai bădărăneşte cu putinţă. D-na Löfberg nu bănuia nimic şi bătrânul care găsise în Petterson un tovarăş pe plac, se ferea să dea ceva pe faţă, pentrucă se temea că şmecherul odată dat de gol va fi alungat. Căci soţia se însărcina du tocmitul şi concedierea lucrătorilor casei si iaca de ce aceştia nu stăteau niciodată mult. D-na Löfberg, născută Riis, era foarte pretenţioasă când era vorba de demnitatea ei; îndată ce unul din fiii presupuşi de familie bună se arăta nerespectuos faţă de ea, nu întârzia a fi concediat irevocabil şi astfel vinovatul se vedea dat afară cât mai curând.

Cu toate acestea în ce priveşte pe noul lucrător, părea că toate merg pe rotile. Acesta începuse chiar să se obişnuiască cu ale casei, şi domnişoara Virginia nu se mai plictisea în tovărăşia lui, deoarece nu mai făcea de loc pe ceremoniosul îndată ce-o întâlnea departe de privirea maternă. Purtarea lui căpăta atunci siguranţa unui curtenitor încercat şi spunea atâtea pozne încât nu te puteai opri să nu râzi. Afacerile brutarului mergeau rău; acţiunile lui scădeau într'una din ziua în care Löfbergii angajaseră pe noua calfă.

Dar brutarul nu lua lucrul în serios. Zâmbea pe sub mustaţă, zicând: „Are s'o mai ducă aşa, fir-ar-al dracului, până ce va fi dat pe uşă afară ca şi ceilalţi". Cunoştea el bine pe d-na Löfberg.

Intr'o dimineaţă frumoasă de Duminică, trei săptămâni după ce fusese tocmit noul venit, doamna, dreaptă şi ţeapănă în rochia de sărbătoare, citea romanul din „Ziarul familiei" cu toată atenţia ce se cuvenea. Virginia veni din bucătărie, se învârti prin odaie părând că se plictiseşte grozav.

— Unde-i tata şi cu Petterson? întrebă ea însfârşit.

D-na Löfberg ridică ochii după roman: „Domnii s'au dus să se plimbe prin sat", zise ea.

Trei săptămâni de traiu de curte îi desvoltaseră aşa de tare înclinările spre protocol încât prietina ei, nevasta jandarmului, nu mai îndrăznea aproape să-i întoarcă vizitele, de frică să nu calce legile etichetei. Primise chiar câteva observaţii la ultimele vizite, şi cum în fond şi ea era pornită a se arăta „chic", îi venea greu să îndure vădita superioritate a prietenii ei, mai cu seamă că bărbatul său era un fel de funcţionar, aşa dar superior cismarului din sat. Situaţia asta falsă năcăjea pe d-na jandărmărească şi vizitele ei la d-na Löfberg se răreau prin urmare de câtva timp.

Toată dimineaţa asta de Duminică, d-na Löfberg stătu singură, ţapănă şi dreaptă, de frică să nu-şi boţească hainele de sărbătoare şi să-şi strice găteala. Virginia eşise şi ea prin sat, dar mamă-sa nu-i ducea lipsa. Se părea în toiul intrigii romanţioase: fiul rătăcit care fusese un beţiv înrăutăţit înainte de a cunoaşte onorabila familie de meseriaşi şi intriga se desfăşurase în chip strălucit; iubirea între el şi fată îmbobocea hrănită de cuvinte frumoase, în timp ce primăvara împodobea pământul, soarele ocrotea totul cu razele lui calde, paserile cântau şi florile îmbălsămau aerul. Iar în umbra acestui tablou fermecător, bănuiai deja apariţia rudei bogate, a nobilului binefăcător, cu câte-un săculeţ cu bani în fiecare mână, gata să se intereseze de tânăra pereche, să-i mijlocească intrarea în lumea cea strălucită, şi să ia în braţe pe doamna stimabilei familii de meseriaşi, strigând: „O verişoară! cât sunt de fericit! Numai datorită stăruinţii tale tânăra mea rudă a devenit un suflet nobil! Cum aşi putea să-ţi arăt recunoştinţa mea!"

Şi d-na Löfberg priveşte pe nobilul bătrân cu părul alb, făurit de fantezia ei, după cum făurise şi ultima parte a istorisirii, şi şopteşte:

„Unindu-ne stăruinţele pentru fericirea acestor doi tineri ce se iubesc!"

Dar iată că de-odată aude afară, pe scările de piatră, tropăituri de cisme; uşa se deschide, Löfberg şi Petterson îşi fac intrarea. Par grozav de veseli şi dintr'o aruncătură de ochi d-na Löfberg îşi dă seama că n'au făcut o plimbare zadarnică, — a face o plimbare însemna, după protocol: a merge la cârciumă.

D-na Löfberg avusese prea des prilejul să studieze ravagiile beţiei, atât asupra bărbatului ei cât şi a lucrătorilor, pentruca priveliştea asta s'o mai tulbure. Rămânea, — atâta timp cât noua calfă nu era încă demascată — o optimistă convinsă, căci îşi făurise o teorie de salon după care o beţie uşoară nu era lipsită de rafinament, cu condiţia, bine înţeles, să nu fie pricinuită de rachiu, de bere, sau alte băuturi vulgare asemănătoare. Observase adesea, că în romane, se vorbea de „nobila zamă de struguri", şi se silia să împace concepţia asta cu realitatea pe care o avea înaintea ochilor. In timpul acestei perioade de optimism, îşi făcea iluzii asupra „omului ei" cât şi asupra calfei încă nedată pe faţă, căutând a convinge pe ceilalţi şi chiar pe ea însăşi ca însufleţirea lor venea din izvoare de veselie foarte admisibile ascunse sub aceste cuvinte tainice şi măreţe: şampanie şi vinuri fine.

Nu renunţă la această concepţie văzându-i că intră clătinându-se. Şi apoi domnul Petterson desigur că avea destulă prezenţă de spirit pentru a schiţa o închinăciune de curtezan; bătrânul îşi dădea destul de bine seama de starea în care se afla căci se strecură cât putu mai iute în atelier şi se culcă într'un colţ ca să se desmeticească dormind.

Desigur că d-l Petterson ar fi trebuit să facă la fel; dar în loc de asta, luă cu îndrăzneală un scaun şi se aşeză în faţa d-nei Löfberg, astfel aproape silind-o să înceapă a conversa, pentrucă, după buna cuviinţă ştiută, persoanele bine crescute nu pot sta tăcând una în faţa alteia. Dumneaei deschise deci vorba, zâmbind cu bunăvoinţă şi, în sine foarte fericită că va vedea odată de aproape beţia elegantă, beţia datorită vinului fin, care se manifestă cu oarecare demnitate şi care trebue judecată cu îngăduinţă.

— Domnii au ieşit să guste puţin vin; zise ea simplu.

— 'mda, fir' al dracului, am băut vin, vin bun şi veritabil de cartofi, bolborosi d-l Petterson, mai puţin afectat ca de obiceiu şi zâmbind prosteşte.

D-na Löfberg se simţi lovită în inimă. In câteva cuvinte i se distruseseră toate iluziile cu privire la beţia distinsă.

Totuşi ştia ea foarte bine c'o fire altminteri delicată putea, sub înrâurirea beţiei, să comită vre-o stângăcie; îşi zicea că la urma urmei rămânea încă tot fiul rătăcit, că demascarea lui încă nu se putea zice că începuse (tânărul nefiind încă amorezat de Virginia, căci dac'ar fi fost aşa, l-ar fi judecat pe dată mult mai aspru).

Se făcu deci că nu bagă de seamă răspunsul necuviincios şi grosolan, şi continuă convorbirea cu aceiaşi blândeţe îngăduitoare.

— Spune-mi, domnule Petterson,.... am bănuit îndată că d-ta eşti dintr'o familie de condiţie bună, după cum se zice... Se vede şi se cunoaşte fără greutate, când cineva e din lumea bună...

— 'mda, întări Petterson; dar răspunsul lui sună rău la urechile d-nei Löfberg, căci părăsise cu totul terenul obişnuit al „fasoanelor".

— 'mda, să-ţi spun, urmă el legănându-se, am avut nişte logodnice, halal!

Doamnei Löfberg nu-i fu îndămână să răspundă; înţelese că era mai bine să puie capăt convorbirii şi să se învălue în demnitatea-i după cum ar face o adevărată damă când s'ar simţi rănită în sentimentele ei virtuoase.

— Pe vremea mea, zise ea aspru, n'ar fi părut cuviincios să vorbeşti la plural de astfel de lucruri.

Dar Petterson nu înţelese.

— Nici nu-i vorba de luc-cruri, e vorba de log-godnice, răspunse el uşurel şi cam provocător.

D-na Löfberg crezu că nici nu trebuie să răspundă la o asemenea frază cu două înţelesuri. Inălţă capul şi înălţă bărbia, ceiace însemna în asemenea împrejurări ultimatul său obişnuit când demnitatea-i era în joc. Dar lucrătorul, altădată aşa de bine crescut, părea din ce în ce mai mult sub influenţa uricioasă a rachiului ordinar. Urma de-altminteri să frământe în cap ultimele vorbe a doamnei cu frica beţivului de-a se vedea dispreţuit sau luat în râs.

— Ce... zicea, doamna,... de-a vorbi la... la?

— La *plural*, răspunse d-na Löfberg cât putu mai ascuţit.

— Nu cumva asta înseamnă că... că's beat?

De data asta se isprăvise cu răbdarea d-nei Löfberg. Toate iluziile-i în ce priveşte beţia distinsă se risipiseră, şi încrederea ei într'un domn Petterson fiu rătăcit şi de familie bună, pierise deodată. Ea însăşi uită de rolul ei de aristocrată, furia-i izbucni, se deslănţui; se înălţă, cu ochii fulgerând de mânie, şi vârind pumnul sub nasul calfei, care speriat, bătu în retragere, strigă c'un glas şuerător şi tremurat:

— Vrasăzică el nu-i decât un nespălat.... mâne-ai să te cărăbăneşti... Inţelesu-mai, porcule?

Spunând acestea, ieşi maestos din odaie.

Astfel d-l Petterson fu concediat şi numai era nimic de făcut.

Când a doua zi, desmeticit, încercă a lua din nou faţă de d-na Löfberg obiceiurile-i curtenitoare, purtarea lui o lăsa cu totul rece. Acum era dat pe faţă şi ne-mai putând continua rolul de prim amorez în romanul doamnei.

Când rivalul său plecă cu cismele la spinare, brutarul fu văzut râzând cu multă poftă.

Ştiuse el dinainte asta.

De câte ori cismarul Löfberg tocmea o calfă nouă în locul celeia date afară, era o adevărată sărbătoare în familie.

Dar aceasta nu ţinea mult niciodată.

In româneşte de: A. POPIŢ.

LAFCADIO HEARN

HORAI

Albastră arătare de abis pierdut în înălţime, — mare şi cer, care se contopesc în ceaţă luminoasă.

Numai cer şi mare, — o nesfârşire de azur... Inainte, undele prind o lumină de argint şi roesc fire de spumă. Puţin mai departe nu se vede nici o mişcare, nimic decât culoare: albastrul slab şi cald al apei, întinzându-se până se amestecă în albastrul cerului. Zare nu este: numai sborul depărtării în spaţiu, — nesfârşită scobitură care se adânceşte înainte şi se bolteşte imens deasupra, — culoarea închizându-se odată cu înălţimea. Departe, în mijlocul întinderii albastre, pluteşte o uşoară închipuire de turnuri de palat, cu înaltele vârfuri încornorate şi îndoite ca craiul nou al lunii, — o umbră de strălucire ciudată şi veche, luminată de o rază de soare dulce ca amintirea.

...Ce-am încercat să descriu este *Kakemono,* — adică o pictură japoneză pe mătase, prinsă pe peretele odăii mele; — şi numele ei este *Shinkiro,* care înseamnă „Miraj". Dar înfăţişările mirajului sunt lămurite. Acestea sunt porţile adumbrite ale binecuvântatului Horai; şi celelalte sunt vârfurile în chip de craiu nou ale Palatului lui Dragon-King *) şi forma lor (deşi zugrăvite cu un penel japonez de astăzi) este forma chineză de acum douăzeci şi unu de veacuri.

* * *

In cărţile chinezeşti de pe vremuri, se pomeneşte îndelung despre acele locuri, precum urmează:

In Horai nu-i nici moarte, nici întristare; şi nu este iarnă. In acele locuri, florile nu se veştejesc niciodată, şi fructele nu lipsesc niciodată; şi dacă omul gustă din aceste fructe chiar numai o singură dată, nu mai poate simţi setea şi foamea. In Horai cresc buruenile minunate *So-rin-shi,* şi *Riku-go-avi,* şi *Ban-kon-to,* care tămăduesc orice fel de slăbiciune; şi acolo creşte iarba vrăjită *Yo-shin-shi,* care învie din morţi; şi iarba vrăjită este udată de o apă fermecată, din care o singură înghiţitură îţi dă tinereţea veşnică. Oamenii din Horai mănâncă orezul din străchini mici, mici de tot; dar orezul nu scade niciodată în străchinile acelea, — oricât de mult ar mânca, — până când cel care mănâncă se satură. Şi oamenii din Horai beau vinul în ceşti mici, mici de tot; dar nimeni nu poate goli una din aceste ceşti, — oricât de vitejeşte ar bea — până ce se simte cuprins de plăcuta amorţire a beţiei.

* * *

Acestea şi multe altele se spun în legendele despre vremea dinastiei Shin. Dar e de necrezut că oamenii care au scris aceste legende au văzut Horai, fie chiar într'un miraj. Căci nu se găsesc fructe minunate care să sature pentru totdeauna pe cel care le-a gustat, — nici iarbă vrăjită care să învie morţii, — nici fântână cu apă fermecată, — nici străchini din care nu lipseşte niciodată orezul şi nici ceşti din care nu lipseşte niciodată vinul. Nu-i adevărat că necazul şi moartea nu intră niciodată în Horai; şi nu-i adevărat nici că acolo nu-i iarnă de loc. Iarna în Horai este rece; — şi vânturile străbat până la os; şi troianul de zăpadă este grozav pe vârfurile Dragon-Kingului.

Totuşi sunt lucruri minunate în Horai; şi cel mai minunat din toate, a fost pomenit de unii scriitori chinezi. Mă gândesc la atmosfera din Horai. Este o atmosferă particulară locului; şi din cauza ei, lumina soarelui în Horai este mai albă ca oricare altă lumină de soare — o lumină lăptoasă care nu orbeşte niciodată, — minunat de limpede, dar foarte dulce. Această atmosferă nu este din perioadą noastră omenească: este enorm de veche, — aşa de veche că mă înspăimânt când încerc să mă gândesc cât e de veche; — şi nu-i un amestec de azot şi oxigen. Nu este făcută din aer, ci din duh — substanţa a chintilioane de chintilioane de generaţii de suflete contopite într'o imensă limpezime, — suflete de oameni care au gândit altfel decât noi. Orice muritor respiră această atmosferă, prinde în sângele lui ritmul acelor suflete, şi ele îi schimbă simţurile, refăcându-i noţiunile de Spaţiu şi Timp, aşa că poate vedea numai ce vedeau ele, şi simţi numai cum simţeau ele, şi gândi numai cum gândeau ele. Dulci ca somnul sunt aceste schimbări de simţuri; şi Horai, înţeles prin ele, poate fi descris astfel:

„Pentrucă în Horai nu este cunoştinţa marelui rău, inimile oamenilor nu îmbătrânesc niciodată. Şi pentrucă sunt totdeauna cu inima tânără, oamenii din Horai zâmbesc dela naştere până la moarte, afară numai când zeii, trimet întristare între ei; şi atunci feţele sunt întunecate până ce trece întristarea. Tot norodul în Horai se iubeşte şi oamenii au încredere unii în alţii, ca şi cum ar fi membrii unei singure familii; — şi vorba femeilor este ca cântecul pasărilor, pentrucă inimile lor sunt uşoare ca sufletul pasărilor; şi mişcările fecioarelor când dănţuesc, par o largă fluturare de aripi moi. In Horai nu-i nimic ascuns, pentrucă nu se găseşte pricină de ruşine; — şi nimic nu-i încuiat, pentrucă nu poate fi nici o hoţie; şi noaptea, caşi ziua, toate uşile rămân descuiate, pentrucă nu este nici o teamă. Şi pentrucă toţi oamenii sunt fermecaţi — deşi muritori — toate lucrurile în Horai, afară de Palatul lui Dragon-King, sunt mici, şi delicate şi ciudate; *şi acest neam fermecat mănâncă cu adevărat orezul din străchini mici de tot şi bea vinul din ceşti mici, mici de tot..."*

* * *

Multe din aceste păreri vor fi datorite acelei atmosfere spirituale — dar nu toate. Căci minunea făurită de moarte este numai vraja unui Ideal, fermecarea unei vechi nădejdi; şi ceva din această nădejde şi-a găsit împlinirea în unele inimi — în frumuseţea simplă a vieţilor dezinteresate, în suavitatea Femeii....

... Vânturi rele dinspre Apus suflă peste Horai; şi atmosfera magică, vai! a fugit dinaintea lor. Ea zăboveşte acum numai în peţice, şi fâşii, că acele fâşii lungi şi luminoase de nouri care se târăsc peste peisajele pictorilor japonezi. Sub acest abur feeric se mai poate găsi Horai — şi nicăeri în altă parte... Adu-ţi aminte că Horai mai este numit Shinkiro, care înseamnă Miraj, — Arătarea Intangibilului. Şi Arătarea s'a şters, — ca să nu mai apară niciodată decât în tablouri şi poeme şi visuri...

(Din englezeşte de S. I.)

*) Dragon-King—Smeu-Rege. N'am pus în traducere acest nume, sau cel mai românesc de Smeul-Smeilor, pentru că nu simbolizează acelaş lucru ca în basmele noastre. (N. T.)

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

ДРЕПТЬМЕСТЬЛОКЬШДИХНЕСКУСЕ ЅЗСЕЛЕРДБУЛУЛУДМНЗЕУ
ПАРѲЕНСХИМОНАХ, ЧЕАУФОСТИГУМЕНАНЧЬ Л4: АН: ПЬНЬЛА
ЛЪЕЗКЬНАЛСАУФЬКУТЬМЬНСТЬСКАУНДЕЕГИОКСПІЕШНАКУМ ЛА
ЛЪЕЛ.797 СТ2ДАУРЬПОСАТЬФІИНАПРЕСФН: ПЬРТЕКИР ЇWСѦТ ТНЕГИСК

NOTE DE DRUM

Ecrenè

29 Maiu 1925

Din peisagiul de cridă alburie și olane roșii și sure, dintre grădinile suspendate și pripoarele stâncoase ale Balcicului, ieșim pe-un platou pustiu și fără frumusețe. Orizontul măreț al mării a dispărut; străbatem cu mașina un drum îngust, printre holde bogate, către miază-zi. Ici-colo femei în șalvari, la prașilă, și copii în umbra coviltirelor și-a căruțelor, în marginea ogoarelor.

Grăbim pe lângă vestigiile unei dumbrăvi, prin tufărișuri păscute și închircite, —și de-odată, ca și cum am fi ajuns la un hotar, îndată ce trecem de vegetația aceasta mizerabilă, cotim și lunecăm la vale pe o șosea șerpuită. Am intrat în altă lume și tresare înainte-ne o priveliște uimitoare. Un circ imens cu povârnișuri moi, o vale închisă rotund de dealuri, — mai curând niște munțișori simpatici decât dealuri. E o viziune din văile Carpaților, și am o simțire de dulceață și de plăcere nespusă. In valea aceasta circulară și largă, în ogoare și lanuri, copaci rotați, egal răspândiți pretutindeni, decorativi și așezați cu mâna parcă. Un sat întins—îi zice Tekè—stă așezați cu mâna circului și prin preajma lui trece rîul Bàtova, cotind grațios, tras cu un penel de o mână delicată. Vine din taina munțișorilor și se duce la Marea. Confuzia aceasta de impresii: natură aeve și pictură proaspătă ține tot timpul cât coborâm drumul șerpuit. Satul se apropie, oamenii se mișcă într'un fel de adunare, lângă o expoziție de cai care așteaptă o prozaică comisiune veterinară. Oprim mai departe, după cele din urmă gospodării, lângă ruini înpunătoare și lângă o mânăstire musulmană.

E o chinovie veche: Achiazîlî-Sultan. Inlăuntrul zidurilor ei, sub cupola arabă, se află mormântul sfântului Mehmet Nurulo. Tovarășul nostru trimite o rugăminte la hoge, într'o căsuță modestă de-aproape, poftindu-l să vie cu cheia. Așteptând sosirea preotului, trecem către ruina de-alături, cercetând zidurile masive cu două etaje, ferestrele și ușile cu chenare de piatră. A fost o casă de găzduire și ospătărie pentru închinătorii care se osteneau până acolo la mormântul sfântului. A ars și s'a ruinat. Dar se cunoaște că a fost o clădire cu artă și cu grijă alcătuită. Vine către noi un moșneag cu barba albă, cu șalvari și turban, modest și sărăcăcios la înfățișare. Il întovărășește un turc mai tânăr care lămurește că bătrânul e preotul și slujitorul sfântului: Ibraim Iomer-Șeh, și nu înțelege nici o vorbă românească. El e feciorul bătrânului și-l chiamă Behadim Ibraim Iomer. E ajutor al hogei și *türbedar,* îngrijitor al chinoviei. Se poate înțelege binișor cu străinii și le poate tălmăci lămuririle bătrânului șeic asupra *mutfacului* ruinat pe care-l contemplăm.

Ne poftește apoi în cuprinsul mănăstirii. Și bătrânul Ibraim Iomer Șeh începe a debita într'o limbă guturală și ciudată lucruri cari iau alt sunet și altă înfățișare în gura lui Behadin türbedarul.

Mausoleul e „foarte vechi" și sfântul e „foarte mare". Foarte mare și mai ales făcător de minuni și tămăduitor de boale. Și mutfacul și chinovia au fost zidite acum 470 de ani, pe vremea împăratului Selim.

Așa de demult? Acum 470 de ani stăpânea peste otomani Mahomet, cuceritorul Constantinopolului. Poate e vorba de altă epocă, ori de alt sultan.— Nu;—Selim-Sultan a clădit mănăstirea și casa oaspeților.—Care Selim? întrebăm noi pe Behadin, feciorul Șeicului. Selim cel sângeros?—Selim bețivul?—Behadin dă din umeri. El nu știe. Poate bătrânul știe mai bine.—Care Selim? Nu știe nici bătrânul care Selim. El a auzit de-un singur Selim-sultan și de 470 de ani. Toate întrebările și toate îndoelile n'au nici un rost, — cum n'a avut rost și altă-dată, când s'au sculat bulgarii ș'au tăgăduit pe sfântul Mehmet, scornind că'n mormânt s'ar afla îngropat marele mucenic Atanasie. Nu se poate să fie Atanasie, pentru că-i Mehmet.— Bulgarii ridicându-se cu puterea, au alungat pe bătrânul șeic de-atunci, tatăl acestuia, — silindu-l să stea șapte ani la Varna, în pribegie. Dar după aceia judecătorii cei mari de la Sofia unde bătrânul s'a înfățișat cu acte și dovezi, au dat dreptate închinătorilor Profetului. Sfântul devenea iar musulman. Hotărîrea judecătorilor a pus în stăpânire pe șeic asupra mormântului și-asupra chinoviei. N'a convins însă pe bulgari și pe ceilați creștini. Ei pretind s'acuma că-i tot sfântu Atanasie. Și vin în pelerinaj de ziua lui și de zintâi de Mai. Pun pe hoge să citească, îi dau bacșiș și comunică sfântului durerile și năcazurile pe care le au, cerând mângâiere și alinare.

Intrăm în cuprinsul liniștit al zidurilor; înconjurăm clădirea cu ferestre în frumoase chenare de marmoră. La intrare, un copac bătrân, în ramurile căruia închinătorii au aninat nenumărate bucățele de stofe și pânzeturi colorate. Pătrundem până la blocul de ciment, sub care zac moaștele făcătoare de minuni. — Au fost și săptămâna trecută niște creștini, ne informează Behadin—și s'au închinat ș'au dormit, după obiceiu, noaptea, lângă mormântul sfântului. Era unul din ei tare bolnav de picioare. Și când a plecat, era ceva mai bine. Sfântul de-altminteri a făcut felurite minuni, pe care le știe toată lumea. Iar bătrânul Ibraim Iomer știe să citească și să cânte foarte frumos.

Să vedem și s'auzim. Il rugăm pe bătrân să ne citească și să ne cânte. Sfinția-sa nu face nici o împotrivire. A lăsat pe necredincioși să intre încălțați în sfântul locaș. Scoate dintr'un dulăpaș din zid un coran ferfențios și începe a mormăi ș'a cânta falș cu osebită hărnicie. După aceea lasă în mâinile noastre necurate sfânta carte a Profetului. O răsfoim și admirăm painjenii artistici ai tiparirii, chenarurile și înfloriturile colorate. Când o înapoiem, Ibraim Iomer Șeh primește bacșișurile cu o așa desăvârșită îndemânare și le strecoară așa de nesimțit într un buzunar adânc, încât nu mai putem avea nici o îndoială că în fața noastră stă un cleric de cea mai pură și mai veche rasă.

Behadin asistă nepăsător. Și el dovedește vrednicie și nobleță. Și va moșteni cu cinste exploatarea sfintelor moaște după ce părintele său va trece la Mahomet în veșnicie.

Numele satului e turcesc: Tèkè. Gospodarii de astăzi sunt însă bulgari. E vădit că cinstitul paroh pravoslavnic al locului a avut pe vremuri ideia genială să facă și el o expropriere sfântă, după pilda exproprierilor lumești. Dacă Turcii și Tătarii au fost risipiți și alungați—de ce-ar mai fi îngăduit unor păgâni ticăloși și prigonitori ai creștinătății să încaseze venituri grase pentru niște ciolane? ideia acestei afaceri a devenit o chestie sfântă, în numele căreia s'au adunat la luptă drept-credincioșii. Oamenii sunt aceeași pretutindeni și afacerile religioase și patriotice de cele mai de multe ori sunt pur și simplu afaceri.

Cinstitul șeic Ibraim Iomer scoate dreapta din buzunarul adânc al șalvarilor, unde îngropase bacșișurile, și ne salută după moda orientală, ducând degetele la piept, la gură și la frunte. Ne salută și Bahadin moștenitorul moaștelor și ne suim în automobil grăbind spre Ecrenè căci s'apropie amiaza.

Suntem aproape de graniță, între o pădurice la stânga, care merge până la malul mării și între înălțimi păduroase la dreapta. Aici pe vremuri au fost codrii mari și copacii risipiți în valea râului Batova sunt rămășițe ale puterii de odinioară. Omul i-a împuținat. Mistreții, stăpâni altădată, s'au împuținat și ei, totuși mai luptă încă, ieșind din când în când din retragerile lor ca să devasteze ogoarele.

Câteva mori de apă, câteva gospodării ale satului Ecrenè. Nume grecesc, însă tot gospodari bulgari.—Iată din nou marea neliniștită și agitată, mânând ritmic valuri mlădioase, cu sunet dulce, pe plaja alburie. Ne aflăm într'un loc care se chiamă Coasta-de-argint, pe o bandă largă de nisipuri fine. Fundul zării în fața noastră, se înalță sumbru. Marea se sue acolo la cer. La dreapta țărmuri pustii, către Varna. La stânga, departe, către miază noapte, în ceață, o dâră întunecoasă de uscat. Acolo-i Caliacra, cetate înaltă a Mării Negre. După ce ascultăm svonul blând de valuri, pe plaja aceasta singuratică și fericită, așa de departe de lume, ca la o margine de pământ, — ne ducem acolo, la Caliacra, în ceața depărtării.

Nicăeri, pe aria pustie, nu se zărește altă mișcare decât a valurilor. Nici o luntre de pescari, nici o corabie la orizont. Aici, într'un pichet scund, aproape de valuri, trăiesc șapte grăniceri. Le vizităm locuința mică și foarte curată, cu cinci paturi. Cinci din ei se pot odihni. Doi totdeauna străjuesc și patrulează.—Ochii lor sunt cenușii ca și depărtarea. Nu-i aud vorbind. Imi par singuratici și triști, — casicum ar aștepta din prăpăstiile de ape, de pe celalt tărâm un balaur necunoscut și înfricoșat.

Stau privind depărtările și ascultând zvonurile.

Cândva trebuia să iasă din adânc dihania aceea a eternității...

MIHAIL SADOVEANU

Criticism

Netăgăduit că în ultimul timp se scrie mai puțină literatură. Generația matură a literaților manifestă un fel de filosofică oboseală, care, din nefericire, poate fi și o realitate. Scriitorii aceștia, rând pe rând, au început să devie „clasici", să se reediteze fără a fi nevoe, să se pregătească pentru posteritate cu volume de „opere complecte". E aproape o retragere mărturisită. „Școala nouă" s'a învechit ca un shimy pe care îl cântă acum toți lăutarii și pe care azi l'am ascultat cu melancolie de cântec din copilărie. „Plăcile" cu creațiile școlei noui se cântă la gramofon, și acest instrument inanimat și mecanic poartă o monotonie, și aceasta clasică, — de care s'au săturat și novatorii. Iar Apusul neînțelegător și — pare-se — și el obosit, nu mai lansează nici o nouă școală. Supra-realismul a sucombat acolo înainte de-a se naște. El a trăit numai teoretic și cerebral, ca un copil despre a cărui creație s'ar vorbi într'un laborator, făcându-se analiza elementelor chimice. Unii critici sacrilegi au afirmat apoi că supra-realism a făcut mai ales Dostoievschi — ceiace este complect compromițător, până la asasinat, pentru o școală **„nouă"**.

Simbolismul a murit și el, lăsând pe lume libertatea și putința de exprimare a unei sensații, ceiace desigur poate constitui o glorie literară pentru o școală.

De pe scena literară, terminându-și rolurile, au plecat sau se pregătesc să plece o sumedenie de scriitori care reprezentau „actorii principali" și, ca între două scene, spectacolul începe a rămâne cam gol, și lipsit de acțiune, cu câtiva figuranți din care fără îndoială se vor recruta actorii de mâine.

Literatura, orice s'ar spune, trebue s'o mărturisim cu scepticism, necesită celui care o face, o mare putere de iluzionare și entuziasm. Iar iluzia și entuziasmul sunt atributele tinereții... Cel puțin una din manifestările literare, poezia, cere apoi o frescheță de sensibilitate, pe care timpul o ofilește, și pe care maturitatea nu o mai poate avea decât în cazuri cu totul excepționale.

Dacă viața prin ea însăși strivește lent și sigur toate iluziile și tot entuziasmul (asta constitue miezul de realitate și concepția lui Cehov), condițiile de viață din țara noastră cu dezechilibrul ei nestabil de valori, cu submediocritatea inevitabilă oricărui început de cultură, ucid cu prematuritate iluzia și entuziasmul.

Dar după cum din fiecare funcționar naște cu timpul un pensionar, (e destul numai să trăiască, și să reziste) din fiecare scriitor naște un fel de filosof. Filosofia se bucură de o sterilitate care nu distonează cu lipsa forțelor vitale ale unui om obosit. — Filosofia este apoi o preocupațiune cu prestigiu, onorabilă. Poeții care suportă totuși încercările vieții rămânând „poeți", capătă (aceștia în versuri) „ticul" filosofic, adică devin sterili, fiindcă poezia e altceva decât filosofie. Poezia filosofică e poezie numai grafic, și seamănă cu notele de muzică pentru studii, cu game în sus și'n jos care, oricât de repezi și de variate ar fi, nu pot alcătui o melodie.

Realitatea sau ideia trebue **simțită** pentru a deveni material poetic, iar nu „cugetată". Ideia morții poate fi o constatare științifică sau filosofică pentru un om care o cugetă numai, ea este însă un enorm material poetic pentru un om care o **simte. Filosofia e opera cugetării pure,** poate fi o funcțiune a cerebralității. **Poezia e o manifestare a forței vitale în totalitatea ei, a întregului sistem nervos, și organicește a fost stabilită de antichitate la inimă, fiindcă inimă dă „tempo" de viață, și acest „tempo"** dictează ritmul.

Lipsa unei activități literare intense îmi pare astfel natural urmată de o prodigioasă activitate literară teoretică. Altădată doi-trei critici de profesie, cu criterii de apreciare și atitudini deosebite, și făcând mai mult sociologie decât estetică, se ocupau de literatură; făceau botanică științifică. Restul omenirii — implicit literații — mirosea sau punea la butonieră, iar nu la microscop, florile culese. Astăzi ați observat, în fiecare scriitor se ascunde un critic, un om cu considerațiuni estetice personale cu idei originale, etc., etc. Cu vremea apoi criticelul acesta tot crește până ce ucide scriitorul—propriu-zis. Alți scriitori, cu alte temperamente, intră deadreptul în discuții sociale, devin propovăduitori, adoptă utilitarismul scrisului. Aceștia, vorba lui Topîrceanu, „dau mușcele afară cu un buchet de flori". Aceia dintr'înșii care mai scriu în „orele libere", au preocupări militariste, sociale, naționaliste, etc., în scrisul lor, purtând mereu în cap ideea fixă și conștiința că se adresează unor anume oameni, pentru care scriu.

Ideia aceasta chiar, că un scriitor se adresează unor anume oameni, că scrie pentru ei, a început să „devie organică" pentru mulți critici. E o teorie curentă a criticei de-acum. D. H. Sanielevici **a afirmat-o la noi cu ocazia** studiului asupra lui Panait Istrati. Acest scriitor după d. Sanielevici, se adresează proletariatului. (Opera d-lui Sadoveanu s'ar adresa probabil, după d. Sanielevici, bețivilor sau criminalilor de profesie).

E o concepție după care o operă **literară s'ar adresa** unor anumiți oameni ca o petiție, sau ca o ordonanță a Prefecturei de Poliție cu dispoziții moralizatoare. **Numai** d. Mihalache Dragomirescu, parcă anume pentru a o tortura și compromite, predica — după cele vreo 120 condiții wilsoniene — arta pură.

In numărul de Mai al revistei „Europa", **Luc Durtain** publică un articol, prefață la o Antologie a scriitorilor francezi ce va apărea în Cehoslovacia, și intitulat „Lettre à un lecteur étranger".

Luc Durtain afirmă în acest **articol** o preocupare și conștientă și inconștientă a autorului de masa cititorilor cărora se adresează. Și fiindcă această afirmație este și desvoltată și exemplificată, o reproduc:

„Tel ou tel contemporain, de tel tempérament, de tel métier, de tel destin sera-t-il ému par son livre? Ainsi que le peintre qui, devant son tableau, recule d'un pas, de deux pas, de dix pas, puis va vers la droite, vers la gauche, cherchant, pour ainsi dire, à prendre dans le temps les positions que les différents membres d'une assistence occuperaient dans l'espace, de même **l'écrivain, qu'il s'en rende compte ou non,** dans les démarches intellectuelles qu'il fait à chacune de ses pages, éprouve une série de points de vue, ceux de diverses catégories de lecteurs.

„Lorsqu'il croit poursuivre le travail le pus solitaire, le plus secret: — Faisons large, se propose-t-il, pour englober même ce lointain aspect des choses, c'est-à-dire, en fait, pour parvenir jusqu'à cet homme dont la pensée habite là-bas. Faisons aigu, pour forcer l'attention, c'est-à-dire conquérir, retenir tel passant distrait ou fatigué. Clair, afin que les mots ne cachent point à cet autre ce que je pense. Vivant pour aimer toutes ces poitrines."

Din această citație se poate observa că exemplificarea și analiza sunt în contra afirmației. In momentul creației opera de artă este o mărturisire a autorului față cu sine însuși. Creația artistică cere o pudicitate care nu admite raționamente matematice și gândul veșnic prezent el cetitorilor eventuali, cu ochi cercetători și curioși. Orice operă de artă pentru momentul creării este un autoportret. In nici o operă de artă adevărată nu cred prezentă până la obsesie dictatorială masa acelor cărora s'ar adresa. Nu cred veridic calculul conștient desvoltat mai sus: faisons aigu, faisons clair, faisons vivant, fiecare precept pentru un considerent bine determinat. Dar mai ales, desigur în mod inconștient, asemenea rețete nu pot conduce creația unei opere de artă.

Majoritatea criticilor au deobicei mania descoperirilor sensaționale, spunându-ți mereu până la înebunire că d-ta, scriitor, nu ți-ai dat seamă și, **fără să știi, ai vroit** să creiezi așa și nu altfel, etc. etc. Criticii sunt de predilecție scafandrii subconștientului scriitorilor.

Desigur că în opera inconștientului este miezul operei de artă, talentul sau vocațiunea. Dar acest inconștient joacă un rol numai în elementele creației pure, în esența, în „sufletul" operei de artă. Acest **inconștient** nu poate face logică **conștientă** și stabili rețete de creație cu gândul conștient la fiecare soi de cetitor.

Inconștientul duce la un „trouvaille" sau la o „găselniță", dar inconștientul nu-i un teoretician. Considerentele psihologice relatate de Durtain nu pot fi o operă a inconștientului, și atribuindu-i-o—nu o face decât din dificultatea de a-i da acestui proces o explicațiune reală și veridică.

Eu cred că și un cizmar, dacă e un temperament de artist, lucrează cu o complectă uitare de sine, de patron, de client, de lume...

Benjamin Cremieux susținea de curând că literatura actuală se adresează tinerimei. Aceasta poate fi o constatare adevărată, dar nu fiindcă scriitorii de azi iau condeiul în mână cu ideia de a scrie ceva pentru tinerime în sensul de a scrie și o adresă pe opera lor, ca pe-o circulară; ci findcă, marea majoritate a literaturii este reprezentată astăzi de scriitori tineri, a căror operă se resimte de tinerețа lor, și care deci poate fi înțeleasă și selectată mai ales de tineret. Din acest punct de vedere constatarea lui Cremieux este un adevăr. Literatura nu se creiază în vederea unor anume cetitori cu anumită vrâstă sau înfățișare. Ea este așa cum e sau altfel după multiple împrejurări care creiază mediul, mentalitatea, prejudecățile, obiceiurile, etc., ale unei epoci...

Raționalismul și criticismul acesta încep a ne demonstra teoreticește frumosul, într'un gen mai interesant decât al d-lui Mihalache Dragomirescu. Ele izbutesc însă tot mai puțin să-l creieze.

DEMOSTENE BOTEZ

DISOCIAȚII...

Lectura și viața

De când cititul a devenit o a doua realitate pe lângă viață, s'au întocmit felurite canoane pentru a reglementa arta lecturei. Dușman a tot ce e artificial, și excesiv, Montaigne a lăsat rânduri cuminți cu recomandații de sobrietate. Paginile trebuesc consumate lent, numai din plăcere, fără sforțare. Ele nu trebuesc înghițite ca o doctorie, ci savurate ca o delicioasă mâncare. Cititul trebue să fie o voluptate, nu o corvadă.

Reluând aceste opinii, cu mai multe gânduri de utilitate, Faguet a scris o carte asupra „artei de a ceti" în care se găsesc o mie de nimicuri interesant formulate, așa cum obișnuia să facă marele critic către sfârșitul vieței sale. Toți cari au scris asupra cititului au denunțat oarecum un pericol.

Necesară în lupta pentru viață, atât întrucât te informează asupra împrejurărilor cu care trebue să lupți, instrucția s'a transformat încetul cu încetul într'un vițiu.

Instinctul de cunoaștere ipertrofiat cu mult deasupra celui de acțiune, de luptă, s'a transformat din mijloc în scop. Intelectual, din punct de vedere al logicii biologiei, e un degenerat absurd, un abulic obez, parazit de apartament. Curiozitatea a devenit o obsesie și cărturarul un maniac. Derivațiile acestea, de la mijloc la scop, sunt un capitol banal și psihologic.

Avarul a uitat că banul e un instrument pentru o viață mai bună și a făcut din el un idol, constituind o valoare în sine. Un „gourmet" trece ușor peste faptul că mâncarea e o simplă necesitate și face din ea o supremă plăcere. La fel în dragoste, unde un Don Juan nu vrea să știe că iubirea e subordonată familiei ori procreației.

Casi avarul, „gourmet"-ul, Don Juan-ul, intelectual e un epicureu egoist. Nu-l interesează decât plăcerea momentului. El nu se gândește la viitor, la util ori la decent. Ca toți vițioșii, e impulsiv în pasiunea sa; desființează lumea exterioară pentru un volum proaspăt netăiat. Pliniu geograful, nu-și părăsea lectura, chiar când lava Vezuviului îi invada camera. Un asemenea egoism, întrucât se apropie de pasiune, devine generos. El iese însă din pulsația normală a vieții.

* * *

Pericolul cel mare e când cărturarul se mulțumește numai cu cititul, când trăește exclusiv în cărți, reproducând imaginativ toate actele vieții. Cititul devine un surogat vital. Lumea paginilor se substitue cu încetul celei reale. Cititorul devine o umbră imaterială din care viața viscerală a fugit. O fantomă care nu cunoaște bucuriile substanțiale, savuroase, impulsive, ale senzualităței ori acțiunii.

A fost o enormă revoluție în psihologie, când omul a substituit unei acțiuni **făcute,** una **vorbită.** Atunci au crescut oratorii promițători de paradisuri și au căzut realizatorii modești și eficaci. Limbajul nu e decât o promisiune de acțiune, un derivativ, pentru a face pe altul să lucreze. Un psiholog francez, Pierre Janet, crede chiar că prima vorbă a fost o comandă. Fără să ai nevoe ca cineva să facă acțiunea în locul d-tale, cuvântul rostit nu mai are rost.

O a doua revoluție, și aceasta cu mult mai mare, a fost când în locul acțiunii și al cuvântului, care e tot un fel de acțiune mai eterizată, s'a introdus cu ajutorul cititului **imaginea acțiunei** sau a vorbei. Vedeți ce departe suntem de viață! Am coborât două trepte, am introdus între ea și noi doi intermediari! Din punctul de vedere biologic, cititul e inferior vorbei fiindcă e o acțiune rareficată la puterea a doua.

Cu orice chip, viața trebue reintrodusă în mandarinatul modern. Cu atât mai mult cu cât lectura poate servi viața: aceste două activități nu sunt incompatibile.

Marcel Proust spune unde-va că cititul e un stimulent, un excitant, care ar putea fi utilizat ca o prefață a vieții. Inălțați în tenziunea nervoasă de o lectură deosebită, înzestrați prin aceasta cu entuziasmul necesar, putem utiliza mai pe urmă această stare de spirit pentru a fecunda cu ea viața. După cum înaintea unui act decisiv, luăm un toxic, stimulent, cafeaua sau alcoolul, pentru a căpăta aceeași stare de spirit, e suficient de multe ori o porție de excelentă lectură. Gândurile nobile, tendințele generoase, își lasă în suflet franjurile lor încă câtava vreme. Totul e să utilizăm pentru acțiune, starea sufletească ridicată în tenziune prin citit. Viața trebuie să înceapă exact imediat după lectură.

Dar lectura mai are și alt folos: ne întreține actuală personalitatea întreagă. Nu numai că ne hrănește, că ne întregește veșnic cu noi impresii, lărgind orizontul comprehenziunii, exercitând gimnastic supleța judecății ori a orizontului. Dar ea **actualizează colțuri adormite din suflet,** care ar dispare cu totul poate, fără aceasta.

Viața e limitată și îngustă în preocupări. O bună acțiune, înseamnă o acțiune bine definită și, mai ales, des repetată. In viață perspectivele de variație, chiar pentru un aventurier, sunt limitate. In lectură, din contra, sunt infinite. Impresii avute de demult au rămas acoperite de colbul uitărei. Prin citit, așa de variat în impresii, sunt șanse să întâlnim impresii pe care le-am avut de mult.

Pe deasupra avem ocazia, verificând senzațiile primite prin lectură să le verificăm asupra noastră, și, prin aceasta să gândim la biografia trecută. Viața, absorbantă în prezent, nu ne permite perspective înainte ori înapoi.

Charles Maurras scrie despre utilitatea călătoriei în jurnalul său, „Anthinea": „Nous avons tant d'âmes distinctes! Une fuite sur les horizons de la terre ranime quelque face inacoutumée de nous mêmes et voilà nos vrais mouvements! Entre ces figures passées, quelques unes proviennent de notre adolescence, ou même, de plus loin, et celles-ci ruissellent du charme vigoureux que notre nouveauté communiquait aux decrépitudes du monde. Il y a quelque part en moi, un garçon de huit ans, qui, lorsqu'il lui plait de renaître, m'aporte dans ses jeux l'allegresse des primitifs". Acestea despre călătorie. Dar cititul e și el o călătorie. Și încă una minunată. Și el strânge cu avariție, într'un buchet unic, toate florile rare ale vieții trecute.

Reîntregită prin citit, persoana noastră bogată prin toate momentele trecute, poate păși în viață, demnă și întreagă.

MIHAI D. RALEA

Catarina Doamna Noastră

de VICTOR ARADI

— Subprefectul şi Catarina Varga. —

In munţii stâncoşi din Bucium, pe vârful Cetăţii străpunsă în toate părţile de tunelurile romane, în văile munţilor din Baia de Arieş şi în ţara Moţilor, — care se întinde până în munţii Bihorului, — se aprinseră focurile de praznic şi glasul adânc al buciumurilor dădea de veste din deal în deal, că muntenii au o sărbătoare mare. Locuitorii din munţi îndepărtaţi porniau năvalnic către Abrudsat, Cărpenis si Bucium. Aceste trei colonii miniere erau centrul serbărilor. Ele smulseseră prima victorie de la exploatatorul comun. De aceea erau sărbătorite de toţi exploataţii subjugaţi. Se iviau noui speranţe. Catarina Varga nu fu la serbările acestea.

Dar abia se stinseră focurile serbărilor şi lupta începu din nou. Boerimea nu vru să audă de starea normală. Funcţionarii erau nenorociţi, deoarece pierduseră prilejul de jaf. Speculanţii armeni tremurau că contrabanda lor atât de mănoasă se dusese de gârlă, iar bandiţii-boeri de drumul mare ştiau prea bine, că cu restabilirea ordinei nu mai puteau jefui trecătorii. Deci se întovărăşiră cu toţii în contra poporului pentru o acţiune comună. Primul pas îl făcu directorul administraţiei din Zlatna Ioan M. Nemegyei. Zelosul director se adresă imediat către judeţ, către tezauriat şi către subprefect, 1) protestând violent contra modului cum fusese înştiinţaţi locuitorii despre rezoluţia domnitorului. Susţinea că subprefectul trecuse peste îndatoririle sale, deoarece explicase populaţiei cum putea să-şi capete drepturile. Zelosul funcţionar nu se opri aici, ci critică aspru chiar rezoluţia împăratului, susţinând cu vehemenţă între altele, că dreptul de cârciumă aparţine moşiei. Neapărat era un neadevăr, dar în lipsa unui argument mai bun domnii se foloseau de el pentru a câştiga timp. Tot pentru aceasta directorul Nemegyei provocă pe subprefect să publice în comune că moşia a protestat, contra rezoluţiei împăratului aşa că până la rezolvarea chestiunei, locuitorii sunt obligaţi să poarte sarcinele obişnuite. Totodată provoacă şi pe preoţi să facă aceeaş publicaţiune în biserici; aceştia executară ordinul dat 2). Mai scrie tezauriatului şi guvernului, dovedind amănunţit, că rezoluţia împăratului era greşită 3). In sfârşit, se întoarseră cu toţii contra subprefectului Melchior Fosztó, deoarece dânsul cu ocazia publicării rezoluţiei împăratului, făcuse un proces verbal despre plângerile populaţiei. Autorităţile laolaltă îşi dădeau toate silinţele pentru a întrona dezordinea de mai înainte, atât de plăcută lor.

In momentul cel mai critic, Catarina Varga veni iarăş la postul ei. Ea scrise împăratului o jalbă în limba latină. 4) Era un strigăt de disperare, un strigăt de ajutor împotriva „celei mai mizerabile, celei mai barbare subjugări". Toate autorităţile îndrumau pe locuitori să-şi caute drepturile în faţa tribunalelor, — scrie Catarina Varga, — dar la ce le foloseau rezoluţiile judelui, când boerii batjocoreau orice rezoluţie, chiar şi pe a împăratului. Boerii persecutau neîntrerupt pe „agitatori", cu toate că „nu-i păcat a propovădui adevărul şi a ajuta poporul în dreptatea lui, contra subjugării barbare."

„Duşmanilor noştri le este frică, că glasul adevărului va străbate până la cer..."

Acţiunea boerilor avu şi un alt rezultat, punând în mişcare şi pe subprefectul invinuit, Melchior Fosztó. Omul acesta bun, dar simplu, stătea în afară de cercul intereselor, cunoscând foarte bine neajunsurile poporului. El privea cu simpatie activitatea Catarinei Varga. Ca slujbaş public dânsul stătea pasiv, dar fiind trimis să cerceteze cazul nu minţi, ci dădu pe faţă adevărul în toată goliciunea lui. Necunoscând problema în întregime el rămase surprins, că toate autorităţile, în special administraţia moşiilor din Zlatna se puseseră contra lui. El era amărât mai ales pentru tonul jignitor prin care îi era criticată purtarea. Ne mai putând suporta persecuţiile el răspunse printr'o adresă scrisă într'un ton cu totul nobicinuit în cercurile oficiale, protestând în contra „minciunilor din cale afară de obraznice şi nemotivate" ale directorului, care'şi lua un rol de „Sultan Turcesc" 5) Descrie că „pe de o parte sentimentele duşmănoase ale domnilor directori, faţă de popor,... iar pe de alta, abuzurile funcţionarilor cari i-au câştigat bunăvoinţa prin ascultarea oarbă, ori prin ţinerea în secret a multora din faptele lui... iritaseră şi înverşunaseră poporul atât de mult, în cât dacă administraţia judeţeană nu pune capăt abuzurilor funcţionarii camerei vor da prilej populaţiei ţinuturilor muntoase, să se răscoale, ca la 1784".... Mai departe, subprefectul istoriseşte din ce cauză s'a supărat atât de mult directorul pentru publicarea rezoluţiunii imperiale. „... Nu le place de loc, ca ţăranul să ştie ce sarcini are, deoarece în apă limpede nu se se poate pescui atât de bine ca în apă turbure" .Nici după publicarea rezoluţiei nu încetă jefuirea poporului; ci „e asuprit cu alte noui fapte nelegiuite, ca:

a). „Neţinând seamă că Prea Inaltul Scaun Guvernamental, a ordonat la 21 Februarie 1820 sub No. 2372, ca şi la 28 Febr. a. c. sub No. 1241, că toţi locuitorii moşiilor cari plătesc dare, au dreptul să aducă pentru folosinţa lor băuturi spirtoase ori de unde le-ar putea cumpăra mai ieftin, — cârciumarii cari au arendat dreptul de cârciumărit al moşiilor, învoiţi de funcţionari, stau în calea coloniştilor şi le confiscă băuturile cumpărate pe banii lor, obligându-i să cumpere băuturile necesare, din cârciumele lor, destul de scumpe, şi din care cauză populaţia nu mai poate face servicii camerei.

b) „Colonistul-cărăuş, care transportă cu plată vre-un butoiu de vin pe moşie, e pedepsit. Adică, coloniştii n'au dreptul de a cărăuşi cu vitele lor.

c) „Când coloniştii beau cu banii lor proprii în cârciuma vreunui nobil, după interpretarea legii nu nobilul e pedepsit, ci colonistul, pentru faptul, că n'a băut în cârciuma arendaşilor.

d) „Când din trei fraţi, cari posedă împreună o moştenire, moare unul, partea lui, — adică una din cele trei părţi, — se arendează pe socoteala camerei, iar cei doi fraţi rămaşi sunt obligaţi a suporta sarcinele pentru tustrele părţile.

c) „Când direcţia vrea să izgonească pe un colonist de pe locul lui, ori vrea să-l mute în alt loc, funcţionarii moşiei hotărăsc şi tot dânşii apreciază valoarea casei şi a celorlalte lucruri, vânzând totul la licitaţie, fără prezenţa vreunui reprezentant al administraţiei judeţene. Dacă la licitaţie nu se găseşte nici un cumpărător, ei procedează după bunul lor plac, distrugând gospodăria,... autoritatea cea mai supremă sunt ei.

f) „Funcţionarii moşiilor încasează diurne, pentru a se duce 'n sate să asculte plângerile populaţiei, totuş nu se mişcă din loc. Ceva mai mult, pe locuitorii cari cutează să se plângă împăratului, în loc să-i ocrotească, îi pedepsesc, şi se poartă faţă de ei cu atâta duşmănie, că de multe ori chiar şi la cererile lor juste dau o rezoluţie negativă şi contra legii...."

După cum am mai spus, subprefectul nu cunoştea bine situaţia lucrurilor în ţinutul său, totuş a putut arăta câteva abuzuri, constatând că situaţia era de nesuferit. Melchior Fesztó încă din anul 1844 văzu că boerii transilvăneni împing populaţia română la revoluţie. Şi nu numai dânsul văzu aceasta. Peste câteva zile, pretorul Samuel Szalánczy raportează comitetului dirigent 6), că abuzurile funcţionarilor de pe moşia din Zlatna jignesc atât de mult pe locuitori, încât, dacă situaţia nu se va schimba cât mai grabnic, „poporul disperat va comite fapte neplăcute".

De fapt, simţul revoltei încă nu se născuse în popor, care continua să trimită mai departe jalbe către toate autorităţile. Cele mai interesante sunt petiţiile adresate către Melchior Fesztó, „patronul nostru mărinimos" 7). Poporul se declara mulţumit cu rezoluţia imperială, cu toate că trecuse cu vederea multe dintre plângerile sale. Era gata a îndeplini toate sarcinile prescrise în obligaţia din 1789, până ce apelul făcut din partea moşiei va fi rezolvat, 8). Dar administraţia mai crea o mulţime de lucrări publice cari erau absolut nelegale şi pe care poporul nu vrea să le execute.). Tot ce cerea poporul, era ca direcţiunea moşiei să primească drept bază contractul din 1789, pentru care chiar moşia stărue.

Cererea către subprefectul Melchior Fesztó rămase fără rezultat, deoarece dânsul nu avea nici o putere. Toţi duşmanii poporului se ridicaseră împotriva lui şi chiar scaunul guvernamental a căutat să ascundă cele cuprinse în raportul său. Numai tezauriatul cerea să se respecte „obiceiurile vechi". 10). Melchior Fesztó obosi luptând fără rezultat, şi el singur trimise prefectului semnalmentele Catarinei Varga. Peste trei zile, la 8 Iulie 1844, raportul administrativ nu mai era semnat de dânsul, ci de subprefectul Iohannes Menyhazi 11). Acest domn e mai precaut, nu filosofează; el în rapoartele sale minte pur şi simplu. A ştiut, că aceasta e singura cale de a fi lăsat în pace. Tot odată, şi-a dat seama că faţă de conspiraţia organizată e neputincios. A făcut tot posibilul — scrie el, — pentru a o prinde pe Catarina Varga, dar „numita femee în prezent trăieşte mai mult în judeţele nobile Hunedoara şi Turda..." Să o caute autorităţile de acolo.

După retragerea subprefectului Festzó nu mai cutează nimeni să se amestece în afacerea boerilor. Poporul se văzu din nou părăsit şi se grupă pe lângă Catarina Varga. Femeea aceasta însufleţită nu-şi pierdu capul în faţa autorităţilor ci organiză înainte puterile pentru lupta hotărîtoare.

(In numărul viitor „Contra Doamnei Noastre")

1) Doc. 1844: 4738 Scaunul guvernamental transilv.
2) Doc. 1844: 10.693. Scaunul guvernamental transilv.
3) Doc. 1844: 5447. Scaunul guvernamental transilv.
4) Doc. 1844: 10.693. Scaunul guvernamental transilv.
5) Doc. 1844: 4738. Scaunul guv. transilvănean.

6) Vezi Sc. gub. 1844: 4738.
7) Tot acolo 1844: 6264.
8) „...Cu toate că locuitorii din satele noastre nu au ştiut nimic despre redactarea obligaţiilor cari au fost făcute în prezenţa unor servitori".
9) Lucrările nelegale cerute conform acestui document, sunt următoarele: a) Adunarea lemnelor de foc la Baia de Arieş. b) Tăierea lemnelor de vânzare. c) Transp. lemnelor la Roşia-Montana şi la Abrud pentru funcţionarii moşiei, pentru dubălari, pentru cismari şi ţigani (că bunari)); d) Transportarea trunchiurilor la ferestreu; e) Transportarea lemnelor de foc la Roşia-Montana pentru preot, dascăl şi medic; f) In timpurile vechi, statul dădea minerilor lemnăria necesară pentru repararea şi construirea steampurilor în mod gratuit, — dar de vreo 15 ani, se cerea şi pentru lemnele acestea oarecare plată, deşi steampurile se stricau foarte des; din pricina aceasta mineritul se îngreuna şi mai mult.
10) Doc. 1844: 5447. Scaunul guvernamental transilvănean.
11) Doc. 1844: 9176. Scaunul guvernamental transilvănean.

Charles Baudelaire

Balconul

Izvor curat de-aduceri aminte; o, stăpână
A gândurilor mele — de azi, de mâini, de ieri!
Tu n'ai uitat, de vremea când singuri, mână 'n mână,
Sorbiam în suflet toată splendoarea unei seri,
Izvor curat de-aduceri aminte — o, stăpână!

In nopţi împurpurate de focul din cămin,
Ori seara, în balconul scăldat în asfinţit,
Ce dulce-mi era viaţa la sânul tău divin!
Nepieritoare lucruri adesea ne-am şoptit
In nopţi împurpurate de focul din cămin.

O, splèndidele-apusuri din calde seri de vară,
Când inimile zboară prin spaţiul fără fund!
Plecându-mă asupră-ţi, bogata mea comoară,
Parfumul vieţii tale îl respiram profund...
O, splèndidele-apusuri din calde seri de vară!

...In jurul nostru noaptea tot mai adânc se lasă,
Şi'n întuneric ochii mai luminoşi s'aprind,
Iar eu îţi beau suflarea — otravă delicioasă!
Cu mâinile-amândouă picioarele-ţi cuprind,
Şi'n jurul nostru noaptea tot mai adânc se lasă...

Eu ştiu să-mi chem în minte momentele apuse
Şi'mi retrăiesc trecutul, culcat în poala ta:
Tot rostul, toată viaţa acelor clipe duse
Eşti tu; — cătând aiurea, nimic n'aş mai afla
Când îmi rechem în minte momentele apuse.

Sărutări lungi, parfumuri, şi calde jurăminte;
Din adâncimea vremii renaşteţi voi vreodat'
Ca soarele, ce'n ceruri se 'nalţă mai fierbinte
Când în adâncul mării splendoarea şi-a scăldat?
O, sărutări, parfumuri — o, calde jurăminte!

(Trad. de ERMIL DIMITRIU)

BASARABIA PITOREASCA

Herodot prin Limanuri

Ţărmul Mărei Negre dela gura Nistrului până la gura Dunărei este format în mare parte din istmuri lungi de nisip, pietre şi stânci, având o bogăţie uimitoare de peşte — mai ales scrumbii de mare şi stavride. Sunt golfuri multe şi zigzaguri minuscule, plăji frumoase şi câteva guri astupate prin care lacurile Basarabiei se unesc cu Marea Neagră, sau se despart de ea. Suprafeţele întinse acoperite de trestii şi de o vegetaţie semi-marină, mai multe saline părăsite, poteci abia cunoscute, etc. — înfăţişează aci un labirint de o rară originalitate şi frumuseţe.

Pe alocuri, rarii pescari sunt fără îndoială urmaşii direcţi ai pescarilor acestor locuri, descrise de Herodot, şi cunoscute în Grecia antică. Herodot spune că chefalul din nordul Mărei Negre vine primăvara să depună icrele într'un lac, care se uneşte cu Marea printr'un sistem de canaluri, numite astăzi „erichi".

Vegetaţia în acest lac e foarte bogată şi peştele creşte şi se îngraşă acolo cu o iuţeală uimitoare. Toamna chefalul îşi caută eşire spre mare şi prin canaluri, e prins de pescari în cantităţi imense, aproape fără nici o muncă.

Acest lac basarabean se numeşte Labalat şi-i cunoscut prin nămolurile lui asemănătoare celor dela Techir-Ghiol. Pescarii acestor locuri păstrează în limba lor numele absolut arhaice ale uneltelor de pescuit. Geologul rus Andrusov afirma, că craniile lor sunt la fel cu craniile Pelasgilor — ale poporului care i-a precedat pe Greci în Macedonia şi 'n sudul peninsulei balcanice, şi dela care au rămas construcţii uriaşe de piatră. Primitivitatea domneşte şi astăzi în această regiune: Nistrul — Limanul Nistrului — Marea Neagră — Limanurile şi Lacurile sărate — Lacurile dulci — Cogâlnic — Dunărea. Vâlcovul pe jumătate pare o Veneţie poate din secolul al 13-lea, cu inundaţii, canaluri şi bărci. O bogăţie de peşte fără pereche. O climă maritimă caldă... Un soare care pătrunde pretutindeni dela răsărit la apus... Struguri abundenţi, plaje minunate, condiţii atmosferice deasemenea etc., — toate ar trebui să facă din această localitate, care are vre-o 100 km. lungime şi 30 lăţime, o grădină şi o staţiune de vară, dintre cele mai frumoase din Europa.

Plaja, dela Bugaz până la Budachi, are peste 20 km. Acolo-i un nisip minunat. Marea, chiar la o depărtare de jumătate km. de mal, este adâncă numai de doi metri. Limanurile sărate au avut pe vremuri, multe saline frumoase; astăzi însă toate-s părăsite. Mai sunt nămoluri foarte căutate de bolnavi, însă cam puţin analizate. Apă dulce de băut este aproape pretutindeni, deoarece râurile Basarabiei au fost acelea care au format de milenii bariera între gurile lor şi Mare.

Golful Jebrienilor, între gura Dunării şi lacul Conduc (Sasic), în care se revarsă râul Cogâlnic (215 km.), nu îngheaţă niciodată, pe când la Cetatea Albă, Odesa, Sulina şi Constanţa, Marea e îngheţată câteodată şi două trei luni. La Jebrieni e posibilă până şi cultura migdalilor. Prin regiunile inundabile dela Vâlcov-Chilia se practică cultura orezului.

Şi toate aceste bogăţii sunt neglijate sau exploatate primitiv, storcându-li-se ultimele resurse şi transformându-le în pustiu nisipos. Poporul primitiv, ai cărui pescari au construit aceste canaluri pentru chefal poate cu vre-o 10.000 ani în urmă, au văzut aci dominaţiunile Elenilor, Perşilor, Macedonenilor, barbarilor, Turcilor, Tătarilor, Slavilor în cursul cărora bogăţiile locale au fost supte cămătăreşte, iar ţara pustiită regulat. Se cer aci şosele, căi ferate, se aşteaptă oameni de activitate şi pricepere.

Se impune o cale ferată dela Chişinău la golful şi portul Jebrienilor, unde un lac de 1000 ha. poate forma un bazin-port unic poate în Europa. Iar plaja dela Bugaz, în lungime de 20 km., este uriaşă în comparaţie cu Lido dela Veneţia (4 km.) sau Ostende (3 km.).

Şi iată, în această primitivitate, în acest pustiu material şi intelectual printre oglinzile calme ale lacurilor şi limanurilor, o pază efectivă e crezută de prisos. Şi pare că-i adevărat. Insă din când în când sunt posibile surprize, la fel cu aceia dela Tatar-Bunar din anul trecut.

La noi nici nu se cunoaşte măcar precedentul acestui caz, când în 1915, în plin războ, dintr'o corabie turcească au debarcat aci 23 cavalerişti turci, cu dinamită, trimişi să arunce în aer podurile din Basarabia de sud. Neobservaţi de nimeni, Turcii au străbătut vre-o 60 km. în interiorul Basarabiei, au stricat mai multe poduri, şi numai atunci s'a aflat despre ei şi s'a organizat o goană în grabă.

Indrăzneţii aventurieri n'au reuşit să ajungă înapoi la ţărmul Mărei unde îi aştepta aceiaşi corabie, şi au fost prinşi. Ce s'a făcut cu ei — nu ştim. Insă surpriza şi panica pe care au produs-o, şi zarva cu care câteva regimente din Odesa, Bender şi Chişinău, au fost trimise pentru a-i prinde, n'au avut încă precedent şi nici exemplu, în istoria războiului european.

Aparenţa acestei localităţi devine tot mai dezolantă, iar seceta repetată din an în an şi lipsa ploilor şi a zăpezilor iarna nu sunt încă combătute şi compensate cu vre-o activitate raţională omenească, tehnică şi cetăţenească. Locurile rămân, dela Herodot, rezervate viitoarelor generaţii!...

Nepăsarea de sub ruşi şi-a găsit succesor foarte potrivit. Ansamblul frumuseţilor acelor locuri îmi deşteaptă viziunea viitorului, când orice golf, stâncă şi istm vor fi împodobite cu o vilă, când nisipurile vor produce parcuri, vii şi livezi, iar lacurile înviorate de apa Mării (nivelul lor e mai jos decât al mărei) vor purta verande plutitoare.

Astăzi însă le găsesc oropsite şi nevalorificate. Aceste sate de ţărani colonişti şi pescari, care încing lacurile şi limanurile basarabene, ar trebui să ne fi convins, că aci e locul colonizărei cât mai intense, variate şi organizate cu gust, răspunzând frumuseţilor naturale. Noaptea, calmul ţărmurilor şi al istmurilor dintre Marea Neagră, depărtările lacurilor şi cerul adânc, violet şi înstelat, cu lună sau numai cu zigzaguri de fulgere pe linia neîntreruptă a orizontului, — dau o senzaţie unică în felul ei unui suflet care pricepe.

Puţinii grăniceri români postaţi în raiul pustietăţii primitive, se plictisesc aci până la nebunie. Din partea Mării, nici o pânză, nici un hogeag... Un deşert etern. Vapoarele Odesa-Dunărea-Constantinopol ocolesc aceste ţărmuri. Frontiera nu îngădue vre-o animaţie de amatori. Excursionişti nu vin aici, nu sunt decât poteci primitive. Pescarii autohtoni sunt şi ei îndemnaţi să-şi părăsească locurile natale, unde sunt la cheremul tuturor „inferiorilor" plictisiţi, şi se mută în satele aglomerate de pe lacul Şabalat, Burnas şi altele.

Ţărmul Mărei, îngust, întins dealungul şirului de lacuri rămâne astăzi acelaş ca în timpul lui Herodot, ca în 1897 când pentru prima oară l-am măsurat pe jos, cu încă trei prieteni, pe o distanţă de o sută de kilometri, dela Bugaz până la Vâlcov. Cele unsprezece nopţi petrecute fără cort prin aceste pustietăţi între cer, nisip stânci şi apă, uneori lângă focurile pescarilor, cu cari mâncam „uha" — ciorbă de peşte — cu pesmeţi, peşte fript la grătar şi beam vin din desagi — nopţile acelea mi-au lăsat cea mai puternică amintire din toate călătoriile pe cari le-am făcut în viaţă.

ALEXIS NOUR

A Apărut
LECTURA No. 22
„Floarea literaturilor străine"
PETER NANSEN:
Piatra de încercare
— TREI SPIRITUALE NUVELE —
In româneşte de E. MARGHITA
32 Pagini — numai 3 lei
La toţi chioşcarii şi librarii

Din literatura sanscrită

Brahmanul păcălit

(Pancatantra, III, 3.)

Intr'un oraş trăia odată un brahman numit Mitraşarma. Odată în luna Magha, el plecă într'un sat apropiat, ca să aducă un ţap ca jertfă. Acolo îi zise sacrificatorului:

— Ascultă, sacrificatorule, am de gând să-i fac o jertfă zeului Yama. Dă-mi un animal.

Acesta îi dădu ţapul cel mai gras pe care îl avea; iar brahmanul, luându-l pe umăr, porni repede spre oraş. In drum se întâlni cu trei pungaşi, care erau prăpădiţi de foame. Cum văzură brahmanul care ducea pe umeri ţapul acela gras, ei îşi ziseră:

— Bre! dac'am mânca noi ţapul ăsta, puţin ne-ar mai păsa de zăpada care a căzut azi. Să-l înşelăm pe brahman şi să i-l luăm.

Atunci unul din ei îşi schimbă hainele şi ieşindu-i înainte brahmanului pe alt drum, îi zise:

— Ascultă, preotule, de ce faci treaba asta nedemnă de un om liber, şi pe care nici un sclav n'ar face-o? De ce duci în spinare câinele acela murdar?

Brahmanul înfuriat răspunse:

— Trebue să fii orb de iei ţapul ăsta drept câine!

— Brahmane, nu te supăra, răspunse pungaşul, fă cum îţi place.

Mai mergând brahmanul câtva timp, intră într'o pădure; acolo îi ieşi înainte al doilea hoţ, care-i zise:

— Rău, rău, brahmane! Or cât ţi-ar fi de drag viţelul ăsta mort, tot nu ţi-e îngăduit să-l iei pe umeri [1].

— Şi tu trebue să fii orb, strigă brahmanul înfuriat, de zici că ţapul ăsta e viţel mort.

— Nu te supăra, domnule, răspunse el, am vorbit ca un om neştiutor; din partea mea poţi să faci ce vrei.

Abia intră în altă pădure şi al treilea hoţ îl întâmpină cu aceste vorbe:

— Ei, brahmane, nu ştii că nu e îngăduit să duci un măgar mort în spate? Zvârle-l mai repede, până nu te vede nimeni.

Atunci bietul brahman, crezând că ţapul lui e un rakşasa [2]), îl zvârli de frică la pământ şi o rupse la fugă singur spre casă. Iar cei trei hoţi, se strânseră şi se puseră pe mâncare.

Trad. de AL. GRAUR

1) Contactul cu un animal mort era considerat de indieni ca pângăritor. Pentru purificare trebuia îndeplinit un ritual extrem de neplăcut şi cu atât mai supărător cu cât contactul fusese mai lung.
2) Demon care ia diverse chipuri.

Adevăruri

Ce se întreabă oamenii când se informează despre cineva? După asta poţi cunoaşte caracterul fiecărui popor. Spaniolii: e un grande? In Germania: e doctor? In Olanda: câţi bani are? In Anglia: ce fel de om e? In Franţa: e bine cu primul ministru? La noi: ce slujbă are?

* * *

Bogăţia are avantajul pe care îl are adesea un prost asupra unui om de talent.

* * *

Când speculatorul reuşeşte, toată lumea-i face complimente.

* * *

Cum poţi avea numai prieteni? Cu aceste două axiome: totul e posibil, toată lumea are dreptate.

* * *

— Te 'nsori?
— Nu.
— De ce?
— Pentru că pe urmă m'aş căi.
— De ce?
— Fiindcă aş fi gelos.
— De ce?
— Pentru că mi-ar fi teamă să nu-mi pue nevasta coarne.
— De ce?
— Pentru că le-aş merita.
— De ce?
— Fiindcă aş fi făcut prostia să mă 'nsor.

CARŢI ŞI REVISTE

F. ADERCA: Moartea unei republeci roşii

Editura Ancora Bucureşti

Pentru cine cunoaşte nuvelistul din „Domnişoara din strada Neptun" sau din „Ţapul", criticul sau polemistul, notele d-lui Aderca asupra campaniei dela Tissa nu sunt o surpriză.

Intr'un stil impresionant, bogat în imagini preţioase, adesea bizare, profiluri, icoane, situaţii se desprind desenate cu vioiciune. Ofiţeri şi ordonanţe cari se distrag împuşcând dezertorii, supreme grade militare odihnindu-şi obesitatea în automobile sau ordonând cu un gest scurt execuţiile, devastările şi jaful cu furia lor absurdă, soldaţi cari pângăresc vase preţioase de marmură, războiul cu eternele lui orori, se perindează asemeni unor senzaţionale sau patetice viziuni de film.

Ironia şi sarcasmul nu lipsesc printre rânduri. Perchezitia companiei în cartierul Evreilor din Budapesta ca şi cuvântarea populară a sublocotenentului Spiropol asupra bolşevismului sunt scrise cu o diabolică vervă.

Analist pătrunzător, rece şi fără îndurare, d. Aderca descopere pretutindeni, îndărătul gesturilor teatrale, apoteozate de ideologia curentă şi oficială, ca şi a pozei eroice a luptătorului, instinctele străvechi ale animalului de pradă, care râvneşte bunul altuia, când nu-i doreşte femeia.

Căci senzualitatea e o altă coardă a personalităţii sale. Parfumul poetic, pe care erotismul îl revarsă în suflete nu e de sigur cu totul absent, în aceste pagini. El e vizibil în făptura enigmatică a Ilonkăi „cu funta ei galbenă în păr", în atracţia caporalului Tică Petre pentru capul de studiu dintr'o fotografie şi dă un farmec rar graţioasei scene în care şcolăriţele de pe balconul unui palat aruncă petunii albe celor doi militari români, pierduţi în noaptea şi singurătatea ostilă a capitalei cucerite.

Dar d. Aderca nu se ridică nici odată mai presus de poezia fugitivă a senzaţiei, căci în dragoste nu vede nimic mai mult decât instinctul genezic sub forma lui primitivă şi brutală. Freud are în d-sa un discipol şi pansexualismul universal al maestrului îşi găseşte o strălucită aplicaţie, în femeia maghiară. Nevestele dintr'un sat din zona războinică, bărbaţii lipsind de acasă, oferă instinctiv cuceritorilor „sânurile lor tremurânde" şi „carnea lor ce cântă". Femeile din Pesta au toate „conştiinţa stăpânită de orgolioasa dictatură a cărnei fine, mătăsoase şi aromate" iar damele grase şi cărunte ca şi copilele de doisprezece ani îşi dispută cu disperare masculul, în persoana unui june ostaş român.

Capitala maghiară însăşi seamănă cu o „damă somptuoasă de consumaţie". Imaginele sexuale urmăresc de altfel pe d. Aderca cu o tenacitate obsedantă (d-sa ne vorbeşte de acele două sânuri verzi şi îmbelşugate ale ţarinelor", de „ţâţişoarele roşii ale copacilor", de „moartea ce venea oribilă ca o femee isterică, pofticioasă de voluptăţi ciudate").

O altă trăsătură caracteristica a autorului e intelectualismul abstract. Deşi recunoaşte că militarul nu trebue să gândească prea departe, ci numai să facă gesturi, căci criticismul distruge simţul datoriei, caporalul Aurel se complace în disertaţii şi comentarii speculativo-sociale, în tovărăşia colegilor săi, a plugarului Niţă Ion, ba chiar a frumoasei Ilonka.

In numele unui vag ideal umanitar, el vorbeşte de „comunizarea bunurilor acaparate prin complicitatea istoriei", de „omul eliberat de eterna lege a biciului, recunoscând numai aristocraţia muncii şi a spiritului, de „o lume în care anticipaţii nu vor mai fi puşi la zid de troglodiţii întârziaţi, hotarele vor fi desfiinţate şi fiecare va putea spune că patria lui e pământul".

Deşi, privită din acest punct de vedere, republica roşie devine obiectul unei curiozităţi simpatice, ne-am înşela socotind, că ne aflăm în faţa unei credinţi profunde sau aprinse, a acelui messianism ancestral şi respectabil, care se întâlneşte la unii din copiii meditativi ai Thorei... Căci spiritul raţionalist şi critic, ironia îngheţată ca şi rânjetul lui Mefisto, nu cruţă nici „flacăra de vis", în care licăreşte presimţirea viitorului.

Caporalul Aurel rămâne pururi conştient „de oceanul realităţilor ce sfărâmă insula de coraliu a utopiei" şi când mai târziu ne mărturiseşte „sunt un vicios, iubesc otrava îmbătătoare a timpului", simţim în deajuns, că pentru aceastâ fire sterilizată de orice avânt mistic, ideile nu sunt decât un joc subtil al inteligenţei şi fantaziei, un sport sau o poză. Şi pentru el, în „cloaca universală", nu pare a exista decât o singură realitate de preţ—senzaţia, şi o unică plăcere pozitivă—spasmul sexual.

Iată de ce „Moartea unei republici roşii", cu tot talentul şi originalitatea netăgăduită a d-lui Aderca, e o carte nu numai lipsită de înălţime, dar şi de orice cald accent de adevărată umanitate.

Asemeni acelor băuturi pimentate sau corosive, care irită gâtlejul, fără a fi un reconfortant, ea lasă cititorului o impresie tulbure, displăcută, adesea penibilă.

OCTAV BOŢEZ

CUVANTUL LIBER (No. 25).—D-l Davidescu are o capacitate rară de a strânge în cadru minim o masă considerabilă de analiză şi judecată precisă; un dar neobişnuit de a-şi săpa impresiile în cute din ce în ce mai adânci.. Am sub ochi articolul d-sale despre d. Mihail Dragomirescu. D-l Davidescu lucrează cu un meşteşug scrupulos, asupra unei impresii: enormul. Cozmic în durată şi neclintire se arată dascălul de estetică şi criticul universitar. Intr'un tablou plin de detalii viguros acumulate, d-l Davidescu ne face să simţim fizic, pare că, enormitatea morală a personajului său. E o măestrie aproape ciudată de a construi artistic colosalul negativ. Imi închipuiesc că d-l Davidescu are în grad deosebit puterea de a fixa îndelung, cu o mână teribilă şi rece, nulităţile pompoase ale spiritului. Nesimţirea imensă şi multiplă care închide ca o platoşă magic nealterabilă enormitatea profesorului de estetică română, trebuie să o fi urmărit d-l Davidescu cu o iritaţie surdă de o perseverenţă supranormală — în scurt: cu stăruinţa artistului autentic.

Viaţa noastră intelectuală este o expoziţie rară de hipertrofii diverse, de un colorit şi un relief care va urma să stârnească fără preget sensibilitatea predestinată a acestui artist. Cu atât mai bine pentru noi cari-l preţuim. — Z.

* * *

OMUL LIBER (7—8). — D. Ion Pas publică o „Scrisoare deschisă" către Panait Istrati. In această scrisoare, autorul îşi arată o deziluzie.

Se aştepta ca Panait Istrati, un scriitor cu trecere în opinia publică apuseană, să joace, pentru România, rolul jucat pentru Spania de Unamuno şi Blasco Ibanez. Stările de lucruri dela noi aveau nevoie de un sprijin în Apus. Muncitorimea îşi închipuia că şi l-a găsit.

„Dumneata însă ce-ai făcut? — urmează directorul revistei. Nimic. Ai publicat în presa noastră articole de polemică personală, cu emfatice şi confuze declaraţii umanitariste şi anarhiste. Ai făgăduit deschiderea procesului oligarhiei româneşti în faţa tribunalului din Apus. Nu te-ai ţinut de vorbă. Aşteptam. Fiecare articol publicat în presa românească, era însă o decepţie nouă".

„Omul liber" mai cuprinde un articol despre scriitorul maghiar Victor Aradi care, cu mult înainte de războiu, a luat apărarea minorităţilor oprimate din fosta Monarhie Habsburgică. A susţinut dreapta cauză a Românilor, a Rutenilor, etc. Pentru aceasta oficialitatea ungurească l-a prigonit. I s'au intentat procese de presă. Aradi însă n'a dezarmat.

„Românul din Arad — spune „Omul liber" — relevă în coloanele sale că nici un agitator român nu este atât de persecutat pentru chestia românească, aşa cum este Victor Aradi".

Ca să ne cunoască poporul, cu viaţa lui actuală şi trecută, Victor Aradi — cu desaga în spate — a colindat ţinuturile româneşti de peste munţi, a dormit în colibe, a trăit la un loc cu ţăranii noştri. Astfel le-a aflat necazurile. Apoi Victor Aradi s'a înfundat în biblioteci, a descifrat documente, a studiat volume peste volume. Şi numai aşa, după îndelungate călătorii şi laborioase cercetări în arhive, Victor Aradi s'a hotărît să-şi pună pe hârtie observaţiile.

„In 1913 — adaugă „Omul liber" — Victor Aradi publică opera sa „Catarina Doamna Noastră", singura carte în care se oglindesc cu o exactitate absolută stările triste în care s'a zbătut poporul român din Transilvania şi care, nouă celor din regat, ne lămureşte foarte mult unele lucruri ce par neînţelese în mentalitatea Ardelenilor".

„Adevărul literar" publică în traducere această operă de-o însemnătate remarcabilă.

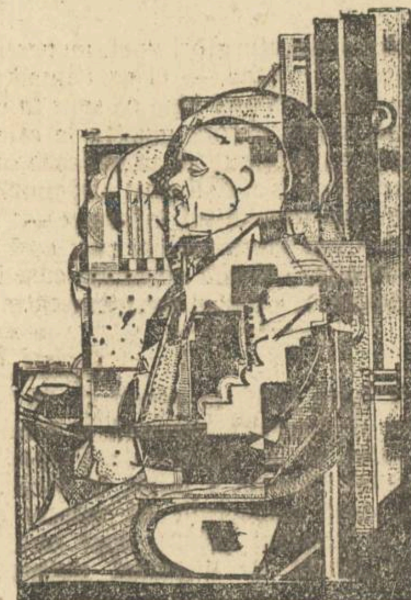
* * *

INTEGRAL (1—5). — Am citit dintr'odată cele cinci numere din această publicaţie constructivistă. Ideile ne săreau dela locul lor şi jucau prin cap. Obiectele căpătau forme bizare. La un moment dat, nu ne dădeam bine seamă: Vizitam un ospiciu de alienaţi sau chiar noi înşine eram internaţi acolo? Explicaţia ne-a sosit mai târziu: când am făcut cunoştinţă cu constructiviştii în persoană, când ne-au citit şi altfel de opere. Oameni perfect normali, scrieri perfect normale — mai normale chiar decât ar trebui. Totul nu-i deci decât o *poză*, pentru a ne „epata"..

Dacă operele constructiviste în proză şi în versuri dau uneori impresia lucidităţii, desenele executate conform principiilor nouii şcoale par însă opere confecţionate chiar în momente de furie.

In ultimul număr, d. Tudor Arghezi publică o scrisoare către d. Marxy, directorul „Intergalului", bătându-şi joc de noua şcoală:

— „In revista d-voastră, — spune d. Tudor Arghezi,— am găsit capete cu unsprezece profiluri, cu un ochiu deasupra pălăriei şi cu celălalt pe muşama; am găsit fire de mustaţă ivite în spinare, peste sacou, nasul demontabil şi ghetele făcând corp cu fiinţa. In loc de creer, un portret purta, mi se pare, în craniu, un grilaj de lemn vopsit verde, prin care se uita încoace un câine dresat — şi o inscripţie: „Sunaţi!". Propriul meu portret din *Integral* era agrementat cu 10—15 capace de aluminium aşezate în dosul urechei mele: ar fi fost deajuns un bobârnac în ultimul capac, pentru ca portretul să înebunească".

Tudor Arghezi

Pentru lămurirea cititorilor, reproducem aici portretul în chestiune. — *M. Sevastos.*

* * *

MERCURE DE FRANCE, 1 Iunie 1925. *Albert Samain* nu este unul dintre iniţiatorii simbolismului şi nu imprimă artei o direcţie nouă. El este numai un poet, un poet curios, interesant, simpatic — mai ales — dar care nu trebuie pus totdeauna alături de *Baudelaire, Verlaine* sau *Rimbaud*. Opera lui poetică împacă însă toate tendinţele contradictorii din principiile iniţiatorilor.

In sensul acesta este scris articolul lui *Gabriel Brunet* despre „Poezia lui Albert Samain". Ca să ajună la exemplificări, Brunet încearcă să disocieze cele două grupe de elemente care constituesc personalitatea creatoare a lui Samain: individualitatea nativă a poetului şi influenţa exercitată asupra lui de către atmosfera spirituală a epocii lui.

Samain nu era o natură cuceritoare. Pentru el realitatea capitală era freamătul interior al personalităţii sale. Sensibilitatea aceasta, din ce în ce mai accentuată, poetul o manifestă în fiecare operă. Căderea unei petale, nuanţa unei priviri, mlădierea neaşteptată a unei voci, sunt pentru el evenimente importante. O legătură tainică, invizibilă, îl ţine apropiat de toate lucrurile şi fiinţele care-i pot produce starea aceasta de vibrare interioară. O definiţie pe care şi-o face singur.

Mon âme est un velours douloureux que tout froisse

Simbolist prin voinţa lui artistică, Samain vede atitudinea şi gesturile cu ochiul unui artist plastic, al unui parnasian. Versurile lui au, prin urmare, o calitate sculpturală, din care reiese, de cele mai multe ori, un adevărat accent de primitivism:

Le paysage où tinte un cloche est plaintif
Et simple comme un doux tableau de primitif
Où le bon Pasteur mène un agneau blanc qui saute

Dacă până aci am văzut, în parte, individualitatea nativă a poetului, Gabriel Brunet insistă, în deosebi, în a arăta legătura lui Samain cu atmosfera spirituală a timpului său. Baudelaire arătase că poezia nu e chemată decât pentru a descrie sufletul, pe care trebuie să-l exprime în mod artistic, prin linia lui sensibilă, considerată ca echivalent al stărilor spirituale. Verlaine merge şi mai departe când zice: „De la musique avant toute chose". Intre Baudelaire şi Verlaine, temperamentul lui Samain se adaptează, dar rămâne intermediar şi conciliator. Concepţia poetică a acestora îi devine familiară, dar numai el singur isbuteşte cu destulă artă şi prin calitatea viziunii sale, să caute şi să găsească sufletul, prin el şi prin tot ceeace-l înconjoară.

Şi dela Samain — crede Brunet — porneşte adevărata şi fecunda poezie nouă.

LA FRANCE NOUVELLE No. 5, Mai; No. 6, Iunie, 1925. *Austin de Croze* vorbeşte într'un articol intitulat „Cântecul popular francez", despre ceeace aduce în plus, faţă de produsele similare ale tuturor ţărilor, cântecul naţiunii sale. „Pentru cine le cunoaşte, cântecele franţuzeşti formează un tot omogen a căror preponderenţă se impune asupra întregului ansamblu al fiecăreia dintre naţiuni.

Intr'adevăr, însemnătatea cea mare a cântecelor poporane franţuzeşti manifestă o diversitate rar întâlnită la o altă naţiune: cântece pe care le auzim numai în Serbia, România, Ukraina, Grecia, Anglia, etc..., le auzi pe toate în Franţa, spune autorul. De ce atârnă această extraordinară şi unică diversitate?

Citatul din Austin de Croze e categoric şi răspunde complect la întrebarea noastră: „De sigur, de condiţiunile geografice al Franţei, condiţiuni cari au determinat, după cum se poate vedea din istoria timpului, caracteristicile sale fizice şi morale; rasa, spiritul, inima..."

După ce răspunde întrebării acesteia, autorul arată — geograficeşte — de unde şi până unde se întinde un cântec şi ce factori etnografici au contribuit sau contribuesc la răspândirea sau localizarea lui., Ne-ar fi imteresat însă o explicare mai savantă: care e substratul sufletesc al acestor cântece poporane? Şi, în cazul acesta, dela etnografie ajungem la etno-psichologie şi, numai în cazul acesta suntem în conţinutul a ceeace englezul numeşte *„folk-lore"*.

* * *

LA REVUE DE FRANCE, 1 Iunie. Publică o parte din corespondenţa inedită a lui *Guizot*, istoric şi om de stat sub Louis-Philippe. Sunt scrisori datate din anii 1848—1873, de pe vremea când Guizot îşi redacta „memoriile", scrise de către Lady Alice Peerl, soţia ministrului englez din timpul acela. Valoarea documentară a acestor scrisori este destul de interesantă: priveşte deopotrivă şi viaţa intimă a marelui om de stat, dar şi relaţiile lui culturale şi politice.

La rubrica „Les lettres et la vie", *Fernand Vandérem* constată că preferinţa publicului cititor merge către literatura memorialistă. De altfel, constatarea aceasta, făcută aproape în mod ştiinţific şi cu exemplificări largi, a mai adus-o în discuţie, anul trecut, *Benjamin Cremieux*, într'unul din numerile săptămânalului „Les nouvelles littéraires". Se pare că chestiunea, văzută astfel, este adevărată. Din cele peste zece cărţi discutate aci de Fernand Vandérem, nouă sunt numai volume de amintiri şi monografii literare: Gustave Guiches, Au banquet de la vie; André Maurel, Souvenirs d'un écrivain; M. Willey, Souvenirs littéraires et autres; M-me Gérard d'Houville, La vie amoureuse de l'impératrice Joséphine, etc... Dar nu e mai puţin adevărat că preferinţa publicului este educată în sensul acesta şi de preferinţa... scriitorilor.

Ocupându-se mai departe de ultimele producţii poetice, F. Vandérem remarcă talentul deosebit al autorului volumului de versuri „Polyphonies" — *André Mora*. Deşi prin astmosferă şi atitudine Mora porneşte direct dela poezia ciudată a lui Tristan Corbière, rămâne totuşi original prin limbă. Un exemplu din „L'offrande à Hygie":

Tel que Job, en horreux à toute la nature,
Saturé du néant et grellotant d'effroi,
J'ai senti ma maigreur se dresser contre moi;
Et mes os ont crié sous sa folle morsure...

O formă personală, strânsă, exactă. André Mora e original mai ales prin ironia, întrucâtva amară, a atomului şi prin alegerea temelor, de cele mai multe ori exotice.—*G Baiculescu.*

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă

DIMINEAŢA COPIILOR

De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării
UN EXEMPLAR 4 LEI

Adeverul DIMINEATA
BONUL CARŢII

Despre amor

Există o rutină a sensibilităţii, după cum există una a inteligenţei. Continuăm să iubim, în virtutea obiceiului, pe unele fiinţe de care, în realitate, ne-am înstrăinat. Tot aşa după cum credem că auzim sgomotul morii, atunci când roata i s'a oprit de mult.

Amorul pe care îl avem pentru o femee, provine adesea din amorurile pe care alţii le-au avut pentru dânsa.

Adevărul străbate platoşele cele mai grele, afară de una singură: farmecul fizicului feminin. Toate sforţările se isbesc de această cuirasă de nepătruns, înlăuntrul căreia femeile îşi adăpostesc inimile şi tainele lor.

Publicitatea întreţine astăzi amorul, ca odinioară misterul.

Uneori, abia după ani întregi observăm că o femee e frumoasă.

Trecând prin creer sensualitatea se descompune, ca lumina care trece printr'o prismă.

Conflictele sentimentale dintre două fiinţe de o inteligenţă superioară îmbracă adesea o formă absurdă şi copilărească.

A asculta o explicaţie — înseamnă că ai şi capitulat.

Deabia se mai întâlnesc, ici-colo, câteva specimene din această speţă aproape dispărută: femeea unui singur bărbat.

Când cauţi sufletul unei femei şi nu-i găseşti decât trupul, aceasta nu se numeşte totdeauna o decepţie.

Pentruca amorul, din melancolic şi disperat, să-ţi devină vesel şi încrezător, îţi trebue numai un singur lucru: nu o femee care să te iubească, ci mai multe globule roşii de sânge.

Amorul, ca şi arta, este o operă de imaginaţie creatoare. Inima şi simţurile nu sunt decât lucrători tocmiţi de ea, lucrând din ordinele sale, adeseori fără să aibă cunoştinţă de aceasta.

Sunt femei care aşteaptă să fie în pat pentru a vorbi cu totul despre alte lucruri, decât de amor.

Viţiul care se afişează nu relevă niciodată un temperament. Este ori snobism, ori pur şi simplu o afacere.

Ne lăsăm adeseaori conduşi de dorinţele pe care voim să le avem, decât de cele pe care într'adevăr le avem.

Cele mai multe femei se dedau azi viţiului, precum odinioară virtuţii; ele nu cedează din cauza slăbiciunii firii lor sau a slăbirii voinţei. Viţiul a devenit o obligaţie mondenă, aproape o corvadă. Le-ar plăcea mult să i se sustragă, dar nu îndrăznesc să o facă.

Sunt încă unele femei, mai ales din cele religioase, care separă sensualitatea de sentiment. Pare că în ele sunt două femei; una care iubeşte cu simţurile şi alta care iubeşte cu inima. Cea din urmă vrea s'o ignoreze pe cea dintâiu — ca pe-o cunoscută cu reputaţie rea, de care i-i ruşine. Şi, chiar în pat, se gândeşte la cealaltă zicând: „Facă ce-i place, nu mă priveşte".

Numai pentru sufletele excesive plăcerea este un pericol. Cele mediocre scapă totdeauna neatinse. Un suflet pasionat şi nobil, de îndată ce cade în rătăcire, poartă în sine propria-i pierzare.

Sunt atâtea contrafaceri ale amorului, încât chiar atunci când o întâlneşti pe cea adevărată, o iei drept falsă.

Intre simţuri şi cugetare există un curent continuu, pe care ar trebui să-l poţi întrerupe după bunul tău plac, spre a rămâne stăpân pe una sau alta.

Unele femei se străduesc atât de mult să nu-ţi stinghereascā viaţa, încât sfârşesc prin a o stăpâni în întregime.

Amorul a pierdut mult în ziua când oamenii au avut dibăcia să descopere că o femee de calitate poate fi tot atât de uşor de sedus ca şi o femee de rând.

Unele femei au darul misterios — numai cu farmecul lor fizic — să facă să-ţi isvorască din cea mai mare adâncime a sufletului, tot ce poţi avea mai bun. Pot naşte astfel dintr'o plăcere sexuală: virtuţi, forţe morale, ambiţii nobile, care de altfel, de cele mai multe ori, se pierd.

Fericirea are acelaş dispreţ pentru gândire, ca şi o femee frumoasă pentru o rivală urâtă.

Pasiunile mari se plămădesc în laboratorul misterios al inconştientului şi ies la iveală împinse numai de forţele organice; ele întâlnesc atunci un punct de care se ciocnesc şi se fixează, şi îi transmit puterea de care dispuneau chiar din momentul în care s'au format.

Simţurile şi sufletul sunt în funcţiune unul de altul. Epocile în care sufletele sunt mai sensibile, sunt şi acele în care se întâlnesc cele mai violente pasiuni sensuale. In timpurile când sufletele par mai seci, ca cele de azi, şi stăpânirea simţurilor este mai puţin tirană.

Sentimentul se uzează sprijinit numai de el însuşi, durează mai mult legat de evenimentele la cari ia parte. Atunci acţiunea se substitue sentimentului; nu mai există îndoială, nu-ţi mai pui întrebări, dar reacţionezi. Dacă iubita ta este lângă tine, la gura sobei, te 'ntrebi: „O iubesc oare? Dar dacă nu o vezi, întrebi dacă nu este ameninţată de vreun pericol, o cauţi, vrei s'o scapi şi nu te mai gândeşti să-ţi întrebi sufletul.

Sunt posesiuni cari se desăvârşesc dela cea dintâi privire.

Traducere din ETIENNE REY

NOTA. — Dăm câteva din „Notele asupra amorului", pe care le semnează Etienne Rey în cel din urmă număr al gazetei parisiene „Les Nouvelles litteraires'. Sunt o sumă de observatiuni redate cu mult adevăr şi cu fineţă spirituală.

INSEMNĂRI

Primul ocupant

Nu s'a isprăvit încă o nenorocită discuţie în jurul chestiei „interdependenţei" — mai bine zis: a legii acesteia.

Cineva a spus că paternitatea legii aparţine d-lui E. Lovinescu, care a primit complimentul cu un fudul aer de părinte.

Dar „Viaţa Românească" a pus lucrurile la punct. D. Lovinescu n'a putut fi părintele legii, fiindcă — încă acum cincisprezece ani — „Viaţa Românească" scotea legea la plimbare... fiindcă, acum douăzeci şi cinci de ani, Gherea o hrănise cu biberonul — originea ei pierzându-se în registrele prost ţinute ale „stării civile" ştiinţifice.

D. Lovinscu a fost silit să decline onoarea paternităţii, emiţând totodată teoria „circulaţiei ideilor". In ultimul număr al „Mişcării Literare", d-sa îşi compelctează teoria: In chestii de legi, sau mai bine zis de teorii, dacă nu avem de-aface cu o proprietate obţinută prin descoperire... se poate vorbi cel puţin de una dobândită prin dreptul „primului ocupant".

Asa da...

Atât numai: D. Ibrăileanu este mai în vârstă decât d-sa, iar Gherea a fost mai în vârstă decât d. Ibrăileanu... aşa că acestia sunt primul şi secundul ocupant — d-sale rămânându-i locul celui de-al treilea...

Furt literar

O revistă dela Jiu sau dela Caracal anunţă, sub titlul de mai sus, următorul fapt senzaţional:

„Revista politică „Ţărănismul" din Bucureşti, de subt direcţia d-lui Ion Mihalache, în No. 8, An. I, din 31 Mai 1925, ne reproduce poezia *Datina,* publicată în No. 1—2, An. III al revistei noastre, eliminând o întreagă strofă — care probabil n'a convenit redacţiei — nepăstrând aidoma nici numele autorului: Gherghinescu-Vania. Ce or fi având oare cu sărăcia unei modeste reviste „de provincie"? Socotim că justiţia ne va lămuri..."

Prin urmare, revista dela Jiu a dat în judecată „Ţărănismul", fiindcă acesta i-a furat o poezie — eliminând o strofă şi schilodind în plus numele autorului. Un cumul de infamii: furt, suprimare, mutilare...

Pentru a ne documenta în această palpitantă chestiune, am căutat pe la chioşcuri revista din Caracal. Chioşcarii au ridicat din umeri. Revista aceasta nu vine la Bucureşti.

Am căutat atunci „Ţărănismul" No. 8, An. I, din 31 Mai 1925. Nu mai era nici un număr. Toate se epuizaseră. Probabil din pricina poeziei d-lui Gherghinescu-Vania. Şi încă redacţia suprimase o strofă. Ce-ar fi fost dacă poezia ar fi apărut întreagă! „Ţărănismul" ar fi tras, de sigur, o nouă ediţie.

Cum însă ţineam cu orice preţ să facem cunoştinţă cu talentul d-lui Gherghinescu-Vania ,am răsfoit numărul din revista d-sale care, întâmplător, ne căzuse în mână. Osteneala nu ne-a fost în zadar. Am descoperit o poezie a autorului prădat de d. Ion Mihalache, poezie intitulată „Mărgărina" şi care se începe cu strofa de mai jos:

E născută din iubire cu păcate...
Viaţa ei — ca un amurg de vară —
A crescut din zvonuri de poveşti uitate,
Din popasuri şi din scârţâit de cară

Eram tentaţi să transcriem până la sfârşit povestea Mărgărinei, fata aceasta care a crescut din „scârţâit de cară". Ne-am temut însă de cine ştie ce conflict cu poetul de la periferia ţării".

Vom urmări cu cea mai mare atenţie procesul „Ţărănismului", fiind siguri că această revistă — după diverse trădări şi spionagii — şi-a găsit în sfârşit Bacăul la Jiu sau la Caracal, într'o chestie de... „furt literar".

Dezastrul şcoalei

Ziarul „România" discută chestia învăţământului. Ca şi alte gazete, recunoaşte şi „România" dezastrul şcoalei —ieşit în evidenţă cu ocazia examenelor recente.

— Elevii nu ştiu nimic, — acesta-i strigătul de alarmă al profesorilor.

Sunt localităţi în care au căzut 90 la sută din numărul candidatilor la bacalaureat.

In faţa acestei situaţii, Ministerul de Instrucţie Publică — după cum spune „România" — a reacţionat astfel:

1. „Acolo unde nu s'au terminat examenele, a trimis ordine confidenţiale ca examinatorii să fie „indulgenţi" şi

2. „Studiază modalitatea unei sesiuni de toamnă de bacalaureat".

Solutiile oficiale sunt de-o înduioşetoare naivitate.

Nu vom cerceta cauza dezastrului şcolar şi nu vom da soluţii. Ne mărginim să notăm faptul, care ne interesează: şcoala se prăpădeşte.

Remarcăm doar o... coincidenţă: Generaţia trecută era harnică, studioasă, stăpână pe programul dela liceu şi Universitate, iar pe deasupra înzestrată cu o solidă cultură generală. Această generaţie era şi altruistă, generoasă, preocupată de idei de dreptate socială, însufleţită de un nobil idealism.

Generaţia de azi — neiubitoare de muncă, par'că duşmana cărţii — este stăpânită de un egoism feroce, şi nu-i călăuzită în chestiile politice şi sociale decât de instinctele negre ale unui holete brutale.

D-lor Dragomirescu & Cie.

Artistul e şi om: — asta ar rezolva în patru cuvinte disputa dintre artă pentru artă şi artă cu tendinţi, în sensul că cea dintâiu nu există. Omul fiind un animal social şi societatea fiind bazată pe morală, arta trebuie să primească reflexul societăţii prin omul din artist. Invăţământul moral însă nu poate fi niciodată scopul artei. (Arréat).

* * *

Dacă ştii că e frumos ca să observi că e nud, — înseamnă că nu e artă. (Maria Başchircev).

* * *

Cazurile de psihoză calificată nu pot fi niciodată studiate de romancier ca de clinician; degeneratul nu devine personagiu de dramă şi agent responsabil decât printr'o minciună a poetului.

* * *

Nu sunt şcoli literare pentru public, — sunt numai scriitori buni şi proşti. Şi când e vorba de operele bune, sunt numai mai multe feluri de a crea realul şi viul din elementele disparate din juru-ne.

* * *

Eşti romancier, dramaturg ori poet, nu pentru că scrii versuri ori pui proza în scene, — ci prin fatalitate de caracter. Coleridge spunea foarte bine că sunt în suflet sentimente care nasc *ritmic,* cărora muzica le este expresia naturală, care sunt condamnate să se exprime în acest fel sau să nu se exprime de loc. Eşti poet sau muzicant după cum pasărea cântă sau trandafirul înfloreşte.— Poeţii simbolişti, expresionişti sau supra-realişti sunt astfel mai ales prin modă sau imitaţie. Această epidemie apuseană a venit şi la noi ca holera sau tifosul exantematic.

Artur Chuquet

A murit la 7 Iunie 1925, în vârstă de 73 ani. A fost profesor de limba şi literatura germană la şcoala normală superioară din Paris şi la Collège de France. In afară de cariera-i didactică Chuquet a lucrat în domeniul literaturii, dând acele două monografii de valoare asupra lui Rousseau (1893) şi Stendhal (1902), după care a publicat două volume de „Studii de literatură germană" (1900. 1902).

Opera lui vastă a fost dedicată însă istoriei militare: „Guerres de la Révolutions", „Bibliothèuqe inedite de la Révolution et de l'Empire", „Ordres et Apostilles de Napoleon", constituesc un monument ridicat în cinstea armatei franceze şi comandanţilor ei. Cealaltă activitate de critică măruntă — istorică şi literară — Chuquet a desfăşurat-o în revista, la care a fost numit secretar, de către Gaston Paris, încă din 1878 („Revue critique d'histoire et de littérature"). Dela 1888, i-a fost în acelaş timp şi director şi secretar de redacţie.

Dar despre munca aceasta, depusă, zi cu zi, timp de 37 ani, nu se poate vorbi într'o simplă notiţă

Peter Nansen

E un fruntaş sărbătorit al literaturii daneze, — dar aproape necunoscut la noi, unde nu avem, pecât ştim, nimic tradus din scrierile lui. S'a născut în Copenhaga la 1861. In tinereţe a studiat dreptul şi a fost gazetar cu reputaţie. Succesul lui strălucit în literatură însă, îl făcu să se consacre acesteia.

A scris în cele mai variate genuri. Talentul lui e de o mlădiere remarcabilă; stilul, verva — dacă vreţi „maniera" lui — au eleganţă. In romanele şi nuvelele sale, e plin de „humour", amărăciune, erotism şi subtilitate, în acelaş timp.

In ţara unde marele critic Brandes domina atmosfera morală a literaturii, cu dogma „tendenţionismului", Nansen se recunoaşte, cu hotărîre, partizan al „artei pentru artă". Aceasta nu-l împiedică însă nicidecum să atingă, în destule scrieri ale lui, unele probleme, privind de aproape morala, dar cu un mod de a vedea, prea puţin conform rutinei şi convenţiunilor. Şi poate nu puţin a contribuit Nansen la răspândirea ideilor moderne în patria lui. A fost, de altfel, calificat ca revoluţionar — deşi criticat în acelaş timp, ca uşuratic şi amoral, pentru unele subiecte cam frivol tratate.

Chiar dela început, s'a arătat cutezător, descriind, în nuvele îndemânatice, amuzante şi fin sarcastice, situaţii în aparenţă neinsemnate, ducând însă la încheieri ce stau în opoziţie cu regulele stabilite în lumea bună burgheză.

Printre scrierile lui mai de seamă cităm: „Maria", o carte asupra amorului, care i-a câştigat celebritatea; „Un cămin", „Jurnalul Juliei", „Pacea lui D-zeu", „Camarazii", „Pe căile cele mai scurte", „Căsătoria Judithei", „Piatra de încercare" (care apare în No. din urmă — 22 — al *„Lecturei"*), „O seară de nuntă", etc.

Scrierile lui fine au fost traduse în multe limbi.

Orientările literaturii germane

Intr'un număr apropiat din „Revue Mondiale", d. Kurt Walter Goldschmidt face un tablou succint al *„Literaturii germane contemporane"*. Dăm mai jos, în rezumat, constatările autorului asupra celei mai recente epoce a literaturii germane.

Tânăra generaţie, sguduită de formidabilele evenimente ale războiului şi revoluţiei a lunecat fără nici o rezistenţă în *nihilism*. O nouă materie, arzătoare şi efervescentă, părea că aşteaptă — dar forma nouă lipsea deocamdată; şi atunci concluzia se impunea: la ce bun forma? Astfel s'a stabilit o a patra atitudine a sufletului în faţa lumii. Realul a fost călcat în picioare, falşificat, desfigurat. In locul lui scriitorii se servesc de expresia explozivă a vieţii interioare, ceva care ar putea fi numit supra-naturalul fenomenal.

Odată cu expresionismul, s'au demonetizat toate vechile valori estetice: Grecia, Roma, Renaşterea sunt în scădere, — arta primitivă, orientul, goticul, barocul cresc. Căci aici se găseşte înrudirea, dezacordul adânc între suflet şi realitate.

Noua literatură este în domeniul elaborărilor, n'a produs încă nimic „clasic", efectiv.

Câţiva scriitori mai vechi au exercitat o oarecare influenţă. Astfel, în poezia lirică, Theodor Daubler, în roman Gustav Mayrinck şi într'o altă privinţă Heinrich Mann; în teatru Frank Wedekind şi Carl Sternheim, nihilistul rece şi acerb, mare persecutor al burghezismului. Prin antiteză, la un moment dat triumfă idealul nazarean şi internaţionalist, fraternizarea universală a maselor. Frantz Werfel a inaugurat şi susţinut acest curent care s'a transformat repede în convenţie literară, pierzându-şi forţa si interesul noutăţii.

Războiul a răpit multe valori în dezvoltare. Astfel a fost Gustav Sack, poet pasionat şi tulburător; Ernst Stadler, mistic delicat şi profund; Ernst Wilhelm Lotz, Klabund, Georg Trakl, Koelwell, Klamm şi alţii. Printre aceştia ocupă un loc deosebit Ernst Toller pentru puritatea umanitarismului său. Ernst Lissauer scrie epigrame lirice cu o bogăţie de invenţie excepţională; Hans Canossa, cântece în genul lui Eichendorff şi Moericke. Şcoala manieraţilor are ca reprezentanţi mai proeminenţi pe Johannes R. Becker care nu pregetă să calce legile cele mai sfinte ale limbii şi Kasimir Edschmidt cu o proză de un expresionism vijelios.

In roman au rămas fruntaşi tot scriitori mai vechi: Ricard şi Rudolf Huch, fraţii Mann, Jakob Wassermann, Hermann Hesse, Wilhelm Schaeffer, Josef Ponten, Albrecht Schaeffer. Otto Flake se distinge printre romancieri prin puternica sa individualitate.

In teatru domină tot Georg Kaiser prin îndrăzneala şi originalitatea problemelor ce pune. O psihologie rafinată; o artă dramatică puternică, condensată până la cel mai înalt grad; un stil simplu şi lapidar; în operele de maturitate un mare talent de caricaturist — iată trăsăturile esenţiale şi superioare ale artei lui Kaiser. Printre autorii tineri sunt proclamaţi ca viitori maiştri, Bronner şi Brecht; dar afară de unele încercări interesante ei n'au dat încă ceva important.

Incotro se îndreaptă azi literatura germană? La această întrebare autorul răspunde: Ne găsim pe drumul care duce de la poză, vorbărie şi dezordine, spre claritate, concizie şi monumental.

Lucrătorul poet si scriitor dispare

D. Lucien Descaves, dela Academia Goncourt deplânge dispariţia lucrătorului poet şi scriitor. Altă dată, în Franţa. au fost lucrători a căror imaginaţie lucra odată cu mânile, proletari care lăsau sculele din zilele de muncă sau puşca cu care făceau gardă, pentru a cânta în versuri visurile lor şi triumful libertăţii. Federaţii din 1871 au numărat în rândurile lor pe cei din urmă aezi. Eugène Potier, autorul *Internaţionalei,* se afla printre dânşii.

Astăzi sunt lucrători cari scriu în proză sau în versuri. D. Gaston Depresle a publicat o „Antologie a scriitorilor lucrători contemporani", care cuprinde bucăţi de: Batisto Bonnet, Emile Guillaumin, Jean Grave, Pierre Hamp, Philéas Lebesgue, Jules Mousseron, Georges Turpin, Marguerite Andoux, J. B. Girod, şi alţi douăzeci. Dar unii dintre ei poate nu vor fi prea măguliţi să se vadă în această culegere. Căci dacă au fost lucrători la început, n'au rămas în această situaţie până la sfârşitul vieţii.

Ştiu, încheie Lucien Descaves, că nu mai sunt aceleaşi condiţii de muncă şi că poezia a fost izgonită de asprimea concurenţei şi a nevoilor. Dar e un motiv mai mult pentru a regreta timpul când un cântec şi nişte versuri nevinovate erau de-ajuns ca să facă bucatele gustoase.

Animalele pot să râdă?

De foarte multă vreme se susţine că râsul nu aparţine decât omului şi provine din dezvoltarea intelectuală a spiritului. Totuşi unii observatori nu sunt de acord asupra acestui punct şi arată că şi cânii ştiu să-şi exrime satisfacţia într'un fel care seamănă cu râsul. Ivan Turgheniev scrie în *„Amintirile unui vânător"*: „Se ştie că cânii au putinţa să râdă, şi pot chiar să râdă foarte drăgălaş".

Darwin nu are aceiaşi părere, în schimb declară că unele specii de maimuţe îşi exprimă veselia şi plăcerea prin sgomote care amintesc râsul.

Wallerstein socoate că râsul nu este în legătură cu raţiunea omului, chiar dacă ar trebui să fie o particularitate a fiinţei omeneşti. Omul râde înainte de a putea fi vorba de dezvoltarea spiritului. Râsul este foarte obişnuit la anormali şi există o categorie dintre aceştia care surâd sau râd necontenit.

Un zoolog distins din Viena declară că nu-i nici o îndoială asupra râsului la câni, dar este greu de constatat, pentrucă muşchii râsului lipsesc din conformaţia capului la câne. Existenţa râsului ar depinde deci de condiţii pur fiziologice şi nu de motive mintale.

MARUNTE

— Teatrul Popular din Bucureşti va deschide viitoarea stagiune cu comedia „Cometa" de D. Anghel şi St. O. Iosif.

— Maestrul George Enescu s'a întors, de câteva zile, în ţară.

— Premiul anual al Alpilor francezi a fost decernat d-lui Pierre Grasset pentru romanul său „Le torrent dans la ville".

— A apărut volumul de teatru „Trei Cruci" de Isaia Răcăciuni.

— Numărul ultim din „Arhivele Olteniei" aduce colaborarea d-lor: M. Theodorian Carada, Traian Sima, R. S. Molin, D. Izverniceanu, N. Plopşor şi C. D. Fortunescu.

— A apărut vol. I din „Antologia poeţilor români de astăzi" de Ion Pillat şi Perpessicius.

— Numărul pe Iunie-August din revista „Ţara de jos" publică articolul d-lui Const. Georgiade: „Adnotaţiunile critice ale lui T. Maiorescu pe marginea unei cărţi a d-lui Eug. Lovinescu". à

— „La Revue de Genève" (Iunie 1925) publică un studiu al d-lui N. Iorga: „La nature roumaine dans la présie des Roumains".

— In editura Casei Şcoalelor apare, peste câtva timp, volumul „Copilul buruienilor" de d. Adrian Hurmuz.

— A apărut în editura „Socec & Co." volumul: „Legenda lui Argar în literatura veche românească" de N. Cartojan.

— La Cluj va apare în toamnă revista „Ideea Română" sub direcţia d-lui G. Bogdan-Duică.

— Au apărut No. 4-5-6 din „Căminul nostru" şi No. 6 din „Datina".

PURCO BAYER

Curiozităţi

Lupta contra căldurii

Când e cald la New-York, căldura de acolo e mai insuportabilă decât ori unde. Solul pietros, fierul şi oţelul construcţiilor degajează noaptea căldura primită ziua. Noaptea toată lumea se sufoacă. Ziua în interiorul caselor temperatura e abia cu 2—3 grade mai puţin decât afară la soare. Căutând să evite chinurile căldurii, Americanii nici nu se culcă noaptea. Ei pleacă la plajă şi stau în nisip, pe malul mării. Alţii pleacă cu automobilul (cine n'are maşină proprie în America?) şi se plimbă dealungul râului Hudson, unde răcoarea se păstrează şi în Iulie. Cei rămaşi acasă nu dorm în pat ci în baie (care American n'are cameră de baie proprie?), în apă rece. Când apa se încălzeşte — e schimbată. Pretutindeni nenumărate ventilatoare de toate mărimile. In interiorul instituţiilor publice se instalează aparate speciale frigorifere, care au ghiaţă în blocuri mari. Totuşi căldura din New-York e insuportabilă. Bucureştiul nici în luna lui Cuptior nu trebue să invidieze soarta capitalei americane.

Feeria viitorului

Cincizeci de ani în era noastră de tehnică şi ştiinţe e un termen foarte mare. Peste cincizeci de ani progresele acestora vor prezinta aspecte care ni se par acum neverosimile. Când Jules Verne, acum cincizeci de ani, a descris submarinul, aeroplanul — toţi l'au crezut fantezist, vizionar... Atunci nu erau zgârie-nori, fiindcă nu erau ascensoare. Nu era lumină electrică, tuneluri, cinematograf. Oamenii serioşi ar fi râs de fantezia unui radio-telegraf şi telefon. Astăzi, ne-am deprins cu navigaţia aeriană, submarină, ne-am obicinuit cu ideia cinematografului fără fir de mâine.

O autoritate în radiologie, Hugo Gernsback, prezice că peste cincizeci de ani Chicago-ul va avea 10 milioane şi New-York-ul 15 milioane locuitori. Comunicaţia metropolitană va avea patru etaje: automobile, tramvae, platforme mişcătoare şi „elevated" pentru radio-maşine adică pentru „pietoni". Străzile se vor transforma în parcuri şi rezervoare pentru aer.

Radio va da omului posibilitatea de a se deplasa stând pe patine cu rotiţe şi având în mână un perceptor de energie, legat cu patine. Direcţia, cotirea, viteza etc., vor fi regulate de om printr'un sistem de butoane, fixate pe haină... In afară de oraş trenurile de mai multe categorii vor circula în tuburi şi tuneluri, construite în pământ. Suprafaţa va fi liberă pentru cultură.

Casele se vor construi după tipul buteliilor „termos", din materiale rău conducătoare de căldură. Vara în casă va fi răcoare, iarna un mic încălzitor electric va fi suficient pentru o locuinţă mare. Ferestrele nu se vor deschide; aerisirea se va face prin ventilaţie, iarna cu aer proaspăt încălzit, vara — cu aer răcit. „Regulatorii timpului" vor împrăştia norii sau vor provoca ploaie, după nevoie sau dorinţă. Oraşul se va acoperi cu reţeaua gărilor şi haltelor aeriene. Acoperişurile caselor vor fi pieţe şi parcuri cu pomi mari, bazine şi umbră.

Energia Radio va domina totul. Cu ajutorul ei copiii se vor desvolta aşa de repede, că la 6 ani vor fi de inteligenţa celor de 11 ani astăzi. Dacă ţinem socoteală de ceiace a fost acum cincizeci de ani, — toate acestea nu apar basme fantastice.

Craniu, divort şi dolari

Soţia unui medic american a obţinut divorţ cu despăgubire viajeră de 30 dolari lunar pe motivul că soţul ei n'a vrut în ruptul capului să scoată din camera de dormit un craniu, pe care-l ţinea acolo cu toate protestările şi implorările nevestei.

Feeria prezentului

Călătoria prinţului de Walles, moştenitorul tronului Marei Britanii, prin Africa, întrece fantezia scriitorilor şi cântăreţilor „continentului negru". Africa expune în faţa acestui călător excepţional toate surprizele ei exotice. Celebrul Fritz Bedecker, mort de curând la vârsta de 81 ani, cu toată reţeaua lui mondială de agenţi şi corespondenţi, prin munca cărora creiase descrieri şi călăuze atât de complecte asupra Africei, n'ar fi îndrăznit să viseze ceeace arată continentul negru — viitorului său stăpân.

Trib după trib, colonie după oclonie, scot în calea prinţului misticismul, ceremonialul, paradele, armata, ritualul tradiţional, exhibiţiile sportive, arsenalele, trecutul şi prezentul pitoresc şi exotic, surprizele raporturilor locale etc. etc. In Nigeria prinţul a văzut cavaleria sălbatecă de 100.000 de călăreţi cu armament tradiţional, executând jocuri fioroase cu „pericole diabolice", cu măşti şi travestiri ale oamenilor în pieile fiarelor, în sunetele celor mai neverosimile muzici şi darabane. Splendorile „luptei crocodililor" din Aşanti i-au făcut pe însoţitorii prinţului bolnavi, însă viitorul stăpân al Africei nici nu s'a arătat emoţionat, ci se amuza ca la Moşi, ordonând tratarea „crocodililor" cu cantităţi enorme de bere rece.

In Capetown studenţimea l-a dus pe prinţ la Universitate într'un camion enorm tras de 7 perechi de boi. O piramidă de studenţi, în bizare costume teatrale — fiecare cu o mătură enormă în mână, — era încununată cu figura prinţului, la înălţime de 12 metri. Astfel a mers alaiul spre locul unde prinţul trebuia să primească diploma de *doctor honoris causa.* Aci în clipa cea mai solemnă studenţii au lansat pe platforma serbării câteva zeci de găini, de rasa Leghorn, care se disting prin gravitatea şi încetineala mişcărilor. Găinele erau colorate, împodobite cu panglici universitare şi prezintau caricatura vie a serbării. S'a râs homeric, şi prinţul cel dintâi.

La Iohannesburg, prinţul a dansat prin mai multe „hall"-uri până la ora 5 dimineaţă. In Rodezia a fost coborât în minele de aur şi de diamante până la 1.000 metri adâncime, etc., etc...

COMPILATOR

ANUL VI. — No. 241

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 19 Iulie 1925

Adevěrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

NOTE DE DRUM

Caliacra

Facem drumul îndărăt, prin valea cea minunată şi caldă, liniştită şi blândă ca un colţ de Mediterană. Cum suim drumul şerpuit şi trecem pe platoul celeilalte regiuni, bate vântul şi se posomorăşte zarea. Alergăm spre Cavarna, prin pustietatea holdelor. Balcicul rămâne în dreapta, în prăpastia stâncilor lui, la Marea.

Lumea nu ştie ce se petrece aici, sub acest cer dobrogean. Trecem printr'o linişte ş'o tăcere înşelătoare; căci omul otrăveşte toate c'un războiu neistovit. Bazargicul fierbe ca un vulcan ascuns, de pildă, pentrucă stăpânirea plănuieşte strămutarea capitalei ţinutului la Balcic. Cetăţenii din Balcic se bucură cu semeţie şi pentru alte pricini. Pictorul Satmary a descoperit într'o zi linia frântă şi pitorească a orăşelului lor, — ş'a început a aduce acolo oameni cu palete şi şevaleturi, care se năcăjesc, vara, să fure imaginea ciudată a acestui colţ oriental. Balcicul are însă o zână bătrână şi răutăcioasă, care încurcă şi strâmbă liniile pictorilor şi le-amestecă bizar colorile. Nenorocirea înlăturată pe calea aceasta, încearcă însă a-şi face loc în alt chip. Tovarăşii domnului Satmary şi amatorii peisagiilor lovite de bagheta babei şi-au pus în gând să facă vile şi să se aşeze în timpul vacanţelor acolo. Chiar o frunte încoronată pare că va avea un sălaş trecător în faţa mării eterne, într'un colţişor al Balcicului. Deci localnicii au încă un prilej de semeţie.—Ura Bazargicului e explicabilă şi făţişă. Iată însă că apare încă un duşman ,mai primejdios, pentrucă întrebuinţează o strategie deosebită. Acest duşman e Cavarna, orăşelul către care ne îndreptăm acum. In faţa boieriei dela Balcic, Cavarna apare democratică. Cavarna face gospodărie serioasă, şoseluieşte, plantează, împroprietăreşte văduvele şi orfanii de războiu, pensionarii şi slujbaşii, clădeşte o hală frumoasă. Cavarna opune lenei orientale şi artistice munca şi seriozitatea. Mărturisesc că mă simt câştigat de partea ei, mai ales când, după toate manifestările vredniciei şi hărniciei de care vorbesc, — ne apare înainte un om înalt, voinic şi frumos, brun, cu ochi negrii şi mustaţa răsucită, — care ne primeşte cu prietenie şi ne pofteşte la o masă împodobită cu trandafiri din grădinile comunei. Acest general simpatic e domnul Iordan Mahalinschi, primarele Cavarnei.

M. Sadoveanu

Şi aşezarea aceasta veche are caracter: clădiri vechi, colţuri de bazar. Marea însă nu-i în preajmă. Nu face nimic. D-l Iordan Mahalinschi zâmbeşte. Oamenii vrednici pot îndrăzni toate. Marea se poate aduce la Cavarna, mai ales dacă clădeşti o Cavarnă nouă lângă marea. — La Balcic e lux şi boierie. Aici piaţa şi locuinţele sunt mai ieftine — şi pot îngădui şi oamenilor mai săraci plajă şi băi la mare, ceeace în zilele noastre, nu-i un lucru fără importanţă.

Domnul Iordan ne-a condus într'o clădire mare, foarte interesantă. In faţă, crâşma largă. Pe urmă o sală enormă de ospătărie. In fund cuptoare şi jaruri, pui în ţiglă, tocane în tăvi, peşti pe grătare. Domnul Mahalinschi face semne misterioase, toată lumea se înclină şi înţelege. Domnul Mahalinschi ne pofteşte la masă şi ne vorbeşte zâmbind despre viitorul Cavarnei. — Ce populaţie are orăşelul?

— Oraşul Cavarna, răspunde serios domnul primar, numără şapte mii cincisprezece suflete.

Tovarăşul şi prietinul nostru rectifică cu blândeţe.

— In adevăr, recunoaşte răzând domnul Mahalinschi; are cu mult mai puţin; dar în curând va avea cât spun eu.

Ii dorim cu plăcere acest spor al supuşilor săi.

Mâncarea-i minunată. Facem caz mai ales de luferi şi stavrizi, — peşti de mare. Amfitrionul nostru, om serios, a pus însă mai mult temei pe borşul de pui şi pe friptură. Şi rupând o aripă cu dinţi albi şi puternici, face planuri împotriva Balcicului.

Ca generalii cei mari, domnul Iordan Mahalinschi nu cunoaşte robia micilor viţii. Nu fumează. Nu bea vin. Nu-i place nici cafeaua.

— Ceva însă îmi place grozav, mărturiseşte domniasa. Imi place să joc poker. De sara până dimineaţa!

Domnul Mahalinschi râde. Ii place pokerul ca unui copil bomboanele. Fără primejdie prea mare şi fără înjosire. Şi dacă nevoile războiului ar cere, — ar părăsi ş'această plăcere nevinovată. Deşi vorbeşte foarte bine româneşte, domnul Iordan nu-i român. Deşi-i vesel, glumeţ şi dispus, — domniasa e bulgar. De-aici înţeleg că Balcicul va fi biruit, — întâiu; — ş'al doilea că sunt şi Bulgari veseli şi prietinoşi. E adevărat că Bulgarii aceştia sunt români.

Indată după masă ne sosesc două rânduri de cafele dela două cafenele turceşti. Domnul Iordan Mahalinschi vorbeşte foarte bine limba vechilor stăpânitori şi ne predă şi nouă câteva elemente potrivite cu situaţia. Ceiace bem noi, sau ceiace ar trebui să bem, se chiamă pe turceşte *cavè sadè tatlî caimaclî.* Sunetul *a* se rosteşte lung, caşicum ar fi notat dublu. Şi toată fraza trebuie s'o îngâni leneş, caşicum ţi-ar fi somn. Inseamnă cafea curată şi dulce cu caimac.

După ce-am învăţat turceşte, ne grăbim să ne urmăm drumul şi ne dăm întâlnire cu domnul primar la Caliacra. Maşina ne duce iarăşi printre ogoare puternice de orz şi săcară. Trecem printr'un sat întins, bogat şi frumos de găgăuzi, care se chiamă Ghiaur-Suiuciuc, adică *fântâna creştinului.* Schimbăm câteva păreri asupra populaţiei aceştia dobrogene. cu limbă turcă şi credninţă creştinească. Oameni harnici, deşi nu tocmai prietinoşi, — cu interesante tradiţii şi obiceiuri. Par a fi nişte triburi cumane rămase pe pământul acesta babilonic.

Trecuţi dincolo de Ghiaur-Suiuciuc, intrăm în terenuri de bolovani risipiţi. Suntem aproape de Caliacra, veche cetate; — şi risipitirile acestea fantastice de pietre parc'ar fi rămăşiţele vre-unui oraş din preajma cetăţii. Nu-i palmac de pământ fără bulzi de cremene mari şi mici. Găgăuzii totuşi au tras cu plugul şi ploile de primăvară au ridicat din pietrişuri orz destul de frumos. Şi printre oarze pâlcuri de flori, — maci ieşiţi ca din sângele morţilor, *nu mă uita* de coloarea mării ş'a cerului şi spini înalţi voiniceşti, cu canafuri roşii în vârfuri.

Indată dăm, printre risipiturile de bolovani, de ruinele celui dintâiu zid al cetăţii, şi la o bătaie de puşcă intrăm pe poarta a doua. Aici au străjuit turnuri tari de piatră în patru muchi şi stâncile cimentate au închis deoparte şi de alta promontoriul până'n prăpăstiile Mării. Deodată valurile neliniştite încep a suna sub noi şi de pe stânca înaltă a Caliacrei Pontul Euxin pare a avea ceva măreţ, vechiu şi tragic. Cine-a închis cândva, în zorii veacurilor, stânca aceasta oablă şi priporoasă, ş'a făcut aici, la o sută de metri de-asupra mării, cuib de corsari şi vămuitori ai mării, — a fost un vânător tare înaintea Domnului. La nord marea-i de-un verde închis aproape metalic şi valurile se sparg cu mânie în stâncile de calcar. In partea astălaltă de sud, ţărmul se încovoaie alcătuind un golf liniştit şi însorit. Pe păretele oblu de piatră, podoabă deasă de smochini pitici. Infloresc de trei ori pe an şi din fructele lor necoapte se face dulceaţă. In apa golfului stau întinse taliane pescăreşti, în care cad scrumbiile. Acolo, pe lespezile cele mai de jos, se află şi sălaşul nevăzut al pescarilor. Toată stânca aceasta înaltă, bătută de valuri în miile de veacuri, e plină de peşteri calcaroase. Sunt trei etaje de peşteri. Prin unele a răzbătut marea şi 'n tainiţile acestea mugesc şi gem valurile fără hodină.

Străbat încet şi impresionat drumuşorul pe limba îngustă de pământ, pe lângă turnul farului alb, pe lângă fântânile părăsite şi fără fund şi 'n capăt, printre zimţi de piatră, pe cărări răpezi, păşim cu fereală, spre locul unde-i mormântul Sfântului Neculai pescarul, patronul marinarilor. Cum şi Turcii au avut stăpânire pe apele Mării Negre, — ei pretind că'n mormântul acesta dela Caliacra a binevoit să hodinească Hagi-Baba, sfânt mahomedan.

Tot aici, în stâncile dedeasupra, legenda turcă spune că s'ar fi aflând *cîrc-cîz-capusî,* poarta celor patruzeci de fete, — care s'au aruncat în valuri ca să nu cadă în mânile biruitorilor cetăţii. Turcii pretind că fecioarele erau musulmane. Creştinii arată că s'au aruncat în mare din pricina păgânilor, deci erau drept-credincioase. In orice caz trăieşte în amintirea celor de azi o întâmplare tragică, — care-i legată de istoria foarte veche a cetăţii aceştia. Toată înfăţişarea locului, măreţia şi sălbătăcia lui, între cer şi ape, şi 'n cântecul veşnic al valurilor se armonizează cu visul unor evocări sumbre.

Au trecut pe-aici Greci şi Romani, Normanzi şi Genovezi. Alţii înaintea lor; alţii după dânşii. Toţi cei care au stătut aici au avut ochiu ascuţit şi mână întărită cu sabie. Date istorice încă tulburi ne arată în veacul XIV stăpân aici pe un cneaz Dobrotici, care a fost socru lui Mircea-Vodă şi care ar fi dat zestre Dobrogea voevodului muntean.

Istoria Caliacrei nu-i încă lămurită. De aceia cuibul acesta de vulturi şi de piraţi, învăluit în negură, are prestigiul lucrurilor fantastice.

Marea sună cu zvon adânc în stâncile dela miază-noapte, şi delfini mulţi, printre valuri spumate, se încovoaie în salturi. Ii întovărăşesc zboruri albe de pescăruşi, cu ţipete certăreţe. Şi depărtările mării fug dincolo de zări şi de visuri.

MIHAIL SADOVEANU

29 Mai 1925

Heruvic Laic

Lui Ionel Teodoreanu

Nopţi simple ca un crin, cu-argint pudrate
Şi broateci verzi cu ochi de-agată brună
Ţâşnind, mărgăritare albe 'n lună, —
Nori puri: păuni cu cozi pe zări lăsate...

Intinde-ţi mânile spre-adânc, şi-adună
Adâncurile 'n fildeş încrustate,
Şi 'ngroapă stelele imaculate
In ochii tăi brumaţi cu smalţ de prună...

Nu-s raze, razele din noaptea clară,
Cădelniţând potire de ninsoare —
Ci crini, crini cizelaţi în piatră rară.

Dă-mi sânii tăi de-argint şi lăcrămioare,
Şi-auzi : psalmodiind pe-a lunii scară,
Plâng Heruvimi — cu murmur de izvoare...

ION OJOG

FAPTE ŞI COMENTARI

Idealism

Intr'un roman, franţuzesc apărut de curând, un domn bătrân, intelectual subţire, cucereşte, cu ajutorul autorului, o inimă distinsă şi tânără şi o face fericită *usque ad finem.* Intr'un roman mai vechiu ,d. Edmond Jaloux, cunoscutul scriitor, se încearcă să procure aceeaş fericire unui septuagenar genial, care însă, apucat de scrupule, nu abuzează de succes şi moare de durere.

Această temă este astăzi uzuală în literatura franceză. Şi recenzenţii o tratează serios, ca orice alt caz de pshihologie. Nu era însă aşa şi altădată. Când Zola a tipărit pe *Docteur Pascal,* căruia autorul naturalist îi dă uzufructul unei domnişoare, cu entuziastul ei asentiment — căci fata nu mai poate de admiraţie pentru ştiinţa acestui biologist, — critica s'a simţit scandalizată. Faguet bombănea mereu în recenzia sa: 59 de ani, 24 de ani; 24 de ani, 59 de ani,— vârstele „eroilor".

In literatura română, acest subiect l-a tratat — şi l-a tratat satisfăcător pentru intelectualii avansaţi în vârstă— Duiliu Zamfirescu în nuvela *O muză.* Dar eroul cu zbârciturì la ochi face nazuri şi domnişoara sufere atroce. Culmea succesului acestui gen de eroi!

Cetitorul apreciază de sigur idealismul transcendental al acestor autori, care aranjează, ori îşi aranjează, o mică lume ideală în mijlocul acestei lumi de mizerii.

Aceşti autori, cari concep amoruri mai mult sau mai puţin eterice între eroii lor şi dame „fine" susţin că nu ştiu ce merite intelectuale şi morale fascinează pe aceste dame şi le fac să nu mai ceară actul de naştere, fericite de a consola cu graţiile lor gingaşe meritele literare ale unor domni mai mult sau mai puţin înaintaţi în timp.

Aceste ipotetice ofensive, după încheierea armistiţiului, sunt date însă ca excepţii chiar de teoreticianii de mai sus. Apoi ni se mai spune că damele astea caritabile nu sunt ca toată lumea, ci „fine". Ar fi însă interesant de ştiut dacă deviaţia lor e „fineţă" ori altceva, de care se ocupă anume ştiinţi derivate din psichologie. Şi mai rămâne de văzut încă dacă aceste femei „fine" nu cultivă pe aceşti domni maturi pentru plăcerea şi gloria de a vedea la picioarele lor micuţe nişte căpăţâni atât de formidabile şi a asculta complimente întoarse de minţi care-au „cuprins tot universul".

De altfel, pe cât putem înţelege, în aceste ostilităţi tardive nu se schimbă mai adesea decât focuri oarbe ,căci aceşti domni nu sunt întotdeauna destul de belicoşi.

Aceşti autori idealişti, trebuie să recunoaştem, nu susţin că bătrâneţa conferă merite excesive, la care femeile nu mai pot rezista. Incă n'au ajuns până aici. Dar ei cred că inteligenţa fascinează atât de mult sexul „fin", încât, odată cu ea, se strecoară în cetate şi pune stăpânire pe dânsa, şi bătrâneţa, ca golanii cari se folosesc de îmbulzeală şi intră la spectacole fără bilet.

Dar — „puţină prostie nu strică pe lângă femei" a zis maestrul. Probabil că maestrul exagerează, căci, în afacerile acestea, inteligenţa, ori talentul, nu strică, tot aşa cum nici nu ajută cu nimic. Ceeace „strică" în adevăr, e intelectualismul, preocuparea excesivă şi exclusivă cu lucrurile spirituale — canalizarea nefirească a forţelor într'o direcţie, care nu făgăduește nimic bun femeii „fine".

Istoria ne spune că unii intelectuali de geniu au murit caşti, că cei mai mulţi n'au lăsat nici o progenitură şi biografia lor e mută cu privire la aventuri galante. In sfârşit, sunt rari intelectualii de rasă, cari au contribuit mai apreciabil la îmbogăţirea rubricilor stării civile. Eminescu al nostru, pe lângă un mare poet, a fost şi un intelectual tipic. Viaţa lui a fost săracă în succese pe lângă femeile „fine".

Un om care-şi pompează în chip nefiresc toată energia la creer, e deja un bătrân. Un intelectual bătrân e un bătrân la patrat. Femeia ştie toate acestea inconştient. De aceea, pe o femeie „fină" mai degrabă o va „cuceri" un domn tomnatic simplu decât unul tomnatic la puterea a doua.

Pentru bărbat, intelectualismul femeii, adică, de obiceiu, bas-bleu-ismul, e ceva oribil, dar inteligenţa şi cultura ei este o calitate. Nu pentru ca să citească împreună cu ea Critica Raţiunii pure, dar pentru că inteligenţa, sau mai exact fineţa intelectuală a femeii este un semn de delicateţă sufletească şi organică, lucru foarte plăcut bărbatului şi pentru că, în momentele când „omne animal etc.", e mai bine să poţi discuta cu femeia „fină" despre valută, decât să n'ai ce vorbi şi să nu poţi face faţă împrejurării.

Cunoscutul Hyperion e destul de intelectual. Şi mai e încă şi tânăr (ori tinereţa a ajuns deja un defect pe lângă femei?) şi cu toată intelectualitatea lui, ba chiar din cauza ei, este evacuat de Cătălin şi nevoit să se întoarcă în cer, adică în biblioteca lui, şi să compună mai departe elegii şi satire.

Cobori în jos, luceafăr blând
...Şi viaţa-mi luminează,

adică scrie-mi madrigale şi dăte'n spectacol să vadă lumea că ai înebunit pentru mine. Dar când acest luceafăr al cugetării, cum s'ar zice, ia lucrul în serios şi, renunţând la ocupaţiile lui literare, se 'ntoarce spre ea cu tot dinadinsul, observă cu stupefacţie că i-a luat locul muschetarul Cătălin — şi atunci ea, cu acea adorabilă inconştienţă a femeii fine care iubeşte, îi propune să-i „lumineze norocul", adică să cânte în versuri amorurile ei cu bravul cavaler.

Dar în *Luceafărul,* Eminescu a fost destul de filozof ca să nu-şi dee mânia pe faţă şi să aibă aerul că scrie această istorie personală cu toată obiectivitatea ştiinţifică. In *Scrisoarea IV* însă, pierzând orice urmă de stăpânire de sine şi uitând cele mai elementare regule ale bunei cuviinţe faţă cu sexul, se supără de tot pe biata fată că-şi îndeplineşte menirea ei pe pământ şi o mitraliază cu tot felul de injurii, ca un adevărat *mufle.* Ba se leagă şi de corpul ofiţeresc în genere. Iar în *Dalila,* pierzându-şi cumpătul cu desăvârşire, — pe concurenţii fericiţi, care nu şi-au consumat substanţa nervoasă cu studiul budismului, îi face fanţi, crai de pică şi crai de mahala, iar pe ea o incondeiază cum e mai rău, o face proastă şi zice că vorbeşte cu craii stând picior peste picior, şi cu palpitaţii de corsaj, şi-i reproşează cu o totală lipsă de mândrie, că, dintre toţi, numai cu dânsul vorbeşte călugăreşte, — par'că putea, biata femeie, să vorbească altfel cu un benedictin ca dânsul...

Apoi, dacă chiar şi un tânăr e bătrân, când e „intelectual" sadea, atunci prin ce chimie, când cineva e şi intelectual şi bătrân, poate deveni grenadier şi inspira pasiuni fatale doamnelor „fine" din societatea bună?

Dacă aceşti intelectuali şi-ar reduce pretenţiile cu un procent de atâta la sută, le-ar mai rămânea o soluţie: capturarea unei dame de o vârstă proporţională. Dar natura, într'o excepţională oroare de cifrele mari, a rânduit lucrurile astfel, încât vârsta celor doi protagonişti la un loc să nu treacă de şaptezeci şi cinci de ani. Iată pentru ce, fie zis în treacăt, o damă, ca să nu vie în conflict cu legile auguste ale naturii, aspiră a se complecta cu un efeb de cinci sprezece şi un intelectual de şaizeci de ani, din cauza acelorași legi inexorabile, urmăreşte pe stradă absolvente de şcoală primară.

Prin urmare, nici o speranţă în direcţia idealismului.

Această mică prelegere are scopul altruist de a spulbera iluziile azurii, care s'ar putea strecura în mintea unor anumiţi domni, impresionaţi de pledoariile poeţilor mai sus numiţi.

UN REALIST

Dilentantism morbid

De mic se interesa, în şcoală, egal de toate materiile. La Heidelberg a fost înscris la toate patru facultăţile. Ii plăcea mult să discute şi, în discuţie, să apere ideile pe care nu le împărtăşea.

A fost profesor de estetică, pe urmă de filozofie, la Geneva — „fără să lase urme adânci în predarea acestor materii", spune prietenul şi compatriotul său Edmond Scherer. A publicat un volum de versuri originale, un altul de traduceri din poeţi străini, germani mai ales, şi un studiu asupra lui Rousseau. Toate aceste sunt uitate astăzi. Din hârtiile lui s'a publicat însă un **Jurnal intim** care l-a făcut celebru, relativ. E vorba de Amiel.

Jurnalul este, poate, cel mai bogat izvor pentru psihologia diletantului. Acesta-i, cred, sensul şi valoare precisă a documentului. Manuscriptul original cuprinde 15 volume mari. E destul de mult pentru a exprima un suflet nehotărît de diletant, şi totuşi altceva nu e. Din enormul manuscript s'au extras două volume de modeste dimensii, dar nu fără ca să rămână destulă motononie şi repetări prea multe ale aceloraşi motive.

Timid, şi incurabil nehotărît din excesivă ambiţie, narcotizat pe viaţă de ideia perfecţiei — o ideie atât de vagă cât de tiranică, — în desăvârşită neputinţă de a stărui asupra unui obiect din dorinţă confuză şi copilăroasă de a cunoaşte „totul", minat de spaima răspunderii în care inevitabil te prinde orice specializare, sufletul şi spiritul acestui diletant-tip se furişează lichefiat într'o pseudogândire despre Infinit, Dumnezeu, Fiinţă Esenţa adâncă a lucrurilor.

Reflecţie propriu zisă, prin urmare pătrundere adâncă a problemelor filozofice, nu-i posibilă în astfel de situaţie sufletească. Dar cel puţin autoobservaţia e ageră, şi preţioase sunt indicaţiile asupra infirmităţilor caracteristice observatorului. Cele câteva judecăţi literare şi politice, caşi schiţele palide de peisaj şi-au pierdut accentul pe care au putut să-l aibă cumva altădată.

Iar atmosfera permanentă de visare dulce şi vag creştină face numai să crească monotonia constitutivă a cărţii. Dar şi aceasta e oarecum instructiv: în visarea monotonă transpiră oboseala apriorică şi debilitatea incurabilă a unui suflet inform.

Ingrată însă îmi pare lectura **Jurnalului** unei alte tipice ratate, al rusoaicei Maria Başkirţeva. Precocitatea scriitoarei a făcut cărţii succes sensaţional. O fetiţă de 12 ani scrie: Viaţa e scurtă, dar ah! cât e de frumoasă — e o profanare a căsătoriei, când o femeie se arată dimineaţa cu bigudiuri — vreau să fiu celebră, admirată, adorată..... E peste putinţă ca lumea să nu caşte gura la asemenea minuni. Insă e permis să zicem că această salată din resturi de lecturi nepotrivite e maimuţărie disgraţioasă. Pedagogia ştiinţifică cunoaşte, mi se pare, un papagalism specific copiilor, şi în psihologia copiilor s'a introdus de câţiva ani ideia de „talent fals". Maria Başkirţeva s'a zbătut ca o insectă aiurită, între enorma ei lăcomie de succes în saloane şi ceeace îşi închipuia că ar fi arta. O barbară ameţită de lustrul unei culturi care-i exaspera vanităţile de semi-sălbatic şi în care ea, radical, nu putea pătrunde. Dacă acest nenorocit copil a avut vreo precocitate adevărată, aceea a fost doar că dela început s'a arătat în ea, cu supremă claritate, discordia internă a mediocrităţii fără leac înveninată de dorinţe hipertrofice, proprii rataţilor.

La Amiel, monotonia e răscumpărată prin scăpărări de o agerime deosebită în lucrurile sufleteşti. Jurnalul rusoaicei tuberculoase se prelungeşte anost prin sărăciile unor inocente mahalagisme autobiografice. Totuşi cartea nu-i inutilă: este o oglindă încântătoare pentru ambiţiile fetelor oricare. Mai ales tonul adeseori zglobiu, şi, cum se zice, delicios, impertinent, fermecă pe junele cetitoare.

Care din ele nu arde de dor să-şi încadreze graţia triumfătoare în irezistibilă impertinenţă?

PAUL ZARIFOPOL

IZIDA

Din anii de student

— Colea, adă bile la „şapte!" — strigai ca deobiceiu, intrând împreună cu Pavlic în al doilea salon, unde era liber biliardul meu favorit.

— Indată! Bine-aţi venit, Alexandr Constantinovici, — răspunse Nicolai. — Ce bine arătaţi după vacanţă!

Intr'adevăr, m'am întors la Kiev plin de sănătate. Trenul accelerat de Odessa — tăind stepele umede şi pădurile încă verzi ale Ucrainei — m'a aruncat pe peronul gării Kiev, într'o caldă dimineaţă de pe la sfârşitul lui Septembrie, îmbrăcată în desişul firelor străvezii de păianjeniş, sub care toamna îşi ascundea faţa-i de brotăcel orăşenesc, prăfuit.

M'am întors din Chişinău, cam de vreme. Studenţii Facultăţii de Drept nu se prea grăbesc din provincie spre centru la începutul noului an academic: frecvenţa nu li se cere. Ii atrag numai prelegerile unor profesori — puţini idoli ai generaţiei — dela „Universitatea Roşie" a Sfântului Vladimir, care avea pe fronton şi titlul de „Imperială". Examenele puteau fi trecute totdeauna foarte uşor, în Aprilie şi Mai, după ce erau sacrificate câteva nopţi pentru a „toci" bine cursurile litografiate sau imprimate. Aşa că viitorii avocaţi şi magistraţi, unii rămâneau acasă, alţii căpătau slujbe sau se duceau ca meditatori la ţară. Totuşi, majoritatea tindea spre oraşul universitar, unde — începând cu cea mai intensă activitate studenţească, clandestină şi revoluţionară, şi până la izolarea complectă în cercul colegilor studioşi pe la biblioteci şi seminarii — tinerele energii se grupau în bande destul de arţăgoase de haimanale intelectuale, frizând profesiunea de „bel-ami" sau tipul tradiţional de alcoolic rus.

Am fost oarecum mixt, atras de toate şi de nimica. Mă afirmasem însă ca un biliardist pasionat.

Nu era deci de mirare, că în aceiaşi zi pe 'nserate, revenisem în mediul meu, atât de familiar, la „Franţa" — imensa biliarderie cu douăzeci de mese verzi. In cursul zilei mă stabilisem tot în camera mea din anul trecut, sub oblăduirea portarului Feodosie, dela vestita „lavră" studenţească din casele profesorului Iachimovici. Am dormit bine şi m'am prezentat la „Franţa".

Aici aspiram la emoţiile biliardiste incomparabil mai mari decât cele încercate în cursul vacanţei numai pe cele două biliarde ale unei foarte reputate cofetării din Chişinău. Apoi tot aci trebuia să dau ochii cu câţiva prieteni, pe care vroiam să-i invit la despachetarea bagajelor: un sac cu malai, un burduf cu brânză, un butoiaş cu vin negru basarabean, un coş de struguri... care, după datina studenţilor basarabeni din centrele Rusiei, trebuiau aduse negreşit. Acesta era încă un prilej original, pentruca colegii din nordul şi din centrul Rusiei să consume cantităţi copleşitoare de „vodca" de 40 grade în sticle „monopol" cu eticheta roşie — sau de 57 grade, în sticle cu eticheta albă, al cărei partizan eram, în virtutea dispreţului, purtat de orice student pentru băuturile slabe.

In „lavră" nu-mi găsisem încă prieteni intimi. Insă, în salonul întâiu al „Franţei", cel cu cinci biliarde, am dat peste vărul meu Pavel Frunzetti, care venise cu două zile înainte dela Hotin. Era plictisit de prea puţina animaţie studenţească din Kiev.

— Jucăm o partidă?

— Jucăm.

Jocul de biliard rusesc nu seamănă cu jocurile de carambol pe biliarde mici, cu tacuri uşoare, din restul Europei. Biliardul rusesc e mare, foarte lung şi lat. Tacurile sunt grele, umplute cu plumb. Se joacă cu cincisprezece bile, aşezate în formă de „piramidcă". Jocul provoacă frenezie, voluptate, ură, deliciul triumfului sau deprimarea înfrângerii. El cere dela profesionişti sau o armonie senină şi încrezătoare între toate calităţile de jucător: ochirea, lovirea puternică cu tacul, ori extrem de uşoară, — sau o şiretenie şi perfidie aziatică. Pentru cei mai buni artişti ai biliardului, mizele băneşti nu importă. Totul constă în frenezia şi surescitarea mai mult fizică. Numai „rechinii" profesionişti, căutători eterni de „novici" pe cari să-i atragă în cursă şi să-i „cureţe de gologani" — numai aceştia transformau uneori biliardul într'o meserie de spoliatori.

In acest local juca pe-atunci însuşi Cuprin, al cărui nume abia începuse să fie cunoscut. Apoi jucau nenumăraţi alţi scriitori tineri, artişti celebri de operă şi dramă. Până şi profesori universitari cu mare renume veneau câteodată în mijlocul studenţimii devotate biliardului, şi-şi încordau nervii destrămaţi, într'un avânt de supremă voinţă: doreau o lovitură dată cu impetuozitatea tinereţii.

* * *

Biliardul cu numărul opt era ocupat. Am trecut la etajera tacurilor, vrând să-mi iau tacul meu. M'am oprit însă deodată, uimit şi intrigat: jucătorul, întins pe jumătate pe biliard, care ochia atunci cu tacul „meu", în speranţa unei lovituri tari, era.... o femeie. In acelaş moment ea lovise bila şi se retrăsese de pe biliard, privind efectul loviturii. N'am văzut efectul loviturii. Imi recunoscusem tacul şi, nemulţumit, mă îndreptasem spre etajeră să-mi aleg un alt tac. Nu era lucru uşor. Imi găsii unul potrivit. Din acel moment puteam să mă uit cu curiozitate la jucătoarea necunoscută.

Ea juca cu un tânăr curăţel dela „Politehnică"; iar la o parte, pe un scaun, stătea un alt student, cunoscut în Kiev ca atlet şi amant al unei artiste foarte populare. Atletul, evident, lua parte la joc, schimbând vioiu şi neîncetat replici şi glume cu cei doi jucători. Mi se luminase deodată ghicitoarea: Aceasta era, prin urmare, faimoasa Maria Alexandrovna Dvinscaia...

— Ascultă, Pavlic, nu-i asta Dvinscaia?

— Da, ea-i, — îmi răspunse el, stând cu tacul în mână, în aşteptarea lui Nicolai cu bile.

Mă simţeam oarecum deziluzionat: O văzusem, anul trecut, de vre-o trei ori pe scena dela „Chateau-aux-Fleurs". Era o stea de prima mărime, o dansatoare şi o cântăreaţă neîntrecută de romanţe uşoare pasionante... Mi se păruse atunci atât de sclipitoare!

Simţeam în suflet chiar un repros împotriva acestei artiste, care ţinea pe lângă dânsa o brută de atlet.

Acum o vedeam de aproape. Era o femeie distinsă, îngrijită, bine făcută. O rochie neagră „amazonă" o reliefa distinct sub razele luminii electrice. Când ochise cu tacul, mi se păruse foarte tânără şi frumoasă. Capu-i neacoperit purta un păr castaniu închis, puţin ondulat, luxos dar nedestrămat, strâns, şi în acelaş timp liber.

Pe când ochi la rându-i partenerul ei, artista stătu atentă dar fără încordare, urmărindu-i mişcările. Am văzut atunci că femeia aceasta se făcu deodată, pentru o clipă, nici tânără, nici frumoasă. Oboseala şi bătrâneţea ei mi-au lovit într'atâta privirea, încât maşinal mi-am dus mâna dreaptă la frunte, şi m'am scuturat ca de un vis obsedant sau de o viziune urîtă.

In aceiaşi clipă, artista mă observă şi prinse privirea ochilor mei uimiţi şi tulburaţi. Culoarea roşie îi reveni, o grimasă îi schimbă expresia. Făcu un pas, îşi ridică tacul şi se pregăti pentru rândul ei de joc. In faţa mea stătea din nou Dvinscaia, tânără şi fermecătoare, nu cum era pe scenă: sclipind de briliante, de efectele luminii şi de surescitarea, pe care o cunosc artistele adorate de public, — totuşi tânără şi fermecătoare. Aş putea spune că diferenţa de vârstă între aceste două clipe, era cel puţin ca dela cincizeci la douăzeci şi cinci de ani...

Nu m'am fixat însă atunci asupra acestei impresii, nu m'am oprit, n'am insistat. Nicolai ne aduse „piramidca" şi începui partida cu Pavlic.

N'am fost în stare să joc bine. Fără voie, atenţia şi privirea mea rătăceau pe la jocul vecinilor, care continuau acele glume şi vorbe plate, care însoţesc orice joc şi în orice ţară. De câteva ori căutătura mea s'a încrucişat cu privirea vecinei.

— Nu pot juca cu tacul acesta, nu-i al meu, — declarai lui Pavlic. — Să-mi caut un altul. Colea!

— Ce poftiţi, Alexandr Constantinovici? — răspunse Nicolai. — A, tacul dv? E la doamna, — scăzu el vocea.

— Alege-mi un tac, ştii, din salonul cel mare.

Nu-mi aduc aminte bine ce-a mai fost după aceasta. A urmat ceeace trebuia să urmeze, şi n'a putut să nu urmeze: câteva glume şi aluzii discrete din partea vecinilor, mai ales a vecinei, oarecum numai între ei, şi fără intenţia de a-mi jicni amorul propriu de biliardist. Roşit şi încurat, jucai tot mai prost, înţepat de Dvinscaia, care declara din ce în ce mai crud: că cine ştie să joace, n'are nevoie de un tac special. Şi într'adevăr, ea câştigase o partidă şi începuse alta, deşi tânărul dela Politehnică juca destul de bine. Nu-mi ridicam ochii, nici nu îndrăzneam să arăt vre-o supărare, să-mi permit vre-o replică: atletul şi posibilitatea unui scandal mă opreau pe loc. Continuam jocul cu dezinvoltură artificială, fiindcă retragerea ar fi fost egală cu o complectă înfrângere.

Alexis Nour

— Ba nu, Roi, — izbucni deodată Dvinscaia, — nu mai joc cu dumneata. Ii dau colegului tacul lui, îmi iau un altul, şi joc cu el, şi-l bat. La sigur. Colega, vreţi? — mi se adresă ea.

Provincial, deşi cu un an întreg de vechime universitară, rămăsei pentru o clipă mut, îndreptându-mi privirea mai mult spre atlet, care însă părea perfect liniştit.

— Sunt gata, poftiţi, — mă reculesei eu.

Pavlic, uimit de întorsătura lucrurilor, nici nu încercă măcar să invoace nevoia de a ne isprăvi partida.

* * *

Mai trebuie oare să reproduc, şi încă foarte inexact, toate amănuntele apropierii între o stea a scenei şi un student plin de modestie? Surescitaţi mutual, am jucat două partide. Imi recăpătasem preciziunea şi abilitatea. Câştigam cu uşurinţă. Ne-am cunoscut într'un mod atât de accelerat, din atâtea vorbe biliardistice şi aluzii neînsemnate.

Roi — acesta era numele studentului dela Politehnică — nu părea supărat. Atletul — deasemenea. Ceiace mă mira foarte mult. Se arăta numai puţin mai tăcut, mai gânditor; şi nu se mişca de pe scaunul lui.

Peste un ceas eram prieteni cu toţii: prezenţa şi influenţa acestei femei parcă înlătura orice pretext de ciocnire între noi. Primejdia era mult mai mare, când nu eram încă cunoscuţi. Dvinscaia părea încântată de eşecul ei ca biliardistă şi de reabilitarea mea. Pavlic nu avu deocamdată alt rol de îndeplinit, decât să facă destăinuri asupra provenienţei noastre din Basarabia, ţară oarecum exotică pentru Ruşi. Astfel, Dvinscaia află îndată de mălai, brânză, struguri şi de butoiaşul cu vin negru. Hotărîrea fu luată repede şi pe la ora opt, ne pomenirăm, toţi cinci, la mine acasă. Urmă confecţionarea unei mămăliguţe. Dar deşi mă credeam artist în această branşă, celebritatea dela „Chateau-aux-Fleurs" nu se arătă prea încântată de rezultatul trudei mele dela bucătăria portarului Feodosie, şi abia gustă puţin din mămăliga cu unt topit şi cu brânză. Am fost compensat însă de vin şi de struguri. Şi, după toate acestea, oare nu intrasem şi eu personal în lista produselor din Basarabia, care deveniră pe placul fermecătoarei artiste de „cascadă"?....

Cu toată această siguranţă, eram puţin îngrijorat: aşteptam ca vinul meu şi vodca de 57 grade să-l facă pe Roi şi pe atlet să-şi dea cărţile pe faţă şi să se lege de mine. Nimica, însă, din toate acestea. Amândoi făcură cinste mare mămăliguţei cu brânză şi vinului, fără să bage în seamă, că eu şi cu Dvinscaia ne apropiam din ce în ce mai mult. Am aflat mai târziu, că atletul nu era de fapt, decât păzitorul de noapte şi de zi al „divei". Era băiatul fostei sale guvernante, un student sărac, cinstit, destul de şters şi de cum-se-cade; iar Roi... rolul acestuia ar fi fost poate cu totul altul, dacă nu-mi făceam apariţia la „Franţa", în seara aceea. Roi nu era decât o cunoştinţă foarte recentă a perechii: Dvinscaia şi atletul — numai cu vre-o două-trei ceasuri înaintea mea. Roi se întreba, fără îndoială, în cursul a trei partide de biliard, pe care le jucase cu Dvinscaia, dacă nu cumva îi provoacă atletului vre-un resentiment de „bel-ami".

Apoi, toate au mers mai departe. Am băut la „Bruderschaft" cu Dvinscaia şi cu ceilalţi. Cu această ocazie şi Pavlic al meu s'a văzut intitulat *„tu"* şi nu *„vous"*, aplicând cu frenezie acelaş tratament artistei. Târziu am plecat cu vaporaşul la „Veneţia" de pe insulele Dniprului, unde ni s'a mai mărit compania cu încă doi studenţi.

Simţindu-mă efectiv asigurat, neobservând nici un gest duşmănos din partea atletului şi a lui Roi, am devenit dezgheţat, mlădios, extaziat. Am cântat din gură, vioară şi piano la „Veneţia". Am vorbit demonstrativ româneşte, pentru ochii care îmi însoţeau orice mişcare, cu muzicanţii-ţigani români şi evrei-ruşi în costume naţionale, care alcătuiau „capela", — taraful „românesc" indispensabil în localurile de noapte ale Rusiei. Dispoziţia bună îmi crescuse, deşi nu-mi îngăduisem nimic necugetat. Această artistă cu faima puţin compromisă de atâtea zvonuri goale, ne ţinea de fapt pe toţi în limitele bunei cuviinţi, deşi bea, petrecea şi glumea aproape bărbăteşte. Era natural să nu-mi mai ascund privirile înflăcărate, cu care îi urmăream jocul minunat al grimaselor şi expresiilor schimbătoare, de o tinereţe şi veselie răpitoare. Era pentru prima oară când mi se stinsese în minte o altă imagine, cuibărită de vre-o cinci ani în toată fiinţa mea de tânăr sentimental de douăzeci şi trei de ani. Aceasta, cu toate că mă urmărea mereu, ca ceva imposibil şi irealizabil, nu mă împiedicase în vara aceia să recapăt toată vioiciunea sănătăţii, izbind la Kiev, precum am văzut, în primul rând pe „marcherul" Nicolai de la biliarde, iar în al doilea rând....

Era pe la trei noaptea, când deodată tresării privind-o pe Dvinscaia în clipa când încordarea petrecerii o trăda din nou: parcă trecuse pe dinaintea mea o biată bătrână zbârcită, cu ochii stinşi, şi cu o căpiţă de păr plouat.

Nu-mi dădui seamă ce se petrecuse. In clipa următoare Dvinscaia era caşi înainte.

— Ţi-e rău? — o întrebai.

— E cam târziu. Ar fi bine să plecăm de aci.

Şi am plecat. Am trecut Dniprul spre oraş, cu barca în râsete şi pozne. Apoi ne-am despărţit. Adică însoţitorii noştri au fost concediaţi cu multă bunăvoinţă, iar eu am fost ales s'o petrec acasă. Am rămas singuri.

* * *

Nu scriu un roman, fac numai o catalogare.

In noaptea aceia am rămas singuri, iar pe la unu după-amiază am rămas eu singur, aproape încremenit, văzând-o cum dormea încă: în faţa mea zăcea o femeie cu forme antice, perfecte, însă în vârstă cel puţin dublă cât a mea, cu faţa trasă şi decolorată... O groază netrăită încă niciodată mă cuprinse. O singură ideie îmi rămăsese: să fug din capcana acestei inexplicabile iluzii. Şi am fugit. M'am strecurat, fără să fac cel mai mic zgomot. N'am spus nimănui nici un cuvânt despre această aventură. Am stat închis în camera mea până în seară, recapitulându-mi întâmplarea. O, am şi râs idioţeşte la gândul că toată lumea îl crede pe atlet, amant al ei. Această femeie nu poate avea amanţi. Intâmplător, căzusem în capcană eu şi nu Roi, — şi atâta tot.

Iar cealaltă imagine scumpă, trădată de mine cu o zi înainte, se uita la mine din colţurile amurgite ale odăii.

A bătut cineva la uşă. Feodosie? Ii deschisei. Dar în locul portarului, alunecă în cameră silueta ei. Inchise uşa cu zgomot, întoarse butonul electric. Snopul de lumină mă orbi o clipă: în razele ei stătea Dvinscaia, incomparabila stea, care părea şi mai tânără şi mai frumoasă, decât orice zeiţă cuprinsă de mânie şi de hotărîre.

— Ai fugit? De ce? — mă întrebă cu o voce tăioasă.

— Te-am lăsat să dormi. Erai obosită. Era unu. Am avut treabă în oraş.

— Dar de ce nu te-ai întors îndată?

Nu-i răspunsei nimica. In faţa mea, la mine, în camera mea de student, venise ea, singură, pentru mine, care-i fusesem stăpân adineauri, atât de recent. Fusesem abia atins de nebunia pasiunei aseară, când vinul, curiozitatea şi filmul rapid al întâmplării au primat. Sângele mi se urcă în cap acuma, se lăsă spre inimă. Era clipa rară în care nu ne stăpânim, dar când îi stăpânim pe alţii, fie ei oricât de cuprinşi de mânie şi hotărîre, deşi cu un moment înainte am putut părea cam laşi şi dezorientaţi...

Am procedat brusc. I-am apucat mânile. Am strâns-o, nebunatec, în braţe, şi am găsit deodată răspunsul:

— Nu ţi-i indiferent? N'ai venit *tu* la mine?!

. . . .

Astfel, duceam o existenţă dublă, cu alternative şi cu rotaţie de suferinţă acută şi deliciu furtunos. Ziua, seara la teatru unde juca Dvinscaia, noaptea — tinereţea ei era a mea. Dimineaţa însă şi în unele clipe abia perceptibile — simptomele decreptitudinei sale îmi dădeau senzaţia groazei, care însă îmi aducea noui delicii. Seara — tânără... dimineaţa — bătrână: nu-i indiferent la urma urmei? Nervii mei au fost tari, rezerva sănătăţii mare, setea de bucurii realizabile — şi mai mare.

Am aflat, bineînţeles, că avea patruzeci şi şase de ani trecuţi. Nu întrebuinţase niciodată cosmeticurile. Nu era conştientă de clipele când scădea în toate, atât de brusc, cu două, trei decenii. Fire supremă de artistă, palpitarea vieţii îi schimba şi-i menţinea culoarea feţei, ţinuta, expresia — totdeauna pentru alţii, pe placul altora, pentru public, pentru amant.... Sunt sigur acuma, că în tinereţe nu suntem cu toţii esteţi rafinaţi şi luăm uneori drept frumuseţe, asemenea cameleonie a vârstelor. Dvinscaia, cu o cupă de şampanie în mână, era ea însăşi nectarul scânteetor, dela care mult timp n'am putut să-mi iau ochii. Şi doar toamna întreagă şi iarna trecuseră în nesfârşite petreceri nocturne cu şampanie şi plimbări cu sania... Cheltuisem atunci trei sferturi din ceea ce-mi mai rămăsese din averea restrânsă. Vecinic pe jumătate asfixiat de acidul carbonic al focului nostru comun, îmbătat cu haşişul scenei, al banchetelor, nu mai ştiam a cui şampanie beau...

Nu ne despărţeam aproape niciodată. Ştiam că toate propunerile altora erau dejucate şi declinate de dânsa, sub orice formă ar fi fost făcute. Rămase angajată în Kiev, deşi era atât de căutată de antreprenori pentru Harcov, Moscova, Rostov... Am fost singur cu dânsa. Această intimitate era însă bine mascată prin faptul, că atletul o însoţea împreună cu mine aproape pretutindeni, urmându-şi meditaţiunile lui tăcute asupra rolului său şi al meu. Disimularea realităţii era a doua artă supremă a Dvinscăi: mulţi tineri mai frumoşi decât mine se bucurau de bunăvoinţa ei verbală, însă nimic nu-mi inspira gelozie. Cred că nici trădarea ei nu mi-ar fi deşteptat acest sentiment, absolut inaplicabil în cazul nostru, care era pentru mine abstract, deşi fizic. M'am cufundat într'un suprem surogat al amorului, care nu există, nu poate exista nicăeri, unde se contopesc două inimi egal de tinere. Fusesem mai mult înghiţit, digerat şi asimilat temporar de un artificiu, de o iluzie unică, cred, în felul ei.

* * *

Nu tot aşa era şi ea. In intimitate, Dvinscaia îmi arăta totdeauna sentimentele şi senzaţiile de amantă, soţie, soră, fiică şi mamă, şi — actriţă. O femeie omnilaterală. Era prea mult pentru mine. Acasă, Dvinscaia părea uneori prea simplă, sub diferitele-i aspecte: mamă iubitoare, soră prietenoasă, fiică ascultătoare, soţie credincioasă, ataşată şi cinstită, amantă nebunatecă. O, da: era prea mult chiar pentru un mare erou; dar încă pentru mine, un tânăr cu multe înclinaţii provinciale sau de haimana-student... Situaţia devenea prea complicată pentru mine. Respiram o atmosferă de iubire excepţională, nemeritată. De aceia dragostea aceasta mi-a devenit, la urma urmei, insuportabilă.

Imaginaţia şi fantezia mi-au fost mult stimulate de această întâmplare nedescifrată. Imi comparam situaţia cu aceia a unui tânăr sacrificat în misterele Egiptului — zeiţei Izida. Mă vedeam în halul lui Leo din romanul lui Haggard „Ea". Păcat că Pierre Benoît nici nu proectase pe atuncea să scrie „Atlantida" lui!

Uitându-mă acuma înapoi, înarmat de atâtea cunoştinţi, comparaţii şi paralele, văd în „incomparabila Dvinscaia" de pe afişele din Kiev — o încarnare de femeie care birue vârstele, păstrând toate însuşirile şi năzuinţele femeieşti... Cariera i-a interzis fecunditatea fizică. Ea însă întrunea în intimitate toate elementele sexului său, revărsându-le asupra fiinţei iubite, care-i înlocuia familia, casa, maternitatea şi soţul. Da, o adevărată Izida, eternă şi creatoare, în ipostasa-i capricioasă de artistă, dansatoare de „cascadă" şi cântăreaţă de romanţe pasionante.

Era prea mult pentru trupul şi sufletul meu. Rezerva de sănătate pe care o căpătasem în vacanţa de vară, şi tăria nervilor mei, n'au fost de-ajuns pentru zbuciumul între Scilla tinerei amante şi Caribda bătrânei mame. Am fost construit mai primitiv, decât se cerea pentru Dvinscaia. Şi atunci, desnodământul n'a lăsat să fie aşteptat mult.

Explozia unei ruperi definitive între noi s'a pregătit brusc, vertiginos, în primele zile ale lui Aprilie. Caşicum deşteptarea naturei, după toamna şi iarna lungă rusească, m'a smuls şi pe mine din farmecele şi misterele „Nopţilor Egiptene" ale lui Puşchin. Primăvara, soarele m'a găsit cu totul sfârşit, dornic să scap din artificiile iluziei. Eram sătul de surogat. Mi-am adus aminte de tinereţea mea, de existenţa altor tineri... de tinerele fete şi de tinerele femei, al căror glas răsuna prin străzile şi parcurile înviorate. Se apropia vara, şi în cadrul ei, acasă, îmi apărea o imagine veche, scumpă, renovată de primăvară. Am devenit când prea iritabil, când ursuz şi melancolic.

Incepusem s'o evit ziua, sub diferite pretexte: universitatea, examenele care se apropiau. Din toată purtarea mea ea nu înţelese însă decât un lucru: că nu o mai iubesc şi că alunec de sub vraja ei. Câteva explicaţii au rămas zadarnice, fiindcă nici eu nu-i vorbeam sau, poate, nici nu-mi dădeam seama de adevăratele cauze ale schimbării; iar Dvinscaia era prea nobilă ca să se înjosească până la scene triviale: reproşuri, gelozie, implorare... Era înclinată spre mânie, spre hotărîre. Şi când dorinţa mea de eliberare a ajuns la paroxism şi, când a răsărit şi în mine mânia şi hotărîrea, — ruptura s'a produs.

Trecuse Paştele şi nu-mi rămăsese decât zece zile până la primul examen. I-am declarat categoric, că trebue să mă retrag cu totul pentru vre-o lună şi jumătate; că ar fi o nebunie să pierd un an. Ea, ştiind bine ce preţ puneam pe studii, examene şi ani, înţelese realitatea aşa cum era: Cine ştie să joace, n'are nevoe de un tac special — cine o iubeşte n'o poate părăsi o lună, după care....

— După care nu te vei mai întoarce, — mi-a răspuns ea la argumentele, cu care îmi acopeream retragerea.

Acesta era rezultatul unei zile întregi de tratative. Nu părea abătută din pricina stratagemelor mele. Ii creştea revolta, mânia şi hotărîrea să mă reţină sau să rupă totul.

Indărătul acestei hotărîri de abia acuma zăresc lumina conştienţei ei: Dvinscaia începuse să mă ghicească. Eram prea primitiv faţă de dânsa: intr'adevăr zeiţa Izida... Dar ea încă mă iubea.

In zădar, ne-am chinuit în seara şi noaptea aceia, nefiind în stare să dezlegăm nodul încurcat al umbrelor şi luminelor celor două suflete şi trupuri inegale.

Am mai vorbit, stând pe o bancă în „Grădina Ţarilor", aproape de „Chateau-aux-Fleurs", de unde am eşit pe la ora patru noaptea, căutând să mai amânăm cât mai mult clipa când trebuia sau să merg la dânsa acasă sau să mă reîntorc la „lavra" mea, pentru examene. Dialogul acela e imposibil şi inutil de redat acuma: zigzagurile fulgerelor nu pot mocni în memorie.

In cele din urmă m'am supărat — aşa cum se supără orice flăcău. M'am sculat de pe bancă. Cu o vădită sforţare i-am întins amândouă mânile şi m'am aplecat s'o sărut.

— Nu! — sări ea brusc. — Nu, du-te! Aşa. Nu vreau.

In faţa mea, de data asta, n'a mai fost zeiţa mânioasă şi hotărîtă din toamna trecută, strecurată în camera mea. Era o femeie trecută, decolorată în lumina ştearsă a aurorii.

Un zâmbet strâmb şi prost îmi strânse gura. N'am vrut să mai insist, şi-i întorsei spatele. Păşii pe alee, spre eşire. Mă oprii însă şi mă întorsei spre dânsa. La o oarecare distanţă, în lumina mată a zorilor, Dviniscaia stătea lângă bancă, bătrână, cu trăsăturile tăiate de umbre vinete ca o damă de pică. Ii strigai drept consolare:

— Mă întorc peste o lună şi jumătate, fii sigură!

Şi păşii mai departe. Atunci...

O piatră zdravănă mă lovi în spate, dureros şi surprinzător... Pricepui... Cu toată durerea, îmi întorsei capul şi râsei ca un prostănac ofensat...

Insă în aceeaşi clipă abia putui să-mi zmuncesc capul într'o parte, evitând a doua piatră. Incepui să fug spre eşire, apucat de o adevărată teroare... O piatră mai mică mă nimeri în picior. Incomparabila dansatoare şi biliardistă era şi minunată „sportsmenă", aruncătoare de pietre...

* * *

Au trecut treisprezece ani. Eram la Kiev cu băeţelul meu de zece ani. Deşi găsisem de mai multe ori în rubricile artistice numele „Dvinscaia" însoţit de epitetele „neîntrecută", „inimitabilă" şi „incomparabilă", am fost izbit însă de un afiş al teatrului „Chateau-aux-Fleurs", care anunţa aceiaşi reclamă cu litere uriaşe. Seara m'am dus la „Chateau". Am văzut-o pe scenă. Era aceiaşi, fără nici o schimbare. Am eşit repede, tulburat puţin...

Au mai trecut câţiva ani până la războiul european. Au urmat: războiul, revoluţia, bolşevismul, restauraţiunea scurtă a lui Denikin. Dela un refugiat rus am căpătat o foaie apărută în 1919 la Rostov. Pe prima pagină — anunţul: „Incomparabila noastră Maria Alexandrovna Dvinscaia"..

Ianuarie 1925. Sub reformatorii dela Cremlin, teatrul „Buff" din Moscova şi-a reluat misiunea. Un număr din „Pravda" căzut întâmplător sub ochii mei, conţinea acest anunţ: „Numai 10 spectacole extraordinare cu neîntrecuta, inimitabila Maria Alexandrovna Dvinscaia".

Duc mâna rece la fruntea mea înfierbântată. Părul cărunt a început să-mi cadă de pe creştet. Dela tâmple spre inima — arteroscleroză. Eu, am fost amantul zeiţei Izida?

ALEXIS NOUR

Iunie 1925 Bucureşti.

Peste Ocean

Jurnal de bord

In biroul Nord-Loydului German din Brema

La o încrucişare de străzi mă opresc în faţa unui palat impunător, c'un turn măreţ de catedrală.

Dela intrare simt un miros puternic de cauciuc. Tălpile ghetelor se îngroapă adânc în stratul elastic al unui covor de gumă gros de-o palmă, lucrat în careuri albe şi negre ca faţa unei mese de şah. Uşile, asemenea capitonate în gumă, sting orice sgomot din sală. Toţi vorbesc în şoaptă. Am impresia că intru într'o biserică în care pluteşte o linişte solemnă şi rece

E dimineaţă. Lume puţină.

După un fel de tejghea de lemn de mahon în forma unei imense elipse, câţi-va funcţionari tineri, în picioare, aşteaptă gata să servească lumea.

Nemţişori blonzi, raşi, spilcuiţi, cu nişte capete de păpuşi de porţelan, întind planuri de vapoare pe care le studiază cu mare atenţie câteva Englezoaice drepte, ţepene în **Waterprufuri** subţiri şi lungi ca nişte tocuri de umbrele.

Aceste **Miss** îşi aleg cabinele pe vasele ce trebuie să le treacă de pe continentul nostru dincolo, peste Ocean.

Arăt scrisoarea cu care eram înarmat din ţară. Mi se răspunde că, fiind un caz excepţional, numai directorul dela secţia B, s'ar putea pronunţa.

De după un birou-catedră, directorul mă priveşte grav şi pătrunzător, măsurându-mă printr'o păreche de ochelari rotunzi.

După ce termină de citit adresa **Serviciului maritim român,** în care se arăta că sunt delegat al acestui serviciu la congresul de navigaţie din Filadelfia, directorul îşi descreţi fruntea şi încercă să schiţeze un binevoitor zâmbet pe mub mustăţele lui roşe, ţepoase.

— „**Vorzuglische Gesellschaft**—excelentă comapnie de navigaţie. Avem convenţie cu d-voastră pentru pachebotarile române de pe linia Constanţa-Egipet. Puteţi pleca peste trei zile cu „Kaiser Wilhelm II". Aveţi o cabină clasa întâia pe punte.

In timpul cât aştept întocmirea actelor de călătorie îngropat într'un fotoliu monumental, observ cuprinsul biroului companiei „Norddeutscher Lloyd".

Mobilă grea de mahon îmbrăcată în piele de marochin şi catifea moale. Sticlă groasă, lemn lustruit, bronz aurit, — toate sclipesc de curăţenie. Peste tot bogăţie. Un fel de eleganţă severă, rece....

Pe tăbliţele de alamă, prinse în uşile ce dau în celelalte birouri, citesc nume de continente, ţări, porturi şi colonii depărtate: Africa, Sud-America, Bremen-Ostasien, Austral-Japan, SSingapore-Neu-Guinea.

In mijlocul sălei, pe un postament masiv, e aşezat un glob terestru enorm, încondeiat în reţele de linii colorate, întretăindu-se ca într'o pânză de păianjen, ţesută cu măestrie pe toată întinderea de apă a planetei.

Din loc în loc sunt ţintuite un fel de vaporaşe, ca nişte jucării de copii. Şi o sumă de bolduri cu steguleţe felurite însemnează pe glob linii de navigaţie şi porturi de oprire. Toate liniile colorate, plecând dintr'un singur punct, ocolesc globul şi se întâlnesc strângându-se ca într'un ghem tot în acelaş punct de unde au plecat.

Brema e portul de plecare şi întoarcere în traficul maritim mondial cucerit de Nord Lloydul german — inima care pompează în toată această reţea de artere ca într'un imens sistem de circulaţie, nutrind ţesăturile organismului pământesc.

Marile porturi, cu legăturile şi antrepozitele lor, atrag şi înghit avuţiile de pretutindeni, ca nişte monştri marini ce-şi întind peste mări şi oceane braţe lungi uriaşe, armate cu ventuze lacome cari sug din cele mai îndepărtate colţuri ale solului.

Vastele întreprinderi de trafic mondial au ceva măreţ şi misterios. Pare că o forţă ocultă mişcă resorturile acestor alcătuiri metodice, cu părţi ascunse, păstrate în afară de vederea lumii profane, asemeni organelor din corpul unei maşini, pe care-o vezi lucrând fără să ştii secretul mecanismului ascuns.

Aci, în biroul acesta rece, simţi că lucrează creierul ce comandă, imprimând voinţa mişcărilor la distanţe de mii de kilometri, peste mări şi ţări, îmbinând sforţările minţei omeneşti în lupta pentru cucerirea bogăţiilor pământului.

Lângă mine stă un Englez, tăcut, adâncit în cercetarea unui voluminos **Lloyd's Register,** comparând coloanele cu numele construcţiilor navale germane şi engleze.

* * *

Lupta aprigă începută de câţiva ani între Anglia şi Germania, pentru imperialismul economic şi stăpânirea mărilor, se oglindeşte de minune în rivalitate comercială şi în concurenţa nebună angajată între marile companii de navigaţie transatlantică.

Toată lumea se deprinsese cu ideia că recordul vitezei şi tonajului nu poate fi ţinut decât de Anglia cu liniile ei celebre: „Wite Star Line" şi „Cunard Line". Pe când marina franceză se oprise resemnată, cea germană, cu „Hamburg-America Line" şi „Norddeutscher Lloyd", începe a construi c'o îndrăzneală uimitoare transatlantice mai mari şi mai repezi decât cele engleze. Nemţii erau hotărîţi nu numai să-i imite pe Englezi, ci să-i şi întreacă.

Mare poftă aveam să ştiu ce se petrece în capul Englezului de lângă mine, care cerceta cu răbdare liniile încâlcite pe glob, linii ce arătau mersul vapoarelor germane. Trebuia să mă abţin. N'am îndrăznit să-l întrerup, căci ştiam bine că unui **englischman** nu-i poţi vorbi dacă nu i-ai fost prezentat.

Mi-am adus aminte şi de Englezul care, fiind întrebat: de ce nu a dat o mână de ajutor unui necunoscut care se îneca, a răspuns flegmatic: „Cum era să-i întind mâna, dacă nu-l cunoşteam personal". M'am mulţumit numai să-mi spionez uşor vecinul cu coada ochiului.

Jean Bart

După ce-a închis tacticos cartea, a scos pipa, cuţitaşul şi o bucată de tutun solid ca un baton de şocolată. Atâta îndemânare avea Englezul în arta de-a tăia tutunul în palmă, încât nici nu avea nevoie să se uite la degetele care lucrau cu o viteză şi regularitate mecanică. Ochii lui urmăreau continuu liniile colorate de pe globul terestru. Mă gândeam ce haz ar fi făcut Englezul acesta dacă, acum câţiva ani, i-ar fi spus cineva că în curând va călători pe transatlanticele nemţeşti care stingheresc traficul maritim englez pe piaţa mondială.

Cine ar fi bănuit că într'un timp aşa de scurt, pe când globul se britaniza metodic, avea să se ridice aşa de năvalnic continentala Germanie ajunsă prea târziu la împărţirea pământului în colonii, şi să încurce căile de apă croite de falnica Regină a mărilor, cântată de poieţii insulari în imnuri de slavă ca **Rule Britania:**

Domni-vei peste valuri, Britanie vie !
A pământului domnie,
Al tău braţ e sceptrul său!
Iar cetăţile-ţi în floare,
Grămădi-vor bogăţii;
A oceanurilor întinderi
S'or mişca sub ochiul tău
Şi-orice coastă mărgini-va
Ale tale 'mpărăţii!

. . . .

O ! tu insulă slăvită
Poporu-ţi niciodată nu va cădea 'n sclavie.
Domni-vei peste valuri,
Britanie vie!

Nici un zâmbet de ironie n'am surprins pe buzele lui subţiri, strânse între dinţi. Nici o cută de dispreţ n'am putut găsi în liniile dure ale feţei sale rase, patrate, în care se recunoaşte imprimată cu forţă pecetea unei voinţi de fier.

Numai ochii lui albaştri, reci din fundul orbitelor prea adânci, se măreau şi se micşorau uneori străpungând parcă unele puncte de pe globul terestru care-l atrăsese magnetic.

* * *

Pe unul din păreţii stricaţi şi lustruiţi ca marmura în biroul Lloydului era un tablou enorm, într'un cadru lat, aurit. O compoziţie greoaie, pretenţioasă, peste măsură de încărcată.

M'am apropiat să pot distinge amănuntele: Prora unei nave arhaice, în forma unui cap monstruos de dragon marin, spintecă valurile unei mări furioase. Pe corpul navei, într'o ghirlandă de frunze de ştejar cu ghinde, zugrăvit în medalion — portretul Kaizerului, în falnica lui uniformă de amiral.

Aceeaşi poză teatrală şi simbolică: o privire trufaşă, aţintită dela înălţimi, care parcă rosteşte celebrele lui cuvinte:

„Viitorul nostru este pe apă!"....

Singurul şi ultimul exemplar de Divus Caesar, întârziat încă în Europa democratizată, Wilhelm al II-lea, acest **Uber-Kaiser,** fiul unei rase aleasă să conducă poporul său de **Uber-menschen** la hegemonia universală sau la un..... gigantic krah.

Deasupra portretului, coroana imperială e aşezată pe tridentul lui Neptun şi pe o greoaie spadă feudală cu mânerul în cruce. Un vultur ameninţător, cu aripele întinse, ţine în cioc o flamură cu deviza portului Brema, deasupra unei ancore încrucişate cu o cruce:

Navigare necess est.
Vivere non est necesse

De câte ori mă gândesc la tainele istoriei omenirii, la viaţa, grandoarea şi decadenţa popoarelor ridicate şi coborîte de roata fatală a vremei, mă opresc la veşnica îndoială a încercării de a găsi vrâsta unui popor la un moment dat al istoriei sale. Şi în totdeauna îmi apare în minte părerea acelui savant japonez care, întrebat ce oră a zilei arată ceasornicul istoriei pentru marile naţiuni europene, a răspuns că: Franţa e la ora şase seara, Anglia la ora patru după amiază, iar Germania la ora unsprezece înainte de amiază.

Când am plecat din biroul Lloydului, încărcat c'un vraf de broşuri, reclame, **Fahr-planuri** şi placarde pentru bagaje, l'am lăsat pe Englez tot acolo. Cu mâinile în fundul buzunarilor, imobil, hotărît, aştepta cu răbdare. Mi s'a părut însă că strângea prea tare pipa între dinţi. In câteva rânduri i-am surprins pe faţă mişcarea muşchiului de încleştare a arcadelor fălcilor lui rase şi puternice.

Ceasornicul Japonezului cu vrâsta popoarelor m'a chinuit toată ziua cât am rătăcit singur pe cheiurile Veserului şi prin aleiele de plopi argintii, crescuţi pe şanţurile astupate care încingeau apărând odată vechea cetate a Bremei, portul liber al vestitei Ligi Hanseatice.

* * *

Noaptea am dormit foarte rău din pricină că m'a împins păcatul să întârzii prea mult seara la **Ratskeller,** o colosală cârciumă arhaică, întemeiată de câte-va secole în beciurile Primăriei. Această pivniţă istorică, un fel de templu al beţivilor, a inspirat poetului german Hauft celebrele „Liedurí fantastice".

Toată noaptea am avut visuri chinuitoare. Vedeam butoaie monumentale şi ceasoarnice uriaşe cari băteau sinistru şi anapoda orele nepotrivite dela un ceas la altul.

In faptul dimineţei simţii înţepătura săgeţilor de aur aruncate de soarele ce străbătea prin crăpătura ferestrei oblonite.

Şi înainte de a deschide ochii, plutind în amorţirea dulce a deşteptării, pe când păşeam pe lunecuşul punţei dintre vis şi viaţă, mi se trezi în minte deodată aceeaşi întrebare cu vechea îndoială. O fi mergând oare bine ceasornicul acelui Japonez ?

JEAN BART

Preocupări extra-stiinţifice

Feminismul de pretutindeni, şi cel francez în special, când e vorba să facă dovada că, uneori, capacitatea intelectuală a femeilor nu e cu nimic inferioară capacităţii intelectuale a bărbaţilor, o citează în primul rând pe doamna Curie.

Doamna Curie are însă, faţă de francezi, marea vină de a fi poloneză. Mai mult încă: doamna Curie are aerul că se mândreşte cu originea ei şi nu pierde nici o ocazie s'o amintească. Vizitează Polonia şi se lasă sărbătorită de conaţionali, ştirbind astfel ceva din gloria ştiinţei franceze.

Ca orice om de geniu, nu ştie sau nu vrea să fie prudentă. Afirmându-şi, oarecum ostentativ, originea străină, doamna Curie s'a expus să fie numită, de mare parte din francezii animaţi de sentimente şovine, *l'étrangère*. In lumea universitară chiar, doamna Curie e privită cu oarecare animozitate, voalată ce e drept, dar care nu mai e pentru nimeni un secret. Dacă Polonia — sau ceeace exista pe atunci din Polonia — n'ar fi servit în marele războí interesele Franţei ci pe ale Germaniei, doamna Curie ar fi fost expusă, poate, să fie boicotată de studenţii ei. (Că există o asemenea mentalitate şovină până şi în oficialitatea republicei Franceze, o dovedeşte cu prisosinţă faptul că *Marele premiu literar* al Academiei Franceze *pentru literatură* a fost decernat anul acesta, *post mortem*, generalului Mangin pentru... merite militare).

Se insinuiază chiar, pe ici pe colo — deşi nimeni n'are curajul să afirme ceva pozitiv, — că meritele ştiinţifice ale d-nei Curie n'ar fi atât de grozave pe cât se pare, că multe din rezultatele ei nu i-ar aparţine exclusiv. Despre ilustrul ei soţ se vorbeşte cu un fel de compătimire postumă, aşa cum se vorbeşte în suburbie despre un bărbat respectabil pe care vecinii îl bănuesc terorizat de nevastă.

— *Ce pauvre Curie...*

Zadarnic cei care o cunosc deaproape, cei care lucrează în laboratoriile ei, vorbesc de extraordinara ei putere de muncă, de inteligenţa ei covârşitoare şi de admirabilul ei spirit metodic. Savanta doamna Curie e admirată, dar nu e iubită de poporul în mijlocul căruia munceşte cu o nobilă perseverenţă, pentru propăşirea ştiinţei.

Viaţa ei particulară, gesturile ei strict intime, au fost urmărite, date în vileag şi comentate cu o reavoinţă şi o lipsă de discreţie inexplicabile la un popor care se mândreşte cu cavalerismul lui tradiţional. Un scandal în presa pariziană abia a putut fi înăbuşit, în preziua războiului. Acestei femei cu fruntea enormă nu i s'a iertat să fie mai puţin severă în viaţa privată decât în laborator. Slăbiciunile umane sunt singurele puncte comune între geniu şi vulg. Ele aduc la nivelul comun pe cei care au îndrăzneala să se considere de esenţă deosebită decât restul muritorilor. Şi de această detronare, care coboară pe cei de sus fără să-i ridice pe cei de jos, opinia publică e totdeauna satisfăcută.

Un savant bărbat poate că nici n'ar fi simţit această atmosferă de surdă ostilitate. Doamna Curie, deşi savantă, a rămas femee. Ea n'a ştiut să se deslege cu totul de cele pământeşti, — după cum a dovedit şi rezultatul „anchetelor" discrete întreprinse în acest scop. Şi pentru femei, nuanţele de sentiment sunt mult mai sensibile decât pentru bărbaţi. Asupra sentimentelor pe care i le poartă poporul francez (nu e mult decând guvernul francez, atât de darnic totuşi, i-a oferit ca recompensă pentru munca ei aşa ceva ca o pensie de 5000 de franci anual), doamna Curie nu'şi face nici o iluzie. Le-a simţit, a luat act de ele şi, discret, a reacţionat.

Anul acesta, la începutul lui April, fiica ei, domnişoara Irène Curie, şi-a susţinut la Sorbona teza de doctorat în ştiinţe. Despre domnişoara Curie se spune că e de pe acum o mică savantă foarte energică. Ziarele noastre ne-au ţinut în curent cu evenimentele mai importante din viaţa Irenei Curie. Ştim, de pildă, că a fost cândva la un bal unde a jucat *shimmy*, şi că, acum vre-un an, şi-a tuns părul... Despre doctoratul ei însă, ziarele noastre n'au găsit cu cale să vorbească, fie că n'au vorbit nici cele franceze, fie că faptul n'are cine ştie ce însemnătate...

Se zice că domnişoara Curie îndeplineşte în laboratoriile mamei sale oficiul ingrat de... jandarm ştiinţific şi că excelează în a aplica severe admonestaţii „elevilor" distraţi ori ignoranţi, deşi aceşti elevi sunt, toţi, profesori şi doctori.

In faţa unui juriu compus din profesorii Urbain, Jean Perrin şi Debierne (cei doi din urmă colaboratori ai doamnei Curie), Irena Curie şi-a expus rezultatele celor zece ani de cercetări îndărătnice. Teza ei trata despre „razele alfa ale poloniului". (Poloniul a fost cel dintâi corp radioactiv descoperit de Pierre Curie în 1898. Doamna Curie a dus mai departe cercetările soţului. Fiica duce mai departe cercetările părinţilor. Şi se mai susţine că femeile nu's capabile de activitate intelectuală profundă şi perseverentă...)

Domnişoara Curie nu se poate să nu fie în curent cu ostilitatea care o încunjoară pe mama ei. Cu un simpatic entuziasm juvenil în care se ghiceşte şi un pic de perfidie foarte feminină (şi, probabil, cu asentimentul d-nei Curie), a profitat de ocazie ca să-şi manifeste respectul şi admiraţia ei necondiţionată pentru meritele ilustrei mame. Teza ei purta, ostentativ, o dedicaţie foarte simplă:

A madame Curie, sa fille, son élève.

Poate că ar fi fost mai „frumos" ca domnişoara Curie să-şi fi închinat cea dintâi lucrare a ei amânduror părinţilor. Dar, se vede, savantele sunt şi ele, ca şi celelalte femei, mai sensibile la micile răni ale amorului propriu decât la marile sentimente universal omeneşti... Oricum, gestul ei e o dovadă de impresionantă solidaritate filială.

Juriul a sesizat aluzia. Replica a fost tot atât de discretă şi demnă. După felicitările cuvenite tinerei doctorese în ştiinţele fizice, profesorul Urbain a pus lucrurile la punct, salutând memoria glorioasă a marelui savant Pierre Curie şi aducând, apoi, drepte elogii aceleia care i-a continuat opera...

Doctoratul Irenei Curie a fost un prilej de mici împunsături aproape imperceptibile, care au dovedit încă odată că savanţii nu sunt decât oameni — şi că, în afară de preocupările lor profesionale abstracte, atât de absorbante totuşi, nu rămân străini nici de alte preocupări mai mărunte, de natură mai puţin dezinteresată.

OTILIA CAZIMIR

BUCUREŞTII DE AZI

Cişmigiul

In Bucureştii de azi, plini de praf, de gunoae, de câini, de oameni fără căpătâi, de soţii fără ocupaţie, de studente fără ore de curs, de poeţi fără reviste şi romancieri fără editori, grădina Cişmigiului împlineşte atâtea funcţii sociale, încât ar trebui ridicată la rangul de instituţie socială, chiar cu riscul de a se suprima Senatul şi Camera.

In primul rând Cişmigiul reprezintă, în mijlocul Bucureştilor de piatră, o baltă. In jurul acestei bălţi au putut creşte şi rămâne câţiva copaci cu frunze nu totdeauna decolorate şi mâncate de praf. Copacii sunt, unii din ei, destul de bătrâni ca să aibă o înfăţişare impunătoare. Se poate crede uşor — mai cu seamă când eşti bine dispus — că pe-aci a fost o pădure seculară... (Ideia asta te mai răcoreşte). Copacii impunători sunt din când în când dezgropaţi şi duşi prin oraş, oriunde autorităţile vor să-şi dea aere literare şi rustice; apoi sunt aduşi înapoi, spre a reda Cişmigiului înfăţişare de fost „codru" secular.

Adevărul e că în jurul bălţii, boerii de pe vremuri, înainte de a se însura şi a deveni sângeroşi peţitori la domnie, trăgeau chefuri uriaşe, cu vin şi lăutari, până la ziuă. Ion Ghica, în scrisorile lui, aminteşte de câteva din aceste chefuri. Azi, în locul lăutarilor cu viers haiducesc, cântă o fanfară militară, dela ora şease seara, pe un pod înţepenit la marginea lacului în faţa unui restaurant. Repertoriul e internaţional. Valuri-valuri de muzică trec peste valurile timide ale lacului, fermecând bărcile în care dudui multicolore visează iar tineri năduşiţi lopătează. Beţe de chibrit, mucuri de ţigări dau plutitorilor iluzia că sunt asaltaţi de peşti şi alte animale marine. Lacul se strecoară pe sub diferite poduri de piatră, unde arde noaptea câte un salvator bec electric. Ciocnirile între bărci nu sunt rare, dar sunt fără efecte tragice. Cad în nămol numai tinerii care vin ameţiţi de vin — dar ajung totdeauna până la liziera cu iarbă, unde se întind cu filosofie asupra accidentelor vieţei.

„Montecarlo" — insula factice legată de ţărm cu un pod de lemn, şi unde se serveau mititei, bere şi alune americane, în nopţile de vară fosforescente de lumini şi romanţe — a ars anul trecut. Ruină „medievală", a rămas astfel toată iarna, toată primăvară, până mai acum două săptămâni, când au început să se ivească lucrători cu cazmale şi roabe. La iarnă, „Montecarlo" va fi gata! Şi va aştepta să vie vara — dacă, între timp (ce nu e cu putinţă în Bucureşti?) nu va arde din nou sau....

Cişmigiul nu va fi expropriat pentru cine ştie ce „utilitate" personală şi politică!

In afară de lac, sunt aleele. Cetăţeanul, între două capete ale Bucureştiului torid, trece prin această insulă de verdeaţă, scoţându-şi pălăria şi ştergându-se de năduşală. Copiii nenumăraţi şi bone albe dau aleelor înfăţişare de aristocratic loc şi cetăţeanul bucureştean — funcţionar, pensionar, student, militar inferior — citindu-şi gazeta pe o bancă, poate avea o jumătate de oră iluzia că e la Sinaia, la Predeal, la Sovata, la Monaco sau alte coaste de azur... Până la găsirea unei locuinţe confortabile sau cel puţin decente, tânărul student se poate întâlni aci, pe seară, cu tânăra studentă — din „întâmplare" şi pot discuta asupra câtorva amici şi amice, asupra unor cursuri, asupra scopului vieţei, asupra teoriilor lui Einştein, Bergson şi chiar Nicolae Iorga — după care (dacă e cazul) se sărută repede, emoţionant şi inconştient, după un copac. Uneori copacul e ocupat şi atunci dau ocol grădinei întregi, până regăsesc curajul perdut şi... alt copac.

Cum de a scăpat Cişmigiul de năvala statuilor — e într'adevăr un miracol! Sunt numai trei. Şi (să nu zicem într'un ceas rău) ar fi putut fi cel puţin două duzini, când se ştie că în curtea Atheneului, o palmă de loc, la doi paşi — statuia, la doi paşi — statuia. In Cişmigiu statuile nu sunt o protestare împotriva gustului care a prezidat la turnarea tuturor statuilor din ţara românească. Cea mai simpatică — deşi avem oroare de război şi desgust de toate mofturile artistice ale războiului — e statuia care reprezintă un militar francez rănit (sau mort) şi pe care o zeiţă fără aripi îl susţine de subţiori. E piatră albă. Aflasem că sculptorul — un francez — voise să înfăţişeze pe soldat, gol, dar din motive de morală socială s'au opus edilii noştri. Un militar gol de tot?!.. Şi astfel soldatul e... îmbrăcat. Suportabilă — pentrucă e niţeluş ascunsă — e statuia unei doamne filantroape către care îşi ridică mâinile de piatră împreunate, o mamă mizeră şi un copilaş cu fesele goale. E un alb care încântă ochiul pe fondul de verdeaţă al grădinei. Păcat numai că doamna filantroapă are un aer de cucoană supărată iar frizura ei este cu desăvârşire demodată. Nefericită într'adevăr e însă statuia lui Panu, acel viguros ziarist şi caracter politic. Pornind dela o figură de stil — „semănător de idei" — sculptorul a renunţat cu totul la propriul stil al meşteşugului său şi luând proverbul *ad litteram*, l'a turnat pe bietul Panu în bronz, ridicând parcă o pulpană a redingotei şi cu mâna ascunsă acolo — încât gestul lui, dacă nu cugeţi bine, pare foarte indiscret şi indecent. (Ar trebui interzisă pe-acolo trecerea Doamnelor, domnişoarelor şi copiilor care nu vor şti că Panu a fost un „sămănător de idei.")

Şi lucrătorii?... Servitoarele? „Poporul?" — el nu vine în Cişmigiu?

Printr'o înţelegere divină şi tacită, Cişmigiul e lăsat „poporului", Dumineca. In această zi a săptămânei, grupegrupe de fetiţe din Ardeal sunt urmărite de grupe-grupe de soldaţi unguri şi la colţuri de alei pândesc fotografi à la minut. Se vând gogoşi, alviţe, şirue limonada gazoasă, intervin şi oarecari părueli cu ţipete şi cocuri zmulse.

Există o terasă de trandafiri, prevăzută cu bănci de piatră.

Am venit odată la şapte dimineaţa şi am găsit portiţa de fer a terasei, încuiată. După şapte seara, de-asemenea e încuiată.

Am venit anume la amiaz — şi tocmai atunci păzitorul „silvic" (e în uniformă verde) încuia terasa. A avut loc între noi, această convorbire:

— Oare e ordin dela Primărie ca dumneata să încui terasa tocmai când viu eu?...

— Incui la oră fixă.

— Bine, înţeleg, la 7 seara; dar la 12 fix? Repaos duminical pentru flori şi pentru bănci?

— Dela 12 fix la ora 2: ca să nu vie lucrătorii... Vin şi mănâncă aci, se culcă şi lasă pe iarbă murdării de coji de ouă, hârtii, oase, şi alte necurăţenii...

Gardianul avea oare dreptate?... Din punctul de vedere al curăţeniei — da... Din punctul de vedere al democraţiei însă, — nu! Ah! Infamă oligarhie!..

TÂNĂRUL GALANT

GUNNAR HEIBERG

BALCONUL

— Trei acte —

Din limba norvegiană de MARCEL ROMANESCU

PERSOANELE:

RESSMANN.
IULIA.
ABEL.
ANTONIO.
DOCTORUL.
SERVITORUL

ACTUL I

(Intuneric, intr'un salon mare şi inalt. Zori de zi).

SCENA I

(Abel şi Iulia ies din odaia de culcare slab luminată. Iulia e intr'o rochie largă de casă. Merg spre uşa balconului, dar se opresc).

ABEL. — La revedere! La revedere! *(O sărută, îi ţine capul între mâni).*

LULIA *(îl bate uşor pe braţ).* — Ştiu că trebuie să pleci.

ABEL. — Scumpa mea! Scumpa mea! *(O sărută pe ochi).* La revedere, ochii mei frumoşi — să nu plângeţi că deseară vin. La revedere, gura mea dulce, dinţii mei albi. Urechiuşa mea mititică. *(O sărută tot mai pătimaş).*

IULIA. — Nu, nu! Trebuie să pleci. S'a făcut târziu astăzi. Acuma soseşte. *(Ii ia de gât).* Eşti totul pentru mine. Ce plăcut e să stau aşa cu tine — numai să te simt aproape — gândeşte, peste o clipă nu mai eşti aici — şi se face iarăşi gol, întunecos, rece, totul în jurul meu; — când pleci, totul schimbă culoarae şi nu mai recunosc odăile decât atunci când te 'ntorci. Ce lungă e ziua — şi tu nu eşti nicăeri, nicăeri. Te iubesc.

ABEL. — Fiindcă nu pot să fiu mereu lângă tine.

IULIA *(trage canaturile uşei balconului).* — Trebuie să pleci.

ABEL. — Uite-te! *(Privesc afară, la râu).* Incepe să se lumineze. Soarele n'a apărut încă. Uite-te, Iulia! Suntem cei dintâi peste cari răsare soarele! Priveşte lumea întreagă! Dar uite-te, Iulia! *(O îmbrăţişează).*

IULIA. — Pleci când vine soarele.

ABEL. — Săraca Iulia! Şi el trebuie să sosească!

IULIA. — Asta nu face nimic.

ABEL. — Nu face nimic?

IULIA. — Eu nu-l văd. Inchid tot — urechiuşa mea mititică, inima mea mare, înţelepciunea mea.

ABEL. — Mica ta înţelepciune.

IULIA. — Nu, marea mea înţelepciune. Imbrac un sac cu cenuşă. Trag sacul peste toate şi pun cenuşă pe jarul meu. Şi'n cenuşă pun mărgăritarele astea negre, pe care mi le-ai dat eri şi pe care le-oi ţine strâns în mână când oi muri.

ABEL. — Iulia! Iulia! — de ce nu pot să vin la tine în fiecare zi, fără să m ăferesc — şi să rămân la tine în văzul lumii?

IULIA. — E frumos aşa cum e acum, — în taină.

ABEL. — Dar n'ai vrea mai bine?..

IULIA. — Nu ştiu. Şi pe faţă şi în taină! Dar găsesc că-i mai frumos în taină.

ABEL. — O, nu, nu!

IULIA. — Nu? Aseară, până'ai venit, umblam pe aici şi întindeam braţele. Mi se părea că luna mă încălzeşte — şi asta numai fiindcă mi-era frică — şi cum liniştea se făcea tot mai mare, de câte ori călcam pe raza lunei, şopteam: Abel, Abel, Abel, tot mai tare, mai tare, până ce, la urmă, spusei tare de tot: Abel! Şi mi se părea că luna, şi eu, şi numele tău, şi tot, era o mare taină neştiută de nimeni.

ABEL. — Şi aşa, te am ridicat uşor şi te-am adus pe braţe, aci, pe covorul verde, şi lumina şiroia de sus peste tufişul de liliac şi peste trupul tău frumos — peste gâtul tău — peste pieptul tău — ochii tăi — braţele tale — braţele tale!

(Rămân tăcuţi; într'un târziu, el zâmbeşte).

IULIA. — Ce e?

ABEL. — Citeam pe pieptul tău. Scrisesem pe el! Te iubesc.

IULIA. — Scriseseşi? Cu ce ai scris?

ABEL. — Cu o creangă de liliac. *(Stau obraz lângă obraz, fără să vorbească).*

IULIA *(în şoaptă).* — Doamne, ce frumoasă eram!

ABEL *(liniştit).* — Ei, ei!

IULIA. — Fiindcă te iubesc cu dragoste atât de înaltă! *(Mai în şoaptă).* Trebuie să pleci. Trebuie să pleci. O, ce tare eşti! N'am bănuit niciodată că un bărbat poate fi aşa de drag. Trebuie să pleci. Când pleci, parc'aşi muri. Numai noaptea şi luna şi tu însu-ţi, poţi topi ceeace ziua şi soarele au făcut să îngheţe în mine. Te iubesc. Dar trebuie să pleci...

ABEL. — La revedere! Dă-mi un zâmbet, să-l ascund până te-oi avea iar. Acum zâmbeşti. Dar acolo, înlăuntrul tău, eşti serioasă. Acolo îţi lapezi zâmbetul, cum lapezi de pe tine rochia asta moale. Când stai aci, în colţişorul ăsta al adăpostului nostru, şi-ţi văd vinele albastre şi subţiri...

IULIA. — Abel!

ABEL. — Stai serioasă şi roşeşti ca un trandafir palid, ca o făclie străvezie de nuntă. Şi tulburarea ta mă face pătimaş. Eşti ruşinoasă, fiindcă nu tăgădueşti că-ţi place. Şi chiar dacă ai tăgădui, aş citi-o în ochii tăi, cari se 'mpart în mii de cioburi de sticlă. Nu tăgăduieşti.

IULIA *(îşi ascunde obrazul la pieptul lui Abèl).* Abèl!

ABEL. — Deci recunoşti! *(Ii trece mâna prin păr).* Părul tău lung şi negru.

IULIA. — Abèl!

ABEL. — Aşa-i?

IULIA *(încet).* — Da.

ABEL. — Vrei?

IULIA. — Abèl!

ABEL *(dă să-i vadă chipul).* — Nu? Spune! Spune! - Vrei? Spune!

IULIA *(se scoală).* — Acum trebuie să pleci. *(Zâmbesc privind unul la altul).*

IULIA. — Poţi scrie cu o creangă de liliac?

ABEL. — Am muiat-o în gură. Şi am putut.

IULIA. — Ei, Abèl! *(Râd amândoi).* Cu litere verzi? E urât?

ABEL. — Ba nu, e frumos!

IULIA *(speriată).* — Vine cineva. El e. *(Arătând spre balcon).* Ascunde-te afară. Dar să nu cobori: prea s'a făcut lumină.

ABEL *(iese pe balcon).*

SCENA II

RESSMAN *(intră repede, pe cât îi îngăduie vârsta. Scoate un fular mare, roşu, răsucit de mai multe ori în jurul gâtului).* — Bună dimineaţa, porumbiţo! Ce te uiţi aşa la mine? M'ai aşteptat mult? Exact. De ce te 'ntorci? Iţi miroase dintele meu stricat? M'a canonit toată noaptea cât am stat de gardă? *(Pune mâna la falcă).* Şi dintele celălalt a clănţănit tot timpul atâta era de frig. O corabie din Sicilia! Straşnică vamă pentru Stat! A venit zidarul să repare balconul?

IULIA. — Nu, n'a venit.

RESSMAN. — Ai văzut crăpătura de afară?

IULIA. — Da.

RESSMAN. — M'aş mira să se fi crăpat din bârnă spre temelie. Slabă mai e.

IULIA. — Nu. Nu e. Am fost de m'am uitat astăzi.

RESSMAN. — Incepi să te ocupi de casa noastră? Haha. — De-am putea să vindem casa, am scăpa de reparaţie. *(Se 'ndreaptă spre canari, şi-i necăjeşte).* Ha, ha! ce frică pe voi! Vă faceţi numai că vi-i frică — întocmai ca muierile când văd câte-un şoarece prin odaie. *(Se 'ndreaptă spre papagal, îl aţâţă, întinde degetul prin zăbrele, îi dă peste cioc, se strâmbă la el — petrece grozav).* Hahaha! Diavol blestemat! hahaha! *(Strigând).* Hei, asta seamănă cu mama — haha — când îmbătrânise. Cucoană mândră. Aşa şi tu, bătrâno, aşa! Bee, n'ai nimerit — bee — dar eu am nimerit, haha! Mă luă drept copil de ţâţă, chiar când îmbătrânisem, când nu mai aveam dinţi şi devenisem inofensiv pentru femei. Zii, nu vrei zahăr? — ia, ia, mă! Muşcaşi? bee — hahaha. A murit acum doi ani şi nu sunt trei de când m'a trimis sus, în odaie, fiindcă eram de altă părere. Aveam respect pentru dânsa, înţelegi?! *(Aţâţă păsările din amândouă coliviile odată, râde cu hohot. Apoi, oboseşte şi spune serios):* Aşa a fost. Acum vreau să dorm. Ai grijă, dacă vine zidarul. Doctorul însă poate să aştepte. *(Brusc, ia de jos o bucată de hârtie şi se 'ndreaptă spre uşă; întâlneşte pe doctor în uşă).* Ba nu, nu face să laşi pe doctor să aştepte. Costă bani.

SCENA III

DOCTORUL *(zâmbeşte şi-şi freacă mâinile).* — Doară d-ta însu-ţi fixezi onorariul.

RESSMAN *(înţepat).* — Onorariul nu sporeşte. Sporeşte nu-obligaţia unui onorar mai mare.

DOCTORUL *(râzând vesel).* — Haha. — „Sporeşte". Dar cum îţi mai merge astăzi?

RESSMAN. — Prost îmi merge. C'a trebuit s'aştept doctorul, în loc să mă duc să mă culc. — „Şi Doamna"?—Doamnei îi merge foarte bine. Părul meu cărunt şi picioarele mele subţiri arată îndeajuns *(tropăe)* au! — că n'are nici o meteahnă. Mereu nici un copil. Mereu nici un onorar extraordinar! Limba? Poftim! — Pulsul? Mă rog! Vrei să observi mai multe rarităţi, atunci mai bine să mergem în odaia de culcare. Nu te jena de Doamna! Vino! S'aştept? Iulia, ai uitat lampa mică aprinsă. *(Intră în odaia de culcare).*

DOCTORUL *(zâmbeşte prietenos şi îngăduitor, apoi urmează pe Ressman în odaia de culcare).*

SCENA IV

IULIA *(se repede la balcon).* — Vino!

ABEL *(intră şi merg amândoi spre uşa de intrare).* — N'am ştiut niciodată cum era. Şi tremur gândindu-mă la el.

IULIA *(tare).* — Da, ai de ce să tremuri.

ABEL. — Sst!..

IULIA. — Gândeşte-te dacă te-ar fi văzut.

ABEL. — Nu ţi-e frică?

IULIA. — Nu.

ABEL. — Hai mai repede!

IULIA *(râde tare).*

ABEL. — Ssst!..

SCENA V

RESSMAN *(vâră întâi capul înăuntru, apoi intră. Pauză lungă, în timp ce Ressman priveşte întâi la Iulia, apoi la Abel. Abèl nu spune nimic, fiindcă Iulia nu vrea să vorbească. Ressman porneşte spre Abel. Insfârşit, Iulia vorbeşte).*

IULIA. — E un domn tânăr care vrea să vadă casa. D-l Abèl — soţul meu.

RESSMAN. — Aşa de noapte?

ABEL. — Da, de obicei fac o plimbare dimineaţa. Şi cum treceam pe aici, mi-am adus aminte că această casă e de vânzare.

RESSMAN. — Vă 'nchpuiaţi că ne sculăm aşa devreme?

IULIA. — D-nul Abèl te-a văzut întorcându-te acasă

RESSMAN *(repede la Iulia).* — Ai râs.

IULIA. — Am râs?

RESSMAN. — Râdeai aşa tare adineaori.

IULIA. — Eu, râdeam aşa de tare?

RESSMAN *(întorcându-se către Abèl).* — Intre 10 şi 12, Domnule!

ABEL. — Dar nu-i încă aşa târziu.

RESSMAN. — Intre 10 şi 12 se poate vedea casa.

ABEL. — Aş dori s'o văd acum. M'am gândit să cumpăr casa şi văd că sunteţi acasă...

RESSMAN. — D-ta vorbeşti ca un negustor. Ai dreptate. Cum vrei, D-le Abèl. Numai să dau drumul doctorului... Doctore! Doctore! — Intră, doctore!

DOCTORUL *(intră).*

RESSMAN. — Poţi să te duci!

DOCTORUL *(zâmbeşte cu înţeles la ceilalţi).*

RESSMAN. — Aş, nici gând. Se simte jicnit, dar o face din pricina banilor. Sunt un bolnav cumsecade.

DOCTORUL. — Ei!

RESSMAN. — Ce, nu sunt?

DOCTORUL *(dă din umeri şi zâmbeşte îngăduitor).*

RESSMAN. — Numai din pricina banilor. Intocmai ca mine faţă de d-l Abèl. Află, d-nule doctor, că omul ăsta străin a venit aci să-mi poruncească, auzi? Să-mi poruncească să-i arăt casa, deşi ora anunţată e dela 10—12, deşi aş fi avut poftă să... ei! dar o fac. Mă 'nchin şi zic: Poftim. Numai din pricina banilor. Oamenii se duc, banii rămân. Toţi jucăm comedie unii faţă de ceilalţi. Toţi suntem ca actorii. Şi lor poţi să le porunceşti orice, numai să le porunceşti ceva, că altfel te fac nebun şi devin ingraţi. Ce? Nu ştiaţi asta, domnilor? N'ai stat niciodată laolaltă cu actori, doctore, să petreci, să bei, să glumeşti, să vorbeşti de roluri, să lauzi, să minţi. Nu? N'ai fost? Ciudată fire mai ai; şi păr creţ ai în cap. — Da, da, ingrat ca un actor — ar putea fi un proverb, spunea un prieten al meu, care-i poet. Ei, nu tocmai prieten, dar *(priveşte puţin către Abel)* s'a împrumutat cu nişte bani dela mine. Acum grăbeşte-te de pleacă, doctore, că domnul nu mai poate să vadă casa. Adio! Ai uitat să mă întrebi de scaun astăzi.

DOCTORUL *(zâmbeşte îngăduitor şi cu 'nţeles, salută şi iese).*

ABEL *(face un semn de nerăbdare).*

IULIA *(zâmbeşte nepăsătoare).*

RESSMAN *(după ce s'a uitat puţin la Iulia şi la Abèl).*—Aşa, era vorba de casă. Acum sunt la ordinele dumitale.

ABEL. — E şi timpul. De sigur că nu-i plăcut nici pentru tânăra dumitale soţie.

RESSMAN. — „Tânăra mea soţie"? *(Strigă):* Doctore, doctore!

DOCTORUL *(intră din nou).*

RESSMAN. — De ce n'ai întrebat astăzi de scaunul meu? Nu-ţi ştii pomelnicul?

DOCTORUL *(zâmbeşte îngăduitor şi cu 'nţeles).* — Doamne, d-le Ressman, Doamne, Doamne!..

RESSMAN. — Dar ce e caraghios în cuvântul ăsta? Oare numai fiindcă sunt bolnav, fiindcă sunt în ghiarele medicinii, întrebuinţezi cuvântul ăsta? Să-ţi mai plătesc ceva în plus pentru scaun? Să 'nobilezi lucrurile burgheze? De scaun, poate? De-ai întreba pe tânăra mea soţie dacă o doare stomacul, sau pe tânărul ăsta străin, nu i-ai întreba de scaun? Că numele nu ajută la nimic, când treaba în sine tot are greutăţile ei.

DOCTORUL. — Doamne, d-le Ressman! Doamne, d-le Ressman! *(Se uită la ceas).* Mai am şi alţi bolnavi.

RESSMAN. — Tocmai! La revedere, d-le doctor! Ne reţii.

DOCTORUL *(pleacă).*

RESSMAN. — Ce brută! Eu ştiu că-i cel mai prost doctor din oraş. Dar ieftin! Doctor tot e. Şi prin urmare, pentru mine e o mângâiere. Când te gândeşti — ştiu, dar totuşi! Ne 'nşelăm! Ne înşelăm! Dar te agăţi de viaţă, chiar dacă trebuie să te propteşti cu cornul în pământ. Poate preferi să-ţi arate casa tânăra mea soţie?

ABEL. — Dacă doamna are bunătatea.

RESSMAN. — Eu sunt obosit, vezi d-ta. Toată noaptea stau treaz. Ea trebuie să doarmă singură, săraca! *(Se uită la Iulia).* Poate că-i mai bine aşa.

IULIA. — Porunceşti?

RESSMAN. —Poruncesc? De ce să poruncesc? Sunt străini aici.

IULIA. — Te 'ntreb dacă doreşti aceasta.

RESSMAN. — Miroase a sânge de martir. Haha.

ABEL. — Poate prezenţa mea e neplăcută doamnei. Doamna pare atât de serioasă.

RESSMAN. — Mai serioasă ca de obicei?

ABEL. — Da?

RESSMAN. — Ai mai avut înainte ocazia s'o observi?

IULIA. — Câte odată stau şi fixez fereastra. Poate că d-nul Abèl...

RESSMAN. — Fixezi? Aşa dar fixezi? E un cuvânt cu două înţelesuri. Nu numai că priveşti, dar priveşti cu o cămăruţă a inimii. *(Tare).* Dar tu eşti a mea. *(Cu ton obişnuit).* Eşti tânăra mea soţie. *(Cu jumătate glas, către Abel).* Tot mai bine să-ţi arăt eu casa. Ea nu poate să-ţi arate aşa de bine comodităţile exterioare. Trebuie să menajezi o femeie tânără. Mă 'nţelegi!

IULIA *(se aşează pe sofaua scundă din mijlocul odăii, unde cu o clipă înainte sta cu Abèl).*

RESSMAN. — Aici avem antreul. Luminos şi mare. *(Deschide uşa de intrare).* De altfel l-ai văzut când ai intrat. Şi aici avem salonul. Cald iarna şi răcoare vara, tocmai cum trebuie să fie. Aici e loc de plâns şi de râs, hihi. Arhitectură nobilă! Se vede mai bine când luna bate 'n ferestrele mari. Tânăra mea soţie stă adesea aici, când sunt de serviciu noaptea. Dar până plec, stăm uneori împreună sub clar de lună. Clarul de lună îi stă bine.

IULIA. — Asta ştie şi d-nul Abèl.

RESSMAN. — Ştie asta?

ABEL. — Da, îmi închipui.

RESSMAN. — Şi aici e uşa spre tot ce-i mai sfânt.

ABEL şi IULIA *(schimbă un zâmbet scurt).*

RESSMAN. — Iulia, poate domnul să se uite înăuntru?

IULIA. — Nu.

RESSMAN. — Ba da! Poftim, priveşte! Feciorelnic — nu? Feciorelnic pe jumătate — mda! Când lampa lunei se aprinde — o! Indată ai să te simţi acasă aici. *(Inchide repede uşa).* Aşa, acum închidem. *(Merge înainte şi se aşează lângă Iulia; tăcere).* Poate nu doreşti ca eu să 'ncălzesc focul lângă dânsa. *(Ii priveşte pe amândoi—ei privesc încordat la el).* Da—ce vreau să spun prin asta? Haha. Ca şi cum lucrurile ar merge aşa pe lume. Un bătrân venerabil, o femeie tânără şi frumoasă, un om tânăr, care... caută casă şi ar preferi să plătească stăpânei în natură. Haha. Râzi şi tu Iulia! *(Râd cu toţii, apoi pauză scurtă).* Şi totuşi, deosebirea n'o să fie prea mare în cumpăna gingaşă ce atârnă în cer. Oare nu mă simt şi eu mândru că sunt o biată râmă, când acolo măreţia se simte atât de solemn? Sau credeţi că eu, bătrân, sunt mai caraghios decât voi, tinerii, când priveşti din marele unghiu al râsului? Sau nu e taina tainică şi pentru mine — fiindcă nu sunt nobil.. Căci nobil nu sunt. Aşa-i Iulia?.. Şi frumos nu sunt. Şi bătrâneţea mi-a cocârjat oasele, aşa că nu mai pot să privesc decât înapoi. Şi fericire n'am adus pe pământ. Şi pe alţii nu i-am făcut fericiţi. Haha. *(Furios, ridică pumnii spre cer).* Dar el va răspunde în faţa mea în ziua judecăţii. *(Un timp).* Sunt mulţi cari îşi închipuie că sunt vesel, fiindcă vorbesc aşa mult, şi că sunt mai rău când tac. Taci bătrânule! *(Apoi urmează).* Şi aici e balconul. Totdeauna o plăcere pentru casă. Mai ales pentru cucoanele casei. — Acum „fivezi, Iulia? Fiecare doamnă doreşte odată în viaţa ei să-şi balconul! Nu ştiai asta? Cum vii pe drumul ăsta, îţi deschide şi-ţi spune: „Eroul meu, eroul meu", chiar dacă-ţi tremură genunchii de nu poţi fi întrebuinţat nici ca erou, nici ca altceva.

ABEL. — Cât costă casa?

RESSMAN. — 100.000. Nu poţi spune că e scump. Casa e singuratică lângă râu. Poţi să sari deadreptul în apă, dacă vrei. Şi ce sunt banii? Rugină şi cocleală. Nu mănâncă de altfel niciodată aurul şi argintul. Hahaha! Nu câştig mare lucru pe vânzare însăş. Căci cinstit sunt. Am păzit totdeauna cele zece porunci. E bine să simţi tablele Legei pese capul tău. Altfel, însuşirile extraordinare ale unora ar creşte până 'n cer. Gândeşte-te! Insuşirile mele extraordinare! Doamne, Doamne! Nu vrei să ieşi să vezi priveliştea?

IULIA. — E o crăpătură.

RESSMAN. — Nu face nimic. *(O priveşte).* N'are nici o importanţă. Se potriveşte cu înfăţişarea antică a balconului. *(Iese).* Vezi, poţi să şi încaleci pe el. *(Cu un sgomot groaznic se năruie balconul! Se aud strigătele lui).* Iulia! Iulia.

ABEL. — *(Se repede şi priveşte după el).*

IULIA. — *(stă 'n loc liniştită).*

ABEL. — *(Se 'ntoarce puţin după aceea).* Şi-a spart ţeasta.

IULIA. — *(Ingenunchie, ridicând mâinile spre cer).* Mulţumesc!

ABEL. — *(O priveşte puţin, se apropie şi îngenunchie lângă dânsa).* Da, Iulia.

— CORTINA —

ACTUL II.

Peste un an.
Acelaş salon. Dar mai gingaş, mai locuit.

SCENA I

IULIA. — *(Stă la fereastră într'un fotoliu mare şi vechiu de piele).*

ABEL. — *(Umblă măsurând odaia).*

UN SERVITOR BATRAN. — *(Intră cu o valiză. Merge liniştit, obişnuit cu casa. Abel îi arată cu mâna unde să pună valiza. Servitorul iese).*

ABEL. — Da, dar eşti tânără. Simt cât de proaspăt curge sângele în tine şi tu vrei să-mi închipui că totul e liniştit — vrei să mă faci să cred că eşti obosită şi caldă sub soarele de amiază. Când stau aici dimineaţa şi aştept, şi tu vii din odaia ta, par'că ar curge o mireasmă de fân proaspăt. Şi chiar dacă n'aş şti, crezi că sunt orb? Crezi că nu văd cum îţi s'aprind ochii atunci când intri într'o sală cu bărbaţi mulţi? Treci ca printr'o alee de lumini mici, pâlpâitoare, neprevăzute, scânteietoare, adânci, rătăcitoare şi uneori liniştite, care nu te urmează, ci stau în loc.

IULIA. — Ce blând şi frumos vorbeşti Abel, Abel! cu mine.

ABEL. — Dar fă-mi plăcerea să faci ceeace te rog. Trebuie să joci în lumină; tinereţea, frumuseţea, mersul tău măreţ, glasul, zâmbetul — cer lumină. Unde ţi s'ar duce altfel razele? Inăuntru, te-ar mistui, te-ar arde toată. Vreau să te chinui — *(zâmbind).* Nu te temi? Nu te temi să pleci cu mine să 'mbunătăţeşti oamenii? N'ai fi preferat să mergi la serata lui Antonio astăseară?

IULIA *(zâmbeşte).* — Nu.

ABEL. — Sărbătorirea victoriei sale.

IULIA. — Urăsc pe Antonio.

ABEL. — Il urăşti?

IULIA. — Mi-e antipatic. Prefer să stau aci, la noi acasă, şi să fiu veselă, decât să ies singură şi să fiu indispusă.

ABEL *(o mângâie).* — Singură! Dar cum vrei să am timp. In fiecare zi muncesc pentru alţii — şi Duminica trebuie s'o am pentru mine, ca să strâng, să clădesc în sufletul meu şi să scot din sufletul meu, mai ales să scot, înţelegi! Dar tu! Tu eşti altfel ca mine. Munca mea nu-ţi stă pe inimă cum îmi stă mie.

IULIA. — Ba da, ba da!

ABEL. — Uneori nici nu ştii ce ai copiat pentru mine. Haha. Dar munca mea, gândurile mele nu sunt de fapt ceva nou pentru tine. Doară le-am gândit împreună cu tine.

IULIA. — Cu mine?

ABEL. — Cum? Nu ştii? Nu m'asculţi când umblu pe aici şi-mi mlădii cuvintele şi-mi rânduiesc gândurile?

IULIA. — Ba da, te ascult. Şi găsesc că eşti fermecător.

ABEL. — Fermecător? Eu, când cuget?

IULIA. — Imi bate inima de câte ori apari în faţa mulţimii; peste toată adunarea pluteşte un zâmbet, fiindcă eşti atât de frumos şi fiindcă lumea simte cum îţi ţâşneşte predica din inimă.

ABEL. —Da, ceva tot rămâne, de sigur. Dar tu trebuie să dansezi!

IULIA. — Să dansez?

ABEL. — Şi să te 'mbraci în culorile tale, să 'nveseleşti ochii..... Trebuie să râzi. Trebuie să râzi. Şampania să-ţi fie băutura. Să pui inima în mişcare. S'auzi cuvinte frumoase. E aşa frumos pe lume! Şi e doară firea ta — urmeaz-o! Asta fac şi eu. Fac ce-mi place. Să te bucuri şi tu de libertatea ta şi să te bizui pe ea, Iulia! Dăm o mare serată, la care invităm toate cunoştinţele noastre, şi pe d. Antonio.

IULIA. — Pe d. Antonio — nu.

ABEL. — Fiindcă ţi-a spus că te iubeşte?

IULIA. — Da!

ABEL. — Tocmai de aceea! Primeşte lupta! Nu cred să fie un lucru între pământ şi cer, asupra căruia să mă înţeleg cu acest om. Dar asta nu mă împiedică să-i admir puterea, însuşirea de stăpânitor, geniul lui de conducător, desfăşurarea personalităţei nu şi-a uitat nici odată nici mama bătrână, nici sora bolnavă

IULIA. — Am vorbit cu el de cinci ori, şi de fiecare dată s'a vârât în sufletul meu şi mi-a şoptit: Te iubesc.

ABEL. — Hm, nu-i ciudat pentru vremurile noastre? Şi nici odată un cuvânt mai mult.

IULIA. — I-am interzis să-mi vorbească.

ABEL. — De sigur că nu te-a ascultat.

IULIA. — Timp de un an n'a mai vorbit cu mine

ABEL. — Dar se poate vorbi în mii de feluri: cu privirea, prin scrisori, prin saluturi. Adu-ţi aminte de noi!

IULIA. — Mi-aduc aminte de noi.

ABEL. — Nu trebuie să te simţi robită de ceva care s'ar putea, poate, întâmpla odată în viitor.

IULIA. — Dar numai stând laolaltă poţi însemna oamenii ceva unul pentru altul.

ABEL. — Nu vreau însă să vină ziua în care să-mi spui: Ceva a murit în mine. De ce m'ai legat? Dormi?

IULIA *(zâmbind).* — Nu, vezi cât sunt de fericită.

ABEL. — Visezi?

IULIA. — Doară *suntem* fericiţi.

ABEL. — Când cineva spune că are fericirea, să ştii că n'o are, scumpa mea! *(Ii ţine mâna).*

IULIA. — Mi se pare că mă cobor, când sunt departe de tine. Toate mi se pare aşa mărunte pe lângă gândurile tale. Nu-mi vine să râd, când fruntea ta e serioasă. Nu-mi vine să fac sgomot, când vorbeşti încet şi blând. Nu-mi vine să dansez, când în ochii tăi e patima să creşti oameni. Funigelul subţire care e 'ntre noi, nu e ceva care leagă. E o atmosferă de fericire, în care *simt nevoia* să respir. In afara ei, nu pot.

ABEL *(îi apucă mâna).* — Iulia! Iulia! Ţi-aduci aminte de vremuri de dimineaţa din balcon.

IULIA. — Mi-aduc aminte.

ABEL. — Ce frumos era! Şi cât am înaintat de-atunci! Vreau să zic cu gândurile mele.

IULIA *(se 'ntoarce şi-l priveşte atentă, fără ca el să bage de seamă).*

ABEL. — O Iulia! Ce orbi sunt oamenii cari îşi închipuie că vremile trecute erau mai mari. Asta e Renaşterea — căci mă 'ntreb când, *când* s'au simţit oamenii aşa de mari şi când s'au simţit aşa mici ca acum, în vremile noastre măreţe. Când a fost asemenea distanţă între oameni, fiindcă fiecare vrea să aibă un loc. Nihil a me alienum puto. Sunt adânc recunoscător că trăesc în vremile acestea. Nu mai sunt hotare. Ne apropiem taine mari. Dar nu trebuie să odihnim nici odată, nu trebuie să ne oprim nici odată. Odihna e boală, popasul e moarte pentru om. Aşa-i? Ai înţeles?

IULIA. — Dar dragostea?

ABEL *(încălzindu-se).* — Dragostea într'o mână) — *tot restul* în cealaltă — alege! Da! Pentru dragoste fac oamenii popas. Dar ea nu încape în cultură. E singura forţă naturală, care nu se poate cultiva. O omenire cu suflet, dar fără dragoste şi fără toate înfăţişările ei, — iată ţinta spre care merge drumul sufletului aci pe pământ — şi atunci trebue să te 'narmezi cu toate armele tale. Că de învinge dragostea, devii nebun, prost, orb, nedrept. Ea face parte din întuneric, fură din inteligenţă, din caracter, din voinţă.

IULIA *(zâmbind).* — Şi eu?

ABEL *(zâmbind).* —Sst! Inorice caz trebuie să rămâie taină. Nu vrem să ne-o mărturisim. Iţi mai aduci aminte, Iulia?

IULIA. — Da, mi-aduc aminte.

ABEL. — Şi tu eşti pătrunsă de toate teoriile mele; şi nu ştiu cum aş putea să exist fără tine.

IULIA. — *(S'a sculat. Stau şi se privesc amândoi; zâmbesc. Işi întind mâna).*

ABEL. — Doară nu e vina mea — eşti supărată pe teoriile toate.

IULIA. — Nu. Dar te admir cum isbuteşti să le potriveşti pe toate.

ABEL. — Cred că asta vine din aceea că nu râvnesc să fiu ca alţii şi nu cer altora să fie ca mine. Vezi, acum mă 'nvârtesc aci şi-mi închipui că cea mai profundă conştiinţă e cel mai înalt ţel de fericire ce se poate atinge.

IULIA. — Să te ajut să-ţi faci bagajele?

ABEL. — Mulţumesc!

IULIA *(glumind).* — Să nu iei numai hârtii şi cărţi.

ABEL. — Nu, n'ai teamă. O să-mi iau şi hainele cele bune!— *(Indreptându-se spre dânsa).* Mă 'ntorc peste puţin, şi mergem împreună la gară; iau trenul de noapte. — *(O sărută pe frunte).* Păsărica mea frumoasă! Sboară numai din cuib, şi ai să vezi că ai aripi!

IULIA. — E aşa de bine aici.

ABEL. — *(Iese).*

IULIA. — *(Se aşează iar în fotoliul de piele).*

SERVITORUL INTAI. — *(Ea se uită după el. El nu spune nimic, dar arată zâmbind valiza pe care vrea s'o ducă afară; apoi iese liniştit).*

SCENA II

IULIA. — *(Face lampa mică, până se 'ntunecă. Se 'ntinde şi închide ochii. Stă mult timp aşa. Se aude un violoncel în depărtare. Sunetul moare curând). Un om intră pe uşa balconului. Se apropie fără ca dânsa să bage de seamă. In sfârşit, ea îl aude şi se ntoarce. El stă şi o priveşte).*

ANTONIO *(liniştit).* — Te iubesc.

IULIA *(ca şi cum n'ar fi treazâ de tot).* — Ai venit de pe balcon?

ANTONIO. — Da.

IULIA *(se scoală brusc şi aleargă în celălalt colţ al odăii).*— Ce vrei d-ta?

ANTONIO. — Te iubesc.

IULIA. — Dar ce mă priveşte?

ANTONIO.— Dar *pe mine* mă priveşte. Eu am treabă cu *mine.* Te iubesc. Mi-ai smuls sufletul. Nu mă mai ţin pe picioare. Mă clatin şi mă razim de zid. Mă roşesc şi pălesc de mai multe ori pe zi ca o muiere, eu, eu care cred că 'n pielea groasă stă fericirea.

IULIA. — *(Râde din suflet).*

ANTONIO *(Tot aşa de serios).* — Dar asta trebuie să se sfârşească.

IULIA. — *(Râde).*

ANTONIO *(acelaş joc).* — Astăzi ţi-am pronunţat numele în Parlament — tare. Au crezut c'am înebunit şi eu însu-mi am crezut-o o clipă, pe când ei, *(cu ură)* maioritatea partidului ţinteau privirile asupra mea.

IULIA. — *(Râde).*

ANTONIO. — Dar am lămurit lucrurile.

IULIA *(râzând).* — Cum le-ai lămurit?

ANTONIO. — Am spus ceva despre Iulia lui Shakespeare.

IULIA *(râde întâi, apoi).* — Dar invitaţii dumitale.

ANTONIO. — A da.

IULIA. — Au plecat.

ANTONIO. — Când au început să vină, unul după altul, şi am văzut că d-ta nu erai — am plecat. Am plecat şi am venit aci.

IULIA. — Ştiai doar că nu venim.

ANTONIO. — Da, ştiam.

IULIA. — Dar invitaţii?

ANTONIO. — Fugi cu mine astă seară!

IULIA. — Să fug cu d-ta?

ANTONIO. — Cu trenul de noapte.

IULIA. — Dar invitaţii? Situaţia d-tale, influenţa d-tale. Victoria pe care tocmai ai câştigat-o, faima d-tale în ţară.

ANTONIO *(apropiindu-se de dânsa în şoaptă.* — Cu trenul de noapte. Peste două ore.

IULIA. — Eşti grosolan.

ANTONIO. — Dacă dorul meu de trupul d-tale e grosolan, atunci şi eu sunt grosolan, fiindcă te doresc. E grosolan să fiu bolnav la suflet zi şi noapte mereu-mereu, fiindcă te iubesc? atunci sunt grosolan, fiindcă te iubesc. *(Strigă).* Te iubesc! Iubesc! *Iubesc!* Urmează-mă şi vom trăi departe cât timp vei vrea, ne vom trezi în fiecare zi în alt loc. Şi ne vom întoarce acasă şi o să simţim puterea crescând, mânile noastre devenind mai puternice. Vom încovoia spinări, vom îngenunchia voinţi, părerile le vom mătura toate, până vor curge în albia noastră. Sunt poveşti şi *fără* prinţi — e poveste vie să vrei atât încât să n'ai nevoie să doreşti.

IULIA. — Poveste — poveste!

ANTONIO. — Ochii d-tale au spus *da.*

IULIA. — *(Işi acoperă ochii cu mâinile).*

ANTONIO *(strigă).* — Vezi! *(Aproape de dânsa, şoptit şi blând).* Toate se pot uita .

IULIA. — Eu *sunt* fericită.

ANTONIO. — Fericită! Fericită! Scârbos cuvânt! Nu înseamnă el oare moarte, boală, chin, josnicie, laşitate, dezordine, mizerie, nedreptate, absurditate? Cum să fie 'n asta fericire? Fericire? Dar ce-mi foloseşte dacă lumea va spune odată! Mi-aduc aminte din copilărie că venea în casa părinţilor mei. *Atunci* va fi prea târziu. *Acum* e vorba.

IULIA. — Toate nu se pot uita încă.

ANTONIO. — Tot ce rămâne e teama că toate se pot uita. Şi chiar de teama asta poţi să scapi, dacă te grăbeşti.

IULIA (*dă din cap*). — O, nu — nu!
ANTONIO (*tare*). — Ai pomenit să fie altfel?
IULIA. — Dar d-a însu-ţi. D-ta, care ai fost aşa de bun, aşa de blând toată viaţa cu mama şi sora d-tale — crezi d-ta, c'ai putea să le uiţi?
ANTONIO. — Le-am uitat. Mă gândeam le ele pe vremea când o duceau prost. Acum le-am făcut — fericite. Acum ele stau liniştite c'un galben 'n palmă.
IULIA (*cu mânie*). — Aş putea oare să uit....
ANTONIO (*întrerupse*). — Păi, n'ai uitat d-ta pe mama d-tale, pe tatăl d-tale, pe fetiţa d-tale?
IULIA. — Iulia mea!
ANTONIO. — Ce rol mai joacă pentru d-ta? Ce are a face fetiţa care a murit de atâţia ani cu viaţa d-tale de acum? Asemenea amintiri sunt simple parfumuri, care te lenevesc.
IULIA. — Dar dac'ar muri el — dac'ar muri Abel.
ANTONIO. — Ar fi mort. Şi ai simţi mai multă durere, decât dac'aş muri eu. Lasă-l deci mai bine să trăiască.
IULIA (*tare*). — Cum îndrăzneşti d-ta — d-ta pe care nu te iubesc.....
ANTONIO (*încet*). — Pentrucă acum nu mă mai pot opri.
IULIA. — Nu vreau.
ANTONIO. — Trebuie!
IULIA (strigă). — Nu vreau .
ANTONIO *o priveşte lung şi spune 'ncet ca pentru sine*). — Oare n'o mai iubesc?
IULIA *(cu spaimă)*. — Ce?
ANTONIO (*răsuflă greu, ca şi cum s'ar trezi, îş spune încet*). Pentru mine eşti singura. Fără d-ta nu mai trăiesc.
IULIA. — Mi-e frică.
ANTONIO. — Da.
(*Iulia dă să fugă. El o prinde*).
IULIA (*strigă turburată*). — Sunt fericită. Fericită. Fericită. Da, îţi văd privirea. — Cum îndrăzneşti? — pacea asta fericită — liniştea asta gingaşă — n'ai să poţi nici odată cu braţul d-tale puternic, care ţine aşa de strâns, aşa de strâns. Parcă mi-ai răscolit creierii cu bârne care să răstoarnă. — N'am trăit în fericire ani de zile, şi fericită? *Există* ceva care se chiamă fericire. Omule! Omule! Barba ta mă 'nţeapă 'n ochi. Dar nu-i cu voinţa mea — nu — nu.
ANTONIO. — (*care a stat liniştit cât a vorbit Iulia ţinând-o puternic, o sărută acum. Pauză: se fixează unul pe altul*).
IULIA (*arată cu degetul spre uşa balconului şi întreabă 'n şoaptă*). — Pe aci ai venit?
ANTONIO. — Da.
IULIA. — Cum? De ce ai venit pe calea asta?
ANTONIO. — Fiindcă dăduseşi poruncă servitorului d-tale sa nu mă lase să intru.
IULIA. — Dar soţul meu?
ANTONIO.— El, a plecat cu trenul. Ştiam că trebue să plece.
IULIA (*foarte liniştită*) .— Mă iubeşti?
ANTONIO.— Iulia! Sunt fapte aşa de mari şi oameni aşa de puternici, încât eu plâng — dar sunt lacrimi de ambiţie Iulia! Iulia! Am ajuns departe, şi ei îmi trâmbiţează numele, şi se pleacă. Dar vreau s'ajung mai departe, mai sus. Şi când gândurile vin peste mine ziua, le gonesc, până vine noaptea, — mi-e teamă să le vadă cineva; şi când se face noapte, mi-e teamă să rămân singur cu ele, şi le ascund până se face lumină. Iulia! Tot pot să uit, tot pot să strivesc. Uit tot, strivesc tot, fiindcă te iubesc.
IULIA. — Dar dragă, dragă — te rog aşa frumos.
ANTONIO. — Şi te iubesc. Te iubesc încât uit că eşti aci în odaie, te iubesc încât uit cât eşti de frumoasă, şi nu simt cum priveşti la mine, — şi nu văd cât e salonul de mare şi de luminos — eu care am stat aci în întuneric (*se aruncă 'n genunchi şi-i sărută mâna*).
IULIA. Poate să vină.
ANTONIO. — Acum nu face nimic (*se scoală*).

SCENA III.

ABEL. — (*Intră*).
ANTONIO. — *Priveşte grabnic la Iulia*).
IULIA. — Cum de-ai venit tocmai acum? (*Face o mică pauză şi priveşte pe amândoi bărbaţii*). Tot timpul până aci puteai să vii, dar tocmai acum apari, când d. Antonio îmi sărută mâna. Şi nu eşti nici măcar surprins.
ABEL (*afabil şi prietenos*) — Nu sunt surprins că d. Antonio doreşte să sărute mâna frumoasei mele soţii.
IULIA. — Şi nu 'ntrebi de ce a venit d. Antonio?
ABEL. — Credeam că d-l Antonio dă astă seară o mare serată, la care avusese bunătatea să ne invite....
ANTONIO. — Da.
ABEL. — Doar atâta mă miră.
ATONIO. — Lumea a plecat.
IULIA. — Dar o spuneţi cu un ton, care lasă să se înţeleagă că asta s'a întâmplat împotriva voinţei dumneavoastră.
ANTONIO. — Am o întrunire importantă în Parlament, şi sora mea s'a 'mbolnăvit, şi-apoi....
IULIA. — —Prea multe motive e suspect. Dar nu te miră să vezi pe d. Antonio în casa noastră?
ABEL. — Imi face plăcere.
IULIA. — Pierdusem ieri la teatru mărgăritarele mele negre, — podoaba mea cea mai scumpă, — şi asta nu ţi-am spus-o, fiindcă tu mi le-ai dat. Şi mărgăritarele le-a găsit d. Antonio.
ANTONIO. — Da. (*Se scotoceşte grabnic prin buzunare*).
IULIA (*zâmbind*). — Şi mi le-a adus (*arată cu degetul la gâtul ei*).
ANTONIO. — Da.
ABEL. — E foarte gentil din partea dumneavoastră.
IULIA. — Abia astă seară a aflat d. Antonio cui aparţin mărgăritarele minunate.
ABEL (*zâmbind*). — Mă tem să plece trenul (*către Antonio*). Mâine ţin a doua mare predică a mea.
ANTONIO (*prinzând puţin curaj*). — Inţeleg, după succesul ce l-ai avut astăzi.
IULIA. — Nu mulţumeşti d-lui Antonio că a venit aici? Şi ce-i dai ca răsplată?
ABEL (*zâmbind*). — Ca răsplată? Dacă doriţi să beţi un pahar de şampanie, că tot nu s'a ales nimic din serata dumneavoastră.
IULIA. — Bine zici! Tot mi-ai spus adineaori că trebuie să beau şampanie. Vrei, d-le Antonio Nu-i aşa?
SERVITORUL (*intră*). — Caii sunt înhămaţi.
ABEL. — (*Dă un ordin servitorului.*)
SERVITORUL. — (*Iese liniştit*).
(*Toţi se aşează*).
ABEL. — Noi servim aproape în feluri deosebite, d-le Antonio!
ANTONIO. — Il servim?
ABEL. — Da, „S,ervim" e poate nepotrivit. Fiindcă de fapt, ne desvoltăm numai pe noi înşi-ne, ne folosim în libertate de năzuinţa noastră lăuntrică, ne folosim de ea ca să trăim vremile noastre frumoase. La noi amândoi e ceva activ, pe care trebuie să-i satisfacem (*c'un zâmbet către Antonio*) chiar dacă totodată ar fi folositor aproapelui nostru.
SERVITORUL. — (*A venit cu şampania*).
ABEL. — Imi pare bine că vă văd, d-le Antonio, — un om atât de renumit în casa noastră. Şi mă bucură şi mai mult să văd bucuria ce a cuprins pe tânăra mea soţie. (*Ei beau către Iulia, în şoaptă*). Eşti mândră, liberă, veselă şi vorbeşti aşa de tare şi de viu!
SERVITORUL (*intră din nou*). — Trăsura e la scară.
ABEL. — Ia mapa din odaia mea de culcare!
SERVITORUL. — (*Intră în odaia de culcare a lui Abel*).
ABEL. — Dar nu ţi-ai schimbat rochia? Probabil că n'ai făcut nici bagajele. Ei, atunci trebue să plec singur. Poimâine dimineaţă sunt acasă. La revedere! Mă iertaţi, d-le Antonio! Nu vă deranjaţi! O să facă plăcere nevestei mele! Bea în cinstea mea Iulia — că dela mine ai mărgăritarele. Tot timpul am stăruit să te bucuri astăseară de societatea d-lui Antonio, şi eu am propus şampania drept răsplată. La revedere! (*Salută prietenos şi iese urmat de servitor*).
(*Amândoi rămân nemişcaţi o clipă. Antonio se uită întâi la uşa pe care a ieşit Abel, apoi se uită la Iulia. Puţin după aceea spune*).
ANTONIO. — Ne ia drept ramoliţi sau drept copii((*Pauză scurtă*).
IULIA (*liniştită şi distrată*). — De ce ne-ar bănui?
ANTONIO. — De ce ne-ar crede?
IULIA. — (*Râde brusc şi involuntar*).
ANTONIO. — Dar ce? Eu nu sunt om? Şi tu nu eşti frumoasă şi — mă iubeşti?
IULIA (*fără să se uite la Antonio*). — D-ta n'ai pleca niciodată lăsându-mă singură cu un străin.
ANTONIO. — Nu! (*merge spre dânsa*).
IULIA. — Ei, d-ta eşti om!
ANTONIO (*O 'mbrăţişează pătimaş*). — El nu e?
IULIA. — (*Nu răspunde*).
ANTONIO (*râde*). — Nu e?
— CORTIN

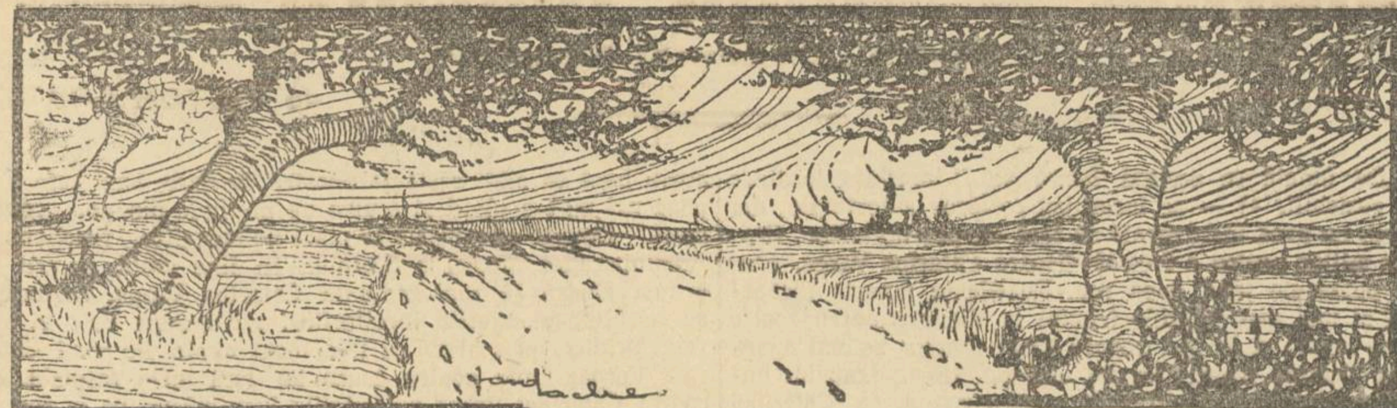
ACTUL III

Intuneric. Pe masă, şampanie, fructe.

SCENĂ UNICĂ

ABEL (*intră încet cu o lumânare în mână. Se zăreşte chipul lui simpatic şi serios. Priveşte masa, dă din cap şi zâmbeşte. Se duce spre odaia Iuliei şi trage cu urechea. Apoi străbate scena până la uşa odăii sale. Brusc se opreşte. Ridică lumânarea şi priveşte jur-împrejur prin odaie. Nu era nimic. Incearcă să meargă înainte, dar îl trage ceva înapoi, spre uşa Iuliei. Se izbeşte de un scaun. Stă şi ascultă, ca şi cum s'ar putea întâmpla ceva de pe urma zgomotului făcut de scaun. Deodată se repede, dar se opreşte brusc. Mânile îi cad dealungul trupului. Neputincios, scutură din cap. Apoi iese repede pe balcon, în apropierea căruia se afla*).
ANTONIO (*iese puţin după aceea, pe uşa din fund. Nu e complect îmbrăcat. Poartă un candelabru în mână şi priveşte puţin împrejur*).—Nu ţi s'a părut, nu-i nimeni. (*Intră din nou în odaia de culcare a Iuliei*).
ABEL (*îşi arată chipul printre canaturile balconului. Acum intră, palid, clătinându-se. Odată ajuns în dreptul fotoliului larg din avantscenă, se aşează în el. Pune lumânarea pe podele, în faţa sa. Stă încovoiat. Se bate de câteva ori cu putere pe pulpe.*— O, nu! O, nu! O, nu! (*Uşa se deschide şi*)
ANTONIO (*intră; se'ntoarce în pragul uşii, stă şi priveşte în odaia de culcare a Iuliei, de unde a venit*).
IULIA (*dinăuntru*). — Ce e?
ANTONIO. — Rămâi nemişcată aşa! Cu braţul întins în sus. Rămâi nemişcată! Totul e nou în tine. Zâmbeşte! Toate celelalte sunt tot una. Tu eşti multiplă, eşti o mie.
ABEL (*trage cu urechea*).
ANTONIO (*merge spre masă şi depune candelabrul. Jumătate întuneric. Destupă o sticlă de şampanie*).
ABEL, (*se gândeşt la ceva care i-a venit brusc în minte. Deschide fără zgomot un scrin de pe o măsuţă din faţa lui. Scoate un revolver. Se uită dacă-i încărcat. E 'ncărcat. Se 'ntoarce în scaun ca să poată sări mai uşor. Pauză*).
IULIA (*dinăuntru*). — Gândeşte, dacă era el!
ANTONIO (*zâmbind liniştit*). — Da!
IULIA (tot din odaia de alături). — Dar n'o să vină.
ANTONIO — Nu! (*Puţin după aceea*). — Să vină cu revolverul în mână!
IULIA (*în uşă*). — Atunci tragi tu întâi.
ABEL (*e zguduit de un fior. Depune revolverul*).
ANTONIO (*îmbrăţişează pătimaş pe Iulia*). — Mă iubeşti?
IULIA. — Da, da, da, da!
ABEL (*zâmbeşte. Apoi pare că doarme. Pare că visează; se trezeşte. Iarăş pare că doarme, răsuflă măsurat ca un somnoros. Acum lumina candelabrului luminează pe Iulia şi pe Antonio. Pe podele în faţa lui Abel, pâlpâe lumânarea*).
ANTONIO (*se aşează la masă. Iulia se aşează pe genunchii lui. Antonio ridică paharul. Iulia la fel. Beau amândoi. Se privesc în ochi multă vreme*). — Ce galben ţi-e pieptul luminat. Se luminează prin întunericul din jurul nostru. (*Brusc*) Semeni cu soţia lui Rembrandt. (*O sărută pe piept*).
IULIA. — Cu cine seamăn?
ANTONIO. — Să-ţi trăiască toate clipele vieţii! (*Beau amândoi şi se privesc*).
IULIA. — Scumpul meu! Vezi, e un prinţ în orice poveste. (*Scoate o creangă de liliac, pe care o are în sân*). Scrie pe pieptul meu că mă iubeşti!
ANTONIO. — Cu ce?
IULIA. — Cu asta.
ANTONIO. — Nu, cu asta nu pot să scriu.
IULIA. — Ba da, poţi.
ANTONIO. — Nu.
IULIA. — Nu vrei?
ANTONIO. — Nu.
IULIA (*zâmbind*). — Trebuie unul să fie stăpân?
ANTONIO. — Da, unul trebuie să fie stăpân.
IULIA. — Eşti serios când ceilalţi zâmbesc — şi zâmbeşti când ceilalţi sunt serioşi. (*Zâmbind*). Pe semne de aceea ţi-e aşa uşor să stăpâneşti oamenii.
ANTONIO. — Nu există ocol la tine. Intrebi ceeace vrei să ştii. (*O sărută*). Tot? Tot?
IULIA. — Da, tot!
ANTONIO. — Tot, încât să-ţi tremure creerii. Trupul tot?
IULIA. — Da, da. Doar tu mi-l dai pe-al tău.
ANTONIO. — Ce spui?
IULIA (*liniştită*). — Aşa de puternic mi-ai strâns inima, că n'o să mai poată dormi niciodată.
ANTONIO. — Şi amintirile?
IULIA. — Le-am ascuns şi n'o să le mai scot la iveală cât timp mă vei fixa, — mă vei fixa (*îl sărută*) mă vei fixa în ochi ca o panteră. (*Pauză*).
ABEL (*a reluat revolverul în timpul ultimelor replici, îl ţine o clipă întins în dreptul frunţii, dă din cap şi zâmbeşte. Se scoală foarte liniştit. Ţine revolverul în mână*).
IULIA (*se scoală brusc*).
ANTONIO (*se ridică ţeapăn şi fixează revolverul*).
ABEL. — A trebuit să ne 'ntoarcem cu tren special. Garnitura se rupsese. (*Il privesc amândoi; apoi el spune*). N'au fost nici morţi, nici răniţi.
IULIA. — Ce-are-a-fa-ce cu asta?
ABEL. — Vreau să spun că n'am venit să pândesc.
IULIA (*furioasă*). — Ce-are-a face cu asta? (*Arătând cu degetul*). Cu el şi cu mine!
ANTONIO (*care a venit lângă Abel, se repede brusc la revolver, dar nu reuşeşte să-l apuce*).
ABEL. — Incearcă numai! (*Depune revolverul zâmbind. Apoi spune tare şi serios*). Nici scandalul, nici sângele nu pot să-mi ajute, fiindcă simt că există griji *mai înalte*. (*Se privesc unii pe alţii. In sfârşit, el rupe tăcerea*). Da, aşa simt eu lucrurile. Şi cred că orice suflet omenesc e o insultă, şi că orice punte e gata să se năruie, şi că e o bucurie să-ţi cultivi insula. Furtuna şi stelele şi veşnicia mă fac să gândesc, şi prin ele simt; dar de se'ntâlnesc două suflete omeneşti, trebuie unul să aştepte pe celălalt şi uneori trebuie să aştepte şi celălalt, şi stau amândouă în loc şi nu merg mai departe. Insă când două trupuri omeneşti se 'ntâlnesc, e ca şi cum ai încuia ce e sfânt şi ai zvârli cheia. Aşa cred. Şi cum cred, fac. De ce să par altfel de cum sunt?
IULIA (*îl priveşte şi râde deodată*).
ABEL (*blând*). — Râzi?
IULIA. — Da, râd. (*Râde mai tare*).
ABEL. — De ce?
IULIA. — Mă întrebi de ce? Tu care ştii numai să iubeşti toate sufletele de pe pământ. Dar nu o femeie!
ANTONIO (*tare şi aspru*). — Iulia!
IULIA (*se 'ntoarce ca fulgerul spre Antonio*. — Ţi-e milă de suflete? Ţii partea lui? Dacă treci de partea lui — poţi să pleci! Du-te, du-te!
ANTONIO (*mai încet*). — Iulia!
IULIA. — Du-te, du-te, du-te!
ANTONIO (*afectuos*). — Vrei tu să plec?
IULIA (*nu răspunde*).
(*Antonio şi Iulia se privesc. Apoi se uită fiecare în altă parte*).
ABEL (*spune încet, cu ironie blândă lui Antonio*). — Unul trebuie să fie stăpân! (*Se'ndreaptă spre balcon, se opreşte, se răsgândeşte; se 'ntoarce spre Antonio*). Nu cumva ai venit pe uşa balconului?
ANTONIO. — Ba da.
ABEL (*cu un zâmbet uşor ca o amintire*). — Aşa! (*Trage canaturile uşei. Se văd zorile. Se 'ntoarce brusc spre ceilalţi; tare*): Ţi-aduci aminte, Iulia, de dimineaţa aceea, când am îngenunchiat amândoi şi am mulţumit cerului că am ajuns la ceeace doream mai adânc? Şi *acum am* ajuns la ceeace doream, şi tu, şi el şi eu. (*Pauză scurtă, în care nici unul nu răspunde*). Dar poate nu ne simţim tocmai aşa mulţumiţi acum când avem tot ceeace doream. *O trâmbă de vânt deschide uşa balconului. Soarele răsare. Flacăra lumânărilor se clatină. Abel merge spre balcon, se opreşte*). Priveşte, soarele răsare. Vreau să calc liniştit pe urmele sale. (*Iese afară pe balcon. Antonio şi Iulia stau îngroziţi cu privirea ţintă spre balcon. Pauză*).
IULIA (*ia mâna lui Antonio, şoptind*). — Oare tu ţi-ai civilizat dragostea din trup?
ANTONIO (*tot cu privirea ţintă după Abel; fără să se'ntoarcă, o apucă de păr, aşa încât e silită fără voia ei să ţină capul sus*). — Nu.
ABEL (*vine grabnic înapoi de pe balcon şi se 'ndreaptă spre uşa de ieşire. Se 'ntoarce 'n loc. Spune liniştit*). — De ce-mi purtaţi grija morţii? (*Iese pe uşa de ieşire*).
tonio. In sfârşit şopteşte). — Scumpule!
ANTONIO (*se aşează cu mâna sub bărbie*).
IULIA (*priveşte zâmbind uşor spre uşă, apoi se uită la Antonio. In sfârşit şopteşte*). — Scumpule.

FINE

Marginalia la metafizica d-lui Petrovici

Dintre sistemele filozofice diverse, „*nouă ne convine mai bine o teorie raţionalistă, în orice caz o filozofie în care raţiunea logică îşi păstrează prestigiul ei nevătămat*".

Aceste cuvinte, luate de pe pagina întâi a „*Introducerei în Metafizică*" a d-lui I. Petrovici, spun cel mai adânc, cel mai urgent adevăr din câte au fost vreodată spuse despre civilizaţia românească.

Ba chiar se poate susţine că: mai mult, mai presus şi mai înainte decât orice, avem nevoie de acest raţionalism metafizic cerut de profesorul ieşan. In zadar ni se declară: ne trebue „oameni"; sau: ne trebue religiozitate, sau capital străin, onestitate, căi ferate, etc., etc. Se poate crede dovedi „ştiinţificeşte" că nevoia de raţionalism primează pe toate celelalte.

* * *

In fond, oarecare raţionalism nu lipseşte cetăţeanului român. Il vedem bun jurist, bun matematician, bun inginer, tot activităţi care reclamă o strânsă înlănţuire cauzală. Decât, între român şi europeanul de occident există o adâncă deosebire. Deosebire care, ce-i drept, la prima vedere nu se poate lesne observa. Căci, la urma urmei, românul ştie şi poate exact tot ce ştie şi poate un european. Aceleaşi gânduri, aceleaşi fapte. Gust artistic, talent ştiinţific, subtilitate logică — nu-i un singur aspect, nu-i un singur compartiment al minţei în care românul să nu egaleze, şi adesea să întreacă, pe fratele său occidental.

Cât despre aşa zisa „superficialitate" a culturei noastre, pe care cu toţii o simţim că există —, ea trebue totuşi dovedită, explicată, cu atât mai mult că nu rareori avem impresia că tocmai francezul sau englezul sunt superficiali faţă de noi.

* * *

In fond, deosebirea cu adevărat importantă între noi şi restul europenilor, este aceasta:

Românul nu poate gândi corect decât înlăuntrul unei singure ordine de idei.

Iată, de pildă, un român foarte civilizat: capabil de spirit juridic foarte solid şi subtil, de opinii politice foarte raţionale, de păreri literare foarte fin susţinute, de idei morale asupra familiei, patriei, prieteniei foarte coherente, de credinţi religioase foarte consequente, etc., etc. Decât —, *să nu i-se ceară a topi mai multe atitudini de acestea la un loc*. Nici nu va apuca să derezoneze propriu zis; el se va opri automatic în faţa problemei însăşi. Românul nu *greşeşte;* el nici măcar nu *tentează* asemenea sinteze. Şi are pentru a ocoli dificultatea, o armă minunată. Este *uitarea*, facultatea aceea în adevăr miraculoasă a românului de a şti să ignoreze sistematic toate propriile sale opinii care s'ar raporta la o altă ordine de idei decât aceea care îi ocupă clipa prezentă. Când este angajat în discuţia unei chestiuni în legătură cu familia, el poate, fără casnă, să nu-şi aducă aminte de nici una din ideile sale asupra, bunăoară, artei, patriei, economiei, religiei, etc., etc. De aci putinţa, la el, de a merge mai afund decât face, de pildă, un francez. Acesta din urmă nu se poate angaja prea mult în profunzimile unei singure ordine de idei; celelalte puncte de vedere se concurează între ele, şi rezultatul e nu o adâncire, ci o nivelare. Aceasta e tocmai ceeace dă uneori o impresie de superficialitate în defavoarea oamenilor din apus, şi din potrivă, una de generozitate, de lipsă de calcule şi „arrière-pensées" din partea românului.

Caracteristica temperamentului nostru naţional stă într'o radicală indiferenţă pentru problema concilierei diferitelor compartimente ale minţei.

Să se observe bine: nu este aci vorba de derezonare; românul nu poate să rezolve illogic problema armonizării punctelor de vedere. *O înlătură pur şi simplu.*

Şi aceasta e totodată o nespusă forţă şi o mare infirmitate. In tot cazul, arta amneziei instantanee dela un raft al sufletului la altul, acest „oubli méthodique" — ca să vorbim în stil cartezian — este o particularitate adânc românească.

Dacă ar fi să cătăm expresia cea mai proprie pentru a defini această stare de lucruri am alege cuvântul *nesimţire*. Cuvânt intraductibil, şi de o bogăţie de înţelesuri unică, cred, în toată lumea. Să ni se spună o a doua vorbă care să însemne totodată: insensibilitate intelectuală, grosolănie estetică, inconsequenţă logică, indiferenţă morală, generozitate, lene şi atâtea alte nuanţe cuprinse toate în minunatul cuvânt: nesimţire, cel mai rezumativ şi mai formidabil naţional dintre vocabulele limbei noastre.

Ea ne-a fost preţul cu care am plătit civilizarea noastră atâta de rapidă. Ne-a dat putinţa să copiem, — nu, să *asimilăm* de-a binele întreg conţinutul culturei vestice. Şi atunci minunea se explică; minunea care loveşte pe orice german sau francez care află că înainte de 1830 eram în plină organizare clanică-feudală, sau de pildă că cutare savant sau artist român începe prima generaţie de intelectuali. Acuma ştim cum asemenea precocităţi se explică: renunţând la ce era mai greu, renunţând de a mai concilia punctele de vedere între ele, ne-am uşurat putinţa de a ne familiariza cu fiecare în parte. De aci facultatea noastră de a pricepe orice atitudine sufletească. Comprehensiune care uimeşte pe străini; comprehesiune care, de multe ori, este la noi mai mare decât la cei mai civilizaţi dintre străini.

Graţie acelei amnezii automate de care vorbeam, putem să atingem, înlăuntrul unei ordine de idei particulare, o neegalabilă virtuozitate. Foarte adesea suntem în stare să înţelegem un lucru mai bine decât însuşi creatorul lui; foarte adesea suntem în paradoxala situaţie a unei copii superioară originalului: de aci şi *cabotinismul nostru congenital,* — corolar obligat al temperamentului românesc.

* * *

Ar trebui să scriu o carte întreagă, dacă ar fi să semnalez, numai din scurta mea experienţă, exemple sugestive pentru dovedirea teoriei propuse mai sus. Dar, e vremea să ne întoarcem de unde am pornit.

Raţionalismul este prin definiţie *atitudinea care are de scop concilierea mai multor atitudini deosebite*. Aşa îl caracterizează Masson-Oursel, cel mai bun cunoscător — inauguratorul chiar — al „metafizicei comparate". Iată pentru ce are atâta dreptate d. Petrovici când spune că aceasta, şi numai aceasta e metoda care convine nevoilor specifice ale societăţii româneşti.

* * *

Dar mai e ceva.

„Mentalităţile" oamenilor îşi au întotdeauna echivalentul lor obiectiv în realităţile sociale. Intre starea de spirit a fiecărui român în parte, şi structura comunităţii pe de altă parte, nu poate să nu existe un paralelism.

Şi într'adevăr, se poate constata că „morfologia" societăţii româneşti este aceea a unui regim de „*castă facultativă*". Am arătat aiurea în ce constă. Amintesc aci trăsăturile esenţiale: grupurile din lăuntrul societăţii româneşti sunt întocmai ca şi caturile din lăuntru conştiinţelor individuale ale românilor: sunt între ele despărţite cu beton armat. Cea mai complectă indiferenţă reciprocă, unită cu o intransigenţă desăvârşită când e vorba de fiecare în parte. Libertate de adesiune şi de părăsire, dar mamelucism integral atâta vreme cât eşti membru —, aceasta e caracteristica şi mai cu seamă inferioritatea societăţii româneşti.

Şi pentru a-i remedia, nu există decât un mijloc, decât un antidot: practicarea, propagarea unei metafizici raţionaliste. Este un exemplu luminos cum cea mai ideologică dintre ideologii poate fi *cauza modificatoare* a întregei structuri sociale. Marxiştii de toate nuanţele să şi-o spună...

Şi iată în sfârşit de ce e prea modest d. Petrovici când scrie:

„Dacă paginile acestea vor contribui cu ceva în direcţiunea (unei educaţii raţionaliste) ele îşi vor legitima şi fără alte rezultate rostul lor în mişcarea filozofică românească".

In realitate, orice „alte rezultate" rămân secundare. Cărţulia de 100 pagini a d-lui Petrovici — mi-am măsurat bine cuvintele — este, pedagogiceşte, cea mai utilă dintre cărţile scrise în limba noastră. De altfel autorul era şi foarte indicat, prin minunatul său dar de expunere, prin stilul său pe alocurea bergsonian de imajat, să lucreze la opera de împroprietărire a minţilor româneşti cu necesitatea de „Weltanschaung", cu nevoia de raţionalism sintetizator de contrarii, cu preocuparea aceea de armonizare, a cărei lipsă împedecă cultura românească să fie o adevărată civilizaţiune.

„Introducerea în Metafizică" a profesorului dela Iaşi ar trebui să se găsească pe masa oricărui cetăţean, indiferent de profesiune. Căci ea e o adevărată „lecţiune model" de propagandă, de propaganda cea bună, care ne va mântui de ankiloza şi de „*nesimţirea*" aceea complexă pe care am arătat-o a fi, din nefericire, marca de fabrică a sufletului românesc.

Deocamdată, — şi este aci o ciudăţenie iarăşi specific naţională —, volumul nu se găseşte nicăieri în librării.

D. I. SUCHIANU

Intre scriitori

P. P. Carp era în termeni buni cu C. Dobrogeanu Gherea. Când trecea spre Moldova, se oprea uneori la gara din Ploeşti şi cumpăra câte ceva din restaurant. Bucătăria lui Gherea îi plăcea mult lui C. C. Petrache.

Odată, fiind Gherea de faţă, îl întrebă pe C. C. Petrache cum găseşte jambonul pe care-l mânca?

— E mai presus de orice critică — a răspuns C. C. Petrache flegmatic.

* * *

Câteva aprecieri literare ale lui Caragiale: Despre d. M. Sadoveanu spunea că este o stâncă care are mult aur prin ea. Păcat însă că pentru a scoate aurul trebuie să spargi stânca.

De literatura lui Calistrat Hogaş avea părere foarte bună şi la mulţi a spus că *Părintele Ghermănuţă* este o capo-d'operă. Ii plăcea să comenteze câteva scene din această bucată a scriitorului moldovan şi să arate cât de magistral l-a zugrăvit Hogaş pe călugăr când umblă cu tovarăşul său prin pădure şi mai ales când îşi primeşte musafirul în chilie. Aici Caragiale cheltuia multă vervă şi arată un pitoresc talent de analiză.

Despre *Amintirile lui Constantin Casian* ale d. D. D. Patraşcanu spunea că „nu sunt doi scriitori cari ar fi putut să le scrie" şi ţinea ca autorul lor să-i dedice o nuvelă.

Când Delavrancea a scos *Apus de Soare* şi *Viforul,* Caragiale şi-a spus impresiile lui prin următorul apropo:

Odată un flăcău cam deochiat şi-a pus în minte să sperie lumea c'o vitejie năstruşnică. A încălecat deci pe un cal, a pus mâna pe un harapnic şi a dat busna într'un iarmaroc, unde a intrat în goana harmăsarului. A răsturnat el câteva oale cu lapte, a dat jos nişte babe şi, chiuind şi pocnind, a trecut ca un vârtej prin mărfurile negustorilor care rămăseseră cu gurile căscate uitându-se după dânsul. Şi după ce a ocolit de câteva ori iarmarocul şi l-a tăiat în lungiş şi'n curmeziş, a ieşit din el ca un Peneş-Împărat.

Văzând că i s'a trecut vitejia, a doua zi a dat din nou iureş prin babe. Dar acestea împreună cu ceilalţi, desmeticindu-se, i-au aţinut calea de astădată şi punând mâna pe dânsul l-au dat jos de pe cal şi i-au tras o sfântă de bătaie de-a ţinut-o flăcăul minte cât a trăit".

Se ştie că *Viforul* lui Delavrancea n'a reuşit

* * *

Odată Caragiale spunea unui prieten despre Vlahuţă, cu care era amic intim:

„Pe Vlăhuţă îl caut în poezie şi nu-l găsesc; îl caut în proză şi nu-l găsesc..."

Cum vorbea el, iaca şi Vlahuţă. Atunci Caragiale adresându-i-se, i-a spus:

„Tocmai vorbeam despre tine, Alecule: mare eşti în poezie, mare eşti în proză!"

Fireşte că Vlahuţă s'a bucurat...

Catarina Doamna Noastră

Contra „Doamnei Noastre"

de VICTOR ARADI

„De îndată ce această femee va fi arestată, ordinea se va restabili," [1]) — se încurajau reciproc autorităţile, dar nici una nu avea îndrăzneală să facă un pas hotăritor. Căutau un mijloc pentru a face să dispară Catarina Varga, pentru a putea ele jefui după voe. Rezistenţa aceasta încăpăţânată şi mai ales petiţiile trimise la Viena supărau foarte mult pe boieri şi de aici pornea toată ura lor sălbatică împotriva acestei femei. La 26 August 1844, scaunul guvernamental dădu o circulară pentru prinderea Caterinei Varga cu orice preţ.

Arestarea Doamnei Munţilor nu se putu executa atât de uşor, Minerii Munţilor Apuseni, o înconjurau ca o fortăreaţă vie şi autorităţile ştiau prea bine, că o nouă expediţie militară ar fi din cale afară de periculoasă. De aceea se tărăgănea rezolvarea acestei chestiuni, aşteptând o ocazie favorabilă. Pe Catarina Varga nu o arestară ci numai autorităţile schimbau adrese între ele.

Intr'o adresă, Camera Fiscală din Viena constată că subprefectul Melchior Foszto e singurul vinovat. Numai în urma purtării lui au refuzat iobagii serviciile pe moşia Zlatna, — spunea această adresă naivă (?), nici celelalte constatări ale ei nu erau mai serioase. Intre altele declară, că contractul urbarial din 1769 nu mai era valabil, de aceea să nu se mai aplice. Acest contract dealtminteri nu fusese aplicat niciodată, pentrucă e vorba despre contractul din 1781, iar despre contractul din 1769 nici nu era vorbă. După ce au desvoltat chestiile acestea atât de frumos, cere Cancelariei Transilvănene să-şi apere interesele, îndrumând pe cale procesuală comunele nemulţumite [2]). Aceasta era negreşit calea cea mai bună de rezolvare, ştiind, că comunele pe această cale, nu vor ajunge niciodată la un rezultat.

O parte a autorităţilor nu'şi făcură atât de lucru, deoarece erau încredinţate că Catarina Varga va obosi luptând fără rezultat şi va pleca ea singură din ţinut. Aşa de pildă thesaurariatul din Sibiu, era atât de sigur de aceasta, că multă vreme nici nu răspunse la şirul de adrese, referitoare la această chestiune. De abia după câteva luni se interesă la guberniat, întrebând dacă Catarina Vargă părăsise ţinutul sau nu [3]). De aici se vede, că cele mai multe autorităţi erau convinse, că prin pasivitatea lor, populaţia se va desnădăjdui. Lucrul nu ajunse până aici, deoarece afară de Caterina Varga, o altă mână necunoscută dela Viena nu lăsa lucrurile baltă. Catarina Varga avea acolo un protector, care din timp în timp intervenea şi o ajuta în acţiunea ei. Probabil că acestei intervenţii i se datoreşte ordinul guvernului din Viena, adresat guvernului din Transilvania, ca să-i elibereze Catarinei Varga un paşaport, pentru a se întoarce acasă. [4])

Acest ordin imperial a pricinuit o mare zăpăceală atât la guberniu, cât şi la direcţiunea de moşii din Zlatna. Era sigur, că odată Catarina Varga înzestrată cu paşaport, nu se va întoarce acasă, ci îşi va urma acţiunea mai departe devenind şi mai periculoasă. Zăpăceala autorităţilor avea însă şi o altă pricină, deoarece în ordinul sosit se reînnoia întrebarea neplăcută despre ţăranii arestaţi în 1839. Ce se făcuse cu însărcinaţii arestaţi pentru motivul că au căutat să se plângă contra abuzurilor [5]). De ce nu s'au eliberat încă Simion Ţandra şi Tudor Crăsnic, arestaţi în drum spre advocat. Peste puţin timp sosiră din Viena o mulţime de rescripte în care se grăbia restabilirea ordinei. Autorităţile Transilvănene nu se sinchiseau. O parte din rescripte rămaseră nerezolvate, iar la altele se răspunse numai după câteva luni. La ordinul din Septemvrie, guvernul numai în Decemvrie îşi luă seamă să întrebe judeţul ce se întâmplase cu oamenii arestaţi în 1839 [6]).

Dar ordinele venite dela Viena au avut totuş un rezultat, de oarece pe la sfârşitul anului 1844 autorităţile din Transilvania nu mai ştiau ce să facă. Din cauza îndelungatelor tărăgănări şi a minciunilor lor chestiunea devenea atât de complicată, încât însăşi autorităţile nu se mai puteau descurca, căzând din greşală în greşală. Simţiră şi ele, că situaţia devenea nesuferită, dar nu găsiau alt mijloc de a ieşi din încurcătură decât arestarea Catarinei Varga. Corespondenţa autorităţilor era plină de încurajări; fiecare recomanda celeilalte arestarea „agitatoarei periculoase", exprimându-şi părerea, că după arestarea ei lucrurile se vor potoli dela sine. Această credinţă a autorităţilor era sprijinită încă de un fapt. Locuitorii celor mai nemulţumite comune Bucium, Abrud-Sat şi Cărpeniş, adresară o nouă cerere către împărat [7]). Cererea aceasta era scrisă de către Ecterina Varga. „Deşi noi locuitorii din comunele subscrise, disperând din pricina nenumăratelor jafuri, a căror jertfe am fost, ne-am adresat în mai multe rânduri către Tronul Maiestăţii Voastre, cerându-ne drepturile bazate pe privilegiile regale, şi ocrotirea în contra abuzurilor funcţionarilor, deşi Maiestatea Voastră, ca părintele adevărat al poporului, a ordonat graţion înlăturarea nedreptăţilor, totuş parc'am fi osândiţi de soartă ca jucării ale volniciilor tiraniei. Din pricina abuzurilor funcţionarilor de moşii de judeţ, nu putem scăpa de sub jugul amorţitor a subjugării triste, care înjoseşte orice simţ omenesc..." „dacă Maiestatea Voastră imperială regală nu va interveni prea graţios, nimeni nu ne va scăpa de pustiire şi de pierzare [8]), pentrucă funcţionarii năvălesc cu grabă acolo unde pot jefui, cum dovedeşte şi cazul trist din 1837, când brutalitatea militară a stors dela noi preţ de 3000 stânjeni de lemne, în loc de 100 stânjeni, ne-a defraudat aproape toată averea, pe doi nevinovaţi dintre noi, cari ne-au susţinut dreptul nostru cel sfânt, i-a ucis, iar pe mai mulţi i-a rănit.

Catarina Varga nu se mulţumi numai cu acuzări generale, ci a înşirat şi date precise. A dat dovezile pentru a lămuri cât mai bine situaţia locuitorilor. A demascat pe subpretor, care, parte în bani, iar parte în natură, a înşelat şi defraudat dela noi 800 de florini sub pretext că din aceşti bani va plăti restanţa noastră de dare, bani care nici până azi nu i-a plătit şi acuma ne pretinde din nou această sumă." Descrie cum înşală la plată pe muncitori, funcţionarii Administraţiei Moşiei a Statului. In fine arată, pentru ce a fost aleasă ca reprezentantă Catarina Varga. Advocaţii au ascultat plângerile locuitorilor, au încasat dela ei taxele juridice, în schimb nu le-a făcut nimic. Pe când Catarina Varga, lupta pentru cauza lor fără nicio răsplată. In contra Catarinei Varga autorităţile luau măsuri ca în contra unei agitatoare, „totuş în contra ei, care este o femeee cu caracter deosebit nimenea nu se poate plânge de nimic." In petiţie se cerea ocrotirea Catarinei Varga, şi trimiterea unei comisiuni nepărtinitoare, pentru cercetarea chestiunei şi constatarea temeiniciei plângerilor.

Rezultatul a fost că autorităţile şi mai mult s'au înciudat contra Catarinei Varga. Rescriptul împărătesc ordona să se elibereze Catarinei Varga un paşaport, dar autorităţile nici nu s'au gândit la aşa ceva, ci din contră, thezaurariatul considera executarea ordinului împărătesc ca un mare pericol, de oarece ar fi dat putinţă Catarinei Varga să facă o agitaţie şi mai mare [9]). Aceeaş procedare o urmară şi celelalte autorităţi transilvănene. Cazul cel mai caracteristic ni-l arată adresa Cancelariei Regale din 1845 [10]), care grăbeşte rezolvarea plângerilor din 1837 şi 1841. In toată arhiva cancelariei nu găsim niciun act, care să ne arate că în decurs de opt ani să se fi făcut vreun început în chestia acestor plângeri. Autorităţile transilvănene aveau slăbiciunea de a nu se interesa deloc de lucrurile care le erau supărătoare. Şi din slăbiciunea aceasta nu le-ar fi putut scoate nici o adresă şi nici chiar o baie de sânge.

La adresele Camerei Fiscale [11]) şi Camerei Imperiale [12]), autorităţile au fost nevoite să se pună în mişcare. Rescriptele acestora cereau regularea situaţiei Catarinei Varga. Autorităţile locale se hotărîră să rezolve cel puţin o singură chestie şi anume, chestiunea paşaportului. Prefectul Grigore Povisi trimise vorbă Catarinei Varga, în contra căreia era emis un mandat de arestare, ca să se prezinte personal la casa judeţeană spre a căpăta paşaportul cerut. Neapărat, Catarina Varga nu era atât de naivă să se prezinte şi pretorul putu raporta încă odată, că femeea aceasta nu vrea să părăsească ţinutul, ci continuă „agitaţia sa" între Bucium ani [13]). De data aceasta şi thezaurariatul [14]) şi-a pierdut răbdarea şi ceru înlăturarea agitatoarei. Activitatea Catarinei Varga atrase atenţia celor mai răspândite cercuri şi în vara anului 1845 însăşi împăratul cerea informaţiuni despre dânsa [15]). Ne putem închipui de ce natură au putut fi informaţiile date.

Toate acestea avură un mare răsunet. Toate autorităţile se uniră contra Catarinei Varga şi se începu o goană generală contra acestei nobile femei.

In No. viitor „Către o nouă revoluţie".

1) No. 9176, 1844 „Semnalmentele Catarinei Varga, care colindă pe moşia regală a Zlatnei, prin comunele Bucium, Cârpeniş, şi Abrud sat, amăgind pe locuitori şi agitându-i contra moşiei; este de patruzeci de ani, de statură mijlocie, are faţa creol-roşie, ochii negri, vorbeşte româneşte, ungureşte şi nemţeşte şi în cele două limbi din urmă şi scrie. Işi schimbă îmbrăcămintea şi câteodată umblă în ciorapi şi în haine frumoase iar câte odată în haine valaheşti. Călătoreşte pe jos şi călare. E de căutat conştiincios, găsindu-se să se aducă sub pază sigură în faţa autorităţilor judeţului nobil Alba Inferioară. Dată din consiliul general al guvernului regal din Transilvania, Cluj la 26 August 1844".

2) Doc.: 1844: 3059. Cancelaria Gubernială.

3) Doc.: 1844: 10.693 Scaunul Guvernamental.

4) Doc. 1844: 3327. Cancelaria Guvernamentală.

5) Doc. 1844: 12.629. Cancelaria guvernamentală.

6) Doc. 1844: 12.625. Scaunul gubernial.

7) Din arhiva bisericii greco-ort. din Cârpeniş

8) Aluziune la expediţia militară.

9) Scaun gubern. 1843: 1339 Urb. 28.

10) Doc. 1845: 1234. Cancelaria Transilvaniei.

11) Doc. 1845: 1313. Cancelaria Transilvaniei.

12) Doc. 1845: 3477. Scaunul guvernamental.

13) Doc. 1845: 4090. Scaunul Guvernamental.

14) Doc. 1845: 4067 şi 6659. Scaunul Guvernamental.

15) Doc. 1845: 7497. Scaunul Guvernamental

Completul din Olimp

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Intre cazanele uzinei pe ale căror momăi uriaşe se suiau la cer flăcările cuptoarelor, şi vestitul puţ al lui *„Sperie-Peşte"* din care s'au adăpat toţi armăsarii trăsurilor de Herasca şi toţi ducipalii diligenţelor Olteniţei, jos la poalele zăcătoarelor de fontă, pline cu catran, în fiecare după-amiază fierbinte de vacanţă, se înfiripa legendarul *complet* al Flămândei, fratele de sânge al horei lui Aman, — completul mahalalei, — reduta dansantă a plebei din Albastru, matineul domnişoarelor răscoapte şi sanctuarul exibiţiei culorilor agresive, al mlădierilor căsnite şi al idilelor promiscue. O vrabie congestionată, ţipa într'un ţeruş. Lava asfinţitului aşternea în bătătură, armura clocotului. Foi mari de lipan, cu verdele lor dens, se înclinau fanate, în opăreala tirană a arşiţei. Un băiat de prăvălie *tuns pă tobă*, ţâşnea din pragul bomboneriei de alături, pe ţâţâna unei pâlnii, şuviţe reci de apă de pompă, cari sfărâiau în opturi largi, în curtea fierbinte a completului. Baba bisericii răcâia pământul cu o rămăşiţă de târn, netezind jucăreţilor, drumul răcorit. Un alunar se prelingea tiptil şi supt, în fund, între duzi. După el îşi mai făcea loc îngrijorat, un rahagiu desculţ. In uluca mucedă, adusă până în inima uliţei, se iveau feţele lustruite ale lăutarilor. Sub pulpana unei redingote borşite, se asfixia o vioară oblojită cu petice de ţiplă. Pe spatele unei tunici de infanterist, dormea cu coatele la soare, un contrabas tembel, ducând pe şalele dăhulate ale ţiganului, ceva din îndurerarea unui pui de elefant înjunghiat. La subsaoara unei bluze de lampagiu, clipea din supape, şarpele unui trombon coclit. In pântecul unui obez înăduşit, sta înfipt un ţambal astmatic. Mai departe, eşit din tabăra lăeţilor, chitaristul ciupea radios dar falş, din coardele adormite, zâmbind peste uluci alunelor de sub duzi. Şi taraful cobora pârleazul, înghesuindu-se în chioşc. Lanţuri mari de rotogoale, fulgerau în încăperea curţii, în romburi, romboizi şi pentagoane. Pe frânghia lor sclipitoare, moţăiau sbanghii, lampioane de pepene. Dintre tufele de mierea ursului, se înălţau zâmbetele zaharicalelor *„bufetului"*. Guşteri de gumă violetă, se tăvăleau în praful făinos al zahărului. Caramele sticloase, se înălţau în purcoaie inzilizite, într'o îngrămădire de măsele antideluviane. Potloage arămii de pistil, râncezeau în plescăviţe mari prăfuite. Un ibric prins de mănuşa unei botte, aştepta cu apă proaspătă de Filaret, fierbinţeala dănţuitorilor. Insera. Calcanul măgurelor Trocaderului, îşi înălţa ascuţişurile în dreptul soarelui. Din icoana încinsă a apusului, se rostogoleau lumini de purpură, culcând în adâncimi, odihna zilei. O frântură de aur din nimbul ei aprins, sticlea orbitor o vreme, în cărămizile uzinei, apoi se topea în bătătura completului, pârguind gutuii. Răcoarea înmurgitului ùrnea perechile din praguri. Pe poarta balului intrau: Ripichiu din Broşteni, lucrător-frizer în *„Podul-Calicii"* şi visător în orele libere, pândind *„palui"* Marin Anastasiu, bombonaru din podul-gârlii. Fata lui Chileru văduvă prin deces, *căzută moartă* după Tumbulică, sergent-instructor la *„Invăţătura Poporului Român"*. Gheţu al Gheţulesii, năuc din amor, sprijinindu-şi deşirarea nesăbuită a oaselor, într'un baston gros de vişin, privind, în adierea dansului năruirea speranţelor, adolescentului urât. Madam Cocri cu Francezul ei, comptabil la uzină, troznind între lopeţile dinţilor, seminţe prăjite de dovleac, invidiind tinereţea care curgea abundentă în valurile jocului şi sorbind din ochi pe omul de ţifre care se plictisea în îndeletnicirea vulgară a petrecerii, ridicând melancolic privirile spre coşurile fabricei de cărbuni şi fixându-şi sedus în paratrăsnetele lor, nostalgia pământului lui Balzac. Domnişoarele Bohor, pistruite de egrasia dughenei pălărierului, umplând trotuarul cu revărsarea greţoasă a grăsimei şi scrutând cu ochii lor de smalţ albastru, sterşi dar iuţi, mirii mai simandicoşi. Fata popii dela *„Biserica Săracă"*, albă şi smeadă, purtând în conformaţia asimetrică a bazinului, conturul unei sarcini permanente, care însă rămânea pe loc, trudindu-i mlădierea tinereţii şi aşezându-i în pomete, pecingini vinete de limfatism. Toţi câţi i-au cerut mâna s'au ales cu umilinţa resemnării. Fasoanele ei de îngâmfată seacă, punând în umbră defectele formelor şi coşurile de amor din obrajii hrăniţi cu lămâe, au îndrumat tineretul spre alte mândreţi şi cununiile au rămas să mai aştepte pe sfânta masă a altarului. Uţa Grecoaica, fata ulierului din *„Hanul-Bedreaos"*, învoaltă ca o nalbă, mândră şi sbârcită, pândindu-şi alesul din seminar, urmărindu-l în corul Bisericei Slobozia şi pierzându-l în vipia completului, la braţul Tinchii, împachetatoare la fabrica de chibrituri, aprinsă ca un bujor, ţanţoşe şi încondeiată, purtând în privirile-i de viezure, jurământul revanşei, pentru studentul dela academia de popi. Romulică din politechnică, elev supra-numerar la poştă şi violoncelist cu trei examene în conservator, urmărind vâltoarea balului cu o deriziune căsnită, corectând lăutarii, schimbând batista între guler şi strâmbându-se a saţiu, la toate domnişoarele. Tache Nasu, Bărăţie, paracliseru Cetăţeanu dela *„Biserica Sft. Niculae din Tabaci"*, Bontaş Curelarul, Costea din ulicioara lui Nicopol, Mălăeru din mahalaua Băicoianului, Fane pantofaru, Guţă lumânăraru, fetele untdelemngiului, Jean al lui Şelaru şi toţi slujitorii şi vestalele cupidonului Flămândei, din capul *„Podului-Beilicului"* până în *„Câmpia Libertăţii"*, şi din poalele cazărmilor până în caişii castelanului Morra, toţi cu toţii radioşi sau chiombi, spilcuiţi şi înfloraţi, ţepeni de mândrie, sulemeniţi muereşte, plini de visuri şi angajamente, dârzi sau indolenţi, însetoşaţi de fard şi înebuniţi de orgoliu, fredonând, chiuind sau psalmodiind îndurarea fetelor, ciupind discret din formele mai alarmante, aruncând într'o ureche aprinsă, o gugumănie cu tâlc, trăgând o batistă dintr'un corsaj mai dosnic, sau făurind logodne sub plopii îngânduraţi şi ale căror mărturii frivole, trăiau în apropierea grosolană a buzelor fierbinţi. Şi braţele se încolăceau înfrigurate pe după taliile încinse de balenele corsetului. O palmă grea, schimonosită de apăsarea vingalacului sau argăsită de cleiul tâmplăresc, se răschira vânjoasă pe spatele plin de horbote, apropiind respiraţiile şi unind suspinele aşteptării. Doi pantofi albi, de mireasă întârziată, intrau sfioşi, între două ghete de meşină deşelată. O mână încărcată de vine pline de sânge prost, înălţa în dreptul umărului o alta mai cilibie, în care se frământa o chee şi o batistă şi toate capetele înăclăite în cosmetic, ţinteau un punct în gol, ca un pluton de cai în aşteptarea cuvântului de ordine al dresorului. Banda se ridica ţanţoşe în picioare. Dârcă da cadrilul. Şi lanţul de părechi se urnea hotărit, măcinând pietrişul, şi rostogolindu-se într'o învălmăşeală de pulpane negre, de volane împestriţate, de praf înecăcios, de fum de mititei, de mirodenii de cimbru, de duhoare de pământ aprig chinuit, care se amestecau printre picioare, copleşind puhoiul, asfexiindu-l şi topindu-l într'o imensă umbră de ţărână, care se înălţa la cer, într'o neţărmurită uitare de sine, ducând în smârcurile lumei, nebunia dragostei, slava cântecului şi imnul înfrăţirei completului din Olymp.

SĂRMANUL KLOPŞTOCK

Nietzsche şi Strindberg

Intr'un timp, când Nietzsche era încă o simplă „curiozitate literară", Brandes a avut tinereasca îndrăzneală, ce rămâne pentru profesorul danez aproape cel mai însemnat titlu de glorie, de a lansa printr'o serie de conferinţe universitare pe marele „imoralist". Nietzsche, în izolarea ermetică ce şi-o impusese ca o apărare împotriva celor ce nu voiau să-l cunoască, s'a bucurat de acest întâiu semn al viitoarei sale faime nu mai puţin decât se bucurase odinioară Schopenhauer de întâiele veşti de recunoaştere admirativă ce i le trimitea marele public: o slăbiciune în care se trădau legăturile ce le mai păstrau totuşi aceşti individualişti cu colectivitatea, sau cu „turma" cum o numea dispreţuitor cel dintâi, cu „marfa de fabrică" cum o numea cel din urmă. Dar nu această psihologie a slăbiciunilor omeneşti ne interesează aici. — Brandes începu cu Nietzsche o corespondenţă interesantă, prilej între altele pentru a atrage acestuia atenţia asupra unui contimporan tot atât de singuratic ca şi el: Strindberg. Brandes simţea probabil, că aceşti oameni cari, fără să ştie unul de altul, au umblat nu odată pe aceleaşi drumuri, trebuiau să se cunoască. O corespondenţă a şi urmat cu salturi de suveică sprinteană între cei doi ciudaţi scriitori cari se simţeau deopotrivă în rolul de profeţi ai timpului. Nietzsche ar fi dorit ca Strindberg să-i traducă în franţuzeşte pe „Also sprach Zarathustra". Dar Strindberg a refuzat. Probabil nu fiindcă n'ar fi putut (şi-a tradus singur „Tatăl" în limba franceză), nici fiindcă n'ar fi voit: era însă prea preocupat şi muncit de propriile proiecte literare ca să mai fi găsit un răgaz binevoitor şi pentru alte lucrări. Ar fi fost totuşi un fenomen interesant: Nietzsche introdus în literatura franceză de Strindberg. Cei doi idoli ai vremii de mai târziu ar fi avut ocazia să intre la braţ într'o literatură care ar fi înlesnit în multe privinţe realizarea năzuinţelor lor profetice.

Asemănările între cei doi scriitori sunt tot aşa de multe ca şi deosebirile ce-i despart. Găsim că nici astăzi, după un sfert de veac dela moartea lui Nietzsche, nu s'au întins toate iţele ce se pot întinde pitoresc între cele două spirite.

Ceeace Nietzsche numeşte „voinţă de putere" alcătueşte substanţa sufletească a unei serii întregi de personagii din dramele lui Strindberg („Tatăl", „Sonata strigoilor", „Spre Damasc", etc...). La Nietzsche însă „voinţa de putere" e un principiu de proporţii metafizice acceptat cu simpatie, cât timp Strindberg vede în acest principiu vital oarecum un ultim rău al existenţei. La Strindberg, principiul voinţei de putere defineştec de obiceiu raportul celor două sexe: femeia şi bărbatul uniţi prin iubire-ură se luptă în definitiv numai pentru a-şi arăta puterea unul asupra celuilalt. In lupta aceasta de obiceiu bărbatul cade fiindcă posedă în prea mică măsură arma principală a femeii: lipsa de scrupule morale. Bărbatul are o conştiinţă — şi asta-i pieirea lui.

Pentru Nietzsche, fiinţa ce întrupează în toate splendorile ei mai presus de bine şi rău „voinţa de putere" e — *supraomul*. Strindberg a creiat şi el la rândul său un tip în care se întrupează fascinantă şi aproape ireală această voinţă de putere asupra semenilor: e *omul-vampir* (vezi: Sonata strigoilor). Supraomul şi omul-vampir reprezintă în diferite chipuri acelaş principiu întrezărit cu egală claritate de către Nietzsche şi Strindberg. Deosebirea între cele două tipuri rezultă din evaluarea deosebită a aceluiaş principiu: pentru Nietzsche voinţa de putere e un principiu mai presus de bine şi rău, un principiu creator, deschizător de perspective; pentru Strindberg însă voinţa de putere e un principiu destructiv din care purcede aproape tot răul. Nietzsche voia să rămână credincios pământului; Strindberg căuta o uşă de scăpare din realitatea stăpânită de principii rele — în lumea eternelor „transcendenţe". Nietzsche rămâne credincios pământului: asta nu înseamnă că îl vede necondiţionat înconjurat de-o auroră trandafirie; pământul e şi pentru el o piatră de încercare; el îşi dă seama de tot tragicul existenţei terestre, dar acceptă această viaţă dinadins, voind să-şi dovedească cu orice preţ *tăria*. Strindberg vede în viaţa pământească un iad din care ar vrea să evadeze. Avusese şi el atitudini de dârz eroism supraomenesc, dar pe urmă tocmai aceste atitudini i s'au părut un rău mai mult.

Cei doi scriitori au fost deopotrivă nişte revoltaţi în veşnic neastâmpăr, trecând din „năpârlire" în „năpârlire", adică dintr'o înoire sufletească în alta; sunt deopotrivă chinuiţi de toate problemele timpului, şi într'un anumit înţeles: abreviaturi vii ale veacului. Ca şi Nietzsche, Strindberg e un romantic la început şi devine un foarte nervos liber-cugetător. El a mai avut timp să se schimbe şi în fiară îmblânzită. De multe ori ne-am întrebat că oare Nietzsche-Antichristul n'ar fi sfârşit, ca şi Strindberg, prin a deveni un bun creştin sau chiar budist? Strindberg şi-a găsit relativa linişte într'o viziune transcendentă despre existenţă. In ultimul deceniu al mişcatei sale vieţi, a intrat tot mai mult în ocultism. A ajuns să vorbească şi despre Samsara, despre veşnica reincarnare. Ne vine să credem că ideea reincarnării n'a fost pentru el un simplu mit. Ştim că şi Nietzsche se cufunda cu tot mai multă împăcare în gândul „veşnicei reîntoarceri".

Gândul acestei „veşnice reîntoarceri" e aproape tot atât de esoteric ca şi cel al reincarnării — şi ar fi devenit poate pentru Nietzsche (dacă nu înebunia) o punte spre transcendenţele pe cari le ura cu atâta patos în Zaratustra.

Omul care de câteva ori şi-a răsturnat propriul eu, restălmăcinu-şi-l tot prin alte şi alte valori, omul care din poet al dionisicului antisocratic devine un intelectualist voltairian şi-apoi iarăşi un profet al dionisicului supraumân, — omul, care din admirator al lui Wagner devine un vrăjmaş îndârjit al muzicii acestuia, purta în sine şi alte posibilităţi antinomice a căror manifestare numai întunecarea sufletului a împiedicat-o: n'ar fi devenit probabil chiar un bun catolic, ca să înjure pe Luther pentru opera lui protestantă, şi poate nici un budist veritabil, dar nu-i exclus să se fi împăcat cu „transcendenţele" — sau să fi devenit un iniţiat ca elevul său Rudolf Steiner, sau un semiiniţiat ca prietenul său Strindberg, sau un simplu panteist ca mulţi dintre cei ce i-au cultivat mai departe graiul.

In orice caz, expresioniştii, cari au moştenit dela Nietzsche cultul dionisicului, nu şi-au îndreptat elanul spre supraom ci tocmai spre transcendenţele cosmice, de cari se ferea tragicul gânditor.

LUCIAN BLAGA

Laureatul premiului naţional pentru proză

I. Al. Brătescu — Voineşti

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

CĂRŢI ŞI REVISTE

FERDINAND OSSENDOWSKI (în colaborare cu Lewis, Stanton Palen) *„L'homme et le mistère en Asie“*. (Editura Plon-Nourrit-Paris 1925. Preţul 10 franci).

Ossendowski se bucură de o incontestabilă şi intercontinentală celebritate. Şi o datoreşte, de sigur, mai puţin meritelor ştiinţifice şi profesorale cât tomului „Bestii, oameni şi zei“, care a produs mare vâlvă şi a prins în polemică bărbaţi de seriozitatea şi meritul unui Sven Hedin. Unii pretind că acele senzaţionale aventuri prin taiga şi ţinuturile mongole sudice sunt nu numai exagerate, dar deadreptul imposibile. Dar, dacă adevărurile — sau dacă vreţi neadevărurile geografice etnice şi chiar politice pot fi verificate, aventurile intime ale lui Ossendowski trebuiesc primite aşa cum ni le oferă. Sunt lucruri cari trebuiesc citite printre rânduri şi descojite de limbuţia autorului.

După primul volum—socotit una din cele mai însemnate cărţi ale secolului — al doilea volum „Omul şi misterul în Asia“ vine să deslușiască ceeace părea obscur, neverosimil din cel dintâiu. In „Bestii, oameni şi zei“, un om dotat cu tot ce spiritul european posedă mai brav, mai pătrunzător, se strecoară printre mii de primejdii — ameninţat la tot pasul să fie suprimat de intemperiile naturei, de cruzimea roşie, de cruzimea albă din armata de sub steagurile baronului antibolşevic Ungern von Sternberg, de bandele tâlhăreşti chineze... Ne aflam în plină descompunere rusească dintre anii 1918—1921. Revoluţia bolşevică se întindea şi în Siberia. Foştii pensionari din insula Sakhalin desrobiţi de revoluţie, plătiau scump poliţa, societăţii care-i nedreptăţise. Cartea cuprinde o deslănţuire de forţe demonice, absurdă, neînţeleasă. Vedem efectul fără să bănuim cauzele. Cauzele se explică dela sine în al doilea tom.

Ferdinand Ossendowsky însoţia pe profesorul Stanislas Zaleski, dela universitatea din Petrograd, trimis de guvernul rus să studieze lacurile sărate din preriile dela Chulyma-Minusinsk, prerii populate de nenumăratele triburi mongole, herghelii de cai, cirezi de vite, mistere şi zeităţi protectoare sau duşmănoase.

Aceste drumuri au fost străbătute odinioară şi de eruditul boer moldovean, spătarul Nicolae Milescu. Câmul, fugit din patria unde voevodul îl ciuntise, şi ajuns în mare slavă la curtea imperială din Petrograd. Milescu e primul din exploratorii „ruşi“ nedotat cu admirabilul analfabetism căzăcesc, pofta de aventură şi pradă, ci a notat ştiinţific, plin de o coaptă inteligenţă, peregrinările sale, în cartea „Descrierea Chinei“. Ossendowski a explorat cam aceleaşi ţinuturi — dintre fluviul Obi şi Marea Japoneză — în calitatea sa de cercetător ştiinţific şi vânător dibaci. Omul a evadat însă din cercul strict profesional, antenele curiozităţii sale au prins murmure ciudate şi ele s'au imprimat pe placa memoriei. Omul modern îmbibat de prejudecăţi ştiinţifice, s'a aplecat să asculte sunetul superstiţiei asiatice, interesându-se de culturile străvechilor rase de pe suprafaţa pământului, de războinicia hoardelor marelui Tamerlan şi mai ales de procedurile expeditive moscovite, faţă de populaţiile băştinaşe.

Aici atingem tocmai explicaţia volumului celui dintâi. Colonii ruşi veneau după pradă; minele de aur siberiene sunt pătate de mult sânge ca şi cele din America. „Europenii“ veneau în Asia să vadă vechile tradiţii asiatice, etica înaltă la care noi n'am parvenit încă, în numele alcoolului şi prafului de puşcă. Tot ce era mai rău era surghiunit în fundurile Siberiei. Şerpăria s'a stârnit aşa cum ne-o arată Ossendowski în cartea sa. dintâi. Din aceste note epice, întâmplări de acum 20 de ani— scrise cu o perfectă cunoştinţă a senzaţionalului dramatic — se poate prevedea cumpăna care vine. Pe deoparte o căzăcime prădalnică, pusă să ţină „ordinea“, o autoritate în imposibilitate de control asupra unui imens teritoriu, populaţia băştinaşă împilată, bande de tâlhari circulând prin taigă, *en quête d'aubaine*. Ossendowski nu face decât operă de mare jurnalist în senzul celei făcute de Jules Huret în cărţile lui de peregrinări. Ne interesează, neîndoios, mai mult. Materialul e cu totul inedit, revelaţiile, miturile sunt de natura basmelor. Nume ca fluviile Obi, Ienissei, Amur, trezesc în noi rezonanţe ciudate, legendele tătăreşti, kirgheze, golde de care abundă cartea, te subjugă ca un roman senzaţional. Găseşti material fecund pentru studii îndelungate de folklor, etnologie şi taumaturgie; mai găseşti revelat un ţinut minunat, bazinul Ussuri, cuprins între munţii Sikhota, Alin şi fluviul Amur, în care flora şi fauna tropicală se amestecă cu cea arctică. Tigrul trăieşte alături de ursul sub-polar şi lianele equatoriale se încolăcesc de cracii molifţilor. Iată descrisă şi viaţa ciudată a deţinuţilor din insula Sakhalin. Tratamentul deţinuţilor din „Casa Morţilor“ îţi pare de o neînchipuită blândeţă. Treci, ca într'un ospiciu pe care-l vizitezi, la viaţa monotonă, tocitoare de nervi a ofiţerilor surghiuniţi, cari tâmpiţi de alcool au inventat jocul „tigrului“, împuşcându-se la club, între dânşii. Raportul oficial nota stereotip: *„Un ofiţer s'a împuşcat din imprudenţă, umblând cu revolverul încărcat“*.

Iesi din cartea lui Ossendowski ca dintr'un ţinut plin de stârvuri, dar şi de forţe cosmice latente... — I. Cg.

GOETHE: „FAUST“

TRAGEDIE IN 5 ACTE. — Trad. de IOSIF NĂDEJDE
Biblioteca „Dimineaţa“ No. 32

„Faust“ este cel mai de preţ document al perioadei, cunoscută în literatura germană sub numele de „Sturm und Drang“ şi în acelaş timp, cea mai complectă expresie a poeziei nordice. Alături de aventurile amoroase ale vestitului Don Juan — în dramatizarea cărora numeroşi oameni de teatru au cercat să le înobileze cu suflul unei poezii înalte, — legenda doctorului Faust, aşa cum o transmisese „secolul magiei“, — al XVI-lea, — sau cum au transformat-o, în parte numai, scriitorii secolului al XVIII-lea, a preocupat spiritele a o sumă de literaţi de valoare, printre care e suficient să amintim numele englezului Marlowe (Doctor Faustus, tragical history), al lui Klinger (Viaţa, faptele şi călătoria lui Faust în infern), al lui Lenau sau Lessing.

Dar majoritatea operelor ce tratează viaţa şi aventurile doctorului Faust scot în relief concepţia rămasă din secolul al XVI-lea: lupta dintre bine şi rău — şi aceasta se vede mai ales, din tragedia lui Marlowe — Goethe imprimă operei lui o concepţie naturalistă, aceea a luptei dintre suflet şi corp, dintre cugetare şi materie. Nu e numai o alegorie; partea întâia, mai ales, aceea a traducerii de faţă, aduce o acţiune dramatică serioasă şi puternică. Goethe înfăţişează viaţa unui om care vrea să părăsească pământul pentru a se avânta în sferele înalte ale idealului.

Subiectul arată puterea de plăsmuire şi imaginaţia lui Goethe. Căutând să ajungă la cunoaşterea adevărului, binelui şi frumosului, şi negăsindu-le în nici o ştiinţă a timpului, Faust apelează la ştiinţele oculte, care permiteau comunicarea cu fiinţele intermediare dintre om şi fiinţa finală. Apare spiritul lumii materiale, Mefistofeles. Faust se obligă să-i dea, după moarte, sufletul în schimbul puterii de a cunoaşte inteligenţa motrice şi creatoare. Dar în loc să-l conducă pe căile cele drepte, Mefistofeles încearcă prin orice mijloace să-l facă să uite scopul către care tinde. E oprit, aşa dar, în loc de dragostea pentru Margareta, pe care n'o iubeşte, dar pe care o doreşte în vederea scopului urmărit. Părăsind-o, Mefistofeles îl duce într'o noapte de sabat să vadă pasiunea urâtă la care s'a dedat omenirea. Faust îşi aminteşte aci de nevinovata Margareta şi aleargă s'o vadă. E însă prea târziu. Innebunită, de abia-l mai recunoaşte, refuză să meargă cu el, şi-şi dă sufletul. Cu mustrările de conştiinţă ale lui Faust se sfârşeşte partea I a tragediei.

Traducerea în proză a d-lui Iosif Nădejde redă originalul întreg. „Am tradus tot — spune d. Nădejde — silindu-ne să rămânem cât mai aproape de original şi alăturând, pe unde ni s'a părut de nevoie, note explicative pentru a face mai înţeleasă intenţia autorului“. Avem aceeaş părere. O traducere în versuri a lui „Faust“ va trebui să fie o adevărată creaţiune. Până la creaţiunea în româneşte a lui „Faust“ — ne mulţumim cu traducerea exactă a d-lui Iosif Nădejde.

G. B.

* * *

VIAŢA ROMANEASCA (Mai, Iunie). — P. Nicanor et Comp. ne dă indicaţii asupra romanelor în curs de apariţie în „Viaţa Românească“: unul se va isprăvi definitiv peste două luni, altul s'a şi isprăvit — dar numai parţial: s'a sfârşit prima serie, seria a doua urmând să înceapă la toamnă, iar seria a treia după terminarea seriei a doua...

Oricât de bune ar fi aceste romane originale şi traduse, dar întinderea lor pe zeci de numere pentru un public febril, care de-abia are timpul, răbdarea şi energia să ducă dela început până la sfârşit o nuvelă de câteva pagini, face ca cetitorul să amâne lectura număr cu număr... Iar când se isprăveşte romanul, cetitorul sau nu mai găseşte la îndămână numerele respective — sau romanul apare în volum, cetirea căruia dintr'o dată fiind mult mai lesnicioasă decât o cetire în rate.... lucru pentru care publicul românesc n'are disciplina necesară.

De-aceea credem că ar fi fost mai bine dacă „Viaţa Românească“ publica numai câteva fragmente caracteristice şi de sine stătătoare din admirabilul roman al d-lui Ionel Teodoreanu. Cât priveşte traducerile, publicul preferă nuvelele publicate într'un număr, maximum în două — romanelor geniale servite în porţii lunare.

In acelaş număr d. Aureliu Weiss publică un studiu asupra „Teatrului d-lui Victor Eftimiu“. Autorul analizează pe rând „Inşiră-te Mărgărite“, „Cocoşul Negru“, „Prometeu“, „Don Juan“ şi „Thebaida“. Arată alterarea basmului popular în prima producţie dramatică, în care Făt Frumos şi Ileana Cosinzeana capătă o semnificaţie aparte în contrazicere cu spiritul poveştilor, semnificaţie mult mai prejos decât cea fixată de popor.

In privinţa celorlalte opere, în care talentul d-lui Victor Eftimiu se grefează pe talentul marilor săi înaintaşi: Sofocle, Eskil, Goethe, etc., adăogând fiecăruia o notă originală mai tare decât tradiţia, istoria şi destinul... d. Aureliu Weiss se apără ca de o muscă supărătoare de muzica măreaţă a versurilor tuturor acestor mari tragedii modernizate, care flagelează minciuna şi femeia nu numai cu vervă verbală, ritmată şi rimată — dar şi cu profunde considerente filozofice.

„Personagiile Thebaidei, — spune d. Weiss, — sub ploaia de cuvinte, apar tot atât de puţin diferenţiate caşi în celelalte piese, neavând nici un fel personal de a se rosti şi părându-se că fiecare continuă pe celălalt, numai spre a-l lăsa să-şi redobândească respiraţia normală.

„Vulgarizarea temelor pe care şi le însuşeşte, — îşi isprăveşte autorul, articolul, — lipsa de originalitate, de vederi personale, absenţa aproape totală a poeziei intime care răscoleşte cutele adânci ale sufletului, superficialitatea documentării în privinţa mediului evocat, simplismul şi banalitatea vederilor sale filozofice, — mă fac să cred că spiritul d-lui Eftimiu are tendinţi care întrec fondul d-sale de cultură, de simţire şi de intelectualitate“.

Dar ultimul număr din „Viaţa Românească“ este dublu... N'am reuşit nici să-l tăem tot, dar încă să-l citim, şi mai ales să-l şi recenzăm. De-aceea suntem siliţi să lăsăm darea de seamă în continuare pe numărul viitor.

* * *

SALONUL LITERAR (Iulie). — O revistă europeană, foarte europeană, cea mai europeană revistă din România. Cuprinde chiar bucăţi şi în alte limbi. Totuş, la apariţia vre-unui „anume“ scriitor, stăpânul *Salonului* ia covoarele de pe jos, întoarce portretele cu faţa la părete, îmbracă lampioanele cu pături cazone şi... eşti silit să-ţi astupi urechile.

După polemica cu „anumitul“ scriitor, Salonul îşi reia aspectul gingaş dinainte. Priviţi! Calcă pragul d. Corneliu Moldovanu.

Acesta este „de două ori bine-venit“: 1) „prin valoarea intrinsecă a bucăţilor ce cuprinde“ şi 2) „prin faptul că, în patologica desorientare a liricei actuale, el împrăştie o înviorătoare undă de adevărată artă“.

Dupăce musafirii Salonului cercetează jacheta şi cravata d-lui Corneliu Moldovanu, unul dintr'înşii îşi exprimă o „sinceră părere de rău“, şi anume: că „Corneliu Moldovanu şi-a scris „poeziile“ înainte de războiu. (De ce „poezii“ între ghilemete? E o ironie?). Acum şi le-a reeditat. Şi n'a mai scris — nici el! — nimic nou. Firul clasic al liricei antebelice este peste tot rupt. Regretul e pentru poet; pentru literatura românească şi pentru adevărata artă e ceva mai mult: o pagubă“.

Avem însă un noroc. Nici „regretul“ nu-i aşa de mare, încât să ni se rupă inima. Nici „paguba“ nu-i atât de imensă ca să dăm faliment.

Sperăm că Dumnezeu va da tărie „literaturii româneşti“ şi „artei adevărate“ să treacă şi această cumpănă...

* * *

MIŞCAREA LITERARĂ (11 Iulie). — D. Ludovic Dauş răspunde, şi d-sa, întrebărilor d-lui F. Aderca. După o melancolică trecere în revistă a trecutului, d. Dauş vorbeşte de generaţia nouă de scriitori. „Tinerii, — spune d-sa, — se întrec aducând cu ei maximum de precocitate şi un occidentalism din ce în ce mai rafinat şi mai sigur de sine care ne zmulge în sfârşit din orientalism şi poporanism“.

In această operaţie tinerii, şi nu numai ei, au fost mult ajutaţi chiar de poporanism care, respingându-i, i-a ajutat să se „zmulgă“ mai uşor dintr'însul....

Chiar revista d-lui Liviu Rebreanu recunoaşte că d. G. Murnu, îndată ce rămâne să facă poezie pe cont propriu, nu mai este interesant. „Mişcarea literară“ citează drept exemplu următoarele versuri:

Cu ce nesaţ de flutur şi de-albină
Pasc (!) ochii mei de-alungul şi de-alatul....

Dus de vinul tinereţii
Şi de friguri ne 'nţelese
Ca lunatecii şi-orbeţii (!)
La răspântiile vieţii
Am eşit şi-am stat adese

D. Murnu a făcut o mare greşală. In operele lucrate în colaborare cu Homer, cititorul nu-şi putea da seamă — la prima aruncătură de ochi — care-i aportul d-lui Murnu şi care-i aportul antichităţii.

Acum însă, după publicarea unui volum de versuri originale, vedem că traducerile „Iliadei“ şi „Odiseii“ sunt nişte societăţi cointeresate în care beneficiul nu se repartizează proporţional cu aportul. — **M. Sv.**

* * *

LA REVUE DE L'ART (Iunie). — Este revista întemiată, acum 29 de ani, de Jules Comte. Se subintitulează „revue de l'art ancien et moderne“ şi are ca supliment un „Bulletin de l'art“ care înregistrează toate noutăţile artistice din lumea întreagă.

Un studiu deosebit al acestui număr, şi destul de interesant pentru noi, este acela al lui Henri Focillon despre „Vechea artă românească“, scris cu ocazia expoziţiei de artă naţională, organizată la Paris (salle de Jeu du Paume) de către Fundaţia culturală Principele Carol. Istoria artei româneşti de decoraţiune monumentală, ca aceea a picturei icoanelor, este nu chiar la începutul ei, cum spune d. Focillon, dar în perioada de lucru, de interpretare iconografică şi de clasare. Calităţile acestei arte iconografice sunt în genere dramatice şi de o valoare pitorească; pictura românească va trebui deci studiată ca o interpretare generală a vieţii şi ca un sistem decorativ.

Cercetând cu interes arta veche românească, d. Focillon încearcă o valorificare temeinică a acesteia. La biserica princiară din Curtea de Argeş — de pildă — autorul e încântat de o admirabilă desfăşurare de forme ce fixează pe ziduri imaginea unei puteri ciudate, asociată expresiunii unei vieţi patetice, sprintenă, a unei game colorate, fără îndoială mai puţin gingaşă, dar mai înflorită decât la Studeniţa din Serbia, cu o frumoasă şi vibrantă autoritate; o matematică de cifre omeneşti, mai complexă ca aiurea şi mai bogată în isvoare.

Există însă o legătură între pictura murală a bisericii noastre şi mozaicurile lui Teodor Metochites din Kahri Geami din Constantinopole — dar calitatea invenţiei este la cea dintâi mai umană, mai blajină. Arta aceasta nu este rezultatul unei concepţii înguste, care se risipeşte în formule, ci o mărturie vie a renaşterii picturale din veacul al XIV-lea.

După ce continuă cu analiza picturei din fiecare biserică în parte, d. Focillon rămâne la vederi de ansamblu. Icoanele şi toate celelalte manifestări artistice nu sunt accesorii izolate, curiozităţi de anticar, ci elemente foarte strânse ale unei adevărate şi largi concepţii. Chiar în epoca în care — plecând din sec. XVII, — arta moldovenească adoptă planul şi faţada valahă, concepţia aceasta păstrează sentimentul întregului, frumoasa armonie decorativă, atmosfera de mister şi bogăţie, care ajută la întărirea emoţiunilor religioase. Dacă însuşirea aceasta este caracteristică pentru arta moldovenească, ea este proprie artei româneşti în genere.

„Incă din timpul cavalerilor angevini, spune d. Focillon, poporul român a rămas în frăţească armonie cu Occidentul, căruia-i datoreşte atât cât şi Bizanţului. Recunoaştem şi salutăm în el aptitudini frăţeşti, o vitalitate energică, o mândrie şi veselie caracteristică, o calitate eroică şi visătoare a unui suflet mare...“

Trebuie să recunoaştem că d. Henri Focillon ne face cel mai bun serviciu de propagandă externă.

* * *

LES MARGES (15 Mai). — Romanul este prin el însuşi genul care ocupă treapta cea mai înaltă din ierarhia literară. Situaţiunea aceasta i s'a afirmat mai ales în secolul din urmă.

In articolul de care ne ocupăm astăzi, intitulat „Chestiunea romanului“, Maxime Revon deschide această problemă făcând o largă expunere a diferitelor păreri exprimate în Franţa. Se crede mai întâi într'o criză a romanului. Până la un punct criza aceasta nu se poate justifica cu uşurinţă: niciodată nu s'au publicat mai multe romane în Franţa, ca în anii de după războiu. Dacă însă ne oprim şi privim adâncurile operelor, fără îndoială că afirmarea lui Maurice Waleffe, unul din inchizitorii romanului actual, este îndreptăţită; niciodată, iarăşi, nu s'a scris cu mai multă uşurinţă ca în aceşti din urmă ani.

Cum soluţionează Maxime Revon această problemă? Trece în revistă unele păreri exprimate de unii din apărătorii romanului, printre care Edmond Estaunié şi Emile Henriot, şi ajunge la o definiţie a romanului, mai precis la determinarea scopului său: „L'objet du roman est de créer une vie d'origine secrète et intérieure qui interprète la vie toute brute qui seule sort des faits qui seraient uniquement collectionnés“. Arta romanului este psihologică; domeniul lui este aşa dar psihologia. Are ca obiect studiul interior al omului, deci regulele sale trebuie să fie interioare. Desfăşurarea faptelor trebue să se facă din interior, iar nu prin intermediul aventurilor externe.

Sunt regule ale romanului ideal, ale romanului balzacian sau flaubertian. Expunând principiile de mai sus, Maxime Revon aduce dar o aprobare tacită, indirectă, a părerilor lui Maurice de Waleffe. Acelaş lucru îl putem spune pentru unele romane dela noi. — *G. B.*

Mire fără voie

Profesorul Zalesky era furios din pricina ordinului primit din Petrograd: să plece pentru a studia apele lacului Şany. Ştiindu-ne în imposibilitate de a găsi o călăuză mai bună decât Suliman, ne deciserăm să trecem prin stepa kirghiză Kulunda şi să-l tocmim tot pe el. Suliman ne primi încântat, dar ne ceru numai îngăduinţa să-şi vadă de oarecari treburi. In amurg, deabia, iată-l revenind cu o cămilă pe care mi-o dărui Suliman pentru că-i amputasem degetul muşcat de un paing veninos! Era greu de sigur, să-i explici Kirghizului că nu te poţi întoarce în capitală pe o navă a deşertului, că ai speria caii de pe perspectiva Newsky dac'ai apărea călărind pe cămilă. După multă trudă mă înţelese.

Maserăm peste noapte la Kulunda şi a doua zi pornirăm. Suliman în frunte, pe un cal superb, iar lângă trăsură şi mereu alături de mine, călăria un june Khirghiz, un adolescent de o mare frumuseţe, cu tenul mat şi ochii visători. Toată ziua, remarcai că, după ordinele lui Suliman, tânărul se ocupa exclusiv cu serviciul meu. Ceremonios şi cu grijă, îmi turna ceai, îmi punea mâncarea în farfurie, îmi făcea bagajele, curăţia hainele, ghetele şi se ducea să-mi caute apă.

Seara, preparându-mi patul, îmi puse un buchet de flori. Amuzat, îl întrebai dacă Suliman îi poruncise să-mi arăte atâtea mişcătoare atenţii.

— Da, stăpâne, zise el, cu o voce melodioasă, dar o fac cu bucurie căci sunt doar *gospodina dv. cea dintâi.*

Imi perdui puţin cumpătul gândind la desnădejdea mamei, la glumele amicilor când vor vedea pe „prima mea gospodină“. Situaţia era plicticoasă şi simţeam că va fi mult mai greu să refuz gospodina decât cămila.

După ce-l consultai pe profesor, amuzat de aventură, chemai şi pe Suliman ca să-i vorbesc serios.

— Ce vrea adolescentul şi ce-mi tot spune? îl întrebai sever.

— Care adolescent? Dulcea Ciocârlie e surioară-mea şi i-am poruncit să vă fie nevastă. V'o dau ca şi cum v'aş dărui o cămilă, un cal sau un câine. De astăzi înainte Dulcea Ciocârlie e roaba, lucrul dv. care trebuie să vă asculte. Are treisprezece ani şi e cea mai frumoasă din fetele noastre. E a dv. Fiţi fericit.

Ii vorbii îndelung pân' să-i mărturisesc deschis că-mi era imposibil să accept darul; dar cum formulai refuzul, Suliman şi puse mâna pe cuţit.

— E o ruşine şi o insultă pentru întregul trib — strigă el, cu ochii scânteietori şi numai sângele poate spăla ofensa! Nu faceţi asta. Duceţi-o de-o înecaţi într'un iaz, e dreptul dv., căci e a dv.; dar n'o refuzaţi, *Kunak!*

Suliman mă rugă frângându-şi mânile, gemând în timp ce „nevastă-mea“ împodobia cu flori hamurile cailor cari trebuiau să-i transporte prin prerie seniorul şi stăpânul.

Nu dormii toată noaptea, întrebându-mă ce-i de făcut, regretând adesea că nu eram în împrejurimile unui iaz cu ape adânci: l-aş fi aruncat pe Suliman, aş fi trimis acasă fetiţa dându-i ca zestre câteva livre de bomboane şi aş fi isprăvit.

— Ce să fac cu Dulcea Ciocârlie?

Gândul mă chinui în tot timpul şederii mele pe malul lacului Şany. Adesea plecam la vânătoare. Nevasta ţinea să mă întovărăşească, dar nici odată nu-i permiteam, spre marea tristeţe a Dulcei Ciocârlii şi marea nemulţumire a lui Suliman.

Intr'o zi pe când mă întorceam dela vânătoare încărcat de raţe sălbatice, luându-mi tolba din mâini, mă întrebă cu vocea-i musicală.

— Domnul e mereu supărat pe Dulcea Ciocârlie?

Simţii că sosise clipa pentru o convorbire decisivă.

— Nu sunt supărat pe tine, fetiţa mea, îi zisei râzând ca să-mi ascund veritabila emoţie.

— Nu mai sunt fetiţă, tatăl şi fratele meu m'au dat ca nevastă! răspunse ea mânioasă.

— Trebuie să-ţi mărturisesc că nu eşti nevasta mea pentru că religia mea nu-mi îngăduie să mă însor iu o musulmană, Dulce Ciocârlie!

— Sunt căţeaua şi roaba dv. şi voi ruga pe Dumnezeul vostru precum îl rugaţi! răspunse ea plecându-şi ochii frumoşi.

Dulcea Ciocârlie biruise prima linie defensivă. Din tot sufletul chemai ajutor: nu era însă nimeni în prerie şi aveam încă cinci km. de făcut până în tabără.

In tot timpul, graţioasa şi drăguţa Kirghiză păşia alături de mine, cu respiraţia repede şi cu nările încordate, arătând clar emoţia şi hotărîrea sa.

— Nevasta vă întreabă, dacă vă place. Nu's frumoasă, sprinţenă şi puternică? Vreţi să cânt şi să dansez ca să vă mişc inima? Răspundeţi-mi, niciodată nu-mi spuneţi un cuvânt şi toată noaptea plâng. Priviţi, ochii mi s'au întunecat de plâns, mai ales stângul. Priviţi!

Se înălţă în vârful picioarelor privindu-mă cu ochii ei „întunecaţi“, arătându-mi mai ales stângul, care strălucea limpede cum îi cristalul.

O privii şi-i mângâiai capul.

— Las' că-i bine: ochii 'ţi strălucesc ca stelele, micuţo Ciocârlie! îi zisei.

— O! strigă ea, bătând din palme şi aruncând sacul jos, atunci ochii mei vă plac, stăpâne?

— Mult, îi răspunsei imprudent, după obiceiul meu de a nu spune femeilor decât lucruri amabile, mai ales când ele cer.

— Cât de fericită 's, strigă ea ţopăind ca un miel. O să mă duceţi în marele oraş? Voi fi soţia dv.?

Mare Dumnezeule! Şi pe Alah Profetul său!

Intrebările erau foarte plictisitoare.

Tăceam, dar *nevasta*, liniştită, flecărea.

Obosit de cercetări pentru rezolvirea problemei şi căutând o distracţie, visul mă transportă la Petrograd, unde ochii Dulcei-Ciocârlii ar fi fost într'adevăr în primejdie să se întunece, când brusc lucira oarecari nădejdii. Imi revenii în fire, pe când fetiţa-mi spunea:

— Să refuzi o fată oferită de nevastă e s'o osândeşti la moarte sigură, pentru că nimeni nu va mai voi să se însoare cu ea şi pentru a evita batjocura şi ofensele tribului său, ea va fi nevoită numai decât să se omoare. E obiceiul de veacuri, al Kirghizilor. Numai un mijloc îi evită umilirea: omul să plece fără să-l fi zărit părăsita când pleacă din ţară. Orice amintire a lui fiind aruncată în vânt, cu trei peri smulşi de fata care trebue să umble trei zile despletită, *nevasta* devine din nou fată şi e liberă să se căsătorească cu altul.

Să plec, astfel ca ochii Ciocârliei să nu mă vadă în clipa despărţirii. Gândul ăsta nu mă mai părăsi. Dar cum pretutindeni în prerie ochii lui Suliman, ascuţiţi, şi ai suroru-si mă urmăriau. Nu voiam să i se întâmple vre-o nenorocire fetii din pricina refuzului meu. Trebuia să fug. Nu exista alt mijloc.

Nu mai cugetam decât la asta. Şi totuşi Dulcea Ciocârlie era frumoasă ca primăvara, liberă ca vântul, peste şesurile pe care alerga şi vroiau neapărat să mi-o dea de nevastă!...

Isprăvind cercetările, plecarăm la Kainsk ca să luăm trenul transiberian.

Suliman şi soru-sa nu mă părăsiau o clipă, supraveghiându-mă atent, temându-se—evident—să nu mă scape. Nu putui destăinui proiectele mele nici profesorului: era limbut şi mi-ar fi putut eşua plonul. Ajunserăm cu un ceas înaintea plecării trenului.

Il rugai pe profesor să se ocupe de Suliman şi soru-sa. Păream calm şi resemnat, dar fierbeam.... Contam pe îmbulzeala mulţimei; ceeace într'adevăr — la sosirea trenului — deconcertă pe copiii preriei. Cumpărai într'o dugheană un inel pentru Suliman şi pentru copilă o brăţară de argint cu crisolite. Erau încântaţi, strigând de admiraţie... Nu mai rămâneau decât cinci minute până la plecare, apoi trei, apoi două....

Arătai Kirghizilor flăcările aruncate de pietre când erau ţinute la lumina soarelui. In timp ce priviau şi admirau, mă strecurai prin mulţime, alergai în celălalt capăt al trenului şi urcai într'un vagon, unde ştiam că nu poate fi profesorul. Locomotiva gâfâi... Deschisei uşa şi mă strecurai într'un compartiment. Mă ascunsei printre călători şi bagaje, în clasa III-a, până ce ultimele case, ultimele lanterne... trecură... Numai la a doua staţie mi găsii şeful şi aflai cu plăcere că Dulcea Ciocârlie de care îmi era frică să nu fie alături de profesor, nu era acolo. Crisolitele mă salvaseră. Kirghizii priviau poate încă şi acum *flăcările* pietrelor în timp ce trenul se porni şi *hanâm* nu văzu faţa soţului care o părăsia.

FERDINAND OSSENDOWSKY

ÎNSEMNĂRI

Bătaia

Provocat de sălbătăciile dela Jandarmerie și dela Siguranța Generală a Statului, ziarul „Facla" a început o campanie împotriva bătăii. Acest ziar a făcut și o anchetă, mai ales printre intelectuali. Toată lumea s'a pronunțat contra. Cu prilejul anchetei, am aflat chiar că și d. Romulus Voinescu, în nu mai știm ce comisiune, a combătut cu înverșunare bătaia.

Iată o țară, ne-am zis, unde toți bat... deși nimeni nu-i partizan al bătăii. Ce-ar fi dacă publicul ar fi și teoretic, nu numai practic, pentru bătae...

Această ipocrizie l-a revoltat pe d. Tudor Arghezi, care s'a și repezit la condei și a redactat un entuziast omagiu al bătăii: Bătaia este bună, — spune d-sa, — dar cu o singură condiție — să fie sinceră, deoarece „sinceritatea care scuză literatura, scuză și zdruncinul maxilarelor sub pumn".

Campania de presă s'a pornit împotriva bătăii dela Jandarmerie și dela Siguranță: bătaia unui om legat, aplicată de către un alt om, liber însă — și nu în urma unei certe dela cărți sau în învălmășeala unui adulter descoperit... ci cu sânge rece, metodic, științific — înverșunarea agentului crescând prin automontare, nu prin contradicțiile victimei.

D. Arghezi explică astfel intervenția ziariștilor în chestia bătăii:

„A fi adversar al bătăii, al oricărui gen de bătaie, este înainte de toate util, în special pentru ziariști și bine face prietenul Cocea că-i consacră blestemele presei. Un ziarist și un polemist în genere se simte stingherit de bănuiala bătăii eventuale și exercițiul marilor lui funcții sociale amenințate nu se mai poate liber și intens manifesta, pentru folosul poporului și al dreptății....

„Din asemenea scrupule s'a născut, îmi închipui și eu, nevoia de a lua o atitudine frumoasă în fața bătăii, administrată de autorități. Atacând bătaia jandarmului și a poliției, noi intelectualii facem în realitate cu mult mai mult: ne punem la adăpost".

D. Arghezi greșește mutând chestia pe acest teren. Intelectualii români, deci și gazetarii, sunt „boeri"..... Toți îi consideră ca atare. Iar în țara noastră autoritățile nu-i bat decât pe lucrători și pe țărani—adică pe golani. Regimul oligarhic ne-a făcut măcar avantagiul acesta: ne-a înglobat în numărul „boierilor". Gazetarii întâi sunt „boieri" și, în al doilea rând.... gazetari. In această dublă calitate ei sunt în afară de orice risc contondent. Noi cel puțin nu cunoaștem cazul unui ziarist bătut la poliție sau la jandarmerie.

Și numai despre bătaia în beciurile acestor instituții este vorba — și nu despre conflictele personale pe stradă sau la cafenea între ziariști și particulari, de pildă din pricina unor greșeli de tipar la cuvântul „silfidă"... In afacerile particulare, reacționează fiecare cum poate— după temperament, după cultură, după educație.... Oricum însă, un articol nu se poate combate cu o lovitură. Lovitura nu-i decât o lovitură, cum mult mai tare poate da un cal sau un măgar,— după expresia unui scriitor de valoare.

„Când eram tineri, — urmează d. Arghezi, — imaginea unei figuri pălmuite ne ofensa. Nu ne puteam da socoteală că mâinile unui om se pot scutura de-o energie corozivă pe obrazul frumos al unui semen al lui. Ni se părea că atunci se petrecea o tragedie mistică în sfiala pură a naturii. **Parcă brațul aceluia care ridica palma, se întindea să lovească un înger în aer și să-l doboare".**

Ne pare rău că această splendidă imagine nu l-a urmărit pe d. Arghezi până acum. Astăzi d-sa crede că mâinile se ridică în sus ca să-i scarpine pe îngeri de purici sub aripi.

D. Arghezi are o singură îngăduință: numai pentru animale, care nu trebuesc bătute. De altfel d-sa le și numește oameni. Nici noi nu suntem pentru bătaia animalelor. Suntem însă de părere să-i tratăm și pe oameni măcar ca pe animale. De ce un cal înhămat să nu fie bătut, iar un om cu picioarele în lanțuri și cu mâinile răsucite la spate — să poată fi lovit cu vâna de cauciuc, înțepat cu ace sub unghii, ars cu ouă răscoapte subsuori și cu hârtii aprinse între degetele dela picioare!

D-lui Arghezi îi place izolarea, exclusivismul... D-sa a reușit acum să se izoleze ca nici odată, ocupând poziția stingheră de teoretician al violențelor. Il privim cu durere.

Ii mulțumim însă că ne-a dat o formulă pentru crezul nostru: „Parcă brațul aceluia care ridică palma, se întinde să lovească un înger în aer și să-l doboare. — *X. Y.*

D-l Minulescu și Academia

In Academia română se găsește și un poet modern, și foarte modern, d. Densușianu. Să-i fi fost oare de ajuns d-lui Minulescu prezența acestuia în doctul corp, pentru a-l hotărî să-și prezinte opera la premiare? Dar d. Densușianu nu a fost primit acolo pentru poezia sa, ci ca filolog. Nu-i de crezut că academicianii ceilalți sunt dispuși să primească a fi instruiți în poezia modernă. Pentru Academia din București, Coppée și Sully-Prudhomme reprezintă faza din urmă a poeziei, și limita ultimă a noutăților lirice. Prezentarea operei d-lui Minulescu va fi fost luată acolo poate chiar ca o glumă răutăcioasă. Mi se pare că numai prin această presupunere ar fi putut ieși academicienii din perplexitate. Gândiți-vă bine: puși în față cu d. Minulescu, poeții academicieni se topesc în aceeaș — școală.

Intr'un articol, altfel atât de drept și de pătrunzător, cineva se mira totuși de refuzul Academiei; se mira — ciudat lucru — cu deosebire că premiul s'a refuzat până și romanului **Roș, galben și albastru.** Dar pe acest roman, și pe cei doi-trei oameni care l-au lăudat s'au supărat și literați tineri și, cum am zice, curați de rugină academică. De sigur s'au supărat din considerații obiective, de pură estetică..... Ce erau să facă atunci niște academicieni respectabili, chiar dacă sunt altfel și foarte poeți?

Romanul d-lui Minulescu este un groaznic pamflet, cum se crede, în care se suspectează glumeț patriotizmul sedentarilor. E deci un act de supremă profanare și de rafinată subversiune. Și doar n'o să înceteze Academia de a veghia asupra integrității spiritului patriotic așa de dragul artei literare. Ori și-a închipuit cumva d. Minulescu că academicienii au fost toți la front, nici unul sedentar? Domnia-sa a prezentat Academiei — o poartă nouă, ornamentată într'o parte cu nostime glume pe seama sedentarilor și a animatorilor războiului. Am vrea să știm ce-i mai trebuia poetului ca să plece nepremiat în vilegiatură? — P. Z.

Ravagiile politicianismului

S'au auzit în ultimul timp glasuri asupra politicianismului care face invazie și pe terenul cultural.

Spre a ilustra acest fenomen și a-i învedera consecințele funeste vom da câteva pilde, dela sine vorbitoare.

Academia din Petrograd, la serbarea bicentenarului, a invitat pe consora ei franceză să-și trimită un reprezentant. Invitația a fost luată în discuție de academicienii francezi. Sociologul Lévy-Bruhl, a cărui capacitate e recunoscută în toată lumea, s'a oferit să meargă în Rusia. D. Millerand însă s'a opus și a făcut scandal. Atunci academicienii—îndemnați de cei șapte colegi ai lor episcopi și abați — au hotărît ca nici măcar să nu se răspundă invitației. Reluarea relațiilor politice ruso-franceze n'a avut nici o influență în această chestie.

Aceeaș academie franceză n'a acordat premiul pentru roman candidatului cel mai meritos Kessel, fiindcă d. R. Poincaré a adus motivarea — definitivă pentru academicieni — că „prezintă în colori prea urâte pe țarul Nicolae al II-lea". In schimb a premiat opera generalului Mangin, care a scris despre „Armatele franceze în Belgia, în Africa, etc." — spre a-i cinsti memoria.

O vâlvă cu răsunet s'a mai produs în jurul lucrării scriitorului Joseph Delteil, care a scris de curând o carte despre Jeana d'Arc. Eroina franceză, era reprezentată ca o fată de țară oarecare, cu manifestări de viață vulgară, obișnuită felului de trai. Scandal și încriminări din partea regaliștilor și clericalilor. D. Joseph Delteil, ca să pună capăt tămbălăului, a scos imediat o altă ediție „corectată", în care a lăsat la o parte multe pasagii din lucrarea sa. El avusese pretenția să refacă pe eroină în mod veridic, după ce studiase îndelung epoca și viața Jeanei d'Arc din documentele vremii.

Un alt exemplu arată iarăș gradul de imixtiune a politicianizmului în artă. Scriitorul francez Yves Le Febvre a scris un roman de suces: o fată de țară este sedusă de abatele satului. Preoții din Bretania au dat în judecată pe autor, pe editor și pe directorul unui ziar din Bretagne, care a recenzat favorabil cartea. Ei cer 200.000 franci francezi daune.... pentru prejudiciul moral. Dacă justiția le va acorda despăgubiri, câți autori vor mai spune meseria personagiilor antipatice, de teama reclamațiilor bănești ale grupărilor profesioniste... difamate?

Iată atâtea gesturi de netolerat. Ele 's precedente bizare și periculoase: orice scriitor poate cădea victimă acestor metode care înjosesc cartea. — **V. G.**

Victor Hugo pictor

D. Raymond Escholier face în „Le Correspondant" câteva observații interesante asupra talentului de pictor al lui Victor Hugo.

Arta lui Victor Hugo strălucește în toate compozițiile lui *vizionate,* care nu sunt simple trăsături de condeiu lăsate să cadă la întâmplare pe hârtie. Rodin, Albert Bernard, Bartholomé, Héléne Dufan, Emile Bernard, Charmy, Daragnès au recunoscut rând pe rând ce daruri deosebite de pictor revelă studiul desenelor lui Hugo și ce spiritualitate se desprinde din arta lui aservită totuși așa de mult materiei.

După ce a fost în favoarea specialiștilor, arta aceasta începe să fie gustată de marele public. Lumea începe să se oprească îndelung în fața tablourilor vizionate ale lui Victor Hugo.

Sunt numeroși artiști, gravorul Daragnès de pildă, care nu pregetă să recunoască influența ce au avut asupra lui desemnurile lui Victor Hugo.

Contele Ivo Voinovici

Câți dintre noi au auzit măcar de acest nume? El e totuș, de mai bine de patruzeci de ani, mândria unui neam foarte învecinat cu noi, și e al unui scriitor cu adevărat mare și inspirat al literaturii jugoslave, în special al celei croate. O fi o calitate laudabilă să nu te uiți peste gardul vecinilor, dar nu când e vorba de națiuni și nu în materie culturală. Aici, o astfel de „desinteresare" e adânc păgubitoare pentru ambele părți, și orice contribuție la cunoașterea mai deaproape a valorilir și a sufletului vecinilor e un real serviciu ce ni se face.

In direcțiunea aceasta, trebuie remarcată opera meritoasă ce o îndeplinește la noi de câtva timp publicațiunea săptămânală **„Lectura,-Floarea literaturilor străine".** In numărul ei din urmă, de pildă, găsim un adevărat juvaier nuvelistic al literaturii croate, demn de tezaurul oricărei mari literaturi. E vorba de nuvela „Sirena" de contele **Ivo Voinovici.** Iată câteva note biografice despre el: S'a născut la Dubrunik (Raguza) în 1857. Piesele lui fac podoaba repertorului teatrului național din Zagreb (Agram). In 1884, o societate literară croată i-a editat primul volum de nuvele: „Perom i Slovkom" (Din condei și din creion). A scris romane între cari se remarcă „Xanta", drame, printre cari „Psyche", „Echinocțiu", „Triologie raguzană", tragedia „Impărăteasa", etc.

Aceste scrieri avură un mare răsunet și-l puseră în fruntea scriitorilor jugo-slavi. La aniversarea a 25 de ani dela debuturile lui literare, a fost sărbătorit de toți scriitorii sârbi, muntenegreni și croați, cari au ținut să aducă maestrului un omagiu entusiast.

Nuvela „Sirena", de care am pomenit, e aventura a trei fete care se scaldă în Adriatica, — dar sună, dela un capăt la altul, un imn al voluptății de a fi tânăr, de a te simți un crin alb și viu, de a-ți ritma pieptul după respirația largă a mării. Dar, ca în toate creațiunile mari cari au știut să adâncească viața, trece și peste această poezie luminoasă din nuvela lui Voinovici bătaia de aripă înfiorată a fatalității.

Cunoașterea literaturii croate ne este complectată în acelaș No. al „Lecturii" cu încă o nuvelă: „Naia", a altui scriitor de seamă croat **Xaver Gjalski.** E de asemenea o lucrare pătrunsă de adâncă emoție umană și de nobile vederi sociale.

Libera cugetare

La rubrica-i obișnuită din „Cuvântul", d. Nichifor Crainic — care și-a ales Duminica pentru masacrarea adversarilor — se leagă acum de liber-cugetătorii internaționali, după ce i-a dat gata pe cei români.

Este vorba de un „manifest violent" lansat în vederea celui de al 19-lea congres al liberei cugetări, care se anunță la Paris.

„Congresul din anul acesta — spune documentul incriminat — trebuie să fie manifestarea strălucită a voinței noastre unanime de a desrobi sufletele și mințile din robia credințelor religioase și de a pregăti o nouă societate în care libertatea de conștiință să nu mai fie un cuvânt zadarnic.

„Toți câți, *în numele oricărui ideal,* doresc desvoltarea integrală a personalității umane în adevăr și libertate, au datoria să asiste la acest congres sau, cel puțin, să ne ajute în opera noastră.

„Dogma religioasă e lanțul ce de veacuri încătușează inteligența omenească. Sfărâmând lanțul acesta, servim în acelaș timp umanitatea".

Fragmentul citat, — intervine d. Nichifor Crainic — „e demn de libera cugetare a cațavencilor internaționali ai cugetării libere.. Logica lor „liberă" e de esență pur cațavenciană... Moftul internațional al liberei cugetări prosperă de preferință în sufletele semidocte... care, însușindu-și alfabetul culturii, își alcătuiesc un concept trivial de libertate".

Iată-i deci pe d-nii Ferdinand Buisson, Guernut, etc.— inițiatorii congresului „semidocți", „triviali", „moftangii", „cațavenci internaționali"...

MARUNTE

— A apărut „Viața Românească" No. 5—6 (Maiu—Iunie) cu următorul sumar: Ion Gherea: In jurul evoluției comicului; Otilia Cazimir: Pelerinaj sentimental; Ionel Teodoreanu: La Medeleni; Mihai D. Ralea: Disociații... (Psihologia curajului. — Clasicism. — Criteriul tehnic în artă. — Bergson și cinismul. — Estetica și calmul. — Definiția omului inteligent. — Origina epicureismului); G. Bărgăuanu: Un copil; G. Bogdan-Duică: Istoriografia literară română (N. Iorga); I. Gonciarov: Oblomov; Aureliu Weiss: Teatrul d-lui Victor Eftimiu; Panait Istrati: „Căpitan" Mavromati; Dinu Lance: Satire și epistole; I. Șiadbei: Știință și improvizație (Istoria literaturii române în străinătate); Eugen Crăciun: Scrisori bucureștene; Const. I. Vișoianu: Cronica externă; Octav Botez: Charles Maurras; M. R.: Considerații asupra epocii noastre; P. Nicanor et Comp.: Miscellanea (Lucruri reconfortante. — Iarăși Anatole France. — Soartă vitregă. — Eminescu în străinătate. — Romanele noastre. — Ultimul cuvânt); Recenzii: Liviu Rebreanu — „Adam și Eva" (Octav Botez); M. Sadoveanu: „Venea o moară pe Siret" (M. Ralea), etc.; Revista revistelor, etc. — Prețul unui număr dublu 50 lei.

— A apărut: A. Cotruș — „Versuri" (Edit. Libr. Diecezane, Arad, 1925).

— In edit. „Casei Școalelor", a apărut un volum de d. Ioan Petrovici, intitulat „Studii Istorico-Filozofice" (H. Poincaré. — Alfred Fouillée. — H. Spencer și Problema Cunoștinței. — Kant și Cugetarea Românească. — Titu Maiorescu. — Valoarea Omului), 270 pag. Prețul 45 lei.

— Am primit la redacție „Salonul literar" (No. 1—5), revistă care apare la Arad sub direcția d-lui Al T. Stamatiad.

— A apărut „Vlăstarul" No. 5—6, revistă școlară din Târgoviște.

— A apărut revista „Ramuri" (Drum drept), No. 5—6.

— *Maurice Martin du Gard,* unul din directorii săptămânalului „Les nouvelles litéraires", și-a strâns într'un volum, intitulat „Feux tournants", noile sale portrete contimporane.

— A apărut de curând volumul de poeme: „Impresii efemere" datorit d-lui *Eugeniu Ștefănescu-Est*

A Apărut
LECTURA No. 23
„Floarea literaturilor străine"
Contele IVO VOINOVICI:
Sirena
In românește de ION GORUN
3 lei — scrierea complectă
La toți chioșcarii și librarii

Curiozități

Evrica casierilor

Un casier dela o bancă din Statele-Unite a luat pur și simplu din casă vre-o 25.000 dolari și i-a cheltuit: i-a pierdut la jocuri de noroc, etc... Când nu mai avu nici speranță de a-și complecta casa cu ajutorul vre-unei minuni, se adresă unui tânăr avocat, aproape necunoscut încă în oraș. Avocatul aflând dela păgubașul de casier, că defraudarea nu fusese încă descoperită și că el se mai bucură de încrederea băncii, îi propuse să mai ia din casă încă 100.000 dolari. A doua zi când casierul aduse banii și i-i puse pe masă, excentricul avocat îi zise: — Acuma ești salvat, amice!

In ziua următoare Banca primi o scrisoare dela avocat, cu următorul cuprins:

„Casierul D-voastră a delapidat o sumă de 125.000 dolari. Unchiul său nu vrea să suporte asemenea rușine în familie, și e gata să compenseze Banca. Insă toată averea lui nu întrece suma de 100.000 dolari. Această sumă el poate s'o verse chiar mâine la Bancă, dacă Onor. Direcțiunea Băncei îl iartă pe casierul vinovat"...

Natural, Banca a primit această condiție, și 100.000 dolari i-au fost restituiți.

Evrica excrocilor

La Paris un domn, mare bogătaș, a vizitat acum un an cu nevasta pe un mare bijutier. Alese fără tocmeală un briliant „albastru" pe prețul de 100.000 franci și-și exprimă dorința să mai găsească încă o piatră la fel, pentru niște cercei pe care vrea să-i facă cadou nevestei. El lăsă bijutierului adresa pentru cazul eventual, când asemenea briliant va fi găsit, și adăugă că va plăti pentru el chiar 150.000 franci.

Bijutierul era obicinuit cu capriciile oamenilor bogați. A căutat câtva timp briliante albastre și a găsit multe de diferite mărimi și nuanțe însă nici unul la fel. Peste câteva luni găsi printr'un anunț o piatră absolut identică, la o persoană care locuia în altă parte a Franței. Bucuros, bijutierul cumpără imediat această piatră cu prețul de 135.000 franci și scrise bogătașului să vie. Acesta n'a răspuns, iar scrisoarea a venit înapoi cu mențiunea: „adresantul necunoscut"... I se vânduse bijutierului cu 135.000 franci aceiași piatră unică, cumpărată dela el cu 100.000, de către un complice al cumpărătorului. Astfel bijutierul fu excrocat cu 35.000 franci, iar poliția îl caută și acum pe ingeniosul excroc.

Sângele semn al naționalității

Un medic rus Manoilov, cunoscut în lumea științelor, mulțumită experiențelor multiple și variate cu analiza sângelui, a ajuns la concluzia că prin analiză se poate stabili în sângele omenesc semnele naționalității. Un mare număr de spitale din Leningrad îi trimetea lui Manoilov sângele pacienților. Până la 1 Martie 1925 Manoilov făcuse 1362 experiențe cu rezultate absolut clare, definitive, și mai multe mii de experiențe oarecum dubioase pentru el.

In 982 cazuri a fost analizat sângele Rușilor și în 368 — al Evreilor. S'a constatat, că procesul oxidațiunei sângelui se face la Evrei de două-trei ori mai repede decât la Ruși. Mai ales sunt interesante experiențele cu sângele copiilor născuți din părinți care aparțin diferitelor națiuni. La copiii caree au tata rus iar mama evreică, poloneză sau armeană, procesul oxidațiunei se face mai repede decât la copiii ruși pur-sânge. Iar la copiii având tata rus și mama germană, tătară sau finlandeză, acelaș proces e mult mai încet și durata lui se apropie de timpul oxidațiunei sângelui la copiii ruși. Mai multe cazuri nereușite și nelămurite, Manoilov le explică prin faptul că indivizii n'au fost de o naționalitate distinctă, ci păreau rezultatul unor multiple corcituri, deși aparțineau după nume anumitor națiuni.

Flăgel național

Intr'un sat din nordul Danemarcei s'a descoperit un analfabet de 22 ani, mulgător de vaci. O groază nemaiauzită s'a revărsat asupra presei și societății daneze când s'a aflat de acest fapt. O interpelare a fost făcută în parlament: Dacă guvernul și ministrul de instrucțiune publică are cunoștință cum s'a produs această rușine pentru Danemarca? Cine sunt vinovați de faptul că un om sănătos la trup și minte a rămas analfabet? Ce măsuri va lua d. ministru și ce pedeapsă va fi aplicată vinovaților?... Palid, cu vocea tremurătoare, ministrul a răspuns că va ordona imediat o anchetă și că vinovații vor fi aspru pedepsiți. In două săptămâni ancheta fiind terminată, părinții tânărului au fost amendați la maximum prevăzut de lege, autoritățile locale pedepsite pe cale administrativă, iar mulgătorul de vaci pus imedial la carte cu cei mai buni profesori. Sensația, emoția și groaza unui popor de 3 milioane suflete s'a potolit.

Un faire-part original

Citim în „Aux Ecoutes":

„Multe persoane din lumea teatrelor au primit următorul bilet cu adevărat original:

Sunteți rugat să asistați, Mercuri 1 Iulie, la repetiția particulară pentru

O căsătorie

Sketch de actualitate

Ea . . . . Gisèle Blauboux
El . . . . Octave Crémieux

Inceperea la 2.45 precis. Primăria despărțirii IX-a strada Drouot (Sala căsătoriilor).

D. Octave Crémieux este autorul unor valsuri foarte cunoscute și a unei operete (libret de Roland Dorgelès) care n'a avut succes."

Poemul bridge-ului

D. Arrighi de Casanova a publicat de curând un opuscul intitulat: *Le bridge aux enchères,* regule și sfaturi asupra jocului, în versuri.

După unele păreri autorizate, versurile acestea, foarte bine venite, sunt impecabile...

COMPILATOR

ANUL VI. — No. 242

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 26 Iulie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Trage-i cinci perechi de palme!...

de D. D. PATRAŞCANU

Pentru multă lume, Petrică Popescu e un anonim. Căci ce poate spune numele Popescu... fie el şi Petrică? Dacă însă voiu adăugă că posesorul acestui cognomen este domnul cel înalt care umblă pe stradă cu gura căscată, dând adesea peste oameni, şi care *in petto* ţine discursuri elocvente felinarelor şi unor ostreţe din garduri, — atunci e posibil să se individualizeze puţin în massa omonimilor săi. Cu toate acestea... nu zic... poate nici amănuntele de mai sus nu spun mare lucru, deci Petrică... tot Popescu să rămâie pentru unii. In acest caz, ca să-l cunoaşteţi, trebuie să vă duceţi la *Cafeneaua Modernă*, unde prietinul meu vine aproape în fiecare zi dela patru 'n jos, ca să beie un şvarţ întors, dar mai ales ca să cetească gazetele. Asta este slăbiciunea lui. Nu doar că Petrică ar fi cine ştie ce ageamiu care iea drept literă de evanghelie toate braşoavele politice, ori vreun cointeresat care ţine mort-copt să fie în curent cu situaţia guvernului. Nu!... Dimpotrivă. Răsfoind zilnic maldărul de ziare, vrea numai să afle ce se petrece prin ţară, fie în sferele conducătoare, fie în păturile adânci ale poporului — pentru ca pe urmă să-şi scoată el — după capul lui — concluziile necesare. Politică.... Petrică nu face de loc... ba nici la vot nu s'ar duce — cum nu se ducea nici când era înscris la colegiul întâiu — dacă odată cu sufragiul universal nu s'ar fi introdus şi votul obligator. In materia asta el are o părere sumară: ,,toţi sunt hoţi!" Acuma... se 'nţelege că o asemenea axiomă trebuie luată cu niţică rezervă, mai ales când vom şti că în bună parte e fructul unei negre mizantropii. Căci Petrică... aşa cum îl vedeţi... e un mizantrop şi jumătate. Era el şi înainte, dar după războiu veselia aproape i-a pierit, firea i s'a mai întunecat, de oameni are idei rele de tot, iar de guvern... nici nu mai spun: „să umpli puşcăria cu el..." este altă vorbă a lui. Aşa că, oricând îl auzi discutând despre trebile publice, dacă nu i-ai cunoaşte caracterul, ai crede că numai nenorociri personale i-au venit de pe urma lui Averescu şi Brătianu...

Altfel nu e om rău. Am uitat să spun că noaptea nu poate adormi până nu strânge o pernă în braţe care... „vara îi ţine răcoare şi iarna de cald", iar uneori, ziua, fără vreun motiv aparent, aleargă tam-nesam la oglindă, unde c'o cimbistră îşi scoate un fir din sprânceană...

La urma urmei... nu ştiu dacă era nevoie numaidecât să vă înşir toate obiceiurile lui Petrică, mai ales că mare legătură n'au cu cele ce vreau să povestesc. Poate... ar fi fost deajuns să spun dela început că Petrică este unul din oamenii cei mai distraţi ce mi-a fost dat să văd. Şi nu ţi-ar fi ciudă să fie neamţ sau măcar profesor la universitate, căci şi meteahna asta are socotelile ei. Dar Petrică este român get-beget (feciorul lui Iancu Popa, arendaşul Stolnicenilor) iar profesor la universitate nici prin gând nu i-a trecut să se facă. Aşa că nevastă-sa — orice-ar spune el — are dreptate când îi zice ba una, ba alta...

* * *

Despre isprăvile lui, prietinii povestesc multe, dar nu cred să fie toate adevărate. Dealtfel... şi el singur spune cum a rupt două acte omologate şi a vârît în loc nişte ciorne netrebnice; cum a ieşit dela bărbier cu peria şi cu un pieptene des în buzunar, — noroc că l-a văzut stăpânul care, se 'nţelege c'a dat cu totul altă interpretare actului său — şi cum a scris odată lui Conu Manolache Calfoglu „cu cel mai mare regret" în loc să se exprime cuviincios *„cu cel mai profund respect..."*

Câteva pozne de felul acesta le cunosc şi eu şi, dacă nu mă 'nşel, tot dela dânsul le ştiu...

Trebuind să vadă anul trecut pe domnu Panaite Cucu, advocatul din strada Melodiei, Petrică a pornit grăbit de acasă, să nu-l scape la tribunal. Pe drum iaca şi domnu Cucu. Petrică îl salută, advocatul îi dă mâna şi-l întreabă: „încotro aşa iute?..." iar amicul nostru îi răspunde în treacăt că se duce pân' într'un loc şi se teme să nu întârzie.

Acasă la advocat, îi iese o servitoare:

— Spune te rog domnului Cucu c'a venit Cuconu Petre din Gramon...

— Domnu a ieşit — răspunde servitoarea.

— Ştiu, a spus iute Petrică. Acuma m'am întâlnit cu dânsul.

— Da?... Atuni?...

— Atunci...

Şi Petrică deşteptându-se ca din somn, se scărpină plictisit după ureche.

— Atunci... vin eu altă dată.

D'apoi când a plecat de-acasă dichisit şi spilcuit, (se ducea la un patron), cu cămeşa peste pantaloni? Dacă un trecător nu s'ar fi bătut cu mâna peste gură uitându-se lung după dânsul, Petrică ar fi fost în stare, pe onoarea mea, să-şi prezinte hiritiselele în fustanelă naţională...

Cea mai ciudată încurcătură i s'a întâmplat însă în ziua Sfinţilor Impăraţi Constantin şi Elena, când a voit să se ducă şi el, ca omu, la biserică. Trebuia să dee părintelui Grigore o leturghie, pentru pomenire. Pe atunci stătea în Principatele-Unite, aşa că plecând de-acasă a ajuns drept la Sfântul Neculai — care era la doi paşi de dânsul. Dar în loc să se oprească aici, cum îi era programul, a pornit mai departe prin Bibescu, apoi a cotit-o pe cheiu şi, prin strada Carol, a ieşit în Calea Victoriei. De aici a luat-o la picior cu aşa iuţeală, încât văzându-l cineva cum dă peste oameni, ar fi crezut că o afacere considerabilă îl aşteaptă înspre Capul Podului. Dar, pe la mijlocul străzii, s'a oprit brusc, a intrat într'o farmacie şi a întins spiţerului un petec de hârtie. După asta s'a aşezat pe scaun răsuflând adânc, ca unul ce şi-a ajuns la ţel.

Farmacistul şi-a aruncat ochii pe hârtiuţă, apoi s'a uitat semnificativ la client. Văzându-l c'aşteaptă liniştit, a început să cetească: „Gheorghe, Maria, Vasile, Agripina...." — după care s'a adresut lui Petrică:

— Mă rog... ce să fac eu cu asta?

— Da ce-i aceia? întrebă cu candoare amicul

— După cât văd... un pomelnic.

— Un pomelnic? Da unde sunt aici?

— La „Ochiul lui Dumnezeu".

— Cum la ochiul lui Dumnezeu? Apoi cu borcanele ce faci?

— Doar aici e farmacie...

— Aşa? De ce nu spui mai iute, nenişorule? — zise Petrică desmeticindu-se. — Adă încoace pomelnicul... nu-i pentru dumneata.

Ieşind din farmacie, Petrică s'a uitat la dreapta şi la stânga, a fixat bine firma şi, văzând acolo „ochiul lui Dumnezeu", şi-a făcut o cruce mare zicând: „ptiu, drace!" Apoi, după ce s'a dumerit, a pornit îndărăt tot aşa de iute, vorbind singur şi fluturând din mâni.

Auzind asemenea boroboaţe, poate vă veţi întreba: „oare de ce să fie Petrică aşa de zăpăcit?" Când Ampère (André-Marie) a luat fundul unei caleşti drept tablă de scris şi a început să facă socoteli alergând după trăsură — e că se gândea la teoria fenomenelor electro-dinamice, ori la clasificarea corpurilor simple sau poate la telegraful cu sârmă, al cărui principiu fundamental l-a şi descoperit. Fiindu-i deci capul plin de electricitate, putea să puie ceasul la fiert şi să se uite la ou. Dar Petrică ce probleme rezolvă el când dă busna în spiţerie crezând că vine la biserică?

D. D. Pătrăşcanu

Şi cu toate acestea... între Petrică Popescu şi Ampère (André-Marie) e o mare asemănare. Căci şi amicul meu este preocupat în felul lui de oarecare date şi chestiuni, numai că ele nu sunt aşa de abstracte şi nici de natură pur ştiinţifică. Şi... dacă ar fi trăit într'un mediu mai prielnic şi nu l-ar fi chemat neaoş *Popescu*, ci... vreun nume mai pocit, am fi cetit şi bazaconiile concetăţeanului nostru şi nu ne-am mai fi scandalizat. Da! Petrică este o fire eminamente meditativă. O sensaţie... o idee... un fapt... însfârşit un lucru de nimic... care la dumneata şi la mine trec fără urme, la dânsul sunt reţinute tiranic de aparatul lui intern, apoi transformate cu totul în laboratorul său sufletesc — colorate şi fasonate după anumit calapod, încât, la ieşirea lor, nu le mai recunoşti subt forma lor hiperbolică. Şi asta nu de azi ori de ieri: aşa a fost de când e el...

* * *

Când era copil, dacă de pildă suia un smeu — să zicem de o jumătate de coală — cum îl dădea jos îi apărea de douăzeci... de patruzeci... de o sută de coale, cu o sbârnăitoare care cutremura văzduhul şi cu coada ca a cometei care se ivise pe atunci. Şi dacă un fleac de smeu trăgea aşa de tare, d'apoi unul cât o faţă de arie? Nu mai încape vorbă că l-ar ridica şi pe dânsul stând pe-un ceatlău şi ţinându-se cu mânile de funie. De aici până la sburat, pentru o imaginaţie atât de grandioasă, era mai puţin decât un pas. Şi într'adevăr... chestiunea plimbării prin spaţiile aeriene l-a preocupat foarte mult pe Petrică în vârsta fragedă a copilăriei. Ajunsese chiar la două soluţii: ori să se ţie cu mânile de capătul odgonului — cum am văzut — ori să-i crească nişte aripi ca la Arhangheli. Prin urmare, dat fiind că Petrică are astăzi 38 de ani... am putea făcându-i oarecare dreptate, să-l numărăm şi pe dânsul între precursorii aviaţiei...

Dacă însă se juca de-a soldaţii, cei doi-trei tovarăşi de hârjoană se transformau imediat într'o armată. Mai exact, Petrică vedea două armate: una a lui, cu steaguri, tunuri şi călăreţi, cu tobe şi cu talgere, în frunte cu un tamburmajor care de-a minunea învârtea buzduganul între degete — şi alta, duşmană, echipată la fel. Ca şi acel scriitor englez care o noapte întreagă uitându-se la degetul lui cel mic a văzut în toate amănunţimile luptele dintre Cartagineji şi Romani — tot aşa şi Petrică în cei câţiva desmăţaţi admira oştiri sclipitoare. Şi când atâta soldăţime trecea dela un capăt la altul al oraşului, oamenii lăsându-şi trebile baltă, ieşeau prin portiţe ori pe la garduri şi se făceau numai ochi. Apoi oştile stând faţă 'n faţă, se încăerau la luptă şi se măcelăreau între ele, fără să se ştie de partea cui e izbânda. Atunci Petrică — comandantul cel mare — provoca la luptă dreaptă pe generalul armatei inamice, întocmai ca Preda Buzescu pe tătar. Şi după ce se luptau amândoi în săbii şi 'n suliţi, după ce se trânteau şi se buşeau de gemea pământul, Petrică scotea şi el o săcure mică şi lovind pe duşman, *„îl făcea de pică"*. La dreptul vorbind Petrică nu prea înţelegea bine ce păţea duşmanul în urma loviturii lui cu săcurea cea mică, dar captivat de frumuseţa versului, se oprea aici nemai recurgând şi la „măciucă". Oridecâteori ajungea însă vorba la lupte şi la măciuci, Petrică sărea ars, ori unde s'ar fi găsit, şi scrâşnind din măsele dădea cu pumnul în vânt lovituri omorâtoare, care băgau în răcori pe cei din casă. Iar mama lui — femeie bună şi blajină — luându-se numai după manifestările lui exterioare, îi zicea pe subt ochelari:

„Iar, măi nebunule?"

Şi aşa cu toate lucrurile... Dacă mânca un măr — fie şi de cele ce-i strepezeau dinţii — îndată se instala în grădina din Testamentul Vechiu, cu Fison şi cu Gihon, ori se trezea în vreo livadă fermecată, cu iarba fiarelor, sau prin grădina ursului, unde, pe 'ndelete, culegea sălăţile cele scumpe... mă rog cum cetise el prin cărţile ce-i cădeau la îndămână.

Mai toate năsdrăvăniile acestea le clocea el stând culcat, cu mânile subt cap şi cu ochii în grindă — obiceiu pe care l-a păstrat până astăzi când împlineşte atâţia ani. Vasăzică boala e fără leac: cu dânsa a venit pe lume, cu dânsa are să se ducă de-aici...

* * *

Astăzi, ca şi pe vremea când era mic, imaginaţia lui Petrică este tot atât de inflamabilă — numai fondul este altul. Ca să fim bine înţeleşi... să dăm... aşa.. un exemplu. Dacă de pildă i s'au sfârşit lemnele şi afară ninge ori viscoleşte, iar nevastă-sa îi dovedeşte pe un diapazon ridicat ce fel de gospodar este el, până să se ducă la depozit, Petrică s'a şi refugiat într'o ţară călduroasă. Acolo... cu o puşcă englezească în mână, c'o pălărie de plută cu perdeluţă la ceafă,... stă pitit într'un tufiş strecurându-se tiptil ca să nu-l simtă leul. Şi pe când femeia sa argumentează de s'aude şi 'n stradă, Petrică încordat şi cu privirea fixă, îşi scoate batista şi-şi şterge năduşeala — măcar că 'n casă e frig...

— Haide, du-te odată — îl zoreşte soţia lui, pentru ca să vie mai degrabă cu lemnele acasă.

— Uite... mă duc — răspunde Petrică fără să se urnească din loc.

— Ce atâtea socoteli? — se miră nevasta care nici nu bănueşte că calculele lui sunt cu leii africani.

Dar... fiindcă a venit vorba de Doamna Popescu, trebuie să ne oprim un moment. In domeniul spinos al căsniciei efloarescenţa fantaziei amicului nostru este cu atât mai bogată, cu cât şi neplăcerile de pe urma instituţiei sacre, sunt mai numeroase şi mai acute. In asemenea cazuri — veracitatea ne face să spunem că-s foarte dese — Petrică începe totdeauna prin a regreta pasul nechibzuit pe care l-a făcut acu 14 ani. Apoi se gândeşte cum au rezolvat unii acest rău necesar? Luând multe femei. Şi Petrică se şi vede paşă turc cu trei sute de neveste. Dacă sunt trei sute... sigur că nu sbiară cu toatele... atunci n'ar mai fi harem ci balamuc sadea. Vasăzică... fiind multe... le poţi ţinea mai uşor în respect... Altfel n'are nici un haz chilipirul ăsta... Cum sbârnăie una... bolovanul de gât... şi bâldâbâc în baltă! Din trei sute... două trei lipsă... nu se cunoaşte... Ş'apoi, dacă vrei... pui altele la loc făcând bineînţeles alegere mai bună...

Ori... dacă trebuie să ai numai una... s'o cauţi cu ciubote de fier. Vorba e... unde-o găseşti? O brună cu ochii verzi, cu gene lungi, cu păr bogat... cu pufuşor de-asupra buzei — durdulie şi rotundă — să fie dela ţară... mai bine dela munte — sânge curat şi sănătos — crescută în nevinovăţie, în curăţie trupească şi sufletească... în poezia naturii... bună, blândă, naivă... deşteaptă, spirituală şi plăcută... ascultătoare şi supusă... modestă... iubitoare şi credincioasă... gospodină, econoamă şi ordonată... ageră şi pricepută... să urască bărbaţii (pe dânsul să-l adore) să vorbească cu soţul ei încet şi cu respect... meşteră la bucate, la dulciuri şi la cozonaci... să nu fie cicălitoare, nici să-l întrebe unde a fost şi cât a cheltuit... să-i repare hainele şi să-i cârpească ciorapii... să aibă câteva moşii şi un capital lichid... să cheltuiască puţin... să nu-i placă lumea, nici balurile, nici petrecerile... şi să stea numai în casă... Câte odată... rar... când va zice el... să iasă amândoi călări... ea în amazoană, el cu mâna 'n şold... să se plimbe pe moşie... vorbind şi răzând şi mâncându-l din ochi...

Când Petrică ajunge aici, de obiceiu suspină sgomotos —căci dincolo glasul ascuţit al Doamnei Popescu îl scoboară din cer pe pământ.

Aşa îşi petrece vremea prietinul meu: între vis şi viaţă. Dacă s'ar putea face un bilanţ de timpul cheltuit cu divedsele lui ocupaţii (Petrică e rentier) desigur că cel mai mare ar fi, după somn... cu visatul.

* * *

După răsboiu, Petrică e un revoltat. Caracterul acesta nou, hultuit pe cel vechiu, a făcut din el alt om. Greutăţile tot mai mari ale vieţii, nesiguranţa zilei de mâne, decăderea morală şi conrupţia, abuzurile celor puternici, îl scot din sărite pe Petrică — iar gazetele îi alimentează zilnic indignarea. Ştie tot: fraudele dela Căile ferate, hoţiile dela Domenii, neregulile cu împroprietărirea, scandalurile cu permisele, traficul cu paşapoartele, potlogăriile unora, ghelirurile altora...

Poate să-ţi spuie oricând cum stăm cu împrumutul... ce e cu Liga naţiunilor... cu problema dezarmărilor... cu pactul de siguranţă... cu Mica Antantă... cu rivalitatea anglo-franceză... cu datoriile de răsboiu... cu propaganda bolşevică.

Iţi explică cu şart pentru ce mergem din rău în mai rău; de ce scade leul într'una; îţi vorbeşte de etalonul aur; (aici lămuririle lui sunt puţin cam obscure) îţi dovedeşte negru pe alb cu indicele de scumpete la alimente, îmbrăcăminte, şi combustibil, că nu-i nici o speranţă de îndreptare — afară de revoluţie... fiindcă, vorba lui: „trebuie să crăpe undeva." Iar revoluţia, după dânsul, înseamnă să ieşi în stradă cu'n revolver şi să tragi în dreapta şi în stânga. Acuma putem deci spune la sigur că atunci când Petrică îşi vâră ţigara cu tutunul în gură şi strică patru-cinci chibrituri ca să-i aprindă cartonul, pricina nu-i decât una: revolta împotriva guvernului...

— Fiindcă, *moncher*, — îmi spunea el mai zilele trecute — să-ţi lipsească şi pânea... şi unde?... în ţara grâului... şi s'o aduci dela mama dracului... asta nu poţi să zici că nu-s hoţi. Şi dacă este aşa... nu ne rămâne altceva decât să iei un revolver, să ieşi în stradă şi... poac! poac! poac!...

Vasăzică revoluţia...

Prin urmare nu mai e nici un mister pentru noi. Când Petrică stă lungit pe sofaua lui şi se uită în bagdadie, se gândeşte la fraude... la abuzuri... la matrapazlâcuri; când face schime misterioase şi se 'ncruntă, combate un adversar, iar când vorbeşte şi gesticulează lângă felinar, judecă un ministru...

Dar... pe stradă nu e tocmai uşor pentru asemenea virulente desbateri... căci mereu e întrerupt: ba de un grobian care se uită urît, ba de un prietin care-l bate peste umăr, ba de o mişcare greşită. Acasă însă... pe canapea... în poziţia lui favorită... poate da frâu liber tuturor sentimentelor. Dacă se închide şi cu cheia în odaie, atunci din cei trasi la răspundere, nu scapă nici unul...

* * *

In general tema lui de predilecţie, cu mici variaţii, este cam aceasta:

Să fie el un despot... un Tamerlan... un Gingiskhan... ori un Nerone... şi să aibă siguranţa că n'o să i se întâmple niciodată nimica. Să steie într'o sală mare... treizeci pe douăzeci de exemplu. In mijloc o masă cu dosarele vinovaţilor... Lângă dânsa un fotoliu enorm de piele roşie pe care stă el. De jur împrejur, soldaţi smirna, armaţi până 'n dinţi, cu puştile încărcate, iar lângă dânsul doi gealaţi. Ş'apoi... să mi ţi-i judece el!...

— Să vie ambasadoru... Gealat, stăi colea... Mă rog cine ţi-a vârît în cap să te faci diplomat?

— Să trăiţi!... Am făcut sacrificiu...

— Trage-i cinci perechi de palme!... Aşa. Acuma ia să-mi spui: îţi cunoşti mutra?

— Mi-o cunosc.

— Apoi dacă ţi-o cunoşti... cum ai îndrăznit să te bagi într'o slujbă ca asta, ambasador ce-mi eşti?

— Dacă m'au rugat...

— Poate că ţi-au căzut şi'n genunchi, ai? Gealat, ia adă... Stăi drept... frumos... nu bâţâi din picioare. Aşa! Gealat, adă... abruhu-buhu (ştii... tuşesc)... adă, gealat... o oglindă. Ia uită-te colea... Ai fason?

— N'am, sărut mânile...

— Uiu, mamă! Mă linguşeşti, ai? Ce samsarlâcuri ai făcut?

— Cu consolidarea...

— Dar cu preschimbarea?

— Şi cu preschimbarea...

— Da cu amânarea?

— Şi cu amânarea...

— Poate şi cu degrevarea?

— Şi cu degravarea.

— Trage-i cinci perechi de palme! Bon! Din fondurile ambasadei cât ai furat? Gealat, fii atent.

— Cam vreo sută de milioane.

— Şi din mituială... cât ai căpătat?

— Altă sută.

— Asta face... două sute. Dar din samsarlâcuri?

— Vreo trei sute.

— Care vasăzică... cinci. Bruhu-buhu! Când ai început politicaua, ce avere aveai?

— Nimica, să trăiţi!

— Şi acuma cât ai?

— De!...

— Ei, cum ai îndrăznit să furi cincisute de milioane? Bărbieru!... Domnule bărbier... dumnealui e ambasador... O să-şi facă puţin harakiri... în baie. Paşol! Să vie mocanu...

— Cum îndrăzneşti să te prezinţi înaintea mea c'o burtă aşa de mare?

— Vă rog... scuzaţi... n'o să mai fac

— Bine-bine... n'o să mai faci... da uite c'ai făcut-o. Hai să nu mă supăr!... Să zicem c'o să-ţi scadă... fiindcă în curând... foarte curând... o să-ţi scadă. Gealat, stăi la distanţă potrivită... Câte coroane ai schimbat?

— O sută de milioane...

— Trage-i cinci perechi de palme! Şi... coroanele... de unde? Negustor nu te ştiu... industriaş nu... zaraf, nu! Ei, de unde?

— Câr-mâr.

— No!... De unde? Şi... cu cât ai schimbat coroana?

— Un leu bucata.

— Vasăzică... dintr'un condeiu... o sută de milioane Aşa-i?

— Aşa-i...

— Burta când ţi-a crescut? Inainte ori după schimbul coroanelor?

— Cred că după.

— Foarte bine. O s'o aranjăm noi. Domnule bărbier.. să mi-l fasonezi frumos la burtă. Să vie escrocu'

— Ce societate ai dumneata?

— Culturală.

— Uite, frate! Nu te ştiam aşa cultural. Şi... pentru ce ai făcut societatea asta?

— Pentru binele şi fericirea neamului.

— Trage-i cinci perechi de palme! Şi... când se adună societatea dumitale?

— La Crăciun... la Paşti... la Bobotează... la 24..

— Ştiu. La Crăciun, ca să mâncaţi sarmalele strămoşeşti... la Paşti, ca să ciocniţi ouă roşii... la Bobotează... să beţi un pahar în sănătatea Mântuitorului... Şi pe urmă?

— Pe urmă...

— Pe urmă... dădeai la gazete... ca să se afle că eşti în treabă. Ei, cum ai îndrăznit să proşteşti atâta lume?... Cu lotăria... ce e?

— O să se tragă

Continuarea în pagina II-a

— Când? La care Paști? Cu subvențiile cum stai?
— Subvenții?
— Nu te fă că nu 'nțelegi! Câți bani ai papat?
— Patruzeci de milioane.
— Pentru ciocnit ouă, ai? *Bestiola periculosa!* Ce e cu palatul?
— Se face.
— Unde?
— Pe strada Frumoasă.
— Și... cine o să stea în el?
— Președintele.
— Da președinte cine-i?
— Eu.
— Parol? Bărbierul!... Domnule bărbier, umflă-mi-l și să mi-l dai nițeluș în dulap pe strada Frumoasă. Vezi să scoată limba bine... Să vie clănțăul!

— A, uite-l și pe dumnealui! Tot frumos și fercheș cum te știu, ai?... Nu te marghioli înaintea mea... Bagă de seamă... Bagă bine de seamă! Ce banchet ai dat dumneata?
— Mi s'a dat de concetățenii mei.
— Știu-știu!... Te-au rugat... Dumneata haber n'ai avut... Și când ai aflat... te-ai opus... dar n'au voit ei. Parcă eu nu știu? Vorba e: ca ce?
— Am greșit.
— Nu te grăbi... stăi!... Asta o s'o vedem noi. Deocamdată... câți oameni au fost la banchet?
— Șapte mii.
— Trage-i cinci perechi de palme! Ei, cum ai îndrăznit să dai un banchet de șapte mii?... Dă omu... unu de zece... de douăzeci... hai de-o sută... dar de șapte mii! Insfârșit... l-ai dat — l-ai dat. Gealat, așează-te bine. Ca să te iert... o să-mi spui câte scânduri, câte cuie, câte găini, câți cocoși, câte ouă, câte vaci și câți boi ați mâncat la zaiafet?...
— Opt vagoane de scânduri, două tone de cuie...
— Cum ai îndrăznit să strici atâtea cuie?... Poftim!... Cică să-l iert! Și ce așteptai mă rog dela chiulhanul ăsta?
— Să mă facă ministru.
— Drăguțul de el... e băiat sincer! Ia fă două tumbe.
— Cum porunciți să le fac?
— De colo încoace. Așa. Voinicește! *Allez-hop!... Allez-hop!* Bravo. De ce nu te bagi la un circ, neiculiță? Gealat, dă-l afară... de marțafoi!

. . . .

Petrică e în vervă. I-ar judeca pe toți... pe miniștri... pe directori... pe bancheri... până desară. Dar Doamna Popescu îi strică rostul:
— Cum nu ți-i greu să stai atâta tolănit! Băiatul n'are haine... ghetele i s'au rupt... nu poate să se ducă la școală.
Petrică se uită buimac, căci nu știe unde se găsește: la judecată cu gealații, ori acasă cu femeia.
— Ce este — întreabă el nedumerit.
— Băiatul...
— Trage-i cinci perechi de palme!

D. D. PATRAȘCANU

In omenire regula — care firește comportă excepții, — este că cei aspri sunt ființe slabe care n'au fost dorite și că numai cei tari, nepăsători dacă sunt sau nu doriți, au aceea blândețe pe care vulgul o ia drept slăbiciune.

(Marcel Proust)

Intre scriitori

Caragiale se afla în Iași. Intr'o noapte, încă nu erau ceasurile patru, d. Constantin Stere aude în ogradă un fel de larmă. Avea pe atunci un câne mare — căruia noaptea îi dădea drumul din lanț — căci stătea cam pe la marginea târgului. Cânele lătra, servitorul îl alunga zadarnic și un glas străin protesta. Voind să știe ce este, își luă un palton pe dânsul — era iarnă — și eși afară. Când colo... Caragiale!

— Costică, îmbracă-te iute — spune el.
— Ce s'a întâmplat, întrebă cu grijă d. Stere.
— Nu 'ntreba... ci vino cu mine.
— E ceva rău?
— Sunt eu crainicul relelor? Lasă vorba... și să mergem iute.
— Bine, uite, mă 'mbrac... Vino 'n casă.
Și d. Stere neliniștit se îmbrăcă și veni la Caragiale.
— Ascultă, Costică — spuse Caragiale. Cunoști o crâșmă în Podul-Vechiu — cum treci de colțul care...
— Pentru asta ai venit?
— O cunoști sau n'o cunoști?
— N'o cunosc.
— De câți ani stai în Iași?
D. Stere îi spuse de câți ani: stătea de mult.
— Ei, cum se poate să nu cunoști tu crâșma asta? Sunt două jidăucuțe... bre, de toată nostimada. Ia-ți blana.
— Acuma noaptea?
— Se 'nțelege că acuma.
— Las'o Iancule pe mâne, căci m'am culcat și eu mai adineoarea.
— Nu se poate. Ia-ți blana!
Și d. Stere își luă șuba și plecară.
Ajunseră în Podul Vechiu. Negustorii se culcaseră. Caragiale bate la ușă:
— Cine-i acolo? întrebă un glas femeiesc din năuntru.
— Noi suntem... boierul de adineoarea... și încă unul.
— Care boier?
— Boierul care a băut până la trei și jumătate.
— Și ce vreți?
— Vrem să bem un pahar de vin.
— Nu se poate. Ne-am culcat. Duceți-vă aiurea.
— Deschide... ori stricăm ușa
— Cine-i mă rog?
— Doi boieri.
— Ce fel de boieri sunteți dacă voiți să stricați ușile?
— Deschideți! Sculați-vă, îmbrăcați-vă și spălați-vă — spuse Caragiale. Vrem să bem un pahar de vin.
O voce groasă spuse ceva pe evreește. Glasul femeiesc răspunse câteva cuvinte la fel, din care ultimul fu: *„bețivon"*.
In sfârșit după lungi parlamentări, negustorii au tras obloanele și cei „doi boieri" putură intra înăuntru. D. Stere era vesel. Dimpotrivă, Caragiale era foarte grav.
— Costică, uite ochi, mă! Ai mai văzut așa ceva de când ești? spuse Caragiale arătând spre o fetișcană somnoroasă.
— O fi—răspunse d. Stere—dar nu face așa deranj!

BASARABIA PITOREASCA

Nistrul

Nici curiozitatea, nici un alt interes mai profund n'a ispitit încă pe regățeni să facă excursii la Nistru, deși stăpânim de aproape 8 ani *o mie de km.* din lungimea fluviului.

In zilele din urmă am aflat că, din cauza ploilor torențiale căzute în regiunea cursului superior al Nistrului, apele revărsate în Basarabia au inundat mai multe localități, aducând cantități enorme de pește care se lasă prins foarte ușor. Dar nici cu acest prilej nu s'a organizat măcar o echipă de curioși să vadă și ei cu ochii lor acest fenomen de o rară frumusețe care este revărsarea anuală a Nistrului.

Malul basarabean al Nistrului prezintă infinite varietăți de priveliști, cari de cari mai pitorești. Păduri, stânci uriașe și mici, izvoare țâșnind din văgăuni și defileuri, cascade, mori de apă, cariere de piatră, de var și fosforite; „praguri" pietroase înălțate din fundul fluviului între Iampol și Soroca seamănă în curgerea apelor cu turme de oi și miei culcate în mijlocul unui calm albăstriu-verzui. Vii și livezi, conacuri boerești cu coloane vechi albe, parcuri... evocând epoca perucilor și „malacovurilor"; zigzaguri și cotituri infinite dau cele mai capricioase și surprinzătoare aspecte. Straturi geologice desgolite, prăvălite preistoric într'un formidabil haos de blocuri cristalice și granituri. Mânăstiri în stânci, deasupra apei, având ferestruice săpate, luminate seara, în piatra albă; turme de oi și capre pe povârnișuri aproape verticale; trenuri care șuerând și șerpuind dealungul malului stâncos, la jumătate distanță între apă și pisc, par în orice clipă gata să se prăbușească... Orașele, târgușoarele și satele de pe amândouă malurile își oglindesc în fluviu siluetele împodobite cu clopotniți...

In Rusia, celebrii literați călători, ca: Kign-Dedlov, Nemirovici-Dancenco, Senkevici și alții, spuneau:—„dacă vi-i dor de Rin sau Elba, plecați la Nistru: vi se va revela acolo o frumusețe de rai". Așa că Nistrul așteaptă rândul scriitorilor români, să se abată pe acolo, să-l priceapă și să-l cânte.

In ciuda omului, care, în ultimii ani, a creiat din Nistru o barieră de despărțire odioasă, plină de pericole, florile înfloresc la fel pe amândouă malurile, fructele abundă la fel, iar păsările cântă printre stâncile care se privesc peste oglinda apei. Vulturii albi tot își mai fac cuiburi în pietrele dela Neporotova—Loevți—Vitranca care se înalță vertical deasupra Nistrului la 120 de metri, acolo unde curentul spumegă, urlă și se svârcolește, tăinuind în adâncimi tragedii și drame pasionante, crime nedescoprite!... Din când în când câte un glonț șueră pe la urechea vreunui observator, și liniștea se lasă din nou.

Odinioară, de mult, rătăceam adesea cu pușca și cu câinele prin aceste locuri. Eram tânăr, cu nervii ascuțiți de frenezia trecerii prin *Sturm und Drangperiod.* Surprindeam jocul umbrelor dealungul cotiturilor capricioase ale Nistrului — unic în felul lui, cu pagode indiene, piramide, oaze și dune. Auzeam clar simfonia elementelor melodice cele mai iubite, când în razele apusului stăteam obosit pe platforma verde a unui defileu stâncos și sombru, care dă în Nistru dintr'o pădure pustie. Odată n'aveam câinele cu mine, ci numai un... motan enorm cu blană de tigru. „Chițerlai", care umbla după mine zeci de kilometri, se juca cu mine de-a baba-oarbă în pădure, și-i făcea pe țărani să se crucească și să se minuneze:—pentru prima oară vedem un pisoiu în loc de câine, la un vânător!..

Sus, la Voronovița — unde Nistrul face faimoasele lui trei cotituri numite „degete" — mai persistă, pe o terasă mare naturală, parcul și vilele simple, dar din ce în ce mai ruinate, ale fostei colonii cam tolstoiene, organizate de vărul meu, Nic. N. Alexandri, bătrânul senator de Chișinău. Aci, pe drumul tradițional din Basarabia, prin Larga, spre Cameneț-Podolsc, pe o rămășiță a fostelor latifundii ale familiei Leonard, N. Alexandri înjghebase o frumoasă idilă a conviețuirii libere omenești, punând la dispoziția altora avutul său.

Un parc sădit cu gust și dragoste, o mică plajă cu nisip minunat; clopoțeii trăsurilor trecând spre Cameneț; strigătele plutașilor pe linia de traversare a râului..., și un mediu atât de simpatic la început!.. De mult, acum vreo 25 ani. Astăzi e pustiu și paragină pe acolo. Vilele stau cu ușile căscate, pângărite de cine vrea...

La Dubăsarii vechi, deasupra apei Nistrului, se înalță observatorul astronomic al d-lui Donici, exact în fața malului bolșevist al Nistrului. Câți intelectuali și savanți români au îndrăznit până acuma să viziteze acest focar de știință?

Amândouă malurile Nistrului sunt presărate cu sate duble, despărțite de apă, purtând aceleași nume, având aceeași populație cu aceleași nume de familie. De sus în jos există o serie întreagă de sate cu nume vechi românești și cu populație românească: Năgăreni, Lipceni, M-rea Călărași, Arionești, Bușa, Cucueți. Sobari, Șeaptelici, Flămânda, Iancul, Coșnița-Mare, Ocnița, M-rea Jabca, Cot, Bursuc, Valea-Adâncă, Vadu-Rașcu, Vadu-Turcului, Poiana, Hârjeu, M-rea Saharna, Zozuleni, M-rea Țibova, Botoșani, Doi-Bani, Mârzești, Lunga, Delacheu, Șerpeni, Varnița, M-rea Chițcani, Slobozia, Purcari, Olănești, Palanca, Scurtu, Moldoveanca, Roxolani, etc., etc.

Dela M-rea Chițcani (Neamțu Nou) Nistrul începe să-și facă o deltă până la Liman, întretăiată de canaluri, crânguri, bălți, trestii și lunci cu o faună și floră bogată. Aci, în labirintul de deltă, se mai păstrează rasele de pești, înmulțite în ultimii ani din cauza încetării pescăritului regulat. S'au înmulțit și mâțele sălbatice, deoarece oamenii nu mai sunt de acord asupra exploatării deltei și nu mai pândesc, întinzând capcane unul altuia. Vânatul de apă e abundent. Mâțele se hrănesc mai ales cu pui de rațe. In ultimele două luni, seceta alungase însă o bună parte din vânat spre lacurile Basarabiei de sud și spre delta Dunării. Revărsarea actuală a Nistrului va readuce, de sigur, totul la normal.

Pe hartă, bazinul Nistrului pare un pom: cu coroană foarte bogată, dar cu un trunchiu uscat și gol. Pe distanța dintre Basarabia și Podolia—Herson, Nistrul nu primește decât o zecime din ape, iar restul îl strânge pe distanța de patru sute de kilometri, cât curge în mijlocul Galiției Orientale. Acolo se alimentează din toate părțile, printr'o mulțime de afluenți. Mai ales Carpații de Nord, păduroși, spre Tatra, și bălțile Galiției și Volyniei îi aduc mari cantități de apă.

In Iulie, Nistrul se revarsă dealungul albiei înguste din Basarabia, și-și întinde inundațiile în jurul deltei. Căldurile de vară topesc ultimele zăcăminte de zăpezi din munții păduroși. In acelaș timp anotimpul ploios e grăbit de această topire, care atrage din toate părțile precipitațiunile torențiale asupra Galiției. Nistrul se umflă atunci în câteva zile. Volumul apelor devine dublu, triplu, sau chiar încincit câteodată. Toate gurile văilor care dau spre albia Nistrului sunt atunci ca niște afluenți puternici. Privită de pe dealuri, această inundație prezintă un spectacol unic, necunoscut în România.

Șivoaie uriașe de apă rece și tulbure înebunesc peștele, care nu mai distinge nimic, prin apă. Slăbit, el e purtat ca surcelele și-i aruncat pe mal. Instinctiv își caută refugiu prin gropile malurilor. Somni mari, de câte 2 metri uneori, cari se păzesc atât de bine în timp normal de plasa omului, se dau prinși cu ușurință. Crapi, cege, nisetri, etc., apar pe suprafața apelor, leșinați, cu burta în sus. Mare sărbătoare pentru locuitorii și câinii meleagurilor inundate — sărbătoare care merită să fie văzută și simțită de excursioniștii curioși din interiorul țării.

Când inundațiile scad, apele se retrag prin canaluri și albii, anume susținute de autohtoni de secole, poate—milenii. Intre Tighina și Tiraspol, un plaiu prins din trei părți de o cotitură uriașă a Nistrului, are nivelul de 9 metri numai deasupra apei. Pe uscat, distanța între Tighina—Tiraspol e de șeapte klm., iar pe cursul Nistrului — 23 km. In această peninsulă inundabilă, dincolo de râu, se află celebrele „plavne" (canaluri, bălți, etc.) dela Ternovca, populate de lipoveni sectanți. Solul inundabil produce aci totul în dimensiuni uriașe: legume, fructe. Strugurii dau o șampanie naturală: spumosul roș „Morozov". In mai multe părți sunt și construcții lacustre, poduri de lemn lungi cari se leagănă deasupra crinilor de apă și a „nucilor cornute", produse ale bălților acestea.

Acest colț uitat e acum sub ocârmuirea sovietului din Tiraspol; înainte aparținea malului basarabean, fiind un fel de precursor al deltei nistriene. Sectanții de pe aceste meleaguri aveau spre contemplare clopotnițele înalte ale mânăstirei Chițcanilor și turnurile cetăței din Tighina. Era un fel de *memento mori,* pentru acești fanatici. Civilizația de aci le provoca aversiune; și, din ce în ce se scufundau mai mult în viața lor religioasă. In 1897, cu ocazia recensământului general, apăruse la ei o profetesă, bătrâna Vitalia, care prezise sfârșitul lumei și ivirea Anticristului dinspre crucea de aur a Chițcanilor, în ziua recensământului. Formularele de anchetă, distribuite locuitorilor le păreau prevăzute cu pecetea Anticristului. Pe scurt, s'au îngropat 43 oameni, de vii, și un singur supraviețuitor, tras la sorți, Teodor Covalev, i-a astupat cu un zid gros, într'o pivniță adâncă. Acolo trebuia să-și mântuiască sufletele și să evite fața Anticristului. Numai Covalev rămase să-i înfrunte urgia... Unii dintre ei, desmeticiți puțin, peste o zi, au încercat să spargă zidul dinnăuntru, să sape în pământ o gaură; n'au reușit din lipsă de hârlețe. Crucile pe care le aveau asupra lor n'au putut sluji la nimic. Covalev se plimba de ici, colo, în jurul groapei, auzea țipetele surde, de agonie, se îndepărta calm, revenia în așteptarea Anticristului, deși în pivniță mureau în aceste zile chiar nevasta sa și doi copilași.

Sfârșitul lumei nu s'a întâmplat. Covalev însă, om tânăr, își păstră secretul, până când dispariția unui cătun întreg a dat mult de bănuit. A urmat: un proces mistic, apoi pocăința lui Covalev, internarea lui la o mânăstire, pentru a-i lumina mintea. Ce mai corespondenți la fața locului, autorități, fotografi înaintea cadavrelor în descompunere, îmbrăcate în veștminte sacre...

Și multe de astea știe bătrânul Nistru! Le vom recapitula când-va încă...

Nu fără motiv râul frumos și romantic atrăsese odinioară atenția marelui romancier polonez Senkevici care-l cântase cu atâta farmec...

ALEXIS NOUR

Dialogi, Epistole & Note

Scrisoare unui amic necunoscut (de pe țărmul Dunării)

Iată răspunsul, mai curând decât te așteptai. Ești într'adevăr preot, cum mă asiguri, în scrisoarea frăției tale? Cu atât mai bine. Nu știu unde ți-am ascuns epistola, că nu mai dau de ea... Mă mulțumesc să-ți răspund aproximativ, după impresia generală care mi-a rămas. Ești numai curios să afli fapte oarecum streine, cari te interesează vag, sau ești nedomirit și chinuit de întrebări precise cu cari te întâlnești zilnic, în viața frăției tale?

Poate să fie și una și alta... Eu îți răspund cu frățească libertate. Mai sunt și alții cari m'au întrebat la fel. Deci „pentru toți și pentru toate..."

Iubite frate în Christos, sunt și rămân deapururi aceeace ești și frăția ta: „sacerdos in aeternum..." Dacă cunoști puțin împrejurările vieții mele și ceva din teologia mea, poți să-ți dai seama despre acest adevăr fundamental: Intrarea mea în Biserică nu se poate explica nici prin foloasele unei parohii, pe care n'am cerut-o și n'o am, nici prin funcții administrative fructuoase de cari m'a ferit Dumnezeu, nici prin nădejdea că, venind „ai mei" la putere, voi răzbi în parlament, în universitate, sau... în consiliul de administrație al vreunei bănci clericale (inexistente).... Vei fi auzit că n'am nici o familie politică și, cu ajutorul Domnului, nu voi avea niciodată.

Ce m'a făcut să intru în Biserică, este o pornire suprem devotată (și gata de orice sacrificiu) care începe să se dea pe față. Așa ceva nu se poate explica prin vorbe multe. Timpul își ia această sarcină. Totuși, dacă ai fi citit mai mult literatura mea, din ultimii ani, — recunosc: prea risipită și greu de procurat, față cu urgia financiară de azi — dacă ai fi citit această literatură, nu te-ar fi clătinat întrebările și îndoelile pe cari mi le mărturisește scrisoarea frăției tale.

Știu prea bine: Mai ales pentru frații preoți rămân o enigmă indescifrabilă. Preoția mea de azi nu poate fi despărțită de literatura mea. Acei câțiva, cari mă cunosc de aproape ca scriitor, sunt aceia cari se miră mai puțin, văzându-mă azi slujitorul altarului.

Preoții, dimpotrivă, se miră mai mult, fiindcă, din păcate, tocmai ei sunt aceia cari nu citesc, nu pot citi literatură și prin urmare nu au de unde să mă cunoască.

Pricepi, atunci, iubite frate, că am venit între ai mei, și ai mei nu mă cunosc.... Vezi, de aci toate tărăgănelile, toate jocurile de-a „baba-oarba", și toate vămile absurde și inutile la cari trebue să aștept, cu proectele mele.

Nu mă plâng — sau mă plâng deabia atâta cât mă poate mângâia un dialog, pe care-l scriu pentru cititorii mei laici. Cu toate piedicile văzute și nevăzute, cu toată ostilitatea lumei în care trăesc și cu toată întârzierea impusă a mișcărilor mele, totuși activitatea mea își face loc pe dedesubt, ca torentele cari nasc din ghețari...

Imensa confuziune din Biserica noastră, în ceasul de față, vine întâiu din faptul că prea puțini mai știu și mai au forța să mărturisească în ce stă miezul credinței și al devoțiunei noastre. Niciodată, ca în ceasul de față, n'a existat în Biserica românească, latenta și înfricoșata babilonie pe care poate o simți și frăția ta.

Mai departe, niciodată de când via Domnului a fost sădită dincolo și dincoace de pantele Carpaților românești, niciodată! n'a oblăduit la noi o preoțime mai nesigură de chemarea ei, mai amețită de înțelepciunea lumească și mai jenată de haina eclesiastică...

Am ajuns să-ți scriu aceste lucruri, în această foaie laică și fără nici un fel de preferințe bisericești. Este un semn al vremei și o poruncă dumnezeiască. Mai mari de cât acestea vei vedea...

Mă mișc slobod și respectat între acești prieteni de alte convingeri de cât ale mele... Știi când începe lumea să te disprețuiască și să treacă peste tine? Atunci când își dă seama că te faci a crede ceva în care de fapt nu crezi de loc. Iar când se mai întâmplă că pe lângă necredința ta infailibil mirosită de ceilalți, ai uitat și ce bruma carte învățaseși, sau ești un ignorant intact — atunci haina ta eclesiastică, ajunge, pentru tine, tunica lui Nessus, iar pentru lumea cealaltă „piatră de poticnire"...

Crezi că am dreptate? Ți se pare că ai fi unul dintre aceia cari mă înțeleg? Ispitește-te singur: Nu vom putea să ieșim din anarhia noastră teologică și din disprețul bine meritat de care ne bucurăm, de cât atunci când, fiecare în parte, vom da dovezi de seriozitatea și de energia lui Caton cel Bătrân (cel ce a învățat elinește, când încăruntise).

Pentru aceasta, trebue 1) să intensificăm în noi și împrejurul nostru cultul Prea Sfintei Euharistii; trebue 2) să ajungem desăvârșit de familiari cu S-fta Scriptură; și trebuie 3) să ne punem fiecare pielea în saramură și să ajungem, dacă nu să vorbim, cel puțin să citim o limbă streină, veche sau modernă (una — dacă nu mai multe).

Fără aprofundarea, fără revivificarea și fără devoțiunea Prea Sfintei Euharistii, cădem — precum am și început — pradă ușoară în ghiarele Protestantismului.

Fără temeinica lectură a Bibliei, ne bate în discuțiune, precum se și întâmplă, ori ce catecumen adventist sau baptist.

Fără ajutorul unei limbi străine, rămânem închiși iremediabil, în interiorul Africei noastre teologice românești și mai rămânem depozitari unici ai celei mai masive ignoranțe eclesiastice.

Mi-ai scris o scrisoare în doi peri și ți-am răspuns pe șleau. Iți dai seama că nu pot să mă simt fericit într'o lume insensibilă, dacă nu ostilă față de postulatele mele. Și îți mărturisesc că sunt un vecin incomod pentru toți aceia cari au ceva din albimea, voi să zic din candoarea mormintelor văruite *(candid* însemnează alb) divulgate de Mântuitorul.

Dovedește-mi acum că n'ai voit să mă ispitești, ci că mi-ai scris din prisosul unor dureroase preocupări bisericești.

G. GALACTION

Peste ocean

— JURNAL DE BORD —

Inbarcarea pe „Kaiser-Wilhelm" şi plecarea din Kaiserhaven

Transatlanticul *Kaiser Wilhelm II* e ancorat în Bremerhaven. Jumătate de ceas cu trenul din oraş. Călătorii de clasa treia, emigranţii, se îmbarcă cu o zi mai înainte. Cei de clasa a doua dimineaţă ; iar cei de clasa întâia la amează.

Ca orice Român, deprins cu greutăţile drumului, îmi fac planul să plec cu trenul de dimineaţă, deşi aveam biletul pentru clasa întâia.

Trenul, gata, bufnea şi gâfâia în faţa peronului. Lumea forfotea în gară. Un neamţ monumental, ca o statue de bronz, c'o barbă arămie, având o manta până în pământ şi o şapcă galonată, mă opreşte la uşă.

— *Verboten!* Nu-i trenul d-voastră. Aveţi bilet de clasa întâia.

— Bine, dar eu vreau să plec cu a doua.

— *Nichterlaubt!* — Şi c'un gest calm dar hotărît mă opreşte, apăsându-mă pe umăr cu o mână grea, care iese enormă din mâneca cercuită cu galoane late.

Resemnat privesc la trenul care pleacă încărcat.

Ce bine era dacă puteam şi eu pleca mai de dimineaţă ! Aveam vreme să-mi caut bagajele pe care le predasem c'o zi mai înainte. Cu toată regula lor nemţească, mă gândeam cu grijă: Adică nu se poate întâmpla să se încurce lucrurile atâtor mii de călători ?

La ora hotărîtă pornesc cu ultimul transport. Catargele vaselor încep a se zări. Colosul „Kaiser Wilhelm", acostat la cheiu, în basenul Kaiserhaven, aşteaptă gata de plecare, gâlgâind rotocoale de fum cenuşiu pe gurile celor patru coşuri uriaşe, înălţate ca patru turnuri negre,

Trenul se opreşte brusc, din toată viteza, drept în faţa scării vaporului. Fanfara bordului isbucneşte de odată, triumfal, cu imnul imperial german.

Tot personalul, afară, ne primeşte cu pompă, la front ca la paradă. Defilarăm prin faţa lor: Comandantul, secunzii, ofiţerii, mecanicii, doctorii, telegrafiştii, piloţii şi un batalion aliniat de chelneri, — toţi lustruiţi, strălucitori în haine albastre, cu nasturi auriţi, cu semne distinctive brodate pe gulere şi la mâneci.

Călătorii, asurziţi de zgomot, aiuriţi de ceremonia neaşteptată, calcă pe scări cu paşi nesiguri, sprijiniţi, încurajaţi cu politeţă de chelnerii anume dresaţi pentru primirea şi conducerea în cabine a călătorilor de clasa întâia.

Unul se repede să-mi ia pelerina, altul bastonul, încercând să mă poarte cu delicateţă de subţiori pe scară. Trebue să mă lupt ca să scap din mâinile lor, încredinţându-i că n'am nevoe, că prin meseria mea sunt obişnuit să mă sui şi pe scări de frânghie.

Pe punte, un bătrân burghez întreabă discret pe chelnerul care-l conducea :

— Mă rog, cine a venit cu trenul nostru ? Pleacă cineva mare ? E vreun prinţ — de se face aşa paradă ?

Chelnerul, surâzând, face o reverenţă :

— Aşa primim noi totdeauna la bord pe pasagerii de clasa întâia.

Mie, nu ştiu de ce, toată solemnitatea asta mi-a amintit timpurile copilăriei, când admiram cu gura căscată frontul personalului de serviciu al circului care în livrele galonate, în zgomotul fanfarei, se înşira la intrarea în arenă a simpaticului director Cezar Sidolli.

Prin labirintul din pântecele colosului nimeresc în sfârşit cabina mea cu numărul 300. Mă liniştesc.

Bagajele mele erau acolo, aşezate în regulă, şnuruite, etichetate.

Ies afară, la aer. Puntea tremură sub tălpile picioarelor, în trepidaţiile cadenţate ale maşinei ce forfoteşte înăbuşit.

Intregul vapor, uriaşul organism metalic, vibrează tot cuprins parcă şi el de emoţia mulţimei, care se agită pe punte în ultimul moment al deslipirei vasului de pământ. Când şi sacii de poştă, legănaţi într'o plasă de frânghie, se lasă spre fundul întunecat al vasului, sirena începe să mugească prelung, asurzitor.

„Mola ! Şchela afară !"

Pe cheiu o mare de capete. Batistele, pălăriile, umbrele flutură în aer. Un zgomot confuz, o larmă infernală. Gesturi, strigăte, izbucniri de plâns, chiote şi râsete se amestecă în acelaş timp pe vas şi pe uscat. Mulţimea se rupe în două: două lumi care se despart printr'o fâşie de apă din ce în ce mai lată.

Pe când se ridica şchelea, văd pe punte o femee tânără sbătânduse în braţele vânjoase ale marinarilor. Cu pălăria căzută pe-o parte, cu părul în vânt, se lupta să scape, ţipând cu disperare. La celălalt capăt al schelei, pe cheiu, un tânăr se frământa croindu-şi drum prin mulţime, cu strigăte furioase, gata să se arunce în apă. Braţe din mulţime îl reţineau, pe când şchelea rigidă se înălţa parcă singură, încet, nepăsătoare, tăind orice legătură cu uscatul.

De-asupra capetelor noastre, de pe puntea de comandă, răsună o voce tunătoare : *Nichterlaubt !*

Pe când doctorul bordului transporta pe femeia apucată de-o criză de nervi, vecinul meu, un Neamţ gras, cu figura surâzătoare, îmi lămureşte cazul : O tânără păreche italiană, căsătoriţi de-o săptămână, merge la New-York. El a ieşit din vapor să cumpere gazete. In timpul acesta a început manevra şchelei.

— Ei, acum ce-i de făcut ?

— El rămâne în Europa şi tânăra lui jumătate trece dincolo în America. Păcat! le-a stricat luna de miere", — termină vecinul meu zâmbind pe sub musteaţă.

De sus privim la cele patru remorchere, ca nişte jucării, care trăgeau să ajute la manevra vasului-colos. Lanţul ancorei scrâşneşte depănând încet, apăsat, enormele zale pe tamburul vinţului. Intregul corp icneşte săltând masa greoae a ancorei.

Lângă mine doi Francezi privesc cu atenţie. Cel mai bătrân isbucneşte furios.

— Poftim ! iată ce însamnă să crească tonajul la nesfârşit. N'a venit vremea să se oprească odată la un tip anumit de vas ?

Din cauza acestor monştri trebue să transformăm porturile. Nu vezi că nu mai încap. Trebue să-l mişte cu remorchere. Singur nu-i capabil să manevreze în port.

De sus, de pe comandă, un zbârnâit ascuţit de sonerie răsună. După o clipă, acelaş sunet se 'ntoarce repetat din fundul vasului — telegraful de la maşină se pusese în mişcare.

Un vâjâit asurzitor de ape răscolite se aude la pupă după cele dintâi învârtituri de helice. Puntea începe să svâcnească sacadat şi întreaga osatură metalică e prinsă parcă de vibraţii dese, acordate ca într'un uriaş instrument muzical.

Titanul, târât până atunci, se trezeşte anume scuturându-se ca să-şi deschidă calea cu pieptul lui de fier, prin masa lichidă în care plutise adormit.

Alunecăm domol de-alungul malurilor joase, tapetate cu covoare de verdeaţă. Defilăm prin faţa fortului de la intrare. Calota cupolei cuirasate apare de sus ca o enormă carapace de broască ţestoasă, pitită în pajiştea de mătasă verde.

Deslipiţi de vechiul continent plutim în larg. In urma noastră, prin ceaţa plumburie ce împânzeşte orizontul, abia se mai schiţează conturul şters în zare—umbra bătrânei Europe.

JEAN BART

Proverbe africane

Nimeni nu sparge o scăfârlie în lipsa posesorului scăfârliei.

C'am ucis un elefant e adevărat, dar că l-am şi cărat în spinare tot drumul, până acasă — minciună.

O bucată de lemn poate zăcea şi zece ani în apă şi în crocodil nu se preface.

Inima nu-i un genunchi care se poate îndoi.

Limba ta se aseamănă cu leul: îl dai drumul şi te sfâşie.

De vezi barba fratelui tău aprinzându-se, stropeşte-o cu apă pe a ta.

Flammarion şi Tolstoi

După patru săptămâni numai dela moartea lui Camille Flammarion, se vede clar că moartea lui n'a lovit greu pe nimeni, căci n'a avut o atenţie din partea presei, nici cât are un fapt divers sau un act de bantitism. Nici ziarele franceze n'au consacrat lui Flammarion mai mult de 30 rânduri, în aceiaşi zi în care cel puţin 150 rânduri erau arendate unei miss americane, căzute într'un accident de călărie, fără urmări grave.

Atât de puţină atenţie — deşi Flammarion murise în vârstă de 83 ani — e un semn specific şi urât al zilelor noastre...

Camille Flammarion a fost nu numai un mare astronom ci şi cel dintâi om de pe suprafaţa globului, care spărsese ştiinţific negura întrebării: ce va fi cu noi dincolo de hotarul vieţii — moartea?

Şi Arţibaşev s'a interesat profund de acest hotar, însă nu dispunea decât de legi pământene susceptibile observaţiunei sale. Observaţiunea şi câmpul ei erau, însă, infinite la Flammarion.

Cehov spuse odată:

— Dacă nu eram doctor, nu puteam scrie „Călugărul Negru"... (în această nuvelă sunt multe fragmente din autobiografia lui Cehov). Şi desigur, dacă Flammarion n'ar fi fost astronom, n'ar fi putut spune nimic despre nemurirea sufletului.

Insă, de abia abordase această problemă — şi toată lumea învăţată (fără ghilimele) îl întâmpină cu murmure, — repetând supărarea oamenilor de ştiinţă contra lui Lavoisier, când acesta dovedi că aerul se compune din oxigen şi azot.

Sau după cum lumea urla contra lui Thomas Young şi Fennel, cari au descoperit undele luminoase: — ce unde de lumină? — nu se văd, deci sunt inexistente.

Flammarion nu se speriase de critici; mai întâi şi-a făcut aluziile în formă de romane („Stella" şi „Urania"): fiinţa omenească începe şi sfârşeşte nu numai pe globul pământesc, şi se supune nu numai legilor obligatorii pentru planeta noastră.

Apoi dela predică beletristică trecu la metoda pur ştiinţifică deductivă.

Când cartea sa *„L'Inconnu"* îmi căzu în mână, în 1901, am priceput cine-i Flammarion, de ce teologii şi spiritiştii sunt atât de porniţi împotrivă-i.

Citeam apoi tot ce scria. In 1921 avui fericirea să-l vizitez la Juvisy, în vila „Stella" — dăruită lui de republica Franceză, cu ocazia jubileului de 50 de ani de muncă.

Flammarion avea aproape 80 ani, însă vioiciunea puterea şi claritatea gândirei sale, m'au uimit. In mai multe privinţe se asemăna cu Leon Tolstoi.

Aceiaşi ochi înţepători, de supremă inteligenţă; aceiaşi sete de a înţelege rostul fiinţei omeneşti şi a rezolva chestiunea: cum izbucneşte viaţa?

Ca naturalist, Flammarion avea mai multe cunoştinţe, decât Tolstoi; acesta din urmă era mânat de credinţă, Flammarion stăpânea ştiinţele exacte, experimentale, şi foarte des nu avea încredere nici în sine însuşi.

Acum 30 de ani se adresase „tuturor locuitorilor globului pământean", rugându-i să-i comunice toate, aşa numitele „supranaturale" — cazuri din viaţa lor.

Primise mii de scrisori, dar alese numai pe acele interesante şi de absolută sinceritate. Tot materialul acesta il trecuse prin ciurul criticismului experimental, apoi il împărţise în trei grupuri: 1) înainte de moarte; 2) în clipa morţii, şi 3) după moarte.

Au urmat trei cărţi purtând aceste titluri

Ştiinţa îi întâmpinase operile cu glume, după cum în timpul lor fuseseră întâmpinate descoperirile lui Galvani; după cum contimporanii lui Galileu afirmau că în soare nu pot fi pete.

Flammarion pricepuse de mult că acest *„nu pot fi"* naşte în capul omenesc numai fiindcă creerul se conduce după cele 5 simţuri date; că un câine are simţul distanţei mai puternic, şi, nevăzând, ştie cu siguranţă că în iarbă se află o becaţă; iar omul, nevăzând, nu poate decât să presupună, şi în marea majoritate a cazurilor — neagă, pur şi simplu, tot ce nu simte.

Niciodată n'a văzut sufletul, deci sufletul nu există... Vede lumina unei stele, de mult dispărute, şi crede că steaua există.

Creerul este o parte a corpului; sufletul — ceva nepalpabil; amândouă nu sunt unul şi acelaş lucru. Capul dimpreună cu creerul vor putrezi în mormânt, însă procesul putrezirei nu se resfrânge asupra sufletului, fiindcă începe atunci când omul devine neînsufleţit.

Flammarion, posedând numai 5 simţuri, pătrunsese atât de multe cât poate probabil pătrunde locuitorul unei planete, unde fiinţele inteligente au zece simţuri în loc de cinci.

Eu, de pildă, am vederea foarte puternică, şi, într'o zi, fără să mă încordez măcar, cetii numele unui vapor, care se apropia de portul Sebastopolului. Prietenul care mă întovărăşia, strigă supărat:

— Asta e fantezie; ai ghicit vaporul, după aspect.

Am rămas, după opinia lui, mincinos. Tot astfel, şi Flammarion, în opinia multora, e un fantezist.

Şi dacă nu generaţia noastră, una din cele ulterioare se va convinge că Flammarion n'a fost un fantezist, şi că despreţuirea cărţilor sale e o dovadă de ingustime mintală, ordinară şi naivă. E dezavantajos, mai ales pentru acei, cari n'au măcar o bucată liberă de pământ, pe care să gândească şi să lucreze în libertate. E timp să ne gândim la un teritoriu mondial, universal şi etern, unde robii concepţiilor banale şi poftelor excluziviste de partid, cei cu frunţile înguste, să nu mai sugrume sentimentele şi dorinţele altora.

Spre acest „teritoriu" ne îmbie Flammarion.

Intr'o zi am dat peste o carte, singura carte dreaptă despre Leon Tolstoi, scrisă de fiul său Ilie.

In pagina 22 am aflat, că Leon Tolstoi, cu 50 ani înainte de moarte, se înţelesese cu fratele său Dimitrie Tolstoi, ca „acela dintre ei care va muri mai întâi, să vină după moarte, şi să povestească celuilalt cum o duce dincolo".

Autorul scrie apoi:

— „Dar Dimitrie Tolstoi murise cu 50 ani înainte „tatălui meu, şi n'a venit niciodată să-i povestească..."

Totuşi, la pag. 229, acelaş autor povesteşte cum, cu puţin timp înainte de moarte, Leon Tolstoi căzuse în leşin. Cu greu a fost readus în fire şi când fu dus în salon, se uită la toţi mirat şi întrebă:

— „Dar unde-i fratele Mitică? — (cel mort cu 50 ani în urmă).

E clar că autorul, uitase la pag. 229, că a scris în pag. 22: „niciodată..."

M'am gândit asupra acestui fapt, şi l'am descris lui Flammarion. Pe o cartă poştală primii răspunsul: Flammarion îmi scria: — „acest caz ca Tolstoi e foarte remarcabil..."

Nu mă îndoesc că Flammarion supuse acest caz criticei sale experimentale.

Oricum, introducerea întru dovada existenţei sufletului nemuritor, a fost făcută de Flammarion, şi meritul principal rezidă în baza de experienţă ştiinţifică, care nu atribue decât o importanţă minimă — teologiei şi spiritismului.

Nu e dar nevoie să clamăm „vecinica pomenire" la mormântul lui Flammarion, fiindcă omenirea, mai de vreme sau mai târziu, va fi nevoită să se apropie de problema unei alte existenţe a gândirei, în afară de corp. Măcar de ar fi pentru faptul că existenţa noastră, obicinuită, devine din ce în ce mai insuportabilă...

BORIS LAZAREVSCHI

Surâsul femeii...

Istoria surâsului n'a fost scrisă niciodată, numai pentru că cele câteva femei în stare să o scrie nu vor să-şi trădeze sexul.

....între femei, surâsul este un semn masonic. Putem să ne folosim de el între noi fără teamă că va fi înţeles de oricine nu-i femee.

Surâsul este un limbaj cunoscut numai de noi. Surâsul nostru traduce instinctele, viciile noastre; el reflectă virtuţile; este cea mai bună expresie a vagului, a golului care e în noi.

Surâsul mai este o barieră artificială îndărătul căreia se ascund cele mai şirete dintre noi.

Femeia care este aşa de neprevăzătoare încât nu-şi pune mască pe faţă, îşi predă sufletul într'un surâs. Am cunoscut femei care, într'un surâs, îşi dezgoleau sufletul.

Nici o femeie nu gândeşte cu glas tare, dar cea mai mare parte din femei surâd cu glas tare.

(Karin Michaëlis (Vârsta periculoasă)

DMITRI MEREJKOVSKI

Scriitori ruşi

Traduceri de C. SATEANU

Literatura rusă nu a început a fi mai bine cunoscută şi a-şi exercita influenţa în Occident, decât acum vreo patruzeci de ani. „Le roman russe" a lui Voguë, apărut prin 1887 a avut un rol hotăritor în această privinţă. Cu toate meritele ei şi talentul netăgăduit al autorului, această carte ca şi cele ce i-au urmat nu sunt însă fără defecte şi nu ne iniţiază decât imperfect în materie.

Criticii francezi ignorează scriitori mari ca Gonciarov sau Şcedrin şi cu excepţia poate a lui Gide (care ne-a dat de curând o analiză magistrală a lui Dostoevski), trec alături de opere capitale, fără a le pătrunde semnificaţia. (Voguë nu are decât câteva cuvinte, şi acelea puţin amabile, pentru „Fraţii Karamazov" sau „Posedaţii").

Din cauza educaţiei lor clasice şi a raţionalismului logic de care sunt de obicei stăpâniţi, scriitori francezi rămân perplexi sau muţi în faţa unora din aspectele esenţiale ale sufletului rus, pentru ei, uneori enigmatic, altădată inaccesibil.

Din critica rusă, care s'a bucurat totdeauna de reprezentanţi de marcă (e destul să pomenim de un Belinski sau Mihailovski), aproape nimic nu a pătruns în apus, — nu mai vorbesc, la noi. Iată dece traducerea conştiincioasă a studiilor celor mai interesante din opera critică a lui Merejkovski, făcută de d. Săteanu, are aproape importanţa unui eveniment literar.

Dmitri Merejkovski, cunoscut în afară de hotarele Rusiei ca un romancier istoric de o vastă erudiţie şi înzestrat cu o deosebită putere de intuiţie a trecutului, e în acelaş timp un critic fin şi subtil.

Spre deosebire de predecesorii săi (Dobroliubov, Cernişevski, Pisarev) a căror influenţă a trecut de altfel în carnea şi sângele culturii ruse, campioni ai unei arte tendenţioase şi utilitare în care se simte „fluxul puternic şi posomorât al plebei", Merejkovski e un spirit aristocratic şi mai ales un estet.

Portretele unor scriitori ca poetul Puşkin, epicul şi umoristul Gonciarov, delicatul Turghenev, care nu au voit să fie profeţi sau învăţători, ci numai artişti, sunt desenate în trăsături vii şi accentuate.

Dar Merejkovski e în acelaş timp un psiholog abil şi pătrunzător. El ştie să discearnă elementele misterioase din care e alcătuită forţa uriaşă şi elementară a lui Tolstoi şi să descopere avuţiile ascunse în fântâna nesecată şi fără fund a lui Dostoevski.

Analizele şi observaţiile lui sunt adesea ilustrate prin imagini simbolice, în care nu lipseşte poezia, nici dramatismul. Iată în această privinţă, un pasaj semnificativ: „Intr'un rând, în copilăria sa, pe când trecea într'o zi de început de toamnă pela marginea unei păduri, el auzi în mijlocul unei profunde tăceri un ţipăt tare: „Vine lupul!" Şi îngrozit o rupse de fugă în mijlocul câmpului, strigând cu putere şi apropiindu-se de ţăranul Matei care ara; în fuga sa el prinse plugul cu o mână şi cu cealaltă mână apucă braţul lui Matei. Acesta îl linişti: — Ia lasă, linişteşte-te! Unde ţi-i lupul? Nu-i nici un lup. Ţi s'a părut! Lasă că te apăr eu să nu te înhaţe lupul! Dumnezeu e cu tine, nu te speria! Şi ţăranul făcu cruce băiatului, aproape râzând cu bunătatea unei mame, cu degetele lui pline de pământ".

In această amintire se află schiţată toată viaţa religioasă a lui Dostoevski. Micul Fedia a devenit un mare scriitor. Odată cu el a crescut şi ţăranul Matei, devenind un om cu frică de Dumnezeu. Dar legătura tainică dintre ei a rămas aceiaş. De atuncia Dostoevski aude mereu groaznicul ţipăt: „Vine lupul! Vine bestia! Vine Anticrist!" şi la fiece dată se repede îngrozit, spre ţăranul Matei, care il apără şi-l linişteşte cu bunătate de mamă: „Lasă că te apăr eu de lup, Cristos e cu tine!" Şi-i face cruce.

Acesta a fost adevăratul botez al lui Dostoevski — „nu la biserică, ci pe câmp; nu cu apă binecuvântată, ci cu pământul sfinţit".

Cu tot estetismul său, concepţia asupra vieţii care domină opera critică ca şi acea literară a lui Merejkovski, e religioasă şi mistică. Polemizând în 1905 cu Gorki, revoluţionarul marxist şi ateu, el declară că a cânta pe Dumnezeu nu e o preocupare zadarnică sau care trebuie deocamdată amânată. Impotriva lui Gorki, care combătea spiritul reacţionar, antisocial şi dăunător eliberării politice a literaturii ruse, denunţa în Dostoevski pe şovinistul furios, pe antisemit, pe întemeetorul naţionalismului zoologic şi duşmanul Occidentului şi scria: „Avem nevoie de o predică a activităţii, de sănătate spirituală iar nu de autoobservaţie. Să ne întoarcem la izvorul de energie, la democraţie, la popor, la starea socială şi la ştiinţă". Merejkovski susţine (aceiaş idee a desvoltat-o şi Masaryk) că politica nu poate fi despărţită de religie, că nu se poate trece cu uşurinţă asupra tainei dintre om şi Dumnezeu, că mişcarea religioasă în Rusia nu e o prostie, că un Gogol, un Tolstoi, au fost făpturi religioase şi, în profundul lui studiu „Dostoevski profetul revoluţiei ruse", el vede în marele scriitor, omul care a întrupat mai bine eterna putere metafizică a tradiţiei ruse.

„Terenul lui Dostoevski e acel religios. La el, întrebarea despre om şi omenire e legată de acea despre Dumnezeul om şi Omul Dumnezeu. El a pus problema personalităţii religioase şi a dat un răspuns exact dar a pus şi chestia comunităţii religioase a omului şi a dat un răspuns fals. Gorki vede minciuna lui Dostoevski, dar nu şi începutul ei religios".

Eroarea lui Dostoevski e de a fi confundat societatea cu statul şi mai ales de a fi crezut că acesta se poate transforma, în biserică.

„El credea, sau voia să creadă că religia sa e ortodoxia. Adevărata lui religie nu e ortodoxia, nu e istoricul creştinism şi nici măcar creştinismul ci ceva dincolo de creştinism şi de Noul Testament, apocalipsul, al treilea viitor testament şi a treia ipostază, religia spiritului sfânt".

Constrângerea ca piedestal al stăpânirii, autocratismul fie el al unui despot sau al proletariatului, e după Merejkovski contrar adevăratei religii. El purcede dela Anticrist. Lipsită de ideia religioasă, considerată ca superstiţie, revoluţia efectuată în prezent e numai social politică, în viitor ea va trebui să fie şi religioasă. Căci lipsită de talentul de a crea forme de stat, Rusiă are misiunea de a deveni organismul nou al bisericii.

„Dincolo de realitatea istorică, există o realitate supremă, nu mai puţin reală, acea apocaliptică. Dincolo de statul politic, teocraţia". Şi numai prin faptul unei voluntare si libere suferinţi (trebuia să iei asupra ta suferinţele — a spus Dostoevski), numai prin libera moarte politică, pentru o înviere teocratică, Rusia va servi întreaga omenire.

Abizul profund care există între starea de spirit, specific slavă, cu parfum asiatic, anti-intelectuală, raţionalistă şi mesianică a lui Merejkovski şi individualismul raţionalist şi critic al Occidentului, e cu deosebire vizibil, în portretele lui asupra lui Anatole France şi Jaurès, pe care-i numeşte „cele două flori ale burgheziei apusene".

„Joacă-te cu toate lucrurile şi râzi de toate, e ultima înţelepciune a lui France". (Merejkovski notează că scriitorul francez nu poate să sufere pe Dostoevski). „Ei, care s'au bucurat de o desvoltare liniştită şi continuă sunt în albia lor proprie. Poate că vom găsi şi noi albia noastră, noi care credem în discontinuitatea istorică, în apocalipsul cerului şi pământului nou". „Ei năzuesc ceva pe pământ, noi ceiace nu e pe pământ". „Ei sunt conştienţi, chiar atunci când sunt credincioşi, noi suntem credincioşi, chiar când suntem conştienţi. De aceia noi le apărem mistici, chiar în cele mai sălbatice prăpăstii ale negaţiunei. Ei ne apar sceptici, chiar pe cele mai înalte culmi ale confirmaţiunei". „La voi Ruşilor (spune Jaurès lui Merejkovski) totul e o nebunie!" Sunteţi în stare să săriţi pe fereastră şi să vă zdrobiţi capul, în loc să scoborâţi scările în linişte. Voi vă pricepeţi mai bine cum să muriţi, decât cum să trăiţi..." — „Şi voi, europenii, pricepeţi a muri şi a trăi?" întrebai eu cu un zâmbet involuntar. — „Dacă trăieşti bine, mori bine!" răspunse el, cu acea inocentă şi plăcută mulţumire de sine, care te dezarmează".

Un publicist de talent scria nu de mult că sufletul nostru, fiind înrudit cu cel slav, literatura rusă ar fi un aliment mai potrivit pentru el, decât literaturile bătrâne ale Occidentului. Fără a accepta această părere, care deşteaptă serioase şi mari rezerve, mi se pare totuş, că oricine nu e partizanul zidurilor chineze în domeniul cultural, va recunoaşte cu uşurinţă că studiul ei rămâne indispensabil oricărei adevărate formaţiuni şi mai ales adânciri spirituale. Şi cartea lui Merejkovski care ne orientează în incomensurabilele unghere şi în atâtea din tainele acestei literaturi, e o călăuză cu deosebire preţioasă.

OCTAV BOTEZ

LITERATURA STRAINA

JEROME K. JEROME

Omul care nu crede în noroc

S'a urcat la Ipswich cu şapte jurnale săptămânale diferite sub braţ. Am băgat de seamă că fiecare din ele asigura pe cetitor contra morţii sau contra pagubelor provocate de accidentele de cale ferată. Şi-a aşezat bagajul pe reţeaua de deasupra; şi-a scos pălăria şi a lăsat-o alături pe bancă, şi-a şters capul chel cu o batistă roşie de mătasă, şi apoi s'a pus pe lucru să-şi scrie cu sârguinţă numele şi adresa pe fiecare din cele şapte jurnale. Şedeam în faţa lui şi ceteam *Punch* 1). Când călătoresc iau cu mine totdeauna humorul vechi; găsesc că linişteşte nervii.

Când trecu peste macaz la Manningtree, trenul se zgudui şi o potcoavă, pe care o aşezase cu grijă în reţeaua de deasupra lui, lunecă prin ochiuri, căzându-i în cap cu un clinchet muzical.

Nu părea nici surprins, nici necăjit. După ce astupă rana cu batista, se plecă şi ridică potcoava, o privi — cred — cu o expresie de mustrare, şi îi dădu drumul încet prin fereastră afară.

— Te-a lovit? îl ispitii.

Era o întrebare prostească. Mi-am dat seama în momentul când am rostit-o. Obiectul trebue să fi cântărit cel puţin trei punzi 2); era o potcoavă neobişnuit de mare şi grea. Cucuiul din capul lui se umfla sub ochii mei. Numai ùn idiot n'ar fi văzut că-l lovise. Mă aşteptam la un răspuns hărţăgos. Dacă aş fi fost în locul lui, aşa aş fi făcut.

Dar el părea că priveşte întrebarea ca o manifestare de simpatie, naturală şi binevoitoare.

— M'a lovit puţin, răspunse el.

— Ce voiai să faci cu dânsa? am întrebat eu.

Era desperechiată şi un om nu se poate folosi de ea în călătorie.

— Stătea în cale chiar lângă gară, — lămuri el... Am strâns-o pentru noroc.

Pături din nou batista, aşa ca să aducă o suprafaţă mai rece în contact cu umflătura, pe când eu murmuram ceva simpatic asupra căilor nepătrunse ale Providenţei.

— Uite, — zise el, — am avut mult noroc în viaţa mea, dar n'a eşit niciodată bine.

„M'am născut într'o Miercuri. Cum cred că ştii, este cea mai norocoasă zi în care se poate naşte un om. Mama era văduvă, şi nici o rudă n'a vrut să facă ceva pentru mine. Spuneau că a ajuta un băiat născut într'o Miercuri ar fi caşi cum ar turna apă în fântână; iar unchiu-meu, când a murit, a lăsat lui frate-meu Sam până la ultimul ban din averea lui, ca o slabă mângâere pentru că se născuse într'o Vineri. Tot ce-am căpătat vreodată eu, au fost numai sfaturi asupra datoriilor şi răspunderilor pe care le incumbă bogăţia — când vine; şi rugăminţi să nu las în părăsire pe aceia care vor apela la mine când voiu ajunge om bogat."

Se opri cât timp îndoi şi puse în buzunarul dela piept al hainei, diferitele lui hârtii de asigurare.

— Pe urmă — continuă el — sunt pisicile negre; se spune că-s cu noroc. Totuş n'a fost niciodată o pisică mai neagră ca cea care s'a luat după mine în apartamentul din strada Bolsover, chiar în prima zi când l-am închiriat.

— Nu ţi-a adus noroc? am întrebat eu, văzând că se oprise.

Privirea ochilor i se pierdu în depărtări.

— Uite, sigur, depinde, — răspunse el visător, — poate nu ne-am potrivit niciodată unul cu altul; poţi să priveşti chestia aşa. Mi-a plăcut totuş să încerc.

Privea ţintă afară pe fereastră, şi un timp n'am îndrăznit să mă amestec în amintirile lui vădit dureroase.

— Ce s'a întâmplat atunci? întrebai cu toate acestea, în cele din urmă.

El se deşteptă din visare.

— O, zise, nimic extraordinar. Ea a trebuit să plece din Londra pentru o vreme, şi mi-a lăsat canarul ei răsfăţat să am grijă de el cât va lipsi.

— Dar n'a fost vina dumitale, insistai eu.

— Nu, poate nu, — încuviinţă el; — dar s'a produs o răceală de care alţii s'au grăbit să se folosească.

I-am dăruit şi pisica... adăugă, mai mult pentru sine, decât către mine."

Şedeam şi fumam în tăcere. Simţeam că mângâierile unui străin ar fi sunat fals.

— Şi caii bălţaţi sunt cu noroc, —observă el, scuturându-şi cenuşa din pipă de cerceveaua ferestrei. „Am avut unul odată."

— Care te-a făcut să câştigi, îl ispiti eu.

— M'a făcut să pierd cel mai bun post pe care l-am avut vreodată în viaţă, fu răspunsul. Directorul m'a menţinut mult mai mult decât aveam dreptul să mă aştept; dar nu poate fi ţinut în slujbă un om care este beat *întotdeauna*. Aceasta scoate nume rău casei.

— Scoate, aprobai eu.

— Uite, urmă el, niciodată n'am ţinut la băutură. Pentru alţii, beţia n'ar fi avut mare importanţă, dar pe mine primul pahar era deajuns ca să mă turtească. N'am fost niciodată obişnuit cu ea.

— Dar cum ai luat-o? stăruii eu. — Nu cumva calul te-a făcut să bei?

— Da, asta a fost, — lămuri el, continuând să-şi frece gâlca lui ce ajunsese acum cam de mărimea unui ou; — animalul aparţinuse unui dom care lucra cu vin şi spirtoase, şi care era obicinuit să viziteze — pentru afaceri — aproape toate localurile pe lângă care trecea. Rezultatul a fost că n'ai fi putut Doamne fereşte să faci pe căluţul acela să treacă peste un local; — şi în cele din urmă n'am mai putut nici eu. Zărea crâşma dela un sfert de milă şi se îndrepta direct spre uşă. M'am luptat cu el la început. Dar lumea se aduna în jur şi făcea rămăşaguri pe capul nostru. Cred că poate l'aşi fi strunit totuşi, dacă n'ar fi fost un agent pentru combaterea alcoolismului, care într'o zi a oprit şi a mustrat gloata, de pe cealaltă parte a străzii. Mie mi-a zis Pilgrim iar pe căluţ l-a făcut Pollion, ori cam aşa ceva; şi a urlat înainte că trebuia să mă lupt pentru o coroană cerească. După aceasta, golanii dimprejur mi-au zis „Polly şi Pilgrim care se bat pentru coroană." Asta m'a pus în ambiţie şi la prima casă la care s'a oprit m'am dat jos şi am spus să-mi dea două şpriţuri. Aşa s'a început. Mi-au trebuit ani întregi ca să mă dezbăr de obiceiu.

Dar, urmă el, a fost în zadar. Nu-mi venisem în fire nici de două săptămâni, când patronul meu mi-a dat o gâscă în greutate de optsprezece punzi ca dar de Crăciun.

— Uite, asta nu ţi-a putut face vre-un rău, observai eu. — Era cu noroc.

— Aşa mi-au spus şi ceilalţi amploiaţi, răspunse el; — se ştia că onorabilul bătrân nu dăduse nimic până atunci în viaţa lui. „Te are în ochi buni — spuneau ei, — eşti un pârlit cu noroc."

Oftă trist. Am simţit că aici urma o poveste.

— Ce-ai făcut cu ea? întrebai.

— Asta a fost buclucul, vorbi el. Nu ştiam ce să fac cu ea. Mi-a dat-o la ceasul zece în ajunul Crăciunului, tocmai când ne despărţeam. „Fraţii Tidling" mi-au trimes o gâscă, Biggles, îmi spuse el pe când îi ţineam paltonul. — Foarte frumos din partea lor, dar eu n'am ce face cu ea; poţi s'o iei!" Fireşte, i-am mulţumit, şi-am fost foarte recunoscător. El mi-a urat sărbători vesele şi s'a dus. Am legat darul în hârtie de băcănie şi l'am luat sub braţ. Era o pasăre frumoasă, dar grea.

Pentru tot ce se întâmplase, şi fiind Crăciunul, m'am gândit să mă cinstesc cu o sticlă de bere. Am intrat într'un local mic şi liniştit în colţ la Lane şi am pus gâsca pe tejghea.

— E mare, zise crâşmarul — ai să faci mâine o friptură bună din ea.

Vorbele lui mă puseră pe gânduri, şi pentru întâia oară mi-a trecut prin minte că n'aveam nevoe de pasăre, că nu-mi era de nici un folos. Eu mă duceam să-mi petrec sărbătorile cu rudele tinerei mele prietene în Kent.

— Era tânăra prietenă cu canarul? întrerupsei.

— Nu, răspunse el, era înaintea aceleia. Gâsca despre care-ţi vorbesc m'a făcut s'o pierd pe aceasta. Ai ei, erau mari fermieri; ar fi fost absurd să le duc o gâscă. Şi nu cunoşteam pe nimeni cui s'o dau în Londra, aşa că atunci când crâşmarul a mai venit c'un rând, l-am întrebat dacă n'ar vrea s'o cumpere. I-am spus că poate s'o ia ieftin.

— N'am nevoe, răspunse el. Am luat deja trei. Poate unul din aceşti domni doreşte să facă un dar.

Crâşmarul se întoarse către doi indivizi care şedeau şi beau rachiu de ienuper. Mi s'a părut că nu aveau nici cu ce să plătească un puiu de găină. Totuş cel mai jerpelit dintre ei spuse că vrea s'o vadă şi am desfăcut pachetul. El chinuia gâsca în tot felul şi mă privea cruciş ca şi cum s'ar fi întrebat de unde o am; iar la sfârşit turnă peste ea o jumătate de pahar de rachiu cu apă. Apoi îmi dădu doi şilingi 3) jumătate pe ea. Mi-a făcut aşa de rău, că am luat hârtia galbenă şi sfoara într'o mână şi gâsca în cealaltă, şi am ieşit afară fără să spun un cuvânt.

Am dus-o aşa o bucată, pentrucă eram aţâţat şi nu-mi păsa cum o duceam; dar fiindu-mi frig, am început să mă gândesc cât păream de caraghioz. Unul sau doi băeţaşi observară desigur acelaş lucru. M'am oprit sub un felinar şi am încercat s'o leg din nou. Mai aveam cu mine un sac şi o umbrelă, şi primul lucru pe care l-am făcut am lăsat gâsca în canal, — ceiace era de aşteptat să fac când încercam să mânuesc patru articole deosebite şi trei iarzi de sfoară numai cu două mâini. Am încărcat un litru de noroiu cu gâsca, şi am luat cea mai mare parte din el pe mâini şi pe haine şi o cantitate considerabilă pe hârtia cea galbenă: şi atunci începu să ploaie.

Am ghemuit toate sub braţ şi m'am îndreptat spre cea mai apropiată bodegă unde voiam să cer încă o bucată de sfoară şi să fac un lucru mai bun cu ea.

In bar era îmbulzeală. M'am înghesuit până la tejghea şi am svârlit gâsca jos, în faţa mea. Oamenii dimprejur se opriră din vorbă şi începură să privească la gâscă; iar un băeţoiu care sta lângă mine zise:

— Uite, ai omorât-o! Pot să spun că mă aprinsesem de necaz.

Aveam de gând să 'ncerc şi aici s'o vând, dar muşterii nu erau de soiu. Am luat o halbă de bere — căci mă simţeam cam obosit şi înfierbântat — am răzăluit cât am putut mai mult din noroiul de pe pasăre, am făcut un pachet nou din ea, şi am ieşit.

Trecând strada mi-a venit o idee fericită. M'am gândit s'o pun la loterie. Imediat am pornit în căutarea unui local unde ar fi putut să se ţie o loterie. M'a costat trei sau patru pahare de wisky — pentrucă simţeam că nu mai puteam lua bere, care mă turteşte repede — dar în cele din urmă am găsit tocmai crâşma care-mi trebuia: una cu înfăţişare gospodărească, aşezată într'un loc modest pe calea Goswell.

Am arătat stăpânului intenţiile mele. A răspuns că nu se opune; că-şi închipue că voi da de băut după aceia. I-am spus că o voi face-o cu plăcere, şi i-am arătat pasărea.

— Pare cam urâtă, zise.

— O, nu-i nimic, îl desluşii. Am scăpat-o jos. Se poate spăla.

— Şi miroase cam ciudat — urmă el.

— E noroiu, — am răspuns — ştii ce-i noroiul din Londra.

Şi un domn a turnat nişte rachiu peste ea. Dar nu se observă nimic când e bine friptă.

— Bine, replică el — eu n'am să iau parte, dar dacă alţii vor, e treaba lor.

Nimeni nu şi-a manifestat entuziasmul. Am pus-o la şapte pencii 4) numărul, şi am luat şi eu un bilet. Băiatului din prăvălie i-am dat un număr gratis, ca să supravegheze tragerea, şi el izbuti să înduplece pe alţi cinci oameni, mai mult fără voia lor, să joace şi ei.

Am câştigat eu, şi am plătit o cinste de trei şilingi şi două pencii. Un individ cu înfăţişare solemnă care sforăia într'un colţ, se trezi deodată pe când vream să plec, şi-mi oferi pe ea şapte pence şi jumătate — dece şapte pence şi jumătate, n'am fost în stare să înţeleg niciodată. Dacă ar fi luat-o, n'aş mai fi văzut-o în veci, şi întreaga mea viaţă ar fi fost altfel. Dar Destinul a fost întotdeauna contra mea. Am răspuns, cu *une hauteur*, care nu era poate necesară, că nu făceam pomană de Crăciun, şi am ieşit.

Se făcuse târziu şi mai aveam drum lung până la odăiţa mea. Incepusem să socot că ar fi fost mai bine să nu-mi fi văzut ochii niciodată gâsca. Mi se părea acum că-i grea de treizeci şi şase de punzi.

Mi-a venit ideea s'o vând la un găinar. Căutam o dugheană; găsii una în strada Myddleton. Nu era în preajma ei nici un muşteriu, dar după cum striga negustorul, ai fi crezut că face vânzare pentru toată Londra. Am scos gâsca din pachet şi am pus-o în faţa lui pe scândură.

— Ce-i asta? întrebă el.

— O gâscă — zic eu — poţi s'o iei ieftin.

El luă gâsca drept de gât şi o azvârli în mine. Mă ferii, şi mă ajunse la cap. Nu poţi să-ţi închipui cum doare, dacă n'ai fost lovit cu o gâscă în cap. Am luat-o şi i-am tras înapoi; atunci se arătă un gardist cu obicinuitul: „Ei, ce-i acolo?"

I-am expus faptele. Găinarul îşi ieşi din fire şi apostrofă întregul univers.

— Priveşte la dugheana asta, zise el; este douăsprezece fără douăzeci şi aici spânzură şapte duzini de gâşte pe care trebue să le vând, şi zevzecul ăsta mă întreabă dacă nu vreau să mai cumpăr una.

Am înţeles atunci că ideea mea fusese o prostie, am urmat sfatul gardistului şi am plecat liniştit, luând pasărea cu mine.

Atunci, mi-am zis eu, am s'o dăruesc. Voi căuta o persoană săracă şi meritoasă, şi-i voi dărui blestemata de gâscă. Am trecut pe lângă multă lume, dar nimeni nu părea destul de meritos. Poate din cauza timpului ori poate era de vină locul, însă cei pe care-i întâlneam nu-mi păreau că merită să ia pasărea. Am oferit-o în strada Judd unui om pe care îl credeam flămând. S'a întâmplat să fie un beţiv mojic. N'am putut să-l fac să înţeleagă ce voiam, şi s'a luat după mine înjurându-mă în gura mare până când, întorcând la un colţ de stradă fără să ştie, l-am lăsat să se înfunde urlând în Piaţa Tavistock. Pe calea Euston am oprit o copilă aproape moartă de foame şi i-am îndesat gâsca în faţă. Ea răspunse: Nu vreau! şi fugi. O auzii ţipând ascuţit după mine: „Cine-a furat gâsca?"

I-am dat drumul jos într'un loc întunecat din strada Seymon. Un om o ridică şi mi-o aduse. Nu eram în stare să mai dau desluşiri ori să argumentezi. I-am dat două pence bacşiş şi m'am încărcat cu ea încă odată. Crâşmele tocmai se închideau şi am intrat într'una să iau un ultim pahar. De fapt, băusem deja deajuns fiind — ca şi acum — neobicinuit cu ceva mai mult decât un pahar de bere ocazional. Dar mă simţeam deprimat şi voiam să mai capăt curaj. Am băut rachiu, băutură pe care o detest.

Am vrut să arunc gâsca în Squarul Oakley, dar un gardist avea ochii pe mine şi m'a urmărit de două ori în jurul îngrădirii. In calea Golding am căutat s'o arunc într'un loc viran, dar am fost împiedicat în acelaşi chip. Toată noaptea poliţia din Londra parcă n'a avut altceva de făcut decât să nu mă lase să scăp de gâsca aceia.

Păreau aşa de nelinişţiţi în privinţa ei, încât mi-am închipuit că poate ar vrea să le-o dau. M-am dus la unul în strada Camden. I-am zis dulce „Bobby" şi l-am întrebat dacă nu dorea o gâscă.

— Am să-ţi spun eu acuşi ce nu doresc răspunse el sever, — asta nu-i din cârdul dumitale.

Era prea insultător şi fireşte i-am întors vorbele la fel. Ce s'a petrecut atunci, am uitat, dar la sfârşit sergentul şi-a anunţat intenţia de a mă duce la post.

Am scăpat din mâna lui şi m'am dus ca o săgeată pe strada King. El suflă în ţignal şi se repezi după mine. Un om sări dintr'un gang în College Street şi încercă să mă oprească. L-am liniştit cu o lovitură în stomac şi-am tăiat-o prin Crescent, întorcându-mă în calea Camden prin strada Bat.

La podul peste Canal m'am uitat îndărăt şi n'am văzut pe nimeni. Am aruncat gâsca peste balustradă şi pasărea căzu în apă cu un plescăit.

Scoţând un suspin de uşurare, m'am întors, am intrat în strada Randolph, iar acolo un comisar m'a luat de guler. Discutam cu el când ajunse din urmă, gâfâind, primul zăpăcit. Mi-au spus că trebue să explic mai bine chestia Inspectorului, şi eu m'am supus.

Inspectorul m'a întrebat de ce-am fugit când celalt poliţist voia să mă aducă la post. Am răspuns că nu doream să-mi petrec sărbătorile Crăciunului la gros, ceiace fireşte i s'a părut un argument prea slab. M'a întrebat ce-am aruncat în canal. I-am spus o gâscă. M'a întrebat de ce am aruncat o gâscă în canal. I-am spus: fiindcă animalul mă desgustase şi mă obosise.

In acest timp intră un sergent să spună că au izbutit să găsească pachetul. L-au deschis pe masa Inspectorului. Conţinea un copil mort.

Le-am atras atenţia că nu era pachetul meu şi că nu era copilul meu; dar ei nici nu s'a ostenit să-mi ascundă neîncrederea.

Inspectorul spuse că era un caz prea grav pentru a mă pune în libertate pe cauţiune, care, având în vedere că nu cunoşteam un singur om în Londra, era ceva imaterial. Am obţinut permisia să trimet o telegramă tinerei mele prietene şi să-i spun că eram reţinut inevitabil în oraş; şi am petrecut nişte zile de Crăciun atât de liniştite cât aş fi putut dori vreodată să petrec.

In cele din urmă, probele împotriva mea au fost găsite neîndestulătoare pentru a motiva o hotărîre, şi am eşit din încurcătură cu acuzaţia mai uşoară de beţie şi scandal. Dar mi-am pierdut situaţia, şi-am pierdut prietena, şi n'aşi mai vrea să văd niciodată în ochi o gâscă."

Ne apropiam de strada Liverpool. El îşi adună bagajul şi ridicând pălăria, încercă s'o pună pe cap. Dar din cauza cucuiului pricinuit de potcoavă, nu intra prin nici o parte; şi o puse trist înapoi pe bancă.

— Nu, zise el liniştit — nu pot să spun că cred prea mult în noroc.

(Din englezeşte de S. I.)

1) Revistă umoristică engleză foarte veche.

2) Pound = livră, unitate de măsură, mai mică de jumătate kgr.

3) Un şiling = un leu şi cinci centime aur. Intâmplarea s'a petrecut în vremuri normale.

4) Un penny = zece bani.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Maxime asupra vieţii

Gelozia este germenul urii în dragoste; o ucide câteodată, o râneşte totdeauna.

Galanteria, este dragoste fără dragoste.

Absenţa nu omoară dragostea decât dacă era bolnavă de-înainte.

Mulţi oameni se mângâe de nenorocirile altora numai prin bucuria de-a le fi prezis.

Adevărat prieten îţi este acel care nu-ţi trece nimic cu vederea, dar care-ţi iartă toate.

Amorul platonic se sileşte a dispreţui ceiace-şi interzice a dori.

Cel mai distractiv lucru din lume este cucerirea; deaceia este foarte greu să renunţi la o cucerire făcută în vederea altei cuceriri.

O răpire face, deobiceiu, după câteva săptămâni, un hoţ şi doi păgubaşi.

Când o femeie dă atenţie unui bărbat, acesta imediat începe a gândi bine despre el şi rău despre dânsa.

E de mirare cum contingentul soţilor se recrutează dintre tineri, care ştiu prea bine la ce sunt expuşi bărbaţii.

Pentru ca doi să-şi placă, trebuie să-şi semene mult unul altuia, pentru a se putea înţelege dar şi să se deosebească puţin pentru ca să se priceapă unul pe altul.

(Comtesse Diane)

Despre femei

Tot inima este stofa care se sfâşie mai uşor şi se repară mai repede.

De lăsaţi trei bărbaţi singuri, după masă, puteţi fi siguri că vor lua vorba despre femei şi că cel mai bătrân va începe.

Mă plictiseam, — aşa s'a început; m'a plictisit — aşa isprăvit. Astfel se rezumă în câteva cuvinte prima greşeală a femeii.

Oricare ar fi moravurile, mediul, aparenţele, formele exterioare ale societăţilor, femeia rămâne tot femeie, ajunge la căsătorie şi chiar la greşeală cu acelaş ideal: să fie iubită.

Sunt femei cari-şi petrec viaţa gătind şi împodobind groapa în care-ar dori să-şi înmormânteze virtutea şi, care, înfuriate că stau pe margine, n'aşteptând decât să fie împinse înăuntru, aruncă cu pietre în femeile cari trec.

(Alexandre Dumas-fils).

Despre dragoste

Unul dintre semnele care-ţi probează începutul dragostei este încetarea momentană a tuturor plăcerilor şi supărărilor pe care ţi le aduc toate celalte pasiuni şi nevoi omeneşti.

Cu cât un bărbat este mai profund îndrăgostit cu-atât mai mare este lupta sufletească a lui pentru a-şi lua îndrăzneala să rişte a-şi supăra iubita, apucându-i mâna.

Dragostea este singura dintre pasiuni care se plăteşte cu monedă fabricată de dânsa.

Opinia publică: un bărbat de treizeci de ani, seduce o fiinţă crudă de cincisprezece: aceea care rămâne dezonorată e fata.

Cei mai mulţi dintre bărbaţii din lumea bună, din vanitate, din neîncredere sau de frica unei nenorociri nu-şi permit a iubi o femeie decât după intimitate.

In dragoste, adesea te îndoeşti de ceiace crezi mai mult. Pe când în orice altă pasiune nu te mai îndoeşti de nimic din ceiace ai avut odată proba.

Ai nevoe de singurătate ca să-ţi poţi deschide porţile inimii şi să iubeşti, dar ai nevoe de relaţii cu lumea pentru ca să poţi reuşi.

(Sthendhal)

Idei şi senzaţii

Dela bărbat la femeie, cele mai adevărate şi mai sincere, sunt poate, sentimentele pe care nu le exprimă vorba.

Antipatia este o primă pornire şi o a doua vedere.

Femeile n'au câtuşi de puţin morala bărbaţilor; pasiunea le este conştiinţa.

Unei cărţi bărbatul îi cere aproape totdeauna adevăr iar femeia, iluzie.

Adeseori, femeile cinstite vorbesc despre greşelile altor femei, ca de nişte greşeli ce le-au fost furate.

Poate că ar trebui să spui numai minciuni femeilor pentruca să te creadă.

Muzica ridică pe femeie mai mult, ca orice deasupra vieţii, ea o desgustă de tot ce-i raţional şi de tot ce ţine de lumea aceasta; poate tocmai în asta ar trebui educată mai puţin, căci rişti să-i făureşti o tendinţă spre ceiace nu este.

Sunt priviri de femei, nu-i aşa?... pe care nu le-ai da pe femeie însăşi.

Imi spunea o fată că începuse a-şi scrie un jurnal şi că se întrerupsese pentrucă se temea să nu ajungă prea departe în convorbirea aceasta intimă cu ea însăş. Femeia are un fel de ruşine de-a se vedea întreagă şi de-a privi până 'n adâncul fiinţei sale.

(Edmond et Jules de Goncourt)

NOTE DE DRUM

Dobrotici-Domn

15 Iulie 1925

Imi revăd însemnările acelui drum minunat și rapid pe care, într'o singură zi, l-am făcut străbătând coasta mării dela granița de sud până la Constanța. Balcic, Ecrenè, Cavarna, Caliacra, Mangalia. Ziua frumoasă, mareà puțin agitată. Priveliști, convorbiri, amintiri: multe din aceste toate abia acum încep a se ridica spre suprafață, după ce s'au cufundat în mine ca 'ntr'o apă tulbure.

Caliacra pare a fi punctul cel mai măreț și mai bogat al acestui colț de țară. Trecutul a adunat în jurul lui legende și 'n negura care-l împresoară populațiile de astăzi ș'acuma văd pe acel Dobrotici, voevod al bucății de pământ dintre Dunăre și mare. De ce l-or fi făcând unii Român și i-or fi zicând Dobrotă, nu înțeleg. Se poate să fi fost Român, mai ales că nu se știe nimic despre neamul și obârșia lui, și deci nimeni nu poate contesta această afirmație. Dar se poate să fi fost Normand. E adevărat că numele e slavon, dar asta n'are însemnătate, pentrucă pirații ajunși în Pontul Euxin din mările nordice au putut accepta limba oficială a acestor meleaguri, cum au făcut și 'n alte părți ale Europei, la nord și la sud, — și Dobrotici poate să fie o poreclă, ori echivalentul altui nume. Se poate să fi fost însă și Grec: căci și din acest neam au ieșit celebri pirați și vămuitori. Nu-i exclus să fi fost Bulgar; și simplicitatea acestei afirmații ar cuprinde în ea toate argumentele, — mai ales că teritoriul dela sudul Dunării a fost și 'n evul mediu al acestui popor.

Trebuie să fi fost Bulgar. Insă asta e prea simplu. Apoi, se poate ușor răspunde, Dobrogea n'a fost locuită de Bulgari în vremuri mai vechi. Bulgarii de astăzi sunt proaspăt veniți. Dimpotrivă, toate celelalte neamuri și limbi ale pământului și-au găsit aici sălașuri. Toate au fost trecătoare, pentrucă s'au alungat și s'au înlocuit unele cu altele. Prin cotlonul acesta au poposit hoardele asiatice necontenit, o mie de ani. Inaintea acestor hoarde au fost Bizantinii. Inaintea Bizantinilor, Romanii. Inaintea Romanilor, Grecii cei vechi. Inaintea Helenilor, Fenicienii. Și după hoardele veacului de mijloc, — Normanzi, Turci, Genovezi. Au fost, se 'nțelege și Români, căci Mircea Voevod a stăpânit aici; și ochii lui au privit marea neliniștită, poate tot din punctul de unde am privit-o și noi.

Nici Mircea nu e un vocabul românesc. Și cu toate acestea nimenea nu va susține că acest Basarab a fost Bulgar. Concluzia deci se impune. M'ași simți însă ademenit să susțin mai departe, cu argumente tot așa de tari, că acest Român a fost totuș un Normand, un Vareg dela Nord. A putut veni aici pe aria mărilor. Va fi putut veni pe calea uscatului, coboritor din îndrăzneții cuceritori ai teritoriilor slave din Rusia de astăzi. Dacă neamul acesta fără păreche de îndrăzneț și iubitor de aventuri, a putut ajunge la Egipet, punându-și spadele în slujba regilor Nilului, — dacă a putut alcătui corpul de gardă al porfirogeniților dela Bizanț, nu rămâne îndoială că a pătruns și 'n cotloanele Mării Negre. Cetatea aceasta veche de piatră, numai pe asemenea bărbați teribili i-a putut ispiti. Au restaurat zidurile, au înălțat turnuri nouă de piatră, ale căror urme se văd ș'acum; și 'n preajma smochinilor care înfloresc de trei ori pe vară, și-au ancorat dubasurile negre cu balauri de lemn sculptat la proră. Stăpânind acest cuib, s'au așezat cu asprime domni peste hinterland: populațiile care plugăreau și păstoreau au plecat către ei grumazul, ș'au dat zeciuială din toate ale holdelor ș'ale turmelor, dintr'ale pescuitului și stupilor. Iar pe limanul Mării nimenea nu putea îndrăzni a trece fără a se opri la vama stăpânilor, fie că venea dela Cafa ori Trapezunt, fie că încerca să iasă din Crimeia ori limanul Nistrului, fie că negutătorise la Dunăre.

In cele trei rânduri de hrube și de peșteri ale stâncii, stăteau grămădite marile depozite ale prăzilor. Și 'n tainițile cele mai de jos, aproape de valurile Mării, gemeau robii de războiu, așteptând să fie răscumpărați ori vânduți. Căci după vechiul obiceiu, pirații nu erau numai domni și vameși. Din când în când, cu zale și arme agere, își răpezeau dubasurile cu cap de balaur spre țărmul Asiei ori al Traciei, debarcau la margini de orașe și sate, — și aduceau în cetate la Caliacra pradă, aur și oameni. Pe acești robi din peșterile de jos îi stăpâneau în închisoarea lor câini mari din neam de lup, a căror sămânță pirații o aduseseră cu ei din ținuturile cele depărtate dela miezul nopții. Nu îndrăzneau a trece de gratii și de uși, căci fiarele acelea cu ochi crunți rânjeau și mârâitul lor avea o vibrare adâncă și întărâtată, cașicum ar fi răzbătut de pe celălalt tărâm, al morții.

Sub cerul înalt și 'ntre întinderile de ape, oamenii aceștia tari, aveau și zile de răgaz. Era în vremea blândă a sfârșiturilor verii, când valurile sună dulce la țărmurile de jos. Soarele-i blând și prietenos și marea tremură oglinzi albastre și verzui spre depărtările răsăritene. Zboruri de pescăruși albi, pătați cu negru, se învăluie în preajma stâncilor, către miază-noapte. Acolo marea-i fără hodină și talazurile ei sună neîntrerupt în colți și zimți de piatră. Pescărușii fac alaiu delfinilor cu larmă, țipete și râsete subțirele. Din când în când, apar din zarea nordului convoiuri de gâște sălbatice. Domnul mustăcios și sprâncenat al cetății, le privește pe gânduri. Zborul lor în unghiu se oglindește o clipă în ochii lui sumbri, — o clipă, cât poate s'a gândit la peisagiile hiperboreene de unde sălbătăciunile aripate sosesc și de unde odinioară au pornit și strămoșii lui.

Unul din oștenii și tovarășii lui se apropie. E bătrân și alb și duce rânduelile cetății și primește dăjdiile supușilor. Vestește pe măritul Domn al uscatului și-al mării că s'au înfățișat la turnurile din afară ale cetății, soli cu cele dintâiu căruțe de struguri și buți cu vin nou, și se roagă de măria-sa să le primească împreună cu cea mai umilită închinare a supușilor.

Măria-sa Domnul Dobrotici cel prea slăvit și temut catadixește să deie din cap, în semn că primește darurile și solii nemernicilor supuși; își mângâie mustața căruntă și se ridică mândru, ca să primească în jilț aurit, cu mâna pe spadă, pe aducătorii de tribut.

Gospodarii care s'au înfățișat la turnurile porților cu vin și struguri, sunt dintr'un neam supus și robace, îndărătnic scormonitor de țărână și crescător de oi. Sunt Cumanii, rămași din revărsarea puhoaielor Asiei. S'au amestecat cu alte neamuri și cu alți pământeni, s'au prefăcut în port, în limbă și 'n credință, au uitat și ei de plaiurile depărtate părăsite de strămoși, și se află acum gospodărind într'un mănos cotlon de pământ scitic, plecând capul în fața domniei trecătoare a lumii. Se închină cu umilință lui Dobrotici Domn, cum s'au plecat și părinții lor altora. Ei și tot neamul Uzilor și Găgăuzilor se roagă de milă și de iertare, deși n'au greșit cu nimic.

Piratul se simțește într'o clipă de blândețe și mărinimie și zâmbește prin mustața-i căruntă, încruntându-și însă ușor sprânceana, ca să deie mai mult preț milei lui. Atunci solii neamului Uzilor și Găgăuzilor îndrăznesc, plecând adânc fruntea, să se roage de măritul Domn și stăpân al Pământului și al Mării celei mari, să le îngăduie și anul ce vine, se pescuiască în bălți și la Mare, să așeze știubeele în dumbrăvi, să iasă cu plugurile de lemn la arat, să împăneze cu turmele lor de oi pășunile. Și dacă se poate să dea învoire tineretului în toamna aceasta să iasă cu rățelele, când trec marile stoluri de prepeliți dela miazănoapte către sud. Iși vor da și ei darea cuvenită; însă fără învoirea stăpânirii nu pot îndrăzni să iasă la vânat. Iar bătrânii lor, dacă se 'ndură măria-sa, să le 'ngăduie să iasă cu câinii la iepuri și la mistreți. Căci după ce s'au isprăvit lucrările câmpului, ș'au tras vinul din linuri, ș'au umplut jitnițele, ș'au ales oile canarale de cele tinere, ș'au însemnat berbecii și și-au făcut toată datoria, bărbații doresc și ei puțină petrecere și dobândă, urmărind vânatul pe care l-a lăsat Dumnezeu omului pe pământ.

Bine; fie! se milostivește Dobrotici Domn și face semn cu mâna umiliților supuși, că pot să plece.

Dacă n'ar fi fost, nu s'ar povesti. Statornicind deci adevărurile acestea din trecut, după metode tot așa de bune și de viguroase cași ale altora, cred că îndoielile se împuținează și orizontul frumoasei Caliacra se luminează. Intrebuințând încă o metodă, — a verificării științifice, — observ cu surprindere că prezentul confirmă acest trecut așa cum îl înfățișăm noi.

Delfinii și pescărușii albi pătați cu negru, evoluau în jurul stâncilor, și i-am văzut cu ochii mei, cași Dobrotici. Și valurile mării, în stâncile dedesubt, aveau răsunete fantastice ca ecouri de lătrături ale zăvozilor de odinioară. Satele de Găgăuzi stau mărturie ș'acum, — căci le-am străbătut pe rând. Și toamna ies oamenii cu rățelele, ca să prindă prepelițe, la vremea marilor pasaje. Vânătorile acestea au loc chiar în preajma promontoriului, și chiar în stâncile Caliacrei, unde a stătut cu tărie Dobrotici-Domn.

Toate din trecut au căzut și toate au pierit. Puteau nici să nu fie, și era acelaș lucru. Puteau cei tari de atunci să fie Normanzi, Greci ori Valachi, — același lucru. Soarele, vântul, Marea, prefac iarăș totul în peisagiul uniform al începutului și al veșniciei.

Deaceea chiar totul părea așa de tragic și de impresionant, — într'o zi de sfârșit de primăvară, între ape și cer, la Caliacra.

MIHAIL SADOVEANU

Să ne facem reclamă

Reclama, democraticul produs american, și-a câștigat titlurile de nobleță: i s'a făcut elogiul la Sorbona.

Zilele trecute, cu prilejul împărțirei premiilor la **Concursul general,** d. ministru al instrucțiunii De Monzie a pronunțat în amfiteatrul străvechei Universități franceze, un discurs în care arăta meritele profesorilor secundari și sublinia nevoia de reclamă pentru munca lor prea obscură.

Literatura ignorează pe profesori, iar când se ocupă de dânșii, îi caricaturizează. Sacrificiul și aposolatul dascălilor merită însă o altă aureolă. D. de Monzie, adresându-se tineretului școlar, îi cere să „facă publicitate" îndrumătorilor lui spirituali. Intr'o societate în care totul depinde de aprobarea marei mulțimi, reclama este absolut necesară. Astăzi directorul Agenției Hawas are mai multă putere decât Ludovic XIV, când e vorba de ilustrarea unui nume, a unei opere, a unei fapte. Geniul însu-și nu este de cât „o forță a spiritului de care se ocupă presa". Prin urmare, să facem reclamă virtuții și spiritului dacă vrem să cucerească în adevăr lumea.

Vorbind astfel, ministrul francez n'a vrut să rostească un discurs original, ci să exprime și să dea interpretarea cea mai bună unei realități sociale. Da, să nu disprețuim reclama. Să ne folosim de ea în toate câmpurile de activitate ale spiritului,— în literatură ca și în știință, în teatru ca și în artele plastice. Un singur exemplu va fi de ajuns: fără ofensiva zgomotoasă a prietenilor dela „Nouvelle Revue Française", Marcel Proust ar fi rămas multă vreme necunoscut. Iar „lumea cea nouă" pe care o crează geniul lui nu s'ar fi putut reflecta și multiplica în conștiința universală.

De câtă-va vreme, și mai cu seamă după războiu, Europa se americanizează. Transformarea se face din ce în ce mai grabnic: simt și scrie despre ea, alarmați, chiar Norvegienii. Americanizarea aduce cu sine o reală democratizare și prestigiul practicismului. Iar acesta din urmă impune reclama. Publicul de care depinde izbânda ori cărei intreprinderi nu se mai mărginește la cele câteva sute de peruci dela Curtea Regelui-Soare. Astăzi o idee, o operă trebue să străbată ținuturi întinse, să cucerească cetăți, să învingă obscuritățile a milioane de suflete. Pentru o luptă atât de grea, pentru un drum așa de lung, pantalonii colanți și pantofii de lac nu mai sunt un echipament suficient, oricât de ingenios spirit le-ar însoți. Numai arsenalul cu nenumărate arme și mașini al reclamei poate să învingă hidra modernă.

Noile mijloace au început să fie adoptate și în câmpul literelor. Cărțile „cu bandă", revistele susținute de editori, rubricile speciale la ziar, sunt mijloace inteligente de reclamă. Succesul unora din aceste întreprinderi — **Les Nouvelles Litteraires** de pildă—arată că chiar publicul cel mai subțire simpatizează cu sistemul cel nou de răspândire al cărții și al numelor, atunci când se face cu pricpere și cu talent.

Se poate vorbi și de o problemă a reclamei literare, problemă cu multe puncte de rezolvat. Iată unul din cele mai dificile: ca orice instituție democratică, reclama stă la îndemâna oricui. Cu ajutorul ei se pot crea celebrități nemeritate, glorii false. Ce mijloace de luptă ar fi împotriva acestui neajuns? Chestia ar putea face obiectul unei anchete.

ȘTEJAR IONESCU

NONA

(Feciorul lui Nenea Tache Vameșul)

In preajma mătușii Anastasia, nu-și mai găsea rost joaca. Ghindă Chioru, cocoțat în vârful unui nuc, a cărui umbră rășinoasă îi așternea dihania pe clopotnița Sloboziei, striga de acolo, dăsculț și mânjit, c'ar fi intrat nona în mahala! Și femeia comptabilului dela închisoarea Bisericani, căzuse la idei. Dormea d'anpicioarele. Duhoarea fierbinte a verii îi împreuna pleoapele pe unde o întâlnea, și reveria amară a unui măritiș ingrat îi sleia, pe linia smeadă a buzelor scurse, zâmbetul desamăgirii. Apoi venea somnul resemnării. De aci, șoșoteli pe spinarea nonei. De groaza unei molipsiri, mi-am lăsat în iarbă sculele jocului și am plecat să îngenuchi grozăvia boalei în porumbii unchiului Gligore, notar în Creața. Dar în catapeteasma verde a plopilor din poarta notarului, s'a ivit cumătra Paraschiva, tânguindu-se că ar fi auzit, că mătușa Anastasia dă la oraș ar fi izbită de nonă și că, de **frică,** acum doarme și ea cât e ziulica de mare! Unchiul Gligore notarul a căzut în agurijoară, zdrobit de râs și atunci mi-am întors legătura la cumnatul Dănăilă, doftor în Urziceni. Nonă peste tot! Satul dormea în porți. Cei mari de puturoșie, nevestele de lene și copiii de foame, Am trecut Ialomița și în zăvoaele visătoare ale sălciilor, moțăiau **a nonă** malaci placizi și plini de noroi! Acasă mama Ivăncioaica descântătoarea, mi-a găsit niște semne care s'ar fi ivit dintr'un vărsat porcesc, luat din scăldătoare sau din plecatele. M'a lungit plavie la soare, până s'or dospi frigurile din mine, mi-a descântat de gușter și mi-a dat să înghit gloanțe de cârmâz plămădit în bragă, **„opinând"** că ar fi vorba de boala aia... a somnului! Dar și aci mahalaua pomenea de nonă pe la uluci! Trică Ilie, după ce își burdușa sânii cu plumburi din vagoanele Filaretului, sta pitit în strugurii lui Iohan până în asfințit. Gurile rele îi svârlise și lui nona în spinare. Guță Sobarul, după ce mânca arvuna mușteriilor, abia dacă înălța lucrul până la burta vetrii, pentru ca apoi să se afunde în chițimia lui hotească din spatele bisericii. Și megieșii îl ocoleau de molima nonii. Sandi lumânăraru, de bucurie că a căpătat atestat pentru cele trei clase trecute târâș-grăpiș la Enăchiță Văcărescu și că ai casei au hotărît să-l bage la stăpân, își mutase culcușul în canalul uzinii, în mijlocul italienilor cari bolteau adâncurile orașului. Și pe Sandi îl răpusese... nona, acolo în inima pământului scormonit de mistriile meșterilor, împărțindu-și razachia Curelarului, cu fiii Siciliei. Popa bisericii citea la toate răspântiile, încasând ofranda nonei. Băbetul tămâia de zor, hulind zavistia boalei. Cei mai mulți încercau să doarmă de poruncească, așa... ca să încerce gustul boalei! Dar boala nici gând de ivit. I se făcuse lumii a lene și în scurgerea dogoritoare a verii, când lăstunii cad de pe sârmele încinse ale telegrafului, trăzniți de congestie, și din zmârcurile cerului pică lava fierbinte a păclii, chibzuise c'ar fi nimerit să se inventeze o comedie care să mai desmorțească inimile... adormite. Dar în schimb, ele dormeau înainte, punând trândăvia în spinarea nonei.

— Nastasii îi e rău! A grijit-o popa dar degeaba! O duce mâine să o tae Râmniceanu la spital! A făcut o gâlcă la inimă, dă supărare. Gâlca a crescut pe înfundate. Muerea de frică a tăcut. Gâlca o trăgea la zăcere și zăcerea... la somn. Și gurile rele îi da zor nu nona!

— Da cum s'a dovedit asta, mamă Ivăncioae?

— Cum să se dovedească? Iaca așa, când s'a aflat de gâlcă s'a trezit femeia că... nu mai doarme și bazaconia aia de nonă s'a dus, ducă-se pă pustii!

— Da gâlca din ce i-a venit?

— O călcase hoții într'o vreme și ea de frică s'a ghemuit în așternut. Atunci i s'a închegat tot sângele. Și ghiomotocu i s'a urcat la inimă. Rău s'a întețit și nimeni n'a băgat de seamă. Și toți cu toții, dă-i cu somnu!

Sastisit de zvonul somnului, mă hotărâsem să cad și eu pleașcă, în el. Dar gâlca mătușii Anastasia m'a desmeticit. Am luat-o spre Concordia. Pe o targă înămolită în buruenile bătăturii, mătușa Anastasia își holba sticlele limpezi ale ochilor ei buni, în smalțul vioriu al cerului. Gâlca creștea sub învelitoarea care o împresura până sub bărbie, făcând din trupul ei încremenit, o făclie. Un roșcov nesăbuit, îi asvârlea de sus, în poală, fructele lui amare. Doi oameni s'au apropiat călcând precauți verdeața. Două frânghii s'au prelins pe sub targă și gâlca... sculată din somn, a eșit pe poartă, pe spetele infirmierilor. Și cuțitul Râmniceanului a scos gâlca din țâțâni, dar mătușa Anastasia nu s'a mai întors acasă!

Și Ghindă Chioru a sărit învins din pisoul nucului de unde înălțase imnul nonei. Cumătra Paraschiva a unchiului Gligore, notarul din Dascălul-Creața, și-a adunat țoalele din porumbi sfârșindu-și bucuroasă somnul. Malacii Ialomiții și-au părăsit băltoacele încălzite, ducându-și cireada sub orizonturi... fără somn. Mama Ivăncioaia și-a plimbat pe deasupra capului meu încins, răsuflarea ei domoală, cu miros de grijanie, de pâine cìtită, de adiere de pietate și... somnul m'a lăsat îndată. Trică Ilie, după ce a hlăpăit toți ciorchinii lui Iohan, și-a înălțat mătăhala leneșă a trupului, între araci, a trosnit puternic din oasele-i trândave, desprinzându-și fălcile într'un căscat până în omușor, cutremurându-se ca de o povară care îl chinuise amar toată vremea cât a ciugulit din poamele de furat se tămăduise omu de **nonă!** Ghiță Sobaru... sculat și el din somn, a eșit din vizuina în care îl prididise boala, apucându-se de sobe. Sandi lumânăraru, și-a luat rămas bun dela Sicilienii desamăgiți, i-a lăsat în canal să-și trăiască mai departe nostalgia Mediteranei, în catacombele Bucureștilor viitorului, și s'a apucat de meșteșug, bucuros că... s'a vindecat de nonă!

* * *

In capela mucedă, îmbulzită de castani sălbateci, acolo în fund, unde putrezesc fibre și cărnuri omenești nefolositoare, replămădind țărâna noilor veniți pe lume, în concertul păgân al cucuvelelor cari împart bucuria prăzii cu sărbătoarea morții, mătușa Anastasia stă tot așa cum am văzut-o în buruenile Concordiei, jos pe targa care avea să-i ducă nona sus, la cer, cu privirile albastre, înfipte în lumina candelei din care se prelinge nestemate verzi și se fărâmă de mozaicul sclivisit cu acid-fenic, așezându-i în treacăt, în părul mort, în obrajii albi și în palmele încremenite, firimituri de smaragde.

In orbirea lor ucigătoare **nona** își dase duhul!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

Din Oscar Wilde

Este mai sigur să cerșești decât să iei. Dar e mai frumos să iei decât să cerșești.

Un lucru nu-i în mod obligatoriu adevărat pentrucă cineva moare pentru el...

Evitați argumentele de orice soiu. Totdeauna sunt vulgare; adesea sunt convingătoare...

Nimic din ce se întâmplă realmente nu are nici cea mai mică importanță.

Un adevăr încetează de a mai fi adevărat când începe a fi crezut de mai mult decât de o singură persoană.

Universalitatea absolută a gustului e lucru primejdios. Doar portăreii vânzărilor silite au dreptul să admire toate școlile de artă.

Bărbații se căsătoresc din oboseală. Femeile din curiozități. Amândoi sunt dezamăgiți.

Bogatul și săracul nu sunt ei frați? Da. Și numele celui bogat este Cain.

Ar trebui să nu trăim decât pentru plăcere; nimic nu ne înbătrânește mai rău ca fericirea.

Un visător e acela care nu-și găsește drumul decât la lumina lunei și care, drept pedeapsă, zărește aurora înaintea celorlalți oameni.

Cărțile pe care lumea le numește imorale sunt acelea care îi arată lumii propria sa rușine.

Mă tem că oamenii ziși buni să nu facă foarte mult rău pe acest pământ. Și, de bună seamă, răul cel mai mare pe care îl fac, e de a da o importanță așa de extraordinară lucrurilor rele.

Orice preocupare a distincției dintre rău și bine înseamnă o oprire în desvoltarea intelectuală.

Mulți sunt acei care se poartă bine dar puțini care vorbesc bine. Ceeace dovedește că vorbirea este, din cele două operații, hotărît cea mai grea și, de asemeni, cu mult cea mai frumoasă.

Nici o crimă nu-i vulgară, dar orice vulgaritate e o crimă.

In ziua de azi, oamenii cunosc prețul a toate, și valoarea a nimic.

Femeia reprezintă triumful materiei asupra spiritului, după cum bărbatul reprezintă triumful spiritului asupra moralei.

Detaliile sunt singurul lucru care are interes.

Singuri marii maeștri ai Stilului reușesc să fie obscuri.

Publicul e prodigios de tolerant. Iartă orice. Orice afară de geniu.

O femeie nu-i satisfăcută decât atâta vreme cât poate părea cu zece ani mai tânără decât fiică-sa.

Singurele personagii reale sunt acele care n'au existat nici odată; și dacă un romancier e așa de mediocru încât își ia eroii din viața întâmplată, ar trebui ca, cel puțini, să nu se laude cu asta...

Este mai greu să vorbești de ceva decât să-l faci. Când faci, ești marionetă. Când spui, ești poet.

Toată poezia proastă provine din sentimente adevărate. A fi natural e a fi clar, adică anartistic.

Femeile nu-s artiste, ci numai artistice.

Deosebirea între jurnalism și literatură e că cel dintâi e necitibil, cea de a doua necitită.

Critica liberă e ceva tot atâta de necunoscut cât și liberul schimb.

Naturalețea e și ea o poză. Poate chiar cea mai enervantă.

A da plăcerile simple. Sunt ultimul refugiu al firilor complexe.

Un om nu va fi nici odată prea circumspect în alegerea dușmanilor.

Umanitatea se ia prea mult în serios. Dacă omenii din caverne ar fi știut să râdă, cu siguranță Istoria ar fi fost foarte deosebită....

Fidelitatea este pentru viața sentimentală ceeace stabilitatea e pentru cea intelectuală și proprietatea pentru cea economică. In toate trei cazuri, o mărturisire de neputință. Fidelitatea! Găsim într'însa întreaga pasiune a proprietarului. Câte lucruri nu le-am svârli cât colo, dacă nu ne-ar fi necaz ca un altul să vină să le ridice!....

A spune oamenilor ce anume să citească este, în general, nefolositor sau chiar dăunător, căci aprecierea în literatură e chestie de temperament mai mult decât de învățământ. Nu există „Călăuză", pentru Parnas.

In schimb însă, a spune oamenilor **ce să nu citească,** este cu totul altceva, și mă grăbesc a-l recomanda cu căldură. Căci, să fim drepți, nevoia unei asemenea îndrumări se simte din ce în ce mai mult, în secolul nostru unde se citește atâta încât nu mai rămâne vreme pentru gândit. Acela care s'ar hotărî să aleagă, din haosul programelor noastre moderne, **„Cele mai proaste 100 de Cărți"** și să le publice lista, va face generațiilor viitoare un real și durabil serviciu.

Catarina Doamna Noastră

Către o nouă revoluţie

de VICTOR ARADI

Jos în valea roditoare a Mureşului, între colinele verzi ale câmpiei trăiau boierii cu gloata lor de servitori, iar sus între stâncile sălbatice ale Munţilor Apuseni, dela Trăscău până la Baia de Criş, dela Zlatna până la Valea Arieşului, vegetau robii minelor. Jos, în valea Mureşului, pe moşiile bogate ale câmpiei, în castelele înconjurate cu ziduri de piatră, boierii îşi petreceau zilele în chefuri şi odihnă, neavând o altă grijă, decât de a îngrămădi bogăţii fantastice 1), pe când sus între stâncile sterpe, în găurile mizerabile ale minelor munceau flămânzi, neîntrerupt, nenorociţii mineri, cari pentru fiecare bucată de pâine trebuiau să ducă lupte sângeroase cu mulţimea de Fatia Neagră. Luptele acestea continuară în sălile tribunalelor, unde masca neagră dispărea de pe obrazul judecătorului, pentru a face loc demnităţii oficiale.... Jos, în valea Mureşului, la poalele munţilor stjncoşi, zilele boierilor erau un şir neîntrerupt de orgii. „Imprejurul şurilor se înşirau stoguri înegrite de doi-trei ani. Proprietarul nu mai avea unde să puie bucatele..... pivniţele erau atât de pline cu vinuri vechi şi noui, de cea mai bună calitate, încât în apropiere de culesul viilor proprietarul nu era îngrijit că nu va avea destulă recoltă, ci că nu ştia ce să facă cu vinul" 2). Iar sus, prin codrii sălbatici ai Munţilor Apuseni, în jurul minelor atât de bogate în aur, munceau posomorîţi, zdrenţuroşi şi flămânzi minerii jefuiţi de toate bunurile lor. Din codrii seculari se înaltă spre cerul surd urletul disperat al pribegilor alungaţi din căminurile lor.

Catarina Varga pricepu prea bine, că în împrejurările atât de sălbatice nu se poate ajunge la nimic pe cale normală. Prevăzu o nouă baie de sânge, şi se cutremură la gândul să izbucnirea prea de timpurie a revoluţiei putea să ruineze cu desăvârşire poporul. Călare şi pe jos, cutreieră satele împrăştiate între codrii, fără drum, organizând, liniştind şi încurajând populaţia. Cercul ei de activitate s'a întins în partea nordică a Munţilor Apuseni, unde a pătruns până în cele mai ascunse locuri.

Munţii Apuseni şi în general locurile cu mine de aur ale acestui ţinut, erau cele mai interesante şi cele mai mizerabile locuri ale Transilvaniei. Pe o colină lungă, într'o vale strâmtă, sub dealurile care despart valea Cimpoiului de valea Arieşului, — se întindea reşedinţa Catarinei Varga, satul Bucium, împrăştiat pe o lungime de 16 kilometri. Mica colonie Bucium-Cerbu iese până la drumul comunei Zlatna spre Abrud, iar Bucium-Sat e ascuns într'o strâmtoare păduroasă. Intre colinele repezi, cu brazi seculari, soarele luminează valea strâmtă numai câteva ceasuri către amiazi. In această vale, abia sunt câteva căsuţe iar restul sunt împrăştiate pe colinele munţilor. Mai departe la încrucişarea celor două văi, pe un şes mic, în împrejurimea bisericei din Bucium Izbita, minerii saşi romanizaţi îşi aveau casele clădite din piatră. Aici începe tunetul muncii propriu zise. La fiecare pas întâlnim steampuri, ale căror sgomot ne întovărăşeşte până la Bucium-Iasa în centrul satului. Spre nord, în mijlocul codrului neumblat între rupturile stâncilor într'o vale adâncă e pitulat sătuleţul sărăcăcios al minerilor Bucium-Montar. Cea mai îndepărtată parte spre sud e Bucium-Poieni, înconjurat de o mulţime de mine bogată în aur.

Locuitorii acestui curios şi interesant sat sunt români. O parte din ei sunt de origină maghiară şi secuiască dar s'au romanizat cu desăvârşire. Populaţia aceasta, care mai înainte trăia pe baza privilegiilor într'o perfectă libertate şi stare materială bună, nu putea să se acomodeze împrejurărilor schimbate şi cele mai multe revolte au purces de aici. Acest cuib al minerilor era foarte favorabil pentru activitatea Catarinei Varga, care a trăit aici timp îndelungat, cutreierând întreg ţinutul. In Bucium avea toată siguranţa, de oarece într'un sat atât de împrăştiat, nu putea avea frică de nici o surpriză. In valea strâmtă ducea un singur drum, iar împrejur era păzită de un codru secular. Spre sud de sat, se înălţau dealuri sălbatice, bogate în mine, cu costişe şi stânci sălbatice, cu păduri întinse de brad şi cu poiene largi. Spre nord munţii stâncoşi de Suligat despărţeau satul de teritoriul miner învecinat. Spre răsărit se întindeau ţara mocanilor până la rocele gigantice şi prăpăstioase din Trăscău. Dacă Catarina Varga nu ar fi avut destulă siguranţă în Bucium, s'ar fi retras în voie în ţara mocanilor. In ţinutul acesta sălbatic, în loc de sate era numai cătune înprăştiate prin munţi, fără drumuri, unde nici o cercetare nu era cu putinţă.

Partea de mijloc a ţinutului, adică valea Abrudului, e cu mult mai însemnată. Cetatea minieră Abrud, e situată la câţiva kilometri spre nord de Bucium-Cerbu, într'o vale largă, iar coloniile sale miniere, Abrud şi Corna, se întind departe sus, între munţii costiş. Minele acestei cetăţi atât de bogate odinioară, nu mai produceau nici jumătate din produsul lor de mai înainte. Contrabanda de aur demoralizase pe mineri, iar autorităţile în loc să îmbunătăţească situaţia, reduceau din zi în zi drepturile privilegiate ale oraşului. Nemulţumirea care urma de aici, pregăti terenul pentru acţiunea Catarinei Varga. Şi lucru curios, când toate autorităţile o căutau, ea umbla liberă prin oraş, se întâlnea cu prieteni, fără nici o frică de autorităţi. Faptul acesta era de o mare însemnătate pentru dânsa, de oarece drumul principal trecea prin Abrud şi numai pe aici putea comunica cu părţile nordice ale ţinutului, unde avea foarte mulţi înfocaţi aderenţi. Spre nord, în nemijlocită apropiere de Abrud, se întindea Abrud-Sat. Afară de Bucium, satul acesta era al doilea centru al Catarinei Varga. La câţiva kilometri găsim sătuleţul montan Cărpeniş, cu steampuri bogate şi cu locuitori revoluţionari. Aceste trei sate fură cuiburile revoluţionarilor şi în numele lor Catarina Varga trimitea petiţiuni la Viena.

Dela Cărpeniş porni Catarina Varga când peregrină în ţara moţilor. „Ţara moţilor" se deosebeşte în toate privinţele de ţinuturile montane. Numai sărăcia locuitorilor e asemănătoare. Moţii se ocupă în mare parte cu creşterea vitelor şi pe lângă aceasta mai sunt şi buni lucrători în lemn, ei mai sunt negustori al ţinuturilor muntoase.

La începutul primăverii încarcă căruţele, ori numai caii lor mici cu ciubere şi pleacă spre şes 3). Până când

„Plecat-a moţul la ţară,
Cu doniţi şi cu ciubară
Şi cu ciocuri de răşină
Prin ţară după făină.

Câtu-i ţară şi bănat
Toate bine le-am umblat
După o donă de grăunţele
La copii şi la muiere.."

ajung la poalele munţilor, în mare parte şi-au vândut marfa în schimb, cumpără poame pe care le vând umblând din oraş în oraş. Moţul cunoaşte foarte bine ţinuturile cutreierate, ştie unde poate cumpăra ieftin şi vinde scump. Se întoarce numai după seceriş cu căruţa ori cu calul încărcat cu bucate, cu care preîntâmpină nerodnicia ţinutului.

Abuzurile fără sfârşit şi politica egoistă a boierimei din Transilvania şi care ataca interesele cele mai vitale ale populaţiei împiedica progresul în toate privinţele. Pe minerii îi silea la muncă comună, prin care fapt se împiedica progresul mineritului. Iar prin interzicerea exploatării pădurilor, făcură cu neputinţă existenţa moţilor lemnari. Prin ridicarea taxelor de păşunat şi prin alte dări, cea mai mare parte din locuiori fură împinşi în tabăra nemulţumiţilor. Pentru favorizarea comercianţilor armeni, negustorii moţi erau împiedicaţi în cutreierările lor, ca armenii să-şi poată vinde bucatele cari erau adunate în hambarele lor de iobagi, cu preţ îndoit.

Catarina Varga căută să puie capăt în primul rând speculei cu bucatele. In apropierea satelor stărui să se taie pădurile, iar teritoriul liber să se cultive 4).

Recolta primilor ani a fost foarte bună, iar de viitor nu se mai îngrijau. Nu puteau prevedea, că de pe costişe ploile vor dărâma pământul arabil şi peste câţi-va ani sărăcia va fi şi mai mare. La această posibilitate Catarina Varga nu s'a gândit, de oarece era încredinţată, că starea lucrurilor va lua o altă întorsătură, iar poporul va avea putinţa să-şi îndrepte viaţa. Avea o încredere neclintită, în triumful revoluţiei, pentru care se silea să deştepte şi să organizeze poporul.

Lupta luă în curând o nouă înfăţişare prin faptul, că „domnii" voiau să înceapă o acţiune în contra poporului cu ajutorul bisericii. Ideia aceasta porni dela Viena, unde starea lucrurilor era văzută clar şi unde se credea că preoţii ortodoxi au un mare rol în mişcarea poporului. Deşi, din mulţimea plângerilor populaţiei Munţilor Apuseni se vedea clar, că nemulţumirea poporului era numai un rezultat al abuzurilor boierimei şi numai stârpirea acestora ar fi putut da singura soluţionare a plângerilor, totuş se căuta restabilirea ordinei printr'o agresiune îndreptată contra preoţimei ortodoxe.

E adevărat, că printre aderenţii Catarinei Varga erau şi câţiva preoţi ortodoxi. Intelectualii poporului român din timpurile acestea aproape în întregime îmbrăţişau cariera preoţească, şi deci cea mai mare parte a locuitorilor era ieşită din rândurile preoţimei. Era însă o mare naivitate a face răspunzătoare preoţimea ortodoxă pentru răscoalele, la care însăşi autorităţile împingeau poporul. Preoţii greco-ortodoxi au trăit, au luptat şi au suferit împreună cu poporul de credincioşi şi era lucru firesc să ia parte la toate mişcările acestuia, iar inteligenţa lor să-i ridice la posturile de conducători. Au luat parte la mişcări, dar mişcările nu erau începute de ei. La Viena lucrurile erau văzute altfel, şi de aceea, pentru a paraliza influenţa preoţimei ortodoxe române, se înfiinţară eparhii greco-catolice. Pasiunea de a converti poporul la catolicism a curţii împărăteşti, făcu să inunde Transilvania cu preoţi greco-catolici, din care se împărtăşi şi Buciumul. Ce mare importanţă se dădea acţiunii acesteia, se vede din faptul, că însăş curtea împărătească dădu suma de 1000 de zloţi din casa ei proprie pentru fondul de clădire a locuinţei preotului greco-catolic din Bucium 5). Catarina Varga înţelese imediat însemnătatea acestei acţiuni. Ea ştia că noul preot va fi servitorul credincios al fiscului şi de aceea se opuse, prin toate mijloacele, stabilirii lui. Buciumanii refuzară darul împăratului şi nu dădură nici un loc pentru eparhie. Când fiscul începu clădirea reşedinţei eparhiale, locuitorii alungară pe lucrători din sat cu furcile de fer 6).

Autorităţile vedeau bine că se încurcă lucrurile, dar nu voiau să-şi asume greaua sarcină de a restabili ordinea. Totuş încercau să saboteze pe cât era cu putinţă. In camera fiscului se redactau studii savante în care af rătau, într'o formă caraghioasă, de ex., ce periculos este importul liber al băuturilor spirtoase în Munţii Apuseni 7). Totodată cancelaria ataca cu vehemenţă autoritatea gubernială şi judeţeană pentru indolenţa ce o arătau. Intr'o altă dare de seamă desvolta pe larg valoarea juridică a contractului urbarial din 1789 8). Actele acestea valoroase au zăcut foarte multă vreme fără să fie citite, până când în sfârşit au fost adunate într'un dosar gros şi trimise împăratului 9). Dar o mână diabolică adăugă tot în acest dosar o mulţime de adrese ale direcţiunii moşiei din Zlatna, aşa că dosarul deveni un haos de contraziceri, din care era cu neputinţă să se înţeleagă ceva. E sigur că boierii încurcaseră lucrurile cu gândul de a tăia pofta oricui de a se mai ocupa cu afacerea aceasta.

Pe când boierii împiedicau lucrurile în felul acesta, Catarina Varga mergea neclintit mai departe pe drumul său. Din Bucium trecu la Abrud-Sat organizând rezistenţa locitorilor în apropierea imediată a cetăţii montane 10).

De aici plecă la Cărpeniş, în comuna moţilor, de unde pornise şi acţiunea revoluţionară a lui Cloşca şi Crişan 11). Tezaurariatul încuraja autorităţile să aresteze pe femeia periculoasă, dar peste scurt timp raportă desnăjduit guvernului că faţă de Catarina Varga era neputincios 12). Guvernul la rândul său nu voia să ordone o expediţie militară, iar celelalte autorităţi nu-şi puteau închipui o altfel de deslegare a situaţiei.

Catarina Varga ştia prea bine, că atâta vreme cât nu se va da prilej guvernului, acesta nu se va sluji de forţa armată. De aceea ea evita ocazia care ar fi dat loc la o eventuală ciocnire. O întâmplare neaşteptată agravă situaţia.

Exemplul celor mari nu a rămas fără rezultat nici pentru funcţionarii mai mici publici, cari furau de unde puteau şi cât puteau, iar lipsa o storcea iarăşi din spinarea poporului. Intre alţii şi primarul din Bucium, Ioan Pleşa Danciu, avea o mare tragere de inimă pentru asemenea câştiguri şi încasa dela locuitori dările fără să elibereze în schimb chitanţe. In vara anului 1876, într'o dimineaţă, Catarina Varga îi înconjura casa cu cincizeci de mineri înarmaţi şi sili pe primar să elibereze chitanţele locuitorilor 13). Acesta, de frică, se supuse, dar nora sa disperată se aruncă asupra Catarinei Varga voind să o lovească cu un ciomag în cap. Cum aceasta era cam bolnavă şi umbla răzimându-se într'o bâtă, văzându-se ameninţată ridică bâta spre a se apăra şi fără voie lovi pe un copil în cap. Copilul îşi pierdu imediat cunoştinţa şi a doua zi muri.

Cazul acesta fu prezentat într'un colorit negru şi folosit ca o armă în contra ei. Se cerea cu energie arestarea „ucigaşei" şi autorităţile se puseră în mişcare. Pretorul Francisc Boer, întovărăşit de o comisie judeţeană, merse la Bucium 14). Pe Catarina Varga nu o găsi acolo şi cu poporul nu putu ajunge la nici un rezultat. Nu se prezentă nici un martor, şi trebuiră să se mulţumească numai cu mărturisirea familiei primarului. Cu aceasta comisia vroia s'o încheie, dar camera imperială cerea numai decât să se facă ordine. In adresa trimisă Cancelariei guvernamentale transilvănene erau acuzaţii grave în contra funcţionarilor guvernali şi judeţeni, acuzaţii chiar înţelegere cu Catarina Varga 15). Acum nu se mai cerea expediţie armată, ci se lăsa pe seama cancelariei să facă cum va crede mai bine.

In sfârşit, cancelaria se convinse, că chestia trebuie rezolvată, şi trimise adresă severă guvernului. Guvernului îi era frică să facă un pas hotărîtor prin arestarea Catarinei Varga, de oarece ar fi ieşit la iveală toate abuzurile. Cu toate acestea, găsiră cu cale că lucrurile nu mai pot fi tărăgănate. La 18 August 1846 se dete ordin la comenduire ca să pună la dispoziţie pretorului Francis Boer forţă armată 16). In primele zile ale lunei Septembrie, judeţul raportează că domnul Boer începuse pacificarea 17).

Poporul nu era pregătit pentru expediţia militară. Catarina Varga era plecată la Viena cu o cerere, iar poporul rămas fără conducător nu ştia ce să facă. De data aceasta armata se purtă foarte bine, dar populaţia doria să scape de ea cât mai iute.

Inaintă funcţionarilor de moşie o cerere pentru a înlătura armata, spunând că oamenii sunt dispuşi să săvârşească munca ce li se cere, supunându-se întru toate. Această declaraţie nu era serioasă şi fu regretată numaidecât. Peste câteva zile tezaurariatul înfricoşat încunoştiinţă guvernul, că între Buciumani se observă o mişcare suspectă. Cei mai bogaţi îşi vând imobilele, vitele şi celelalte lucruri casnice. Inştiinţări la fel sosiră şi din Abrud-Sat şi Cărpeniş 18). Poporul se pregătea ori de ofensivă ori de emigrare. Asemenea veşti triste soseau din toate părţile Munţilor Apuseni. In valea Arieş, boierimea se temea de incendiu, căci, după veştile primite, populaţia voia să incendieze oraşul şi să se năpustească asupra steampurilor statului, la care se chinuise atât amar de vreme. Veştile acestea înfricoşară pe domni, cari priveau neputincioşi cum se ridică de sub cenuşă flacările unei revolte noui, ca acea a lui Horia.

In numărul viitor „Preoţi cu crucea în frunte".

1) Farkas Szilágyi: Judeţul Alba Inferioară în anii 1848-1849. Aiud. 1898. (In l. maghiară).
2) Tot acolo.
3) Viaţa lor e descrisă scurt. dar caracteristic

4) Doc. 1845: 4410. Cancelaria Curţii Regale.
5) La 17 Decemvrie 1844. Vezi Cancelaria transilvăneană, 1845: 4224.
6) Doc. 1845: 7933 Scaunul guvernamental.
7) Doc. 1845: 6601, Cancelaria imperială.
8) Doc. 1845: 7657, Cancelaria imperială.
9) Doc. 1845: 7657, Cancelaria imperială.
10) Doc. 1846: 7598, Scaunul guvernamental.
11) Doc. ad. 1846: 7598. Tot acolo.
12) Doc. 1846: 8232. Scaunul guvernamental.

13) Doc. 1846: 4152. Cancelaria imperială.
14) Doc. 1846: 9.378. Scaunul guvernamental.
15) Doc. 1846: 11.318. Scaunul guvernamental.
16) Doc. 1846: 10.222. Scaunul guvernamental.
17) Doc. 1846: 10.908. Scaunul guvernamental.
18) Doc. 1846: 11.318. Scaunul guvernamntal.

François Coppée şi Pierre Louys

Toţi editorii din Paris au refuzat la început să tipărească manuscrisul „Afroditei" lui Pierre Louys. Scriitorul l-a imprimat atunci pe socoteala lui la „Mercure de France". Cum volumul nu se vindea, François Coppée a publicat un articol în „le Journal".

Curând după aceia a început să se perinde la „Mercure" un şir neîntrerupt de librari. In câteva zile, numai casa Hachette a cerut paisprezece mii de exemplare.

François Coppée a procedat cu multă abilitate. Iată ce povesteşte despre aceasta un contimporan:

Pe atunci François Copée dădea o cronică pe săptămână la „le Journal". El era colegul de Academie, prietenul şi colaboratorul lui Hérédia.

Intr'o zi, Hérédia îi zise:

— Ia spune, Coppée, ginerele meu Pierre Lonys, pe care-l cunoşti...

— Incântător băiat!

— Da, însă a publicat cu banii lui o „maşină"—„Afrodita". Nimeni nu vrea s'o cumpere. Ar trebui să-l facem cel puţin să-şi scoată cheltuelile. Viaţa-i grea pentru tânărul menaj fără avere. Dacă i-ai consacra una din cronicile tale ?....

Articolul a apărut în 16 April 1896. Se ştie restul François Coppée care, sub aerele lui de naivitate, era un parizian abil, după ce a lăudat meritele literare ale romanului, a deşteptat atenţia cititorilor insistând asupra părţilor cu păcat.

Copée a lăudat întâiu frumuseţile Galileenei Chrysis, apoi a scos în relief desfrânările ei, luându-şi un aer indignat. „Recomand lectura Afroditei, scria el, tuturor artiştilor, dar numai artiştilor. E o carte foarte frumoasă, dar o carte necurată; e o carte ce trebue interzisă multor cititori. Ea se opreşte totdeauna acolo unde licenţa devine obsceniate".

Acest articol, admirabil dozat, a excitat curiozitatea mulţimii, producând un răsunet care a rămas legendar în istoria publicităţii literare.

Femeia şi amorul

..pentru orice femeie, amorul este singura morală. O femeie, când nu iubeşte, este gata imediat pentru prostituţie, spre care o îndeamnă totul: organism, buget, imaginaţie, exemplu zilnic. Din morală ea nu va înţelege nici odată nimic, iubirea fiind totul pentru dânsa.

(C. Manclair)

CRONICA MUZICALA

Asasinul lui Mozart

Lumea cultă nu şi-a adus aminte de centenarul morţei lui Salieri care s'a sfârşit din viaţă în ziua de 12 Mai 1825 la Viena. Numai în Italia, patria lui Salieri, au fost executate în ziua centenarului câteva din operele sale scoase din arhive; iar cunoscutul critic muzical de-Renzis a avut o eşire în presă pentru apărarea memoriei lui Salieri, calomniat atât de brutal de duşmani şi de urmaşi.

De Renzis aminteşte cu amărăciune, că şi Puşchin exploatase subiectul acestei legende, scriind „Mozart şi Salieri", în care acesta din urmă figurează ca otrăvitor al lui Mozart. Scena finală, unde Salieri varsă venin în păharul lui Mozart, arată cu câtă naivitate Puşchin crezuse zvonurilor, şi nici nu bănuia măcar că Salieri fusese calomniat!

Dar şi mai rău a procedat compozitorul Rimski-Corsacov, care a scris o operă după textul lui Puşchin, când judecata posterităţii îl reabilitase deja complect pe Salieri, recunoscând că n'a existat nici un indiciu cât de mic, care ar fi permis să se atribue lui Salieri o crimă atât de monstruoasă ca otrăvirea lui Mozart. Din partea lui Rimski-Corsacov era aci o uşurinţă condamnabilă, cu atât mai mult cu cât el, muzicant, ştia bine moravurile şi calomniile mediului. E şi mai regretabil faptul că un mare compozitor în goană după un libretto original, a utilizat o legendă absolut calomnioasă.

Dar lăsând la o parte indignarea oarecum exagerată a criticului muzical italian, trebue să recunoaştem că o soartă tristă l-a lovit pe Salieri. Nici nu se gândise omul să-l otrăvească pe Mozart; dar s'a coborât în mormânt suspectat de toată lumea. Aceasta se datoreşte faptului, că într'adevăr în mediul muzicanţilor de atunci intrigile cele mai răuvoitoare erau în toi, şi orice calomnie era crezută uşor de alţii, capabili şi ei de crime. Astăzi e acelaş lucru, calitativ... numai cantitativ şi ca intensitate, intrigile nu duc la crime şi otrăviri, ci se realizează prin eliminarea, înjosirea sau daunarea materială a elementelor muzicale pline de talent, dar încă la începutul carierei.

Posteritatea, foarte des nerecunoscătoare, l'a uitat pe Salieri prea repede, după ce acesta se bucurase de o glorie şi o popularitate excepţională, aproape cincizeci de ani. E greu de crezut acuma, însă operile lui Salieri au înregistrat de patru ori mai multe reprezentaţii decât ale genialului Mozart, puse pe scenă în acelaş timp.

Salieri fusese iubit foarte mult, fusese favoritul societăţii vieneze şi al Curţii Imperiale. Maria-Tereza, Iosef II şi succesorii lor l'au desfătat pe Salieri cu onoruri şi aur. Salieri a fost autoritate supremă şi ştiuse să tragă foloase din această situaţie, fără de nici o remuşcare de conştiinţă. Contimporanii lui îl descriu ca un egoist până în măduva oaselor, care nu se gândea decât la interesul lui personal.

In ce priveşte pe Mozart, incomparabil mai talentat, Salieri căuta să-i micşoreze meritele şi efectele în mod sistematic, după cum făcea şi contra celorlalţi muzicanţi talentaţi, căutând să-i lase în umbră. Societatea vieneză, care îl ridicase pe Mozart, copil încă, în slava cerului, nu pricepuse că acest „Wunderkind", intrat în adolescenţă şi apoi devenit bărbat, nu era o floare condamnată să se veştejească şi să moară în seră, ci cel mai mare geniu muzical. Societatea a manifestat faţă de Mozart indiferenţa şi deziluzie; iar Salieri a ştiut să coopereze mult la acest curent ofensator pentru Mozart.

Când Mozart a murit, aceiaşi societate a formulat o învinuire severă contra lui Salieri: Acesta a otrăvit existenţa lui Mozart cu intrigile lui criminale. De aci a apărut şi un mit simplificat: Salieri l'a otrăvit pe Mozart din invidie.

Şi numai istoria a ridicat de pe memoria lui Salieri această învinuire; însă nu-i reabilitase numele de intrigant şi invidios.

Totuşi Salieri a fost un mare muzicant. Intre el şi Bethowen au existat raporturi ca dela maestru la elev. Când Beethowen se bucura de glorie mondială, el recurgea foarte des la sfaturile lui Salieri, recunoscându-i calitatea de profesor incomparabil şi cunoscător excepţional al muzicei.

Talentul lui Salieri s'a manifestat foarte de vreme. Fiind în vârstă de 20 ani, el creiase o operă mare, iar la 25 ani se bucura de glorie. Creia foarte uşor caşi cum s'ar fi jucat, şi nu era de loc pedant, sec şi plictisitor, cum l'a schiţat Puşchin. Influenţa lui Salieri s'a răsfrâns asupra mai multor opere ale lui Beethowen, şi tocmai acestea sunt cele mai frumoase din creiaţiunile celui mai mare compozitor al lumii.

Operele lui Salieri s'au menţinut în repertoriul din Italia şi Austria până la 1860, însă nu s'au reprezentat decât în teatre de provincie.

Roma MIHAIL P.

Cugetări

Fericirea e ca apa în plasa pescarului: tragi, se umflă; ridici, nu mai e nimic.

(Merejkovski)

Bunul simţ când e aplicat cu hotărâre la unele chestiuni, devine părintele paradoxelor.

(J. Lemaître)

Încăpăţânarea şi înflăcărarea pentru o părere e cea mai sigură dovadă de prostie. Este ceva mai sigur, mai hotărât, mai dispreţuitor, mai contemplativ, mai grav mai serios ca măgarul ?

(Mantaigne,

Darwin n'a căutat să arate că avem coadă ca maimuţele. El a dovedit numai că unele maimuţe n'au coadă.

(Bernard Shaw)

Unui călător

Tu ai plecat, demult, departe 'n zori...
Şi viaţa mi-e închisă şi pustie.
Mi-e sufletul un lac cu vechi comori,
Pe care-un călător străin le ştie..

Şi lacul îl aşteaptă ca'n poveste,
Din zări însângerate în amurg.
Şi vremea trece; apele tot curg;
Şi călătorul,.. poate nu mai este..

Dar lacul, lacul ştie o poveste...

MARIA HINNA

CARŢI ŞI REVISTE

FRANK SWINNERTON. — *Nocturne*, roman tradus din englezeşte de J. Muller Bergalonne et M. Hentsch. Autorul este cu totul necunoscut la noi şi abia cunoscut în alte ţări de cât Anglia. El este privit ca un autor „tânăr" de Wells şi ca un „realist" în opoziţie cu el însuşi care nu consideră realitatea decât ca materie brută, în care-şi încorporează concepţiile şi cu ajutorul căreia îşi pune în acţiune ideile. Swinnerton din potrivă caută să redea viaţa în toată plenitudinea şi frumuseţea ei. Desăvârşirea artei sale este că reuşeşte să o redea minunat atât în faptele ei aparente cât şi în profunzime. Aspiraţiile la ideal, la acea rază divină spre care năzueşte sufletul cel mai prozaic, ca şi naturile cele mai alese, fiecare absolut în felul ei şi după condiţiile firii sale—sunt redate cu o desăvârşire artistică ce nu se poate concepe până ce nu citeşti această adevărată operă literară. Scena de dragoste între Emy şi Ali, cei doi oneşti, mărginiţi şi prozaici eroi, învinge greutăţi excepţionale de realizare artistică.

Un cuvânt ne la locul său, o singură greşală de simţ artistic ne-ar fi dat o caricatură sau o penibilă impresie artistică în locul bijuteriei fine, care ne emoţionează, ne mişcă şi ne mulţumeşte tocmai prin darul cu care a ştiut autorul să învingă dificultatea şi prin tactul cu care ştie să transpuie în sufletul nostru, în nota ce i se potriveşte, emoţia lor şi culoarea ei proprie. Apoi ca să ţie echilibrul între perspectivele sufleteşti aşa de disparate a celor două surori, fiecare cu iubirea şi concepţia ei de fericire, nota humoristică a lui „Papa" creiază atmosfera ce învălue şi dă omogenitate şi ansamblu fâşiilor de realitate subt care i se prezintă evenimentele dintr'o noapte.

Şi de şi avem a face cu un scriitor realist a cărui preocupare principală este fidelitatea în redarea vieţii, perspectiva din care priveşte atât viaţa exterioară a personagiilor, cât şi viaţa lor interioară, face ca ele să fie admirabil construite. Apoi are o vervă, o scânteiere, un antren care nu se găseşte de obiceiu la scriitorii realişti şi care este darul lui propriu de a povesti.

Traducerea e foarte bună.

* * *

BORIS PILNIAK. — *Scènes de la Revolution Russe* (à la Rennaissance du Livre). Autorul, care este destul de tânăr, a trăit scenele pe care le descrie cu un realism crud, într'o serie de nuvele. Deşi se poate bănui la el intenţia de a reprezenta Rusia nouă care ia fiinţă în haosul şi în durerea clipelor prezente, Pilniak e mai mult un povestitor decât un suflet frământat de gânduri mari. Operele lui cuprind mai mult proprietari sărăciţi şi lipsiţi de bunurile lor, cari recad în masa populară, haosul şi încercările acestor deposedaţi de a se readapta noului mediu, descrieri pitoreşti şi ironice a întrunirilor sovietice, dezorientarea morală, crima comisă cu uşurinţa şi seninătatea unui act fără nici o importanţă.

* * *

PHILIPPE BARRES. — *La Guerre à vingt ans* (Plon). Nu ştiu dacă s'a citit la noi această carte plină de avânt tineresc, dar în acelaş timp întristătoare. Ea ne readuce în suflet toată grozăvia războiului. Tânărul de 20 de ani de care e vorba în acea carte şi care nu e decât Philippe Barrès, fiul lui Maurice Barrès, petrecuse deja trei ani în infernul războiului la această vârstă. „Patiné au feu de tous qu' à l'ordinaire seul apporte le temps". E o povestire însufleţită, plină de tinereţă, dar şi de observaţii juste şi sincere. O epopee adevărată, o epopee de groază, de sublime sentimente de prietenie şi comunitate de viaţă, de entuziasm pentru „şeful" care reprezintă concepţia superioară a războiului, o epopee din care nu lipseşte nici gloria, nici dragostea.

E scrisă uşor şi frumos, dintr'un singur avânt. Inchizând cartea, doreşti din tot sufletul ca entuziasmul de pe câmpul acela de groază şi durere, entuziasmul sublim al tineretului care mergea la moarte cu convingerea că „sunt lucruri mai de preţ decât viaţa", va servi la alte scopuri în timp de pace.

„Etalons la beauté pour ranimer devant nous la lueur pâlie de l'espérance". *I. S.*

* * *

CUVANTUL LIBER (18 Iulie). — D-l F. Aderca, sub titlul „Estetica polemicei", vorbeşte despre luptele de idei — în care combatanţii se ciocnesc cu vrăjmăşie, dar numai în discuţii... fiecare păstrând pentru celălalt stimă şi chiar iubire. D. Aderca, care are pe suflet multe polemici literare şi sociale, se „sfieşte" să-şi publice aceste articole în volum, deoarece „în fruntea fiecărei lupte" se vede „ispitit să scrie un articol de omagiu pentru adversar şi rugămintea ca cititorul să nu creadă că dreptatea a fost absolut de partea d-sale". D. Aderca, în toiul luptei, spune: Imi vine parcă „să-i cer adversarului voe să-l poftesc la masă, la mine acasă, până la încetarea discuţiei".

Oprindu-se la polemica recentă dintre „Cuvântul Liber" şi „Viaţa Românească", d. Aderca recunoaşte că „o metaforă nefericită" şi „o imixtiune a culegătorului din tipografie", care-l priveau pe d. G. Ibrăileanu, ar fi fost în stare să-i dea chiar d-sale „înfăţişare de mahalagiu cu părul şi parul ridicat".

„Nu, — sfârşeşte d. Aderca, — nu pot admite confuzia d-lui Ibrăileanu între etnic şi estetic — şi scriu o carte întreagă pentru a face această distincţie! — dar cât mă pasionează!... In clipele cele mai acerbe ale discuţiei, îmi venea să dau fuga la Iaşi, să-l văd... Era doar omul poeziei — al unei poezii *pe care eu o cunosc*, căci am crescut în aroma ei specifică: înfăţişarea uliţei şi sufletul moldovenesc care pier, amândouă, văzând cu ochii..."

Am reprodus rândurile de mai sus ale d-lui Aderca, fiindcă — în moravurile balcanice în care trăim — ele tind să ridice nivelul discuţiilor spre un tărâm fără de noroiu.

A apărut de curând „Antologia poeţilor de azi", redactată de d-nii Ion Pillat şi Perpessicius. Asupra acestei antologii „Cuvântul Liber" publică două articole: unul de d. Perpessicius şi altul de d. N. Davidescu.

D. Perpessicius credea că antologia va avea o „primire călduroasă". Ea a fost primită cu răceală şi de scriitori şi de public.

Autorii n'au vrut să dea o alegere de opere într'adevăr bune, cum ar fi trebuit, ci o oglindă a mişcării poetice din ţară — sau mai degrabă a bucăţilor în versuri. Luând acest criteriu, autorii şi-au nesocotit în primul rând titlul operei: „Antologia *poeţilor* de azi". Căci jumătate din clienţii d-lor Pillat şi Perpessicius nu-s *poeţi*, ci numai versificatori fără talent. Titlul Antologiei ar fi trebuit atunci să fie altul: „Antologia *versificatorilor* de azi".

Din pricina acestui criteriu oarecum de cafenea, autorii — în loc de un volumaş de 100 de pagini — s'au trezit în faţa unei opere monumentale ca Dicţionarul Academiei sau ca Larousse-ul cel mare. Primul volum a apărut (aproape 300 de pagini!) Le aşteptăm, cu nerăbdare, pe celelalte.

Dar chiar din adevăraţii poeţi, autorii au făcut o proastă alegere: N'au fost extrase bucăţile caracteristice şi cele mai bune. Aşa s'a procedat cu d-nii M. Codreanu, T. Arghezi, Dem. Botez, Otilia Cazimir, Alice Călugăru (în Antologie nu figurează, de pildă, minunata poezie „Păunii").

Situaţia poeţilor adevăraţi este penibilă: După ce au fost puşi samavolnic într'o societate îndoelnică, li s'au şi expus lucrările cele mai slabe — parcă anume pentru a fi scoborîţi la nivelul anturajului.

Aceşti poeţi au dreptul să se supere. D. Perpessicius bine face că nu se mai duce la Capşa şi că, pe stradă, circulă numai în „Taxico". Cât priveşte d. Pillat.... d-sa n'are nici o grijă, fiind păzit de forţa publică.

Intr'un număr viitor vom publica o recenzie a acestei Antologii.

* * *

VIAŢA ROMANEASCA (No. 5 şi 6). — O minunată poezie de d-ra Otilia Cazimir, cu titlul „Pelerinaj Sentimental": o călătorie prin grădina copilăriei, dimprejurul caselor bătrâneşti cu cerdac, căruia autoarea i se adresează astfel:

— Cerdac sonor, aici, subt viţa ta,
Intârziam în fiecare sară
Şi lemnul vechiu subt paşii mei vibra
Cu rezonanţe calde de vioară.
Subt treapta ce se clătina, plecată
Cânta strident un greer, într'o vară
(Un sfredel într'o scândură uscată...)
Şi sus, prin crengile de nuc se rătăcea,
In fiecare sară altă stea.

D. Mihai Ralea semnează interesante „Consideraţii asupra epocii noastre". In majoritatea ţărilor civilizate, — spune printre altele d-sa, — „raţionalismul excesiv a liberat omul de toate prejudecăţile, întorcându-l brusc cu faţa la biologie. Morala modernă constă într'o sinceritate deplină faţă de tot ce se considera impudic, ruşinos, acum câteva decenii. Dar această sinceritate a fiziologiei e o simplă brutalitate. Relaţiile dintre sexe au devenit de o rectitudine, de o lipsă de complicaţie socială ori psihică, care exclude complect imaginaţia în favoarea simţului tactil".

Dar, — ne consolează autorul, — aceste aspecte sumbre ale societăţii de azi cine ştie ce semnificaţie vor avea mâine? Poate tocmai *aici* va vedea arheologul viitor semnul caracteristic al progresului generaţiei actuale...

D. Octav Botez analizează romanul „Adam şi Eva" al d-lui Liviu Rebreanu. Autorul acestei opere, — spune d-sa, — a făcut o greşală alegându-şi un subiect în afară de posibilităţile-i artistice. D. Rebreanu este „un observator conştiincios şi foarte obiectiv, un psiholog adesea pătrunzător, un abil şi masiv constructor", dar n'are o cultură uriaşă pentru a cuprinde şapte civilizaţii şi nici suflul poetic care, singur, poate anima trecutul. Iată de ce d. Rebreanu „nu a reuşit să ne dea de data aceasta decât tablouri uneori interesante, mai des însă reci, convenţionale şi monotone, reminiscenţi sau clişee din manualele de istorie a culturii sau scene lipsite de suflul vieţii, în care preocupări meditative apar curios îmbinate cu o vădită predilecţie pentru brutalitate, violenţă, senzualitate, sadism"... — *M. Sv.*

REVUE DES DEUX MONDES (15 Iunie). — André Bellesort prezintă publicului francez pe unul din cei mai reprezentativi romancieri de astăzi ai Norvegiei: Johan Bojer.

Dacă Ibsen, Kjelland sau Jonas Lie au făcut ca prin opera lor să atragă atenţia Europei pentru cultura şi literatura poporului prins între gheţurile nordului, Johan Bojer este acela care popularizează, dacă vreţi, europenizează imaginea ţării sale. Lucrul acesta este explicabil. In faţa dramelor lui Ibsen nu-ţi pui niciodată problema dacă realizează ceva naţional. In teatru interesează mai întâi conflictul dramatic şi reprezentarea artistică. Cadrul, atmosfera e aşa de mult legată de viaţa interioară a operei în cât îi dă acesteia preponderanţa întreagă.

Opera în proză însă, descrierea, romanul, trăesc deopotrivă prin cadrul lor cât şi prin freamătul sufletesc al personagiilor ce acţionează. Bojer a descoperit lumii o Norvegie reală, a descris-o, completă, în toate cutele sufletului ei. Tăcerea, lumina şi apa, cele trei elemente care dau peisagiului norvegian o ciudată valoare dramatică, împlinesc viziunea întreagă a ţinutului, despre care Bjornstjerne Björnson, într'un imn norvegian de un înalt avânt liric, spunea: „Da, iubim ţara aceasta colţuroasă, muşcată de toate vânturile, cu casele ei mici şi nenumărate"... Bojer completează imnul lui Björnson cu puternice note realiste.

Cel mai desăvârşit roman al lui Johan Bojer, pe care André Bellesort nu se sfieşte să-l declare o capodoperă, se intitulează „Puterea minciunii" şi este o lucrare de analiză puternică ce aminteşte „Romola" lui George Eliot. Este în tot romanul povestea unei minciuni, a unei minciuni pe care ne-o spunem nouă înşine atunci când ne decorăm egoismul în numele dragostei şi umanităţii şi când nu căutăm în binefacere decât mulţumirea şi odihna sufletului. In afară de problema aceasta, care susţine drama interioară a romanului, Bojer desvălue o altă latură a personalităţii sale artistice: moralitatea. Romanul lui de moravuri este o furnitoare de caractere originale, apropiate în spaţiu şi timp de câteva idei conducătoare.

Realizând o operă de mare envergură, Bojer scoate de aci psichologia poporului norvegian. Toate caracterele lui principale sunt subliniate cu vigoare. „Norvegienii au o foarte mare mândrie naţională, o mândrie locală tot atât de mare şi o mândrie individuală care nu cedează întru nimic celorlalte două. Şi în aceste ţinuturi de singurătăţi imense — spune Bellesort — mândria le este un tovarăş preţios."

In traducerea lui La chesnais, revista începe publicarea unui nou roman al lui Johan Bojer: „Emigranţii".

LA REVUE DE GENEVE (Iunie). — Studiind problema unei limbi internaţionale, problemă care se agită azi sub diferite forme şi cu diferite concluziuni, G. de Reynold se întreabă la începutul studiului său: Ce limbă s'ar putea alege? Şi răspunsul lui, în ţara noastră care adăposteşte atâţi esperantişti, merită să fie cunoscut.

Trebue să se excludă în primul rând limbile artificiale, în particular barbara şi lipsita de formă esperanto, a cărei adopţiune ar fi o adevărată nenorocire pentru inteligenţa, învăţământul şi înalta cultură a zilelor noastre. Târziu, când epoca aceasta va fi studiată — spune Reynold — se va vedea în această utopie a limbei artificiale o formă de idealism bolnav, un început de confuzie, un simptom al decadenţei.

Rămân limbile vii şi limba latină. Tot ceeace se poate spune este că franceza şi engleza sunt, pentru moment, cele două limbi mai apte ca să servească limbile secundare. Sunt întrebuinţate de Liga Naţiunilor şi întrebuinţarea lor dă rezultate bune. Cât priveşte limba latină chestiunea trebue studiată metodic, fără prejudecăţi, fără temeri, ţinând seamă de faptele noui şi de nouile tendinţi ale vremurilor.

G. de Reynold crede că astăzi nu s'ar putea merge prea departe cu utopiile, cărora o intervenţie oficială le-ar fi prematură. Trebue să lăsăm natura în voe, fiind însă atenţi asupra ei şi îndreptând-o, pe ici, pe colo, cu foarte multă prudenţă. Nimic altceva nu se poate spune mai mult. Nevoia de unitate care frământă lumea de după răsboiu va găsi, fără îndoială, mijlocul de exprimare şi de remediere a acestei anarhii linguistice — termenul este de altfel foarte exagerat — din care caută să iasă.

La rubrica intitulată „Cronici naţionale" d. N. Iorga semnează un articol: „Natura românească în poezia Românilor", în care sunt citaţi o parte din poeţii clasici: Alecsandri, Eminescu şi St. O. Iosif, şi numai unul dintre cei noui: ...d. Nichifor Crainic.

* * *

LA REVUE DE FRANCE, (No. 12). — O anchetă a lui Jean Laporte asupra „crizei profesiunilor libere", în cursul căreia au fost înregistrate părerile oamenilor autorizaţi din armată, cler, presă şi universitate, continuă acum în „Revue de France" să dea răspunsurile primite dela artişti şi oamenii de litere. Numărul acesta publică sub titlul „Sur la crise de l'intelligence" răspunsul lui Paul Valéry, care, după o sumă de definiţii ale „crizelor de inteligenţă", le împarte în trei grupe mai principale, criza unei facultăţi (comună tuturor oamenilor), a unei valori şi a unei clase sociale.

Un articol despre actuala literatură belgiană ne dă prilejul să cunoaştem scriitorii reprezentativi ai acestei literaturi. Gustave Charlier, ale cărui articole le-am mai subliniat şi altădată, remarcă, dintre volumele lui Franz Ansel şi Francis Hermans, poezia lui J. J. Van Dooren, plină de graţie şi sensibilitate:

La petite ville de province, assoupie,
A éteint ses bruits bénévoles, et ma chambre
Ecoute le sommeil et la mélancolie
Des pauvres choses qui se tairent tous les soirs...

Intre noua poezie franceză şi cea belgiano-franceză există, după cum uşor se poate constata, o diferenţă de atmosferă şi atitudine: aceasta din urmă, mai aproape de formele clasice, realizează o poezie pe care cea dintâi obişnueşte să o dea numai ca material poetic.

Ca să ilustrăm mai bine exemplul dat din poezia lui Van Dooren, îi vom căuta corespondent în poezia românească, şi anume, în poezia lui Demostene Botez. Acelaş vag de atmosferă, acelaş imprecis pătrunzător şi melancolic din „Duminici" sau „Noapte de primăvară":

Mă pierd tăcut în umbră şi mister
Ca 'ntr'o bulboană neagră şi adâncă...

Inrudirea aceasta a poeziei româneşti cu poezia apusului am relevat-o involuntar. Ea merită însă o atenţie deosebită.

* * *

L'EUROPE NOUVELEE (20 Iunie). — Cu ocazia sărbătoririi cinquantenarului romancierului german Thomas Mann, Gaston Raphael îi consacră un articol în care discută noul roman în două volume „Der Zauberberg" (Muntele miraculos). Anecdota romanului i se pare lui G. Raphael dintre cele mai simple: un tânăr din Hamburg, fără familie, fără situaţie şi fără legături cu lumea, pleacă pentru trei săptămâni la un văr al său, îngrijit într'un sanatoriu din Davos. Aci află, nu cu prea multă surprindere, că însuşi e bolnav de plămâni şi rămâne la sanatoriu timp de 7 ani de zile. Nu e în tot romanul nici o aventură; un singur caracter romanesc: dragostea eroului pentru o pensionară a sanatoriului. Romanul ar putea merge astfel la infinit, dacă n'ar isbucni răsboiul şi dacă tânărul Hans Castorp n'ar trebui să plece pe unul din fronturile Flandrei.

Care e dar interesul deosebit al romanului? Gaston Raphael nu-l vede nici în descrierile, dealtfel destul de amănunţite, ale oamenilor din sanatoriu, nici în chiar mediul înconjurător. Romanul trăeşte prin problema pe care Thomas Mann încearcă s'o fixeze, prin personagiul său, Hans Castorp, cu ajutorul căruia autorul îşi desvoltă teoria.

Lucrarea lui Thomas Mann e construită după felul acelor aşa numite „Bildungsromane", adică romane de formaţiune, de educare a unui personagiu. Tipul clasic a fost fixat de Goethe în „Wilhelm Meister", în literatura franceză recentă de Romain Rolland cu „Jean Cristophe" şi de Roger Martin du Gard cu „Les Thibaud".

Eroul lui Th. Mann parcurge un ciclu analog. Sosit la sanatoriu, personalitatea lui deabia acum începe să se fixeze. După o serie de nenumărate lecturi, devine nestatornic şi romantic; se află între cei doi reprezentanţi ai marilor principii ce cârmuesc umanitatea: clasicismul raţionalist şi estetic al lui Settembrini şi misticismul absolutist şi scolastic al unui Naphta. Toate fiinţele cu care eroul vine în imediată atingere au o valoare simbolică; el le ascultă pe toate, se simte atras sau respins de ele, până când ia cunoştinţă de sine şi de marile probleme ce turbură umanitatea.

După propria-i mărturisire, Thomas Mann a voit să studieze problemele timpului şi spaţiului, sub forma corpului. Şi-a ales prin urmare subiect din mediul acesta, în care bolnavii strânşi aci stau — propriu sau figurat — deasupra contigenţelor vieţii în timp şi spaţiu. Miracolul care se săvârşeşte aci, nu este acela al însănătoşirii — Mann arată că numărul celor cari mor e destul de mare — ci acela al unei existenţe în afară de toate obiceiurile vieţii comune.

Problema, astfel cum a pus-o autorul, este destul de interesantă, după cum tot atât de interesantă este şi realizarea ei ca idee. Dar Gaston Raphael nu se arată prea încrezător în izbânda noului roman al lui Thomas Mann. Ii lipseşte tocmai ceeace a făcut Goethe din „Wilhelm Meister": operă de artă. — *George Baiculescu.*

ALBERT THIBAUDET: Gustave Flaubert, sa vie, ses romans, son style

D. Thibaudet, cunoscutul critic francez, a ţinut în anii 1920 şi 1921 o serie de zece prelegeri asupra lui Flaubert la Universităţile din Upsala şi Geneva. Adunate în acest volum, în ordinea în care au fost rostite, ele alcătuesc o monografie complectă a vieţei şi operei unuia dintre cei mai mari artişti ai stilului.

Flaubert s'a născut în anul 1821 la Rouen (Normandia), la spitalul la care tatăl său era medic. Copilăria şi-a petrecut-o în atmosfera tristă a spitalului, între oameni practici, care dispreţuiau literatura. La vârsta de opt ani când a intrat în colegiu, a suferit glumele profesorilor şi ale camarazilor. Această viaţă monotonă şi tristă îl făcea să se ascundă, să citească şi să scrie. Una din cărţile lui favorite era „Don Quichotte". Era admiratorul lui Musset, Chateaubriand, Michelet, Rousseau. In epoca dela 1834—1840, toate scrierile lui sunt, cum e şi natural, copilăreşti şi influenţate de autorii lecturilor imediate. La vârsta de 15 ani (1836) scrie „Un parfum à sentir et les Baladins", în care se revolta contra nedreptăţii lumii, a societăţii şi a naturii. In acelaş an „La Peste à Florence" şi „Rage et Impuissance".

La 1837 i-a fost tipărită întâia bucată: „Une leçon d'histoire naturelle, genre concis", într'un jurnal din Rouen (Colibri).

In 1838 scrie „Agonies", un fel de „Confessions d'un enfant du siècle" a lui Mousset. La începutul anului 1839 scrie „Memoires d'un fou", care seamănă cu „Confesiunile" lui Rousseau şi „Smarn", un fel de mister care anunţa „Tentation" de mai târziu.

La 1841 îl găsim la Paris. Incerca să studieze dreptul, dar nu-i plăcea de loc. Aici cunoaşte pe Victor Hugo şi pe Louise Colet. La 1842 scrie prima bucată de oarecare valoare literară: „Novembre" şi, în urma unui atac de nervi, tatăl său îl retrage dela Universitate spre marea bucurie a lui Flaubert. Se întoarce la Croisset unde a trăit apoi până la moarte.

Aici scrie în 1845 „Education sentimentale", cel dintâi roman cu personagii veridice cu metodă şi analiză.

La 1846 moare tatăl lui şi sora sa. Rămâne cu mama lui. Prietenii lui noi, Bouilhet, Du Camp şi mai ales Louise Colet care-l iubea, îl chemau la Paris. In Louise Colet, Flaubert aprecia pe femeia de litere, iar nu pe femeia-amantă. De aceea îi plăcea s'o iubească din depărtare, să-i scrie despre artă ca unei prietene, nu ca unei amante. In 1847 Flaubert se hotărăşte să scrie o operă desăvârşită cu care să-şi facă debutul. Du Camp, prietenul lui îl convinge să facă împreună un voiaj în Orient. Au vizitat Siria, Egiptul, Constantinopolul, Grecia, etc. Flaubert a fost toată vremea plictisit şi, în cele mai interesante locuri, el visa Normandia. Intors din călătorie, se convinge definitiv că pentru el nu poate exista altă viaţă decât una retrasă, în singurătate, în faţa unei mese cu hârtie de scris. La 1851 începe a scrie „Madame Bovary".

Zadarnic îl chiamă Du Champ la Paris. El răspunde: „Mai bine să mor ca un câne decât să grăbesc o frază cu o secundă mai înainte de a fi coaptă".

Dela această dată începe munca înverşunată a lui Flaubert pentru realizarea stilului său.

După patru ani de muncă, la 1855 în Mai, Flaubert trimite manuscrisul romanului „M-me Bovary" lui Du Champ să-l publice în Revue de Paris, unde a apărut peste 5 luni. Cu acest roman Flaubert trece dela literatura personală şi oratorică de mai înainte, la cea obiectivă.

D. Thibaudet consacră fiecărei opere în parte câte un capitol, analizându-le cu deamănuntul: „M-me Bovary". „Salambo" (1862); „Léducation sentimentale" (1869); „La tentation de Saint Antoine" şi „Bouvard et Pécuchet", apărut după moartea lui Flaubert.

In capitolul X, autorul analizează stilul lui Flaubert, care este de o însemnătate capitală pentru literatura franceză.

Flaubert a avut religia stilului. Turghenieff spunea odată că nici un scriitor n'a rafinat stilul în aşa măsură, în nici o limbă din toată lumea; şi avea dreptate. Stil rafinat nu există decât la Francezi care îl au prin tradiţie de la Latini: Pentru o idee, pentru o viziune, nu există decât un singur fel just de a le reda. Acel mod de expunere trebue căutat până ce se află. Numai atunci ideia exprimată devine ceva definitiv, etern.

Stilul lui Flaubert ilustrează această tradiţie clasică; el n'a ajuns la exprimarea justă a ideii decât printr'o disciplină şi o muncă înverşunată. In romanele lui, începând cu „M-me Bovary" şi sfârşind cu „Bouvard et Pécuchet", se vede trecerea treptată dela stilul oratoric, încărcat, la cel mai simplu, aproape ştiinţific. Flaubert a fost un mare creator de imagini. In corespondenţa lui se găsesc cu sutele; în romanele — cât mai puţine... atâtea câte trebuiau.

Flaubert punea cel mai mare preţ pe compoziţie. Fiecare capitol, fiecare frază, sunt lucrate. Un tablou e compus ca o simfonie, un acord perfect există între descripţia materială şi sentimentele personagiilor. Fraza lui Flaubert se compune de obicei din trei propoziţii, în ordine crescândă sau descrescândă. Se ferea să repete cuvintele, şi găseşte totdeauna locul potrivit pentru aşezarea verbului în frază, a adverbului şi a participiului prezent pentru a da frazei mlădierea sau armonia cerută de ideie. Se fereşte de epitete rare şi mai ales de pronumele relative *qui* şi *que* de care avea oroare. Nimeni n'a întrebuinţat mai bine ca Flaubert verbele auxiliare: *avoir* şi *être*.

Prin forţa oratorică a stilului Flaubert poate fi aşezat lângă Balzac, Bossuet, Massilon, Rousseau, Chateaubriand şi, pentru măestria frazei, alături de La Bruzre şi Montesquieu.

D. Thibaudet încheie spunând că Flaubert a fost unul din marii creatori de formă ai prozei franceze şi atâta vreme cât arta va dispreţui facilitatea şi va avea forţa să-şi depăşească materia prin stil, în ciuda tuturor detractorilor, icoana lui Flaubert nu va putea fi dărâmată.

G. BĂRGĂUANU

ÎNSEMNĂRI

Datorie scriitorilor

In alte ţări, ca'n Spania de pildă, a cărei situaţie internă se aseamănă în multe privinţi cu a noastră, au protestat împotriva regimului de excepţie nu numai masele, ci şi intelectualii — ba mai ales aceştia. Se cunosc cazurile scriitorilor spanioli persecutaţi, deportaţi chiar, din pricina unei dârze atitudini cetăţeneşti. Indârjirea lor n'a fost înfrântă de nici o prigoană. Au dat lupta în ţară şi o duc acum peste hotare, câştigând în faţa lumii civilizate strălucite victorii.

Şi la noi libertăţile au fost suspendate. Persoana şi averea cetăţenilor nu-s în siguranţă. Domiciliul nu mai este o fortăreaţă a oamenilor de-treabă. Corespondenţa nu mai are caracterul sacru dinainte. Dar nici măcar viaţa nu-i asigurată. In răstimpuri oameni „suspecţi" sunt împuşcaţi pe la spate de escortă — în vreme ce banditii nici nu-s prinşi, iar excrocii sunt scăpaţi dintre baionetele mute.

Care a fost atitudinea scriitorilor în faţa samavolniciilor de aici? O desăvârşită nepăsare... sau chiar o toleranţă. Astfel Soc. Scriitorilor Români l-a ales drept cenzor pe şeful Siguranţei Generale a Statului — unul din organele de opresiune.

De curând presa a primit o lovitură: Consiliul de Războiu din Bucureşti s'a instituit, cu dela sine puteri, în instanţă de judecată a delictelor de presă. Au protestat numai câteva ziare. Asociaţiile de presă, şi Societatea Scriitorilor Români, n'au intervenit în discuţie. Aceste organizaţii de breaslă arată astfel că n'au nici măcar spiritul de conservare.

In schimb unele ziare şi reviste au adoptat o mentalitate de evul mediu. „Ţara Noastră" de exemplu regretă că gazetarii „anumitei" prese „n'au primit până acum măcar o blândă şi amicală admonestare cetăţenească". Un caz din trecut i se pare numai „o scântee de violenţă într'o bezna de îngăduinţă". Iar mai departe revista d-lui Oct. Goga, vorbind de suspendarea unui ziar italian, face elogiul „brutalităţii lui Mussolini" — regretând că fapta lui n'a servit de pildă stăpânilor dela Bucureşti.

In această atmosferă, publicul nici nu ia în mână cărţi şi reviste — ci mănâncă şi bea, ziua şi noaptea, în restaurante, bodegi şi „grătare"... unde carnea în sânge îi delectează cu aceiaşi frenezie caşi pe strămoşii primitivi

Traducerile

Săracă, până în timpul din urmă, în opere caracteristice pentru întreaga manifestare de viaţă românească, literatura noastră îşi pregăteşte acum — pe nesimţite — drumul care o va duce la recunoaşterea valorii ei definitive. Un scriitor, şi nu unul din cei fără oarecare reputaţie, a pus de curând problema dacă literatura noastră merită să stea alături de produsele continentului, încercând totodată a desvălui taina prin care s'ar putea soluţiona această problemă. Ar fi subvenţionarea de către stat a unei edituri străine, sau ajutorarea unor scriitori cari şi-au îndreptat privirile asupra noastră. E şi aceasta o soluţie.

Ne gândim însă că Eminescu n'ar putea fi transpus într'o altă limbă decât în cazul când traducătorul ar avea geniul acestuia. Armonia specifică a celui mai mare poet român, care nu este aceea a unui Lenau sau Leopardi — cu care a fost asemuit adeseori — cere în sprijinul ei o personalitate artistică în stare de a-i pătrunde frumuseţile şi înalta-i semnificaţie. Omul chemat să facă acest lucru, care va fi o a doua creaţiune, într'o limbă alta decât a noastră, nu s'a născut încă printre noi. Şi, probabil, mai sigur că aceasta va veni de aiurea. Este natural ca să fie aşa.

Cu toate acestea, încercări de aşa zisă valorificare europeană a nobleţii noastre sufleteşti s'au făcut. Cei dintâi cari au putut prinde interesul cititorului apusean pentru literatura românească, au fost Caragiale şi Mihail Sadoveanu, cei doi maeştri ai nuvelisticei româneşti. Totul însă rămâne numai o încercare. A plăsmui într'o limbă străină materialul nuvelelor lui Sadoveanu, înseamnă a cunoaşte mai întâi plasticitatea limbei româneşti, a nesfârşitelor nuanţe sub care se 'nmlădie ca în scrisul autorului şi, mai apoi, cunoaşterea tot atât de strălucit a temeiurilor limbei în care se face traducerea. In caz contrariu nu adăogăm nimic scriitorului sau literaturii noastre.

Dacă susţinem lucrul acesta printr'o exemplificare, ne amintim că, la diferite ocazii, mai toţi poeţii noştri mari au fost traduşi în limba franceză. Au apărut antologii, numere sau pagini întregi de revistă. Nici un ecou, nici un rând scris în revistele de literatură franceză. Fie că n'am fost înţeleşi, fie că am fost rău înţeleşi. Ceeace e totuna. Şi lucrul acesta are explicaţia lui, la care nu s'au gândit alcătuitorii de antologii sau traducătorii noştri.

N'am stârnit discuţii sau interes pentrucă poezia românească tradusă a fost dată ca simplu material, amorf şi nepoetic, din care, dacă se vedea uneori numai intenţia sau ideea poetului, aceasta era mult. Poezia trăeşte totdeauna şi străbate veacurile numai prin puterea de plăsmuire a poetului, prin originalitatea plastică. Dacă în traducere postulatul acesta nu se respectă, poezia nu mai e poezie. Truda e zadarnică, poetul pierde şi cu el pierde întreaga literatură din care face parte.

Temeiurile adânci ale unei limbi, şi când spunem aceasta ne gândim la o „limbă literară", nu se învaţă la birou, cu dicţionarul. Un filolog învăţat cu dialectele poate citi în orice limbă, accesibilă desigur câmpului său de experienţă. Nu însă dela un filolog cerem noi să uşureze sarcina traducerilor. Numai scriitorul de rasă, acela care a pătruns în adâncul sufletesc şi ideologic al limbii lui, poate, dar numai cu o condiţie, să-şi adopte fondul sufletesc al altei limbi: aceea de a veni în contact direct cu elementul viu al acelei limbi.

Chestiunea traducerilor, aşa cum o vedem noi, pare că va fi rezolvată de asociaţiunea scriitorilor din toată lumea (Pen Clubs), care şi-a ţinut de curând primul congres, la Paris. Primele două puncte din hotărîrile luate, privesc chestiunea aceasta a traducerilor: 1. Intocmirea de liste, în fiecare ţară, de opere ce trebuesc traduse şi 2. Indicarea celor mai buni traducători.

Dacă pentru literatura noastră lucrurile se vor întâmpla astfel, atunci chestiunea valorificărei europene a nobleţei noastre sufleteşti îşi va găsi o soluţionare pe care o aşteptăm.

In jurul expoziţiei dela Jeu de Paume

Expoziţia de artă românească, organizată în primăvara aceasta, la Paris, din iniţiativa regretatului Léonce Bénédite (mort la 26 Mai a. c.) şi a d-lor G. Balş, Drăghiceanu, Tzigara Samurcaş şi pictorul Stoenescu, a stârnit în publicistica franceză admiraţia tuturor cunoscătorilor de artă. Intr'ununl din recentele numere ale revistei „Mercure de France" (iulie 1925), d. Auguste Marguillier îi consacră, la rubrica „Musées et Collections", o succintă dare de seamă, din care reiese — cu toate influenţele străine pe care le constată — orginalitatea artei noastre vechi.

După articolele savante ale d-lui Henri Focillon, publicate în „Revue de l'Art" pe care le-am relevat în No. trecut, şi care priveau numai arta noastră iconografică, d. Marguillier priveşte expoziţia întreagă, cu toate secţiile ei, şi aduce deosebite aprecieri artei poporane şi artiştilor moderni şi contimporani, printre cari: Th. Aman, Grigorescu, Steriadi, Pătraşcu, Mirea şi Ştefan Popescu.

Subliniem cu bucurie recunoaşterea de către străinătate a valorilor noastre de artă veche şi modernă, fiind convinşi că în concertul valorilor europene vor intra curând şi celelalte valori ale artei româneşti în genere.

J.H. Rosny

Se ştie că acest nume şi aceste iniţiale au compus, până în 1908, iscălitura de colaborare a doi scriitori, doi fraţi, cari au produs astfel un şir lung de lucrări de înaltă însemnătate artistică. Un adevărat divorţ literar îi despărţi însă.

Unul din ei s'a născut în 1856, celălalt în 1859, dintr'o familie franceză, olandeză, belgiană şi spaniolă. Numele lor adevărat e *Boex*, şi pentru pseudonimul lor au avut de susţinut un proces ciudat cu d. Léon Prunol de Rosny, orientalist distins, care cerea să li se interzică să-i poarte numele; dar fraţii Rosny câştigară procesul.

Opera lor e pătrunsă de mari preocupări ştiinţifice, spre cari erau porniţi prin puternica cultură ştiinţifică pe care o primiseră; se mai resimte, pe de altă parte, în scrisul lor, în cel mai înalt grad, suflul problemelor sociale şi chiar socialiste ale timpului nostru; în sfârşit temperamentul şi structura lor viguroasă de atleţi trebuiau să întipărească scrierilor lor acea pecetie de optimism sănătos, care bate numaidcât la ochi cititorului.

Romane ştiinţifice şi preistorice — gen în care au strălucit înainte de englezul H. G. Wells — romane psilogice, romane sociale alcătuiesc o listă lungă de scrieri de ale lor, din cari pomenim aici numai unele: *Nell Horn, le Bilatéral, l'Immolation, les Xipéhus, Marc Fane, les Corneilles, le Termite Daniel Valgraive, Vamireh, l'Impérieuse Bonté, l'Indompté, Renouveau, Résurrection, l'Autre Femme, les Origines, Un Double Amour, Eyrimah, la Tentatrice, une Rupture, les Retours du couer, la Silencieuse, les Ames Perdues, la Fauve, les Deux Femmes, le Crime du Docteur, Sous le Fardeau, Contre le Sort, etc., etc.*

Stilul fraţilor Rosny e cu totul original; şi-au creat, la început, un vocabular cu adevărat modern, plin de neologisme, cu numeroase împrumuturi din domeniul ştiinţei şi tehnicei. Cu timpul puseră tot mai mult frâu acestei porniri, până ce, ei singuri, se mulţumiră să mai păstreze doar puţine din aceste cuvinte, pe cele mai bune, şi cari reuşiseră de altfel să se încetăţenească în limba literară. Forma lor sintactică, scânteietoare, nervoasă, plină de condensări şi prescurtări cizelate, dar armonioase şi energice, are de asemenea o structură cu totul deosebită şi personală.

Dela despărţirea lor, fiecare din fraţi a continuat să producă opere valoroase, iscălind—unul J. H. Rosny Ainé, — celălalt J. H. Rosny Cadet.

Amândoi sunt membri ai Academiei Goncourt.

In numărul din urmă al „Lecturei" (24) găsim una din cele mai puternice şi mai ciudate nuvele de-ale lor: „Cataclismul", din timpul fericitei lor colaborări — o adevărată capodoperă plină de fiorul necunoscutului.

Constiinţă profesională

Intotdeauna ziariştii şi-au iubit meseria lor ingrată şi pasionantă, adeseori periculoasă, totdeauna plină de greutăţi.

In 1793, polemistul Carra, membru al Adunării constituante, a fost condamnat la moarte de Tribunalul revoluţionar şi ghilotinat. Până la scara eşafodului, el dădu dovadă de cea mai deplină seninătate. Carra încredinţă numai călăului care-i pregătea sfârşitul, singurul său regret:

— Imi pare rău că mor. Aşi fi vrut să văd urmarea.

Diversiune

Cu prilejul unei polemici, d. G. Topârceanu protestează în revista „Lumea" împotriva răului obiceiu al publiciştilor, bine-înţeles nu al tuturora, de a devia în discuţii atenţia cetitorilor prin comeragii anoste. Astfel publicistul (elev al d-lui E. Lovinescu) cu care se luptă d. Topârceanu, mută polemica asupra „sufletului naţional" pe un teren străin: 1) că d. Topârceanu n'a frecventat prea mult cursurile universitare, 2) că a scris pe vremuri parodii „foarte gustate" şi 3) că este candidat la nu ştim ce premiu literar.

Publicistul nu face nicio inveţie în această materie. Magisterul d-sale l-a luat înainte. Intr'adevăr, acum câţiva ani, d. E. Lovinescu — într'o discuţie asupra unor teorii literare — a făcut aluzii la situaţia militară a d-lui Topârceanu, adresând un denunţ — deghizat dar public — la Curtea Marţială...

D. Topârceanu relevă acest fapt. D-sa face un bine publicisticei.

Atunci când avem un serviciu de Siguranţă foarte meritoriu, credem că publiciştii ar trebui să-şi caute de carte — lăsând delaţiunile pe sama sicofanţilor de meserie. Iar când un publicist trece în rândul moucharzilor, în acelaş moment el iesă din bresla scriitoricească.

Scotocirea zidurilor

E o nouă epidemie şi ocupaţie la Moscova. De când în palatul prinţilor Iusupov s'a găsit un tezaur (aur, pietre scumpe, perle, etc.) evaluat la 50 milioane ruble aur, ascuns în zid, o mulţime de oameni s'a dedat examinărei tuturor zidurilor, pivniţelor, solului din parcuri şi grădini foste princiare şi boereşti. Deşi, pentru găsirea acelui tezaur descoperitorul n'a fost recompensat decât cu 25.000 ruble aur date de guvernul Sovietic, speranţa de a găsi alte tezaure îi înebuneşte pe oameni. Al doilea caz, când în palatul marilor manufacturişti Reabuşinsky din Moscova s'au găsit valori de circa 10 milioane ruble aur, a transformat nebunia în furie. Guvernul sovietic ia măsuri contra deteriorărei zidurilor de numeroşi exploratori, amatori de tezaure.

MARUNTE:

— A douăzeci şi cincea aniversare a morţii lui Albert Samain va fi comemorată la Lille, oraşul de naştere al poetului. Un număr întreg din revista locală „Mercure de Flandre" va fi consacrat poetului, cu articole de toţi cei cari l-au cunoscut şi admirat.

— A apărut în volum piesa „Cuiburi sfărâmate" de Sandu Teleajen şi Adrian Pascu.

—Peste două săptămâni apare într'o editură din Râmnicu-Sărat volumul „Sonete postume" de regretatul Ion Pavelescu, autorul „Sigiliilor de aur".

— In aceeaş editură a apărut a doua ediţie din volumul de poezii „Plumb" de G. Bacovia.

— A apărut în traducere franceză cunoscuta lucrare a lui G. Prezzolini: „La culture italienne".

— In editura pariziană A. Messein a apărut volumul „Il y a...", versuri şi proză inedită de Guillaume Apollinaire.

— Pola Negri, celebra vedetă a celor mai multe filme germane şi americane, şi-a publicat părerile sale asupra cinematografului, într'o carte intitulată „La vie et le Rêve au Cinema".

— Se anunţă din Moscova că guvernul sovietic a luat măsuri pentru publicarea operelor inedite rămase dela Dostoiewschi, printre care zece romane ce vor apărea în cursul anului viitor.

— Poetul Lucian Blaga a terminat o nouă lucrare dramatică: „Dario" pantomimă urzită pe motivul unei balade poporane.

— Sub tipar de d. Ludovic Dauş, volumul de nuvele „Apa botezului".

— Am primit la redacţie No. 2—3 din revista „Renaşterea" care apare la Chişinău.

— Au apărut şi se află de vânzare la toate librăriile următoarele cărţi:

Emil I. Diaconescu: *Politica orientală burgundă şi Turcii în sec. XIV—XV*, Iaşi.

Upton Sinclair: *Jimmie Higgins* (Roman, în româneşte de Ion Pas), Edit. Brănişteanu, Preţul 45 lei.

Eugen Relgis şi Lotar Rădăceanu: *Umanitarism şi socialism* (Polemici), Edit. Brănişteanu, Preţul 25 lei.

Louis Dumur: *La croix rouge et la croix blanche* ou la guerre chez les neutres (Roman), Edit. Albin Michel, Pr. 7.50 fr.

Panait Istrati: *Trecut şi viitor* (Pagini autobiografice), Edit. „Renaşterea", Preţul 50 lei.

A. Cotruş: *Versuri*, Edit. Libr. Diecezană, Arad, Preţul 5 lei.

Traian Mager: *Aspecte din Munţii Apuseni*, Edit. Libr. Diecezană, Arad, Preţul 10 lei.

Al. T. Stamatiad: *Câţiva scriitori* (Octavian Goga. — St. Petică. — I. C. Săvescu. — M. Maeterlinck), Edit. Libr. Diecezană, Arad, Preţul 10 lei.

Cântări naţionale şi alte cântece diverse, Edit. Libr. Diecezană, Arad, Preţul 30 lei.

— Bustul lui *Traian Demetrescu*, opera sculptorului Jalea, va fi descoperit la Craiova, în toamnă.

— Al doilea şi ultimul articol intitulat „L'ancien art roumain" de *Henri Focillon*, a apărut în „Revue de l'Art" — Juin 1925.

— A apărut: „Pe căile străbunilor" (Dobrogea Nouă") de d. *V. Stroescu*. Edit. Tip. „Comerciale", Bazargic, Preţul 60 lei.

— La toamnă apare în Editura „Cartea Românească", romanul „Dureri fără nume" datorit colaboratorului nostru d. George M. Vlădescu.

Tot la toamnă şi datorit aceluiaş autor, va apare, în Editura Fundaţiei „Principele Carol" (Colecţia „Cartea Vremii") volumul de nuvele „Romanul D-şoarei Mimi".

A Apărut
LECTURA No. 24
„Floarea literaturilor străine"
J. H. Rosny
CATACLISMUL
— O ZGUDUITOARE NUVELĂ —
In româneşte de A. TOMA
Numai 3 lei — scrierea completă
La toţi chioşcarii şi librarii

Curiozităţi

Radiofonia în fundul Oceanului

Lângă oraşul Atlantic-City, în California, radiofonia a fost decurând aplicată la explorarea fundului oceanului de scafandri.

Aceştia, prevăzuţi cu aparate puternice radiofonice, au lucrat la o mare adâncime, comunicând pe continent asupra mersului lucrărilor, a obstacolelor întâmpinate, etc. O serie nesfârşită de posturi radiofonice din Statele-Unite primeau detaliile, şi publicul urmărea cu interes palpitant aventurile scafandrilor. Se speră că în curând ei vor putea în acelaş timp să fotografieze viaţa, peisagiile şi curentele submarine, pentru a le reda direct spectatorilor

Universităţi plutitoare

Cu scopul de a forma tineretul care să cunoască în mod practic toate ţările lumei şi să pregătească dominaţiunea universală a capitalului american, se organizează în Statele-Unite câteva universităţi plutitoare, care vor vizita rând pe rând porturile şi statele de pe toate continentele. Calculele sunt făcute ca în trei ani studenţii să inveţe toată materia teoretică pe bordul universităţilor plutitoare, şi să cunoască bine o sută de puncte principale economice ale lumii de pe marile căi maritime, cu pieţile şi hinterlandul lor, plus o mulţime de puncte mai mici.

Excursiuni asemănătoare pentru studenţi, în grupuri mici, şi pe timp de câteva luni, se introduc şi în Franţa.

Descendenţii regilor

Un frizer din Bruxelles, Artur Kregerson, a înaintat guvernului Marei Britanii o cerere, în care pretinde să fie reintegrat în drepturile lui de membru al familiei regale, aducând dovezi şi o genealogie, din care se vede că e descendent direct al regelui detronat Iacov II.

Se ştie că un alt descendent al aceluiaşi rege, care poartă numele de Conon, e reparator de umbrele. In Franţa sunt mai mulţi urmaşi ai dinastiei Valois, iar un cunoscut deputat francez şi-a reconstruit o genealogie absolut exactă, după care el trage direct dela Carol cel Mare. Războiul şi revoluţia din Rusia, Germania, etc. au mărit considerabil numărul acestor muguri ai dinastiilor regale şi imperiale. Se observă că din cauza acestei înmulţiri a nouilor descendenţi auguşti, interesul americanilor excentrici pentru reprezentanţii dinastiilor detronate de mult, a scăzut brusc, şi dolarii parveniţilor transatlantici se îndreaptă spre marii duci şi prinţi germani şi austriaci, prietenia cărora pare americanilor un şic, care merită să fie plătit.

Garaj cu 20.000 automobile

Acest garaj central se şi clădeşte în Chicago. El este o construcţie cu 40 etaje, pentru 500 maşini în fiecare etaj. Automobilele vor urca un drum artificial (în felul celui de la Luna-Parc dela Moşi, desigur!) care înconjoară clădirea garajului în formă de spirală ascendentă. Coborârea maşinelor se va face însă prin ascensoare. Acest garaj-zgârâie-nori, va permite desfiinţarea staţionărei automobilelor prin străzi şi pieţe, unde ocupă prea mult loc. Fiecare pasager n'are decât să comande la telefon o maşină, care îi va fi servită imediat din garaj.

Aurul se va face

In laboratorul profesorului Kurlbaum din Berlin, lucrările continuă cu febrilitate pentru a transforma diferite metale în aur. După cum se ştie, acest savant continuă metoda d-rului Mitte, care a reuşit să facă aurul din mercur cu ajutorul unui curent puternic de electricitate. Germanii sunt siguri că vor obţine cel mai veritabil aur din cele mai eftine metale, şi o vor lua înaintea savanţilor americani şi japonezi, preocupaţi de aceiaşi problemă. Deocamdată din 10.000 grame de mercur se face 1 gram de aur, ceeace arată că principiul a fost găsit. Chiar atunci când această proporţie se va micşora numai de 10 ori, extragerea aurului numai din mercur va deveni o ocupaţie.... avantajoasă. Germanii însă păstrează un mutism absolut asupra perspectivelor de a extrage aur din alte metale. Se ştie numai, că se şi formează o puternică companie pe acţiuni pentru producţia aurului în cantităţi mari. Prima grijă a acestei societăţi va fi să obţină pentru guvern o cantitate de aur, cu care Germania să-şi plătească deodată toate datoriile şi despăgubirile de război!

Cât datoreşte Germania

Pentru a scăpa de toate datoriile şi despăgubirile externe, Germania trebue să plătească astăzi peste 100 miliarde mărci în aur, ceeace înseamnă circa 4 mii vagoane de aur în blocuri sau monede. Sau, închipuindu-ne aceste cantităţi de aur grămădite vagon peste vagon, s'ar forma un bloc enorm de aur cât... clădirea întreagă a Băncii Naţionale a României din Bucureşti.

Din urlaşi în pitici

Ce ar fi dacă o invenţiune, nişte raze XYZ frânte printr'un curent Omega sau Lambda, ar putea diminua corpurile de 100 de ori?

In tramvae ar fi foarte mult loc şi destulă libertate. Hoţii ar pătrunde în orice gaură de chee. Criza de locuinţe ar lua sfârşit, fiindcă toate scoicele de melci părăsite ne-ar fi la dispoziţie. Imbrăcămintea doamnelor n'ar necesita decât 2—3 centimetri de mătase, care nu sunt suficiente astăzi nici pentru a înlocui o frunză de viţă. Salarul muncitorilor s'ar mări enorm. Un singur leu ar fi dus cu greu acasă de un muncitor, nevoit să-l ruleze pe stradă. Porţiile din restaurante s'ar prezinta în faţa omului într'o mărime reală, etc...

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.